ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΦΡΑΝΤΖΗΣ
ΝΙΚΟΛΟ ΜΠΑΡΜΠΑΡΟ

Η ΠΟΛΙΣ ΕΑΛΩ

ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΗΣ ΠΟΛΙΟΡΚΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΛΩΣΗΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗΣ

Μεταφρασμένες στην απλή νεοελληνική οι δραματικές αφηγήσεις δύο αυτοπτών μαρτύρων για την άλωση της Κωνσταντινούπολης στις 29 Μαΐου του 1453.

ΒΥΖΑΝΤΙΟ
ΝΕΑ ΣΥΝΟΡΑ
Α. Α. ΛΙΒΑΝΗ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΦΡΑΝΤΖΗΣ
ΝΙΚΟΛΟ ΜΠΑΡΜΠΑΡΟ

Η ΠΟΛΙΣ ΕΑΛΩ

ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΗΣ ΠΟΛΙΟΡΚΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΛΩΣΗΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗΣ

Μεταγλώττιση του κειμένου του Γ. Φραντζή
στην απλή νεοελληνική:
ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΟΥΣΟΥΝΕΛΟΣ

Μετάφραση του κειμένου του Ν. Μπάρμπαρο
από τα ενετικά:
ΒΑΝΕΣΣΑ Α. ΛΑΠΠΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΝΕΑ ΣΥΝΟΡΑ» — Α. Α. ΛΙΒΑΝΗ
ΑΘΗΝΑ 1993

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Το *κείμενο που ακολουθεί σχετικά με την άλωση της Κωνσταντινούπολης αποτελεί μέρος της Ιστορίας (Chronicon Minus) του Βυζαντινού συγγραφέα Γεωργίου Φραντζή, επιστήθιου φίλου και μυστικοσύμβουλου του τελευταίου αυτοκράτορα των Ελλήνων Κωνσταντίνου Παλαιολόγου. Συγκεκριμένα, πρόκειται για το Βιβλίο Γ'* και μέρη από τα Κεφάλαια Α' και Β' του Βιβλίου Δ'.

Πρέπει να σημειώσουμε ότι και άλλοι έγραψαν την ιστορία της άλωσης, όπως ο Δούκας και ο Βενετός Μπάρμπαρο, αλλά αυτοί δεν είχαν στενές σχέσεις με τον Παλαιολόγο όπως ο Φραντζής, ώστε να γνωρίζουν με ακρίβεια όσα σχεδιάζονταν και γίνονταν μυστικά στα ανάκτορα. Κατά συνέπεια, η ιστορία τους δεν μπορεί να έχει την ακρίβεια και την πληρότητα του έργου του Φραντζή.

Ο Γεώργιος Φραντζής γεννήθηκε, όπως αναφέρει ο ίδιος, το 1401 μ.Χ., επί της βασιλείας του Μανουήλ Παλαιολόγου, από επίσημη οικογένεια της Κωνσταντινούπολης, και ήταν συγγενής του Γρηγορίου Παλαιολόγου του Μαμωνά, γιου του μεγάλου δούκα Μαμωνά, που ήταν παλιότερα ηγεμόνας της Μονεμβασίας. Σε ηλικία δεκαεξίμισι ετών προσλήφθηκε από το βασιλιά Μανουήλ για να μορφωθεί στο Κελί του. Ο Μανουήλ

τον αγαπούσε ιδιαίτερα για την πίστη, την αφοσίωση και την εξυπνάδα του, τον χρησιμοποιούσε σε εμπιστευτικές υποθέσεις και, τέλος, τον έστειλε δύο φορές πρέσβη στο σουλτάνο Μουράτ. Η μεγάλη οικειότητα του βασιλιά απέναντί του φαίνεται από το γεγονός ότι του ανέθεσε να γράψει ο ίδιος τη διαθήκη του, με την οποία τον όριζε, μαζί με άλλους δύο, επίτροπο της τελευταίας θέλησής του, και έκανε ιδιαίτερη σύσταση στο γιο και διάδοχό του Ιωάννη να τον έχει πάντα μαζί του, να τον θεωρεί σαν έναν από τους πιστότερους ανθρώπους του και να του δώσει προαγωγή. Τον Φραντζή, που είχε από παιδί μεγάλη φιλία με τον αυτοκράτορα Κωνσταντίνο Παλαιολόγο (επειδή ο θείος του ήταν παιδαγωγός του Κωνσταντίνου και έτσι βρισκόταν σε στενή επαφή μαζί του), ζήτησε ο Κωνσταντίνος από τον αδερφό του Ιωάννη να τον έχει στην υπηρεσία του, όταν εκείνος έγινε βασιλιάς μετά το θάνατο του Μανουήλ. Ο Ιωάννης, όμως, έχοντας υπόψη του την πατρική εντολή, δεν ήθελε να του τον δώσει. Με τη μεσολάβηση και τη συγκατάθεση όμως της βασιλομήτορος, επέτρεψε να συνοδεύσει ο Φραντζής τον Κωνσταντίνο στην Πελοπόννησο, όπου πήγαινε να αναλάβει την ηγεμονία αυτής της περιοχής. Από τότε ο Κωνσταντίνος τον έπαιρνε πάντα μαζί του, τον αγαπούσε, του εμπιστευόταν τα ιδιαίτερα μυστικά του, του ανέθετε διάφορες διπλωματικές αποστολές και τον είχε έμπιστο μυστικοσύμβουλό του. Ο Φραντζής ήταν αχώριστος σύντροφός του μέχρι το τέλος και παρευρέθηκε στην κηδεία του. Τον έσωσε μάλιστα έξω από την Πάτρα, στον πόλεμο εναντίον των κατοίκων της, που τότε βρίσκονταν υπό την κυριαρχία κάποιου αρχιερέα, όταν τραυματίστηκε σοβαρά και πιάστηκε αιχμάλωτος. Ήταν τόσο στενοί φίλοι, ώστε ο Κωνσταντίνος τον στεφάνωσε και βάφτισε όλα τα παιδιά του. Ακόμα, ο Φραντζής είχε πάρει το αξίωμα του Πρωτοβεστιάριου από τον αυτοκράτορα Ιωάννη Παλαιολόγο, ενώ λίγες μέρες πριν από την πολιορκία της Κωνσταντινούπολης τον ονόμασε Μεγάλο Λογοθέτη.

Τόσο ο ίδιος όσο και ολόκληρη η οικογένειά του αιχμαλωτίστηκαν στην άλωση της βασιλεύουσας. Ο σουλτάνος αγόρασε από τον αρχιιπποκόμο του τα παιδιά του Φραντζή, που ήταν πολύ όμορφα, με σκοπό να ατιμάσει το μεγαλύτερο γιο του, περίπου δεκαπέντε ετών. Επειδή όμως το αγόρι δεν υπέκυψε στις κτηνώδεις επιθυμίες του, το έσφαξε. Ο Φραντζής εξαγοράστηκε και πήγε στην Πελοπόννησο, στον αδερφό του αυτοκράτορα Δημήτριο, που ήταν ηγεμόνας της Σπάρτης και ο οποίος τον περιποιήθηκε πολύ, μέχρι που κατάφερε τελικά να εξαγοράσει και τη σύζυγό του. Μετά από πολλές προσπάθειες και κόπους που κατέβαλε για να συμφιλιώσει τους αδερφούς του αυτοκράτορα Δημήτριο (ηγεμόνα της Σπάρτης) και Θωμά (ηγεμόνα της Πάτρας) για τη σωτηρία τουλάχιστον της Πελοποννήσου, την οποία απειλούσαν να καταλάβουν οι Τούρκοι εξαιτίας των διχονοιών και των εμφύλιων πολέμων, αίτιοι των οποίων ήταν —κατά τον Φραντζή— οι Αλβανοί της Πελοποννήσου και ο Ματθαίος Ασάν, απελπίστηκε, πήγε μαζί με τη σύζυγό του στη μονή των Αγίων Αποστόλων της Κέρκυρας και εκεί έγιναν και οι δύο μοναχοί. Ο Φραντζής πήρε το όνομα Γρηγόριος. Κατά την παραμονή του στο μοναστήρι και με την προτροπή μερικών ευγενών Κερκυραίων, έγραψε αυτή την ιστορία, που αρχίζει από τον Αλέξιο Άγγελο Κομνηνό, τελειώνει στις 30 Μαρτίου 1478 και περιλαμβάνει τη ζωή των Παλαιολόγων αυτοκρατόρων της Κωνσταντινούπολης μέχρι την άλωσή της, καθώς και όλα τα γεγονότα που συνέβησαν στην Πελοπόννησο και σε διάφορα άλλα μέρη. Ο Φραντζής, σαν χριστιανός ορθό-

δοξος που έγραψε την ιστορία του στα τέλη της ζωής του, την οποία διηγείται με χριστιανικό τρόπο, φαίνεται ότι είναι ο πιο αντικειμενικός από όλους τους συγχρόνους του. Μάλλον παραλείπει παρά προσθέτει ορισμένα γεγονότα, εκθέτει όσα αντιλήφθηκε με μεγάλη ευσυνειδησία και χριστιανική αφέλεια, ενώ διαψεύδει έντονα όσα απέδωσαν οι Δυτικοί στον αυτοκράτορα Κωνσταντίνο από φθόνο ή μνησικακία. Δε θέλουμε να αποδώσουμε σκόπιμες παραλείψεις στους ιστορικούς Δούκα και Μπάρμπαρο, που ήταν δυτικού δόγματος, αλλά ο αναγνώστης μπορεί να βγάλει τα συμπεράσματά του αν τους διαβάσει και τους παραβάλει προς τον Φραντζή.

ΒΙΒΛΙΟ Γ′

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α′

Ο δεσπότης Θωμάς[1] έφτασε με πλοίο στην Κωνσταντινούπολη στις 13 Νοεμβρίου 1448, χωρίς να γνωρίζει το θάνατο του αυτοκράτορα[2], τον οποίο πληροφορήθηκε όταν πέρασε από την Καλλίπολη. Μόλις έφτασε στην Κωνσταντινούπολη σταμάτησαν αμέσως όλες οι ενέργειες του δεσπότη Δημήτριου[3] και των οπαδών του, που ήθελαν να πάρει αυτός το θρόνο επειδή ήταν δεσπότης και πορφυρογέννητος[4]. Αυτό όμως δεν το θεωρούσε σωστό ο λαός της Κωνσταντινούπολης επειδή ζούσε ο μεγαλύτερος αδελφός του[5], ο οποίος ήταν προι-

1. Θωμάς Παλαιολόγος, δεσπότης της Πελοποννήσου (1418-1460) και γιος του αυτοκράτορα Μανουήλ Β′ Παλαιολόγου (σ.τ.μ.).

2. Πρόκειται για τον Ιωάννη Η′ Παλαιολόγο, αυτοκράτορα του Βυζαντίου (1425-1448) και αδελφό του Θωμά (σ.τ.μ.).

3. Δημήτριος Παλαιολόγος, δεσπότης του Μυστρά (1448-1460), αδελφός του Θωμά και πέμπτος γιος του αυτοκράτορα Μανουήλ Β′ Παλαιολόγου (σ.τ.μ.).

4. Η ονομασία αυτή δινόταν σε όλα τα παιδιά αυτοκρατόρων του Βυζαντίου που γεννιόνταν κατά τη διάρκεια της βασιλείας του πατέρα τους (σ.τ.μ.).

5. Πρόκειται για τον Κωνσταντίνο ΙΑ′ Παλαιολόγο, τελευταίο αυτοκράτορα του Βυζαντίου (1448-1453) και μεγαλύτερο αδελφό του Θωμά (σ.τ.μ.).

κισμένος με πολλές αρετές. Μολονότι οι ενέργειες αυτές τον λύπησαν, εκείνοι έκαναν αυτό που ήταν σωστό και δίκαιο. Μετά από απόφαση της βασιλομήτορος και των δεσποτών γιων της, και με τη συγκατάθεση των αρχόντων, αποφασίστηκε να ειδοποιηθεί ο σουλτάνος[1] ότι τόσο η μητέρα όσο και τα αδέλφια του θεώρησαν σωστό να γίνει αυτοκράτορας ο Κωνσταντίνος επειδή ήταν μεγαλύτερος στην ηλικία από τους άλλους και απολάμβανε το σεβασμό και την αγάπη όλων. Στις 6 Δεκεμβρίου με έστειλαν πρέσβη στο σουλτάνο για να του ανακοινώσω αυτά που είχαν αποφασιστεί. Όταν του τα είπα, συμφώνησε και με έστειλε πίσω με τιμές και δώρα. Εκείνες τις μέρες στάλθηκαν στην Πελοπόννησο άρχοντες από την Κωνσταντινούπολη, ενώ από την Πελοπόννησο πήγε στην Κωνσταντινούπολη ο Αλέξιος Φιλανθρωπινός Λάσκαρις μαζί με το δεσπότη Θωμά για μερικές υποθέσεις που είχε να συζητήσει με τον αυτοκράτορα, του οποίου αγνοούσε το θάνατο. Όταν όμως έφτασε στη Βασιλεύουσα έμαθε ότι ο αυτοκράτορας είχε πεθάνει. Μετά τη σύγχυση που ακολούθησε σχετικά με το ποιος από τους γιους του θα τον διαδεχόταν, στάλθηκε στην Πελοπόννησο (όπως είπαμε ότι είχε αποφασιστεί από όλους) ο Αλέξιος Φιλανθρωπινός με το Μανουήλ Παλαιολόγο, που λεγόταν και Ίαγρος, για να στέψουν αυτοκράτορα το δεσπότη μου Κωνσταντί-

1. Μουράτ Β' (1421-1451), πατέρας του Μωάμεθ του Πορθητή. Οι Βυζαντινοί ήταν υποχρεωμένοι, μετά από σχετική συνθήκη, να ενημερώνουν το σουλτάνο κάθε φορά που ανέβαζαν ένα νέο αυτοκράτορα στο θρόνο και να παίρνουν την τυπική συγκατάθεσή του (σ.τ.μ.).

νο, κάτι που έκαναν στις 6 Ιανουαρίου 1449. Στις 12 Μαρτίου του ίδιου χρόνου φτάσαμε στην Κωνσταντινούπολη μαζί με το νέο αυτοκράτορα χρησιμοποιώντας καταλανικά καράβια. Όλοι τον υποδέχτηκαν με μεγάλη προθυμία και χαρά. Γεμάτοι αγαλλίαση και ευφροσύνη, έκαναν πανηγυρικές εορτές, όπως συνηθίζεται, για να τιμηθεί η στέψη ενός νέου αυτοκράτορα.

Μετά από μερικές μέρες, ο αυτοκράτορας έδωσε το αξίωμα του δεσπότη στον αδελφό του Θωμά, ο οποίος έφυγε τον Αύγουστο για την Πελοπόννησο. Την 1η Σεπτεμβρίου έφυγε από την Κωνσταντινούπολη και ο δεσπότης Δημήτριος ο Πορφυρογέννητος, ο οποίος πήγε επίσης στην Πελοπόννησο. Πριν αναχωρήσουν όμως συμφώνησαν με πολύ ισχυρούς όρκους μπροστά στη βασιλομήτορα, τον αυτοκράτορα αδελφό τους και τους επιφανέστερους συγκλητικούς ότι κανένας δε θα περάσει ποτέ τα σύνορα για να μπει στα εδάφη του άλλου, αλλά θα ζουν ειρηνικά. Μετά από λίγο όμως αθέτησαν και οι δυο τους όρκους και παραβίασαν τις συμφωνίες τους. Γι' αυτό αργότερα, όπως έγινε φανερό και όπως διαπίστωσα και ο ίδιος, έγιναν εχθροί μεταξύ τους. Παρακάτω θα εκθέσω όλα όσα έγιναν ανάμεσά τους.

Στις 4 Οκτωβρίου του ίδιου χρόνου ο δεσπότης και αυτοκράτοράς μου με έστειλε στον άρχοντα της Ιβηρίας[1] Γεώργιο Μέπε (τον οποίο εμείς ονομάζουμε βασιλιά) και στο βασιλιά της Τραπεζούντας Ιωάννη Κομνηνό με πολλά θαυμάσια δώρα και συνοδεία αρχόντων, στρατιωτών, ιερέων, μοναχών,

1. Χώρα του Καυκάσου η οποία από τον 11ο αιώνα ονομάστηκε Γεωργία (σ.τ.μ.).

ψαλτών, ιατρών και μουσικών που μπορούσαν να παίζουν διαφόρων ειδών όργανα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'

Επειδή από την αρχή του 1452 είχε κυκλοφορήσει η φήμη ότι ο σουλτάνος[1] σκόπευε να προχωρήσει στο στενό του Βοσπόρου και να φτιάξει κάποιο φρούριο στο πάνω μέρος του χωριού των Ασωμάτων, αποφασίστηκε να προσκαλέσει ο αυτοκράτορας όποιον από τους αδελφούς του ήθελε να έρθει από την Πελοπόννησο, με σκοπό την ανανέωση της ειρήνης και της παλιάς συμφωνίας που είχαν κάνει μεταξύ τους. Ήθελε επίσης να συζητήσουν για το αν ο σουλτάνος είχε στη σκέψη του να κάνει κανένα κακό στη Βασιλεύουσα, οπότε θα τον έστελνε αμέσως στη Δύση για να ζητήσει βοήθεια από τους ηγεμόνες της. Στο μεταξύ, πέρασαν αρκετές μέρες και ο αυτοκράτορας με διέταξε να παρουσιαστώ μπροστά του. «Πρωτοβεστιάριε»[2], μου είπε, «ετοιμάσου να πας στην Πελοπόννησο για να πείσεις έναν από τους αδελφούς μου να έρθει εδώ. Ύστερα πρέπει να πας στην Κύπρο, όπου θα συναντήσεις την ανιψιά μου, τη βασίλισσα[3]. Θα σου ετοιμάσουμε όλα όσα χρειάζεσαι για το ταξίδι σου. Από την Κύπρο θα

1. Πρόκειται για τον Μωάμεθ Β' τον Πορθητή (1444-1446 και 1451-1481), που κατέκτησε τη βυζαντινή αυτοκρατορία (σ.τ.μ.).

2. Βυζαντινός τίτλος που δινόταν στον υπεύθυνο για τη βασιλική ιματιοθήκη (σ.τ.μ.).

3. Την κόρη του δεσπότη της Πελοποννήσου Θεοδώρου Β'

πας στην Ιβηρία, για να παραλάβεις τη νύφη που θα γίνει γυναίκα μου και βασίλισσά σου». Αφού ετοίμασε τα γράμματα, τα πήρα μαζί μου και ετοιμάστηκα να ξεκινήσω σε μια-δυο μέρες. Τότε όμως ο σουλτάνος βγήκε ξαφνικά από την Αδριανούπολη και βάδισε εναντίον μας. Περιμέναμε λοιπόν λίγο για να δούμε μήπως μας τύχει κανένα κακό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'

Αφού ο Μωάμεθ είδε και άκουσε τις νίκες και τους πετυχημένους πολέμους του πατέρα του και των υπόλοιπων καταραμένων προγόνων του, άρχισε να σκέφτεται τι θα μπορούσε να κάνει και ο ίδιος για να τον θυμάται όλος ο κόσμος. Αποφάσισε λοιπόν, κατά κακή μας τύχη, να κάνει πόλεμο εναντίον της Κωνσταντινούπολης, λέγοντας μέσα του: «Αν κατακτήσω την Κωνσταντινούπολη, θα ξεπεράσω όλους εκείνους που προσπάθησαν πολλές φορές να την καταλάβουν αλλά δεν τα κατάφεραν». Για το σκοπό αυτό θεώρησε καλό, όπως αναφέραμε, να φτιάξει ένα φρούριο στο στενό του Βοσπόρου, όπου βρίσκεται το χωριό των Ασωμάτων, για να το έχει ορμητήριο εναντίον μας και για να μην αφήνει να περάσει από τον Εύξεινο Πόντο κανένα πλοίο, μικρό ή μεγάλο. Θα μπορούσε επίσης να περνάει εύκολα τα στρατεύματά του από την Ασία στην Ευρώπη.

Παλαιολόγου, την Ελένη Παλαιολογίνα, σύζυγο του βασιλιά Ιωάννη Β' Λουζινιάν (σ.τ.μ.).

Επειδή μάλιστα βιαζόταν να εφαρμόσει αμέσως τα σχέδιά του, πήγε στις 26 Μαρτίου 1452 στο στενό για να χτίσει το φρούριο. Ο αυτοκράτορας όμως κατάλαβε αμέσως τα πανούργα σχέδιά του και αποφάσισε να αρχίσει αυτός πρώτος τον πόλεμο για να τον εμποδίσει. Τότε ορισμένοι συγκλητικοί, κληρικοί και λαϊκοί τον συμβούλεψαν να μην το κάνει, λέγοντας: «Μην αρχίζεις πρώτος τον πόλεμο μέχρι να δούμε τι επιδιώκει. Αν χτίσει φρούριο, μπορούμε να το κυριέψουμε εύκολα επειδή βρίσκεται πιο κοντά μας». Αργότερα όμως είδαν πόσο τέλεια είχε κατασκευαστεί το κτίριο αυτό και κατάλαβαν ότι οι ανόητοι τρέφονται με μάταιες ελπίδες. Με αυτόν τον τρόπο καθυστέρησε το ταξίδι μου, επειδή λέγαμε: «Θα δούμε σήμερα, θα δούμε αύριο». Ήταν πλέον πολύ επικίνδυνο να φύγω από την ξηρά και γι' αυτό προσπαθούσαμε να βρούμε κάποιο πλοίο.

Τον Ιούνιο του ίδιου χρόνου κηρύχθηκε ο πόλεμος. Ο στρατός του Μωάμεθ επιτέθηκε εναντίον μας και αιχμαλώτισε όλους όσοι κατοικούσαν έξω από την Πόλη. Την ίδια εποχή ολοκληρώθηκε το χτίσιμο του φρουρίου, το οποίο είχε τρεις πύργους. Οι δύο τον ασφάλιζαν από την ξηρά και ο τρίτος, που ήταν μεγαλύτερος από τους άλλους, από τη θάλασσα. Το πλάτος του τείχους ήταν οχτώ μέτρα και ο εσωτερικός χώρος είχε εμβαδόν έντεκα μέτρα. Ο Μωάμεθ κάλυψε τους πύργους με μολύβι και τοποθέτησε φρουρούς. Στις 28 Αυγούστου ξεκίνησε από το φρούριο και πλησίασε στα οχυρώματα της πόλης για να κατασκοπεύσει επί δύο μέρες τα τείχη, τις τάφρους και οτιδήποτε

άλλο ήθελε. Την 1η Σεπτεμβρίου πέρασε στην Ανδριανούπολη και την 1η Οκτωβρίου έστειλε στην Πελοπόννησο τον Τουρχάν με τους δυο γιους του, τον Αχμέτ και τον Ομέρ, με πολύ στρατό για να πολεμήσουν τους δεσπότες αδελφούς του αυτοκράτορα σε όλη τη διάρκεια του χειμώνα, ώστε να μην μπορούν αν φύγουν από εκεί και να πάνε να τον βοηθήσουν.

Ο Τουρχάν έφτασε στην Πελοπόννησο και κυρίεψε τα τείχη του Ισθμού. Κατά τη διάρκεια της μάχης, όπου σκοτώθηκαν πολλοί χριστιανοί και Τούρκοι, οι περισσότεροι χριστιανοί τράπηκαν σε φυγή. Ύστερα ο Τουρχάν έφυγε από την Κόρινθο και προχώρησε στο εσωτερικό της Πελοποννήσου, καταστρέφοντας, αιχμαλωτίζοντας και σκοτώνοντας όσους έβρισκε στο δρόμο του. Έφτασε μέχρι την Τριφυλία της Αρκαδίας και κατέβηκε μέχρι το Μεσσηνιακό Κόλπο. Πηγαίνοντας προς την Ιθώμη λεηλάτησε τα πάντα μέχρι τη Μαντίνεια. Όταν όμως διαπίστωσε ότι ο στρατός του δεν μπορούσε να περάσει όλος από εκεί, επειδή ο δρόμος ήταν στενός και δύσβατος, έδωσε στον Αχμέτ ένα μεγάλο τμήμα του και τον διέταξε να ακολουθήσει το δρόμο που περνούσε από το Λεοντάρι, ενώ ο ίδιος προχώρησε από άλλη κατεύθυνση. Μόλις πληροφορήθηκαν τα γεγονότα οι δεσπότες αδελφοί του αυτοκράτορα, έστειλαν κρυφά το Ματθαίο Ασάν[1] με αρκετό στρατό στο

1. Διοικητής της Κορίνθου. Προερχόταν από τη βουλγαρική δυναστεία των Ασάν, της οποίας πολλά μέλη είχαν εγκατασταθεί στο Βυζάντιο (σ.τ.μ.).

μέρος από το οποίο θα περνούσε ο Αχμέτ. Εκεί έστησαν ενέδρα και χτύπησαν τους Τούρκους τόσο αιφνιδιαστικά ώστε σκότωσαν και αιχμαλώτισαν πολλούς. Ανάμεσά τους βρισκόταν και ο ίδιος ο Αχμέτ, τον οποίο έστειλαν στη Σπάρτη, στο δεσπότη Δημήτριο. Στις 17 Ιανουαρίου 1453 γεννήθηκε ο διάδοχος του γένους των Παλαιολόγων και κληρονόμος του μικρού ελληνικού κράτους, ο Ανδρέας Παλαιολόγος, γιος του δεσπότη Θωμά του Πορφυρογέννητου.

Αυτά λοιπόν συνέβαιναν στην Πελοπόννησο. Όταν μπήκε η άνοιξη, ο σουλτάνος ετοίμασε καλά το στόλο, τα μικρά και μεγάλα κανόνια και τις υπόλοιπες πολιορκητικές μηχανές του, και έστειλε τον Χαρατή πασά εναντίον της Κωνσταντινούπολης με πολύ στρατό. Ο πασάς απέκλεισε την πόλη και, πριν φτάσει εκεί ο σουλτάνος με το στόλο, κυρίεψε όλα τα φρούρια που βρίσκονταν στα χωράφια και στα γύρω χωριά. Στα φρούρια αυτά είχαν καταφύγει μερικοί άνθρωποι για να γλιτώσουν από αιφνιδιαστική τουρκική επιδρομή. Ο πασάς, αφού τα πολιόρκησε και τα κυρίεψε, έπιασε πολλούς αιχμαλώτους από τους οποίους πούλησε τους περισσότερους σαν δούλους, ενώ αρκετοί πέθαναν από την πείνα και τις κακουχίες. Στο μεταξύ έφταναν συνεχώς πολεμοφόδια, μηχανές και κανόνια — μερικά απ' αυτά ήταν τόσο μεγάλα ώστε δεν μπορούσαν να τα σύρουν ούτε 40 και 50 ζευγάρια βόδια ούτε 2.000 άνθρωποι. Στις 2 Απριλίου έφτασε εκεί ο σουλτάνος με αναρίθμητο πλήθος ιππικού και πεζικού,

και κατασκήνωσε απέναντι από την Πύλη του Αγίου Ρωμανού[1]. Ο στρατός του, αναρίθμητος σαν την άμμο της θάλασσας, στρατοπέδευσε στην ξηρά που λέγεται Εξαμίλιο, από τη μια μέχρι την άλλη άκρη της. Ο στρατός της Ανατολής τοποθετήθηκε από τα δεξιά του σουλτάνου μέχρι τη Χρυσή Πύλη, ενώ ο στρατός της Ευρώπης από τα αριστερά του μέχρι την Ξύλινη Πύλη και τις ακτές του Κεράτιου Κόλπου. Ο ίδιος ο σουλτάνος ήταν ασφαλισμένος με χαρακώματα και σταυρωτούς πασσάλους, έξω από τα οποία βρίσκονταν οι γενίτσαροι και οι ευγενείς του παλατιού. Επίσης, ο πασάς που ήταν συγγενής του, ήρθε και έστησε τη σκηνή του στο Γαλατά, ανάμεσα στο στρατό που διοικούσε. Την ίδια μέρα έφτασε και αγκυροβόλησε κοντά στις ακτές της Κωνσταντινούπολης ένα μέρος του στόλου που το αποτελούσαν περίπου 30 τριήρεις και δρόμωνες[2], καθώς και 130 άλλα καράβια και πλοιάρια.

Έτσι λοιπόν ο σουλτάνος πλησίασε στην Πόλη και άρχισε να την πολιορκεί με κάθε μέσο και με όλες τις πολεμικές μηχανές που διέθετε, περικυκλώνοντας από ξηρά και θάλασσα τα 29 περίπου χιλιόμετρα της περιμέτρου της. Τότε ο αυτοκράτορας διέταξε να τοποθετήσουν τη βαριά σιδερένια αλυσίδα στην είσοδο του λιμανιού, ώστε να εμποδίσει τις εφόδους του εχθρικού στόλου. Μέσα από την αλυσίδα παρέταξε τα πλοία που έτυχε να βρίσκονται εκεί, για να πολεμήσουν τον εχθρό. Τα

1. Το σημερινό Τοπ Καπί (σ.τ.μ.).
2. Ταχυκίνητα πλοία (σ.τ.μ.).

πλοία αυτά ήταν τρία από τη Λιγουρία[1], ένα από την Καστίλη της Ισπανίας[2], ... από την Προβηγκία της Γαλλίας και τρία από την Κρήτη, δηλαδή ένα από το Χάνδακα[3] και δύο από την Κυδωνία[4]. Όλα ήταν καλά εξοπλισμένα και έτοιμα για ναυμαχία. Έτυχε επίσης να βρίσκονται στην Κωνσταντινούπολη τρεις μεγάλες εμπορικές τριήρεις από τη Βενετία, τις οποίες οι Ιταλοί ονομάζουν «γαλέρες γρόσες»[5] ή γαλεάτσες, και διάφορες άλλες ταχύπλοες τριήρεις που συνόδευαν και προστάτευαν τα εμπορικά πλοία. Ο αυτοκράτορας έδωσε εντολή να παραμείνουν εκεί όλα αυτά τα καράβια για να βοηθήσουν την πόλη. Αυτές λοιπόν ήταν οι ενέργειές μας στο λιμάνι. Οι εχθροί όμως έστησαν στην ξηρά το μεγάλο εκείνο κανόνι που η κάννη του είχε διάμετρο δώδεκα πιθαμές και διάφορα άλλα τρομερά τηλεβόλα. Έφτιαξαν μάλιστα ένα ψηλό ανάχωμα, που το υποστήριξαν με ξύλα, τοποθέτησαν εκεί τα κανόνια και άρχισαν σφοδρούς κανονιοβολισμούς εναντίον της πόλης από 14 σημεία. Από τις πέτρες που έριχναν οι πολιορκητικές μηχανές κατέρρευσαν τα ανάκτορα και πολλά σημαντικά σπίτια που βρίσκονταν κοντά στα τείχη. Με τα μεγάλα κανόνια τους οι

1. Περιοχή της Ιταλίας που ανήκε τότε στη Γένοβα (σ.τ.μ.).
2. Ο αριθμός των πλοίων λείπει από το πρωτότυπο (σ.τ.μ.).
3. Παλιά ονομασία του Ηρακλείου της Κρήτης (σ.τ.μ.).
4. Η τρίτη αρχαία μεγάλη πόλη της Κρήτης, κοντά στα σημερινά Χανιά (σ.τ.μ.).
5. Δηλαδή, μεγάλες γαλέρες (σ.τ.μ.).

εχθροί προκαλούσαν τρόμο στην πόλη γκρεμίζοντας τείχη και πύργους, ενώ πολλοί άνθρωποι σκοτώνονταν, τόσο στο ένα στρατόπεδο όσο και στο άλλο, από τα κανόνια, τις σφεντόνες, τα τόξα και τα υπόλοιπα πολεμικά μηχανήματα. Ο πόλεμος συνεχιζόταν αδιάκοπα και, νύχτα μέρα, γίνονταν συνεχείς επιθέσεις και συμπλοκές. Ο σουλτάνος πίστευε ότι με αυτόν τον τρόπο θα μπορούσε να κυριέψει εύκολα την πόλη, επειδή εμείς ήμασταν λίγοι και ταλαιπωρημένοι. Για το λόγο αυτό δε μας άφηνε ούτε στιγμή σε ησυχία. Όμως το μεγάλο και τρομερό κανόνι του, που δεν ήταν κατασκευασμένο από καθαρό μέταλλο, έσκασε από τους συνεχείς κανονιοβολισμούς τη στιγμή που έβαζε φωτιά ο πυροβολητής και σκορπίστηκε σε πολλά κομμάτια από τα οποία σκοτώθηκαν και πληγώθηκαν πολλοί. Όταν ο σουλτάνος πληροφορήθηκε την είδηση, στενοχωρήθηκε πολύ και έδωσε διαταγή να φτιάξουν κανόνι πολύ πιο ισχυρό από το προηγούμενο. Μέχρι όμως να το κατασκευάσουν, οι ζημιές μας δεν ήταν σημαντικές. Στις 15 του μήνα έφτασε και ο υπόλοιπος στόλος από τον Εύξεινο Πόντο, τη Νικομήδεια και την Ασία. Ο στόλος διέθετε 320 πλοία από τα οποία 18 ήταν τριήρεις και 48 διήρεις, ενώ τα υπόλοιπα ήταν μεγάλα καράβια με αμέτρητους πεζούς και τοξότες. Υπήρχαν επίσης και 25 εμπορικοί δρόμωνες οι οποίοι ήταν φορτωμένοι με ξύλα, ασβέστη, πέτρες και άλλα υλικά χρήσιμα σε πολιορκίες. Δεν μπόρεσαν όμως να μπουν στο λιμάνι για το λόγο που αναφέραμε παραπάνω. Έτσι ήρθαν από την

ανατολική ακτή του Πέραν[1] και αγκυροβόλησαν λίγο πιο κάτω από το Διπλοκίονο[2], κοντά στην εκκλησία του Αγίου Κωνσταντίνου. Στις 10 του ίδιου μήνα[3] ο σουλτάνος καταμέτρησε το στόλο και το στράτευμά του, ιππικό και πεζικό, και βρήκε ότι είχε συνολικά 420 πλοία και 258.000 στρατιώτες ξηράς. Μέσα στην πόλη βρίσκονταν 4.937 άντρες χωρίς να υπολογίσουμε τους ξένους, που ήταν μόλις 2.000. Αυτό το ξέρω καλά επειδή, σύμφωνα με διαταγή του αυτοκράτορα, όλοι οι δήμαρχοι και οι στρατηγοί κατέγραψαν με ακρίβεια όσους λαϊκούς και κληρικούς μπορούσαν να φέρουν όπλα μέσα στα φρούρια, καθώς και το είδος του οπλισμού που διέθεταν για την άμυνά τους. Κάθε δήμαρχος παρέδωσε στον αυτοκράτορα τον κατάλογο της περιοχής του. Τότε εκείνος με κάλεσε και μου είπε: «Αυτή η δουλειά είναι δική σου επειδή απαιτείται προφύλαξη και εχεμύθεια. Πάρε λοιπόν τους καταλόγους και πήγαινε στο σπίτι σου για να σημειώσεις πόσους άντρες έχουμε και τι όπλα διαθέτουν, δηλαδή ασπίδες, τόξα και τηλεβόλα». Αφού εκτέλεσα τη διαταγή του παρουσιάστηκα πάλι μπροστά του και του έδωσα λυπημένος και κατηφής τον κατάλογο. Έτσι μόνο εκείνος κι εγώ ξέραμε τον ακριβή αριθμό των στρατιωτών. Υπήρξαν όμως και ορισμένοι άρχο-

1. Ο σημερινός Γαλατάς (σ.τ.μ.).

2. Απείχε τρία χιλιόμετρα από την Κωνσταντινούπολη και είχε χτιστεί από τον Ρωμανό Α' (σ.τ.μ.).

3. Εδώ υπάρχει κάποιο λάθος, γιατί λίγο πιο πάνω ο συγγραφέας αναφέρει γεγονότα της 15ης του μήνα (σ.τ.μ.).

ντες και πολίτες, δειλοί και άχρηστοι, οι οποίοι είχαν φύγει πριν από λίγο καιρό οικογενειακώς από την Πόλη επειδή φοβήθηκαν τον πόλεμο και τα δεινά που θα επακολουθούσαν. Μόλις το έμαθε αυτό ο αυτοκράτορας, στέναξε βαθιά και δεν είπε τίποτα. Πλοίαρχος και διοικητής των δύο πλοίων της Γένοβας ήταν ένας επιδέξιος, γενναίος και εμπειροπόλεμος άντρας, που λεγόταν Ιωάννης Ιουστινιάνης και είχε μαζί του γενναίους στρατιώτες. Ο αυτοκράτορας, που διαπίστωσε πόσο ικανός ήταν σε όλα, τον διόρισε άρχοντα και στρατηγό τριακοσίων ανδρών, και του έδωσε εξουσία να διοικεί και να φροντίζει για καθετί αναγκαίο στην άμυνα, επειδή στήριζε πάνω τους πολλές ελπίδες. Πραγματικά, ο Ιουστινιάνης έκανε από την αρχή πολύ σημαντικά έργα.

Ο σουλτάνος αντικατέστησε σύντομα το σπασμένο κανόνι του και άρχισε πάλι να χτυπάει μέρα νύχτα τα τείχη με σφοδρότητα, κάνοντας ανυπόφορο θόρυβο και προξενώντας μεγάλες ζημιές με τις πολιορκητικές του μηχανές, τις εφόδους και τις συγκρούσεις των στρατιωτών. Οι δικοί μας όμως συνήθιζαν λίγο λίγο στη χρήση των όπλων, εύρισκαν μεθόδους με τις οποίες μπορούσαν να αντιμετωπίσουν τις πολεμικές μηχανές και, διώχνοντας βαθμιαία το φόβο και τη δειλία τους, προξενούσαν αρκετές απώλειες στους εχθρούς. Τα πολεμικά μας μέσα όμως δεν άντεχαν πολύ επειδή ούτε ησυχία είχαμε από τις εχθρικές ενέργειες ούτε τα αναγκαία για μάχη και πολιορκία διαθέταμε. Αφού λοιπόν οι Τούρκοι γκρέμισαν

σε ορισμένα σημεία τα τείχη με τα κανόνια και τα τηλεβόλα τους, επιχείρησαν στη συνέχεια να γεμίσουν τις τάφρους ώστε να μπορέσουν να περάσουν και να μπουν στην πόλη από τα χαλάσματα. Έτσι, άρχισαν να πετάνε χώματα, κλαδιά και ό,τι άλλο έβρισκαν μέσα στα χαντάκια — από τη βιασύνη τους μάλιστα, ορισμένοι έριχναν εκεί ακόμα και τις σκηνές τους. Και ήταν φοβερό να βλέπει κανείς πολλούς απ' αυτούς να πέφτουν μέσα στις τάφρους από το μεγάλο συνωστισμό που επικρατούσε, ενώ εκείνοι που ακολουθούσαν πιο πίσω έριχναν πάνω τους ξύλα και χώματα, αδιαφορώντας αν οι προηγούμενοι πήγαιναν ζωντανοί στον Άδη. Μερικοί μάλιστα που ήταν πιο δυνατοί, μέσα στην ορμή και τη βιασύνη τους, έριχναν σκόπιμα τους πιο αδύνατους συμπολεμιστές τους μέσα στις τάφρους αντί για χώματα και κλαδιά.

Ακόμα και έτσι όμως δεν κατάφερναν να γλιτώνουν χωρίς απώλειες από τα τηλεβόλα και τα υπόλοιπα όπλα των πολιορκημένων, αλλά έβρισκαν το θάνατο από τις μεγάλες πέτρες που έπεφταν βροχηδόν από τα τείχη. Τραυματίζονταν όμως και πολλοί από τους δικούς μας. Ύστερα οι εχθροί έσυραν τα κανόνια τους μέχρι τις τάφρους και οι μάχες που διεξήχθησαν ήταν φοβερές. Και οι δικές μας όμως ενέργειες δεν ήταν άσχημες. Το πιο θαυμαστό ήταν ότι, μολονότι άπειροι στον πόλεμο, νικούσαμε τους αντιπάλους μας επειδή καταφέρναμε πράγματα ανώτερα από τις δυνάμεις μας, χάρη στη μεγαλοψυχία και την ανδρεία μας. Οι εχθροί γέμιζαν τις τάφρους όλη μέρα, αλλά εμείς τραβούσαμε μέσα τα ξύλα και τα υπόλοιπα αντικείμενα στη διάρκεια της νύχτας, κι έτσι τα χαντάκια έμεναν συνεχώς άδεια. Επίσης, επισκευάζαμε αμέσως τους γκρεμισμένους πύργους χρησιμοποιώντας κοφίνια, ξύλινα δοχεία, κρασοβάρελα και άλλα σκεύη τα οποία γεμίζαμε με χώμα. Βλέποντας λοιπόν ο σουλτάνος ότι οι διαταγές του δεν ήταν δυνατόν να πραγματοποιηθούν, ένιωσε μεγάλη ντροπή και αποφάσισε να χρησιμοποιήσει κάποιο άλλο τέχνασμα. Διέταξε δηλαδή να έρθουν ειδικοί στην κατασκευή υπονόμων, ώστε να μπορέσει ο στρατός να μπει εύκολα στην πόλη μέσα απ' αυτούς. Κάποιος Γερμανός, όμως, που λεγόταν Ιωάννης και ήταν πολύ έμπειρος στις πολεμικές μηχανές και ήξερε να φτιάχνει το «υγρό πυρ»[1], αντιλαμβάνοντας τις προθέσεις του εχθρού, άνοιξε απέναντι άλλη στοά και τη γέμισε με «υγρό πυρ». Όταν λοιπόν οι Τούρκοι άρχισαν να προχωρούν χαρούμενοι μέσα στους υπονόμους τους, έβαλε φωτιά στην άλλη άκρη του ανοίγματος και έκαψε τους περισσότερους, ματαιώνοντας έτσι το σχέδιό τους. Σε μια στοά όμως που διέφυγε της προσοχής του, οι Τούρκοι άναψαν κι εκείνοι το «υγρό πυρ» που είχαν ετοιμάσει, αλλά δεν κατάφεραν σημαντικά πράγματα. Έριξαν μόνο ένα μικρό μέρος κάποιου παλιού πύργου, τον οποίο εμείς επισκευάσαμε αμέσως. Μερικοί ηλικιωμένοι έλεγαν ότι και άλλες φορές, όταν γίνονταν μά-

1. Ή ελληνικό πυρ. Ήταν μίγμα εύφλεκτων χημικών ουσιών το οποίο εφευρέθηκε από το μηχανικό Καλλίνικο, τον 7ο αιώνα μ.Χ. (σ.τ.μ.).

χες, οι εχθροί είχαν μεταχειριστεί τους υπονόμους, αλλά δεν πέτυχαν τίποτα επειδή το μεγαλύτερο μέρος της πόλης που βρίσκεται μέσα από τα τείχη είναι πετρώδες. Μετά από αυτή τη νέα του αποτυχία, ο σουλτάνος κατέφυγε σε νέα πολιορκητικά τεχνάσματα. Έφτιαξε λοιπόν μια ελέπολη[1] με πολλούς τροχούς, χοντρά ξύλα και τεράστιο ύψος και πλάτος, την οποία κάλυψε μέσα έξω με τριπλά δέρματα βοδιών και βουβαλιών για να μην μπορούμε να χτυπάμε αυτούς που βρίσκονταν στο εσωτερικό της. Στο πάνω μέρος είχε πύργους, σκεπάσματα και σκάλες, ενώ το πίσω μέρος ήταν ανοιχτό για να μπορούν να μπαινοβγαίνουν όποτε ήθελαν. Μπροστά από το σημείο όπου σκόπευαν να μπουν στις τάφρους, βρίσκονταν τρεις μεγάλες πόρτες με καλύμματα, όπως είπαμε πιο πάνω. Γύρω της υπήρχαν κάθε είδους πολεμικές μηχανές, εργαλεία, ξύλα και διάφορα άλλα αντικείμενα που θα τα έριχναν στην τάφρο την κατάλληλη στιγμή, ώστε να μπουν εύκολα στην πόλη. Διέθεταν επίσης πλεκτές σκάλες τις οποίες μπορούσαν να ανεβάζουν στα τείχη με σκοινιά, καθώς και κάθε άλλο πολιορκητικό μηχάνημα που μπορούσε να επινοήσει το μυαλό του ανθρώπου, πράγματα δηλαδή που ήταν αδύνατο να φανταστεί κανείς. Έφτιαξαν επίσης άμαξες με πολλούς τροχούς, που είχαν πύργους στο πάνω μέρος και ήταν καλυμμένες με τον τρόπο που αναφέραμε παραπάνω. Κατασκεύασαν ακόμα πολλές πολιορκητικές μηχανές

1. Είδος πολιορκητικής μηχανής (σ.τ.μ.).

εφοδιασμένες με το «υγρό πυρ» και προετοιμάστηκαν για την έφοδο. Άρχισαν την επίθεση με το φοβερό εκείνο κανόνι, χτυπώντας με σφοδρότητα τον πύργο που βρισκόταν κοντά στην Πύλη του Αγίου Ρωμανού. Αφού τον γκρέμισαν, έσυραν εκεί την ελέπολη, την έστησαν πάνω στο άνοιγμα του τείχους και η μάχη μετατράπηκε σε πραγματική σφαγή. Όλα αυτά άρχισαν πριν από την ανατολή του ήλιου και συνεχίστηκαν σε όλη τη διάρκεια της ημέρας. Άλλοτε έκαναν φοβερές εφόδους και άλλοτε έριχναν ξύλα, χώματα και άλλα αντικείμενα από την ελέπολη μέσα στην τάφρο. Από αυτά που έριχναν και από τις πέτρες του πύργου που έπεσαν κάτω, κατάφεραν τελικά να φτιάξουν έναν ίσιο δρόμο. Οι δικοί μας πολεμούσαν με γενναιότητα, τους γκρέμιζαν από τις σκάλες και σκότωσαν πολλούς. Γενικά, τους απέκρουσαν πολλές φορές με θάρρος από το πρωί μέχρι την πρώτη ώρα της νύχτας.

Οι άπιστοι έπαθαν τόσες πολλές ζημιές, ώστε οι πληγές και η κούραση τους ανάγκασαν να σταματήσουν τη μάχη και να αποσυρθούν ελπίζοντας ότι θα τα κατάφερναν πιο εύκολα την άλλη μέρα. Οι ελπίδες τους όμως διαψεύστηκαν επειδή ο ακούραστος Ιωάννης Ιουστινιάνης έδινε όλη τη νύχτα θάρρος στους στρατιώτες του. Μαζί τους ήταν ο αυτοκράτορας και πολλοί άλλοι που είχαν πάει εκεί για να τους βοηθήσουν. Αγωνίστηκαν έτσι όλη τη νύχτα και κατάφεραν να αδειάσουν τις τάφρους, ξανάχτισαν με μεγάλο κόπο τον γκρεμισμένο πύργο και έκαψαν την

ελέπολη των εχθρών, βάζοντας φωτιά κάτω από τη βάση της. Τα ξημερώματα, την ώρα που λαλούσαν τα κοκόρια για τρίτη φορά, οι εχθροί πλησίασαν χαρούμενοι γιατί νόμιζαν ότι η είσοδός τους θα ήταν, όπως είπαμε, πιο εύκολη για την πόλη, αλλά τα έχασαν καθώς διαπίστωσαν ότι οι ελπίδες τους ήταν μάταιες. Ο σουλτάνος ντροπιάστηκε, στενοχωρήθηκε, αλλά απόρησε με την ικανότητα των δικών μας και είπε με προσποιητό θαυμασμό: «Ακόμα και αν οι 37.000 προφήτες μού έλεγαν ότι οι άπιστοι —δηλαδή εμείς οι χριστιανοί— θα μπορούσαν να καταφέρουν μέσα σε μια νύχτα όσα έκαναν απόψε, δε θα τους πίστευα». Ύστερα διαπίστωσε ότι δε φοβόμαστε και δε δειλιάζαμε ούτε από τις συγκρούσεις και τις εφόδους που έκαναν όλη την ημέρα ούτε από τις πέτρες και τα βέλη που μας έριχναν σαν βροχή από τον ουρανό. Για το λόγο αυτό τόσο ο ίδιος όσο και οι σύμβουλοί του ταράχθηκαν και δεν ήξεραν τι έπρεπε να κάνουν. Έτσι λοιπόν είχαν τα πράγματα μέχρι εκείνη τη στιγμή.

Σ' όλη τη διάρκεια της πολιορκίας, τρία γενοβέζικα καράβια φόρτωσαν σιτάρι στη Χίο και, συναντώντας ούριο άνεμο, έπλεαν προς την Κωνσταντινούπολη. Καθ' οδόν συνάντησαν ένα αυτοκρατορικό πλοίο που ερχόταν από τη Σικελία φορτωμένο κι αυτό με σιτάρι. Τα τέσσερα πλοία έφτασαν νύχτα κοντά στην πόλη και το πρωί έγιναν αντιληπτά από τα τουρκικά καράβια που φύλαγαν την περιοχή. Αμέσως οι εχθροί ρίχτηκαν κατά πάνω τους με ζητωκραυγές, τυμπανοκρουσίες και σαλπίσματα, έχοντας τη βεβαιότητα ότι θα τα κυρίευαν εύκολα.

Μόλις όμως πλησίασαν και άρχισαν γεμάτοι έπαρση τη ναυμαχία εναντίον του αυτοκρατορικού πλοίου, δέχτηκαν αμέτρητες κανονιές, βέλη και πέτρες. Όταν οι πλώρες των πλοίων τους βρέθηκαν κάτω από το αυτοκρατορικό καράβι, το πλήρωμά του άρχισε να τους χτυπάει με πέτρες και «υγρό πυρ» που είχε παρασκευαστεί μέσα σε χάλκινα αγγεία, σκοτώνοντας έτσι πολλούς Τούρκους. Εμείς, που τα βλέπαμε όλα από τις επάλξεις των τειχών, κάναμε δεήσεις στο Θεό να σώσει τόσο τα πλοία όσο κι εμάς τους ίδιους. Ο σουλτάνος παρακολουθούσε τη σύγκρουση έφιππος στην άκρη της θάλασσας. Μετά από νέους πυροβολισμούς από μακριά, οι εχθροί αποφάσισαν να επιτεθούν για τρίτη φορά με αλαζονεία και αλαλαγμούς, αλλά οι ναύτες, οι κυβερνήτες των πλοίων και οι ναύαρχοι αντιστάθηκαν με γενναιότητα, δίνοντας θάρρος μεταξύ τους και φώναζαν ότι ήταν καλύτερα να πεθάνουν παρά να γίνουν δούλοι. Ο ναύαρχος του αυτοκρατορικού πλοίου, ο γενναίος Φλαντανελάς, έτρεχε από την πρύμνη μέχρι την πλώρη, πολεμούσε σαν λιοντάρι και εμψύχωνε τους υπόλοιπους με φωνές που έφταναν μέχρι τον ουρανό. Είναι αδύνατο να περιγράψω τις φωνές του και τους κρότους της μάχης. Ακολούθησε νέα, μεγαλύτερη επίθεση, στη διάρκεια της οποίας σκοτώθηκαν και πνίγηκαν πολλοί ναύτες. Οι δικοί μας κατάφεραν και πυρπόλησαν δύο εχθρικά καράβια, γεγονός που έκανε τους Τούρ-

κους να δειλιάσουν. Ο σουλτάνος, βλέποντας ότι ο μεγάλος και καλά αρματωμένος στόλος του όχι μόνο δεν κατάφερνε τίποτα αλλά και υστερούσε μπροστά στο δικό μας, έγινε έξω φρενών, έβγαζε κραυγές, έτριζε τα δόντια με μανία και έβριζε τους ναυτικούς του, αποκαλώντας τους δειλούς, γυναικούλες και άχρηστους. Ύστερα τσίγκλησε το άλογό του και μπήκε στη θάλασσα (τα περισσότερα πλοία βρίσκονταν σε απόσταση πετροβολήματος), όπου βράχηκαν τα ρούχα του. Ο στρατός που βρισκόταν στην ξηρά, βλέποντάς τον να αντιδρά μ' αυτόν τον τρόπο, ένιωσε θλίψη και αγανάκτηση κι άρχισε να βλαστημάει τους ναύτες. Πολλοί από τους καβαλάρηδες ακολούθησαν το σουλτάνο κι έφτασαν μέχρι τα καράβια. Οι ναύτες, μόλις τον είδαν να φέρεται έτσι, αισθάνθηκαν ντροπιασμένοι από τις βλαστήμιες του, έστρεψαν θέλοντας και μη τις πλώρες των καραβιών τους εναντίον των δικών μας και άρχισαν αμέσως να πολεμούν με πείσμα. Τι να σας πω όμως; Όχι μόνο δεν κατάφεραν να βλάψουν τα πλοία μας, αλλά είχαν τόσο πολλούς νεκρούς και τραυματίες ώστε δεν μπορούσαν να απομακρύνουν τα καράβια τους από τον τόπο της σύγκρουσης. Όπως έμαθα αργότερα από τους ίδιους, εκείνη τη μέρα σκοτώθηκαν στη θάλασσα πάνω από 12.000 Τούρκοι. Όταν νύχτωσε, ο στόλος αποσύρθηκε αναγκαστικά, ενώ τα δικά μας πλοία βρήκαν την ευκαιρία και χώθηκαν στο λιμάνι χωρίς να σκοτωθεί κανένας. Πληγώθηκαν μόνο μερικοί, από τους οποίους δυο-τρεις πέθαναν μετά από μερικές μέρες. Ο σουλτάνος, οργισμένος και αγανακτισμένος ενα-

ντίον του ναυάρχου του, θέλησε να τον ανασκολοπίσει επειδή πίστευε ότι από ανανδρία και δειλία του ξέφυγαν τα πλοία μας, τα οποία άφησε από ανικανότητα να μπουν στο λιμάνι. Υπέκυψε όμως στις παρακλήσεις των αρχόντων και του χάρισε τη ζωή, αλλά τον καθαίρεσε και έδωσε όλη την περιουσία του στους γενίτσαρους[1].

Από τη μεγάλη του στενοχώρια και οργή, ο σουλτάνος δάγκωνε τα χέρια του σαν σκύλος και χτυπούσε τα πόδια του στη γη. Η αιτία ήταν ότι γκρέμισε τα τείχη και γέμισε τις τάφρους δύο και τρεις φορές, αλλά εμείς τα διορθώναμε όλα αμέσως, ενώ τα 150 πλοία του δεν κατάφεραν να πιάσουν εκείνα τα τέσσερα, που σκότωσαν τόσους πολλούς δικούς του. Στέναζε από τα βάθη της καρδιάς του, έβγαζε αφρούς από το στόμα του και σκεφτόταν συνεχώς τι έπρεπε να κάνει για να φέρει σε δυσκολότερη θέση την Κωνσταντινούπολη πολιορκώντας την από ξηρά και θάλασσα. Τελικά, αποφάσισε να μεταφέρει ένα μέρος του στόλου του μέσα στο λιμάνι[2] με κάποιο τέχνασμα και έβαλε τα σχέδια που είχε σκεφτεί αμέσως σε εφαρμογή. Έφτιαξε έναν ίσιο δρόμο στο πίσω μέρος του Πέραν, από το λόφο μέχρι το λιμάνι, τον οποίο έστρωσε με σανίδες και ξύλα που ήταν αλειμμένα με λίπος βοδιών και προβάτων. Κατασκεύασε επίσης διάφορα άλλα μηχανήματα με τα οποία έσυρε εύκολα τα πλοία του πάνω από το

1. Ήταν ο Βούλγαρος εξωμότης Σουλεϊμάν Μπαλτάογλου, ο οποίος τιμωρήθηκε επίσης με 101 ραβδισμούς (σ.τ.μ.).

2. Δηλαδή στον Κεράτιο Κόλπο (σ.τ.μ.).

λόφο και στη συνέχεια τα κατέβασε μέσα στο λιμάνι. Αυτό ήταν αξιοθαύμαστο κατόρθωμα και άριστο ναυτικό τέχνασμα. Νομίζω ότι ο σουλτάνος μιμήθηκε τον Ιούλιο Καίσαρα ο οποίος δεν μπόρεσε να κάνει το γύρο της Πελοποννήσου, όταν πολεμούσε εναντίον του Αντωνίου και της Κλεοπάτρας, εξαιτίας των τρικυμιών και των ισχυρών αντίθετων ανέμων. Ήρθε λοιπόν στον Ισθμό της Κορίνθου, έσυρε τα πλοία του στο ανατολικό μέρος της ελληνικής θάλασσας και από εκεί πήγε στην Ασία. Μπορεί όμως να μιμήθηκε και τον πατρίκιο Νικήτα, που πέρασε κι αυτός τα καράβια στον Ισθμό από την ανατολική στη δυτική ελληνική θάλασσα και κατατρόπωσε τον κρητικό στόλο στη Μεθώνη και την Πύλο.

Ο σουλτάνος λοιπόν μετέφερε μ' αυτόν τον τρόπο τα πλοία του μέσα σε μια νύχτα και το πρωί βρέθηκαν ξαφνικά στο λιμάνι. Ύστερα έφτιαξε μια γέφυρα με τον εξής τρόπο: συγκέντρωσε πολλές μικρές βάρκες, μεγάλα δοχεία και ξύλινα βαρέλια, τα έδεσε γερά με δοκάρια, σίδερα και σκοινιά ώστε να μη σκορπιστούν από τα κύματα και έβαλε πάνω τους σανίδες τις οποίες στερέωσε με μεγάλα σιδερένια καρφιά. Έτσι κατασκεύασε μια μεγάλη και δυνατή γέφυρα με 50 οργιές πλάτος και 100 μήκος, την οποία τοποθέτησε στη μέση του λιμανιού και η οποία φαινόταν σαν ξηρά. Τοποθέτησε πάνω της ένα κανόνι και άρχισε να χτυπάει με αυτό και με τα πλοία του την Κωνσταντινούπολη από εκείνο το μέρος. Ο αυτοκράτορας και οι κάτοικοι της πόλης ταράχθηκαν και φοβήθηκαν πολύ μόλις τα είδαν αυτά επειδή ήμασταν

λίγοι. Έγινε λοιπόν αμέσως συμβούλιο στο οποίο αποφασίστηκε να πάνε όλοι οι στρατηγοί, οι άρχοντες και οι υπόλοιποι ευγενείς Ιταλοί και Ρωμαίοι (που κι αυτοί ήταν ελάχιστοι) στις θέσεις που είχαν διαταχθεί, να φρουρούν τα τείχη και να πολεμάνε τους εχθρούς. Πρώτα πρώτα ο αυτοκράτορας ανέθεσε στον Ενετό Βάιλο[1] Ιερώνυμο Μινότο τη φύλαξη και τη διοίκηση των ανακτόρων και της γύρω περιοχής[2]. Στον πρόξενο των Καταλανών Πέτρο Γουλιάνο δόθηκε διαταγή να φρουρεί την περιοχή από το Βουκολέοντα[3] μέχρι το Κοντοσκάλιο και στον Ιάκωβο Κονταρίνι ανατέθηκε η φύλαξη των τειχών από το έξω μέρος του λιμανιού μέχρι τα Υψωμάθια. (Ο τελευταίος εκτέλεσε με άριστο τρόπο τα καθήκοντά του σαν στρατιώτης και μάλιστα ευγενής). Στο Μανουήλ από τη Λιγουρία δόθηκε εντολή να φρουρεί την περιοχή της Χρυσής Πύλης με 200 τοξότες και εκτοξευτές βλημάτων. Απέναντι από εκείνο το μέρος οι εχθροί είχαν στήσει μια ελέπολη καλυμμένη επίσης με δέρματα βοδιών και βουβαλιών, με την οποία χτυπούσαν τα τείχη. Στους αδελφούς Παύλο, Αντώνιο και Τρώιλο ανατέθηκε η φύλαξη του Μυριάνδρου, που ήταν ένα από τα πιο επικίνδυνα σημεία της πόλης. Μέρα και νύχτα οι δικοί μας αντιστάθηκαν με γενναιότητα στους πεζούς και ιππείς Τούρκους οι ο-

1. Αντιπρόσωπος της Βενετίας στην Κωνσταντινούπολη (σ.τ.μ.).

2. Δηλαδή τις Βλαχέρνες, όπου οι Τούρκοι είχαν στήσει τη γέφυρα (σ.τ.μ.).

3. Ανάκτορο μεταξύ Ιπποδρόμου και Προποντίδας (σ.τ.μ.).

ποίοι χάλασαν πολλές φορές τα τείχη και προσπάθησαν να μπουν μέσα, αλλά διώχτηκαν κακήν κακώς και υπέστησαν μεγάλες απώλειες. Τα κατορθώματα αυτών των ανθρώπων αξίζει να τα θυμάται κανείς αιώνια. Ο Θεόφιλος Παλαιολόγος[1], που ήξερε καλά τα ελληνικά και τα μαθηματικά, ανέλαβε την υπεράσπιση της περιοχής της Πύλης της Σηλυβρίας. Στον άξιο και ικανότατο στρατηγό Ιωάννη Ιουστινιάνη, στον οποίο ο αυτοκράτορας στήριζε τις περισσότερες ελπίδες του για το θάρρος, τη γενναιότητα, την ανδρεία και την τόλμη που διέθετε, δόθηκε η εντολή να φυλάει μαζί με 400 Ιταλούς στρατιώτες την Πύλη του Αγίου Ρωμανού, όπου οι Τούρκοι είχαν ρίξει το μεγαλύτερο βάρος των επιθέσεών τους. Είχαν στήσει εκεί το μεγάλο κανόνι και την ελέπολη επειδή ο τόπος ήταν κατάλληλος για την πολιορκία και επειδή ακριβώς απέναντι βρισκόταν η σκηνή του σουλτάνου. Στο Θεόδωρο από την Κάρυστο, γενναίο πολεμιστή και καλύτερο τοξότη από οποιονδήποτε άλλο, και στον Ιωάννη το Γερμανό, που ήξερε καλά τις πολεμικές τέχνες, ανατέθηκε η φύλαξη της περιοχής των Καλυφαρίων. Ο Ιερώνυμος και ο Λεονάρδος από τη Λιγουρία διατάχθηκαν να φρουρούν την Ξύλινη Πύλη, ενώ ο αρχηγός των Ρώσων στρατιωτών την περιοχή μεταξύ Κυνηγίου και Αγίου Δημητρίου. Στο μεγάλο δούκα Λουκά Νοταρά[2] δόθηκε εντολή να

1. Μαθηματικός και φιλόσοφος. Σκοτώθηκε στην άλωση της Πόλης (σ.τ.μ.).

2. Ήταν ο τελευταίος πρωθυπουργός του Βυζαντίου (σ.τ.μ.).

αναλάβει τη φρούρηση της περιοχής του Πετρίου και της Πύλης της Αγίας Θεοδοσίας. Στα μέρη της Ωραίας Πύλης τοποθετήθηκαν οι ναύτες, οι ναύκληροι και οι καπετάνιοι του πλοίου που είχε έρθει από την Κρήτη. Ο Γαβριήλ Τριβιζάνος, αρχηγός των βενετικών πλοίων, ανέλαβε μαζί με 50 άλλους άντρες τη φύλαξη του πύργου που βρισκόταν μέσα στο ρέμα απέναντι από τη Βασιλική Πύλη και δέσποζε στην είσοδο του λιμανιού. Ο Τριβιζάνος φύλαξε αυτό το μέρος με γενναιότητα και όχι σαν ξένος μισθοφόρος. Στον αρχηγό των εμπορικών πλοίων Αντώνιο ανατέθηκε η φύλαξη τόσο των πλοίων του όσο και εκείνων που, όπως προαναφέραμε, βρίσκονταν στο λιμάνι μέσα από την αλυσίδα. Οι ναύτες των καραβιών αυτών, που ήταν καλά εξοπλισμένα για πόλεμο, προκαλούσαν με σαλπίσματα, τυμπανοκρουσίες και φωνές τα εχθρικά πλοία σε σύγκρουση. Καθημερινά αντάλλασσαν πυροβολισμούς μεταξύ τους, αλλά δεν έγινε πραγματική ναυμαχία. Οι υπόλοιποι ευγενείς και άρχοντες της πόλης χωρίστηκαν και ανέλαβαν τη φύλαξη των άλλων περιοχών, όπου έκαναν ό,τι ήταν δυνατό. Οι ιερείς, οι κληρικοί και όλοι οι άνθρωποι της Εκκλησίας μοιράστηκαν σε διάφορα μέρη της πόλης σαν νυχτοφύλακες και ημεροφύλακες με την εντολή να κάνουν δεήσεις στο Θεό για τη σωτηρία της Βασιλεύουσας. Διατάχθηκε επίσης ο Δημήτριος Καντακουζηνός, ο γαμπρός του Νικηφόρος Παλαιολόγος και μερικοί άλλοι να περιπολούν στην περιοχή του ναού των Αγίων Αποστόλων μαζί με 700 άντρες για να προσφέρουν βοήθεια όπου χρεια-

ζόταν. Ο αυτοκράτορας, μαζί με μένα και το συγγενή του Φραγκίσκο Τολέντο από το Καστέλι της Ιταλίας, που καταγόταν, όπως λένε, από το βασιλικό γένος του περίφημου αυτοκράτορα Αλεξίου Κομνηνού, έτρεχε έφιππος μέρα νύχτα στην πόλη και στα τείχη, κατευθύνοντας τις πολεμικές επιχειρήσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ′

Επειδή όμως το αυτοκρατορικό ταμείο δεν είχε χρήματα για τους μισθούς των στρατιωτών, ο αυτοκράτορας έδωσε διαταγή να αφαιρεθούν από τις εκκλησίες τα ιερά σκεύη και τα αφιερώματα των πιστών για να κατασκευαστούν νομίσματα. Κανένας δεν πρέπει να μας κατηγορήσει γι' αυτήν την πράξη σαν ιερόσυλους επειδή το επέβαλλε η ανάγκη. Το ίδιο άλλωστε έκανε και ο Δαβίδ όταν πείνασε και έφαγε τους «άρτους της προθέσεως», που μόνο οι ιερείς είχαν το δικαίωμα να φάνε. Ο αείμνηστος αυτοκράτορας είπε γι' αυτή την ενέργειά μας: «Αν ο Θεός γλιτώσει την Πόλη, θα τα επιστρέψω όλα τετραπλάσια στον Κύριό μου».

Ύστερα έγινε νέο συμβούλιο και αποφασίσαμε να κάψουμε οπωσδήποτε τη γέφυρα και τα πλοία που είχαν μπει στο λιμάνι επειδή προξενούσαν πολλές ζημιές και αποτελούσαν μεγάλο κίνδυνο για την πόλη. Όταν βρέθηκε το κατάλληλο μέσο, ειδοποιήθηκε αμέσως ο αυτοκράτορας. Η εκτέλεση του σχεδίου ανατέθηκε στο Βενετό Ιάκωβο

Κόκο[1], έναν άντρα λιγομίλητο αλλά δραστήριο, που ανέλαβε να το φέρει σε πέρας με μεγάλη επιδεξιότητα. Μέσα σε τρία γρήγορα πλοιάρια τοποθέτησε 40 άφοβους και γενναίους Έλληνες και Ιταλούς, τους οποίους εφοδίασε με εκρηκτικές ύλες που είχαν κατασκευασθεί με το «υγρό πυρ». Έπειτα πέρασαν τη νύχτα στην ξηρά του Πέραν και πλησίασαν τον εχθρικό στόλο για να πραγματοποιήσουν το σχέδιό τους. Η ενέργειά τους θα πετύχαινε οπωσδήποτε αν δεν τους εμπόδιζε η κακοτυχία. Αφού προχώρησαν με μεγάλη προσοχή και έφτασαν στη γέφυρα, άφησαν εκεί δύο νέους με την εκρηκτική μηχανή. Αυτοί οι δύο, μόλις έβλεπαν ότι οι υπόλοιποι έφταναν στα πλοία και τους έδιναν το σχετικό σύνθημα, θα άναβαν το «υγρό πυρ» με θειάφι. Ενώ όμως οι άλλοι βρέθηκαν αθόρυβα κοντά στα εχθρικά καράβια, είτε από απροσεξία είτε από το Θεό για τις αμαρτίες μας, το σχέδιο δεν πραγματοποιήθηκε. Κάποιος δούλος είχε καταλάβει το μυστικό και το είχε φανερώσει στους Τούρκους[2], οι οποίοι είχαν τοποθετήσει άγρυπνες νυχτερινές φρουρές στα σημεία αυτά. Μόλις λοιπόν αντιλήφθηκαν τους δικούς μας, επιτέθηκαν εναντίον τους με βάρκες και, χτυπώντας τους με όπλα και με πέτρες, βύθισαν το ένα πλοιά-

1. Ναύαρχος, ένας από εκείνους που διέσπασαν το Δεκέμβριο τον τουρκικό κλοιό και έφτασαν με τα πλοία τους στην Κωνσταντινούπολη (σ.τ.μ.).

2. Λέγεται ότι καταδότης ήταν ο ποντεστά (ανώτατος πολιτικός και στρατιωτικός δικαστής) του Πέραν, ο οποίος ειδοποίησε τους Τούρκους με ένα σκλάβο που λεγόταν Φαγιούζ (σ.τ.μ.)

ριο και έπιασαν μερικούς αιχμαλώτους. Έτσι, το μόνο που κατάφεραν οι δικοί μας ήταν να πυρπολήσουν ένα πλοίο, ενώ πολλοί Τούρκοι έτρεξαν στη γέφυρα και έσβησαν τη φωτιά. Την άλλη μέρα ο ασεβής σουλτάνος έδωσε διαταγή και θανάτωσαν μπροστά στα μάτια μας όλους τους γενναίους και αξιοθαύμαστους νέους που είχαν πάρει μέρος σ' εκείνη την επιχείρηση. Ο αυτοκράτορας οργίστηκε τόσο πολύ ώστε διέταξε να συγκεντρώσουν πάνω στους πύργους τους 260 αιχμάλωτους Τούρκους και να τους εκτελέσουν επιτόπου.

Η αποτυχία του σχεδίου μας έγινε αφορμή να φιλονικήσουν άγρια μεταξύ τους οι Βενετοί και οι Λιγούριοι. Οι δεύτεροι υποστήριζαν ότι ήταν πιο έμπειροι από τους πρώτους σε όλα τα πράγματα κι ότι ο Ιάκωβος Κόκος με τους υπόλοιπους Βενετούς απέτυχαν επειδή ήταν άπειροι και δεν ήξεραν να οργανώσουν την επιχείρηση. Έτσι χάθηκαν εκείνοι οι 40 νέοι, τους οποίους θρηνήσαμε τόσο πολύ, χωρίς να πυρποληθεί η γέφυρα και τα εχθρικά πλοία που βρίσκονταν μέσα στο λιμάνι. Όταν ο αυτοκράτορας έμαθε τα γεγονότα, πήγε και μίλησε στους Βενετούς και τους Λιγούριους γεμάτος λύπη, λέγοντας: «Σας παρακαλώ, αδέρφια μου, να κάνετε ειρήνη μεταξύ σας. Μας αρκεί ο πόλεμος που αντιμετωπίζουμε απ' έξω. Για όνομα του Θεού, μη φιλονικείτε και μεταξύ σας». Τους είπε επίσης και πολλά άλλα, καταφέρνοντας στο τέλος να τους συμφιλιώσει.

Μόλις ο σουλτάνος είδε ότι το εγχείρημά μας εναντίον των πλοίων του όχι μόνο δεν πέτυχε αλ-

λά επιπλέον μας ζημίωσε, χάρηκε πολύ και είπε με αλαζονεία: «Αυτά που δεν μπόρεσαν να μας κάνουν αυτοί, θα τους τα κάνω εγώ». Έστησε λοιπόν μεγάλα κανόνια στο λόφο του Αγίου Θεοδώρου, που βρίσκεται στο Πέραν, για να βυθίσει τα πλοία μας ή να τα άναγκάσει να φύγουν. Αυτό δεν το έκανε μόνο για να ανοίξει την είσοδο του λιμανιού, αλλά επίσης για να εκδικηθεί τα πλοία της Λιγουρίας, να μας αποδείξει ότι είναι πολυμήχανος κι ότι μπορεί να κάνει τα πάντα. Εκείνοι που έμεναν στο Πέραν, βλέποντας ότι θα κατέστρεφε και τα δικά τους πλοία, παρουσιάστηκαν όλοι μαζί μπροστά του και του είπαν: «Δεν είναι σωστό να βλάψεις και τα δικά μας πλοία μαζί με τα λιγουρικά, αφού εμείς είμαστε φίλοι σου». Εκείνος όμως απάντησε: «Τα πλοία αυτά δεν είναι εμπορικά αλλά πειρατικά. Δεν ήρθαν εδώ για εμπορικούς σκοπούς αλλά για να βοηθήσουν τον εχθρό μου, τον αυτοκράτορα, και θέλω να τα τιμωρήσω. Εσείς, πάντως, μπορείτε να πάρετε τα καράβια σας ανεμπόδιστα και να φύγετε σαν φίλοι». Ύστερα έβαλε σε εφαρμογή το σχέδιό του και με την πρώτη κανονιά κατάφερε να βυθίσει τη ναυαρχίδα. Τα υπόλοιπα πλοία, αντικρίζοντας τον κίνδυνο, έφυγαν αμέσως και αγκυροβόλησαν στο Πέραν για να φυλάγονται έτσι πίσω από τα ψηλά σπίτια που υπήρχαν εκεί. Ο σουλτάνος όμως δε λυπήθηκε ούτε τα σπίτια και γκρέμισε πολλά απ' αυτά για να μπορεί να κανονιοβολεί εύκολα τα πλοία μας. Μολονότι όμως έριξε πάνω από 130 κανονιές δεν κατάφερε, σαν από θαύμα, ούτε κανένα πλοίο να βλάψει ούτε κανέναν άνθρωπο να σκοτώσει. Μόνο

μια γυναίκα έχασε τη ζωή της από μια πέτρα που έπεσε πάνω της από τα τείχη.

Τις επόμενες μέρες ο σουλτάνος δεν έκανε κανονικές μάχες όπως πριν, αλλά έριχνε πυροβολισμούς από μακριά. Τα κανόνια όμως δε σταμάτησαν μέρα νύχτα να χτυπάνε με σφοδρότητα τα τείχη. Έτσι ορισμένοι που ήταν άπειροι στον πόλεμο, βλέποντας ότι δε γίνονταν μάχες, άφηναν τις θέσεις τους και επέστρεφαν στα σπίτια τους. Οι Τούρκοι τότε έβρισκαν την ευκαιρία να ρίχνουν αγκίστρια και να τραβάνε τα κοφίνια με το χώμα που βρίσκονταν σε ορισμένα σημεία του τείχους για την προστασία των πολεμιστών μας. Όταν ο αυτοκράτορας πληροφορήθηκε τα γεγονότα από το στρατηγό του, απείλησε ότι θα τιμωρούσε αυστηρά όσους άφηναν τη θέση τους. Εκείνοι όμως απάντησαν ότι φέρονταν έτσι επειδή δεν είχαν να φάνε και να πιουν ούτε οι ίδιοι ούτε οι γυναίκες και τα παιδιά τους. Τότε ο αυτοκράτορας διέταξε αυτούς που δεν μπορούσαν να πολεμήσουν, λόγω ηλικίας ή άλλης αιτίας, να αναλάβουν τη διανομή φαγητού και ψωμιού σε σπίτια και σε φρούρια, ανάλογα με τα άτομα. Ο πόλεμος όμως γινόταν σφοδρότερος μέρα με τη μέρα, επειδή οι εχθροί έπαιρναν συνεχώς ενισχύσεις από την Ασία, ενώ οι δικοί μας μειώνονταν από τους καθημερινούς θανάτους όπως το φεγγάρι που λιγοστεύει μετά την πανσέληνο. Ακόμα, μερικοί απείθαρχοι και απάνθρωποι από τους δικούς μας βρήκαν αφορμή από τη δύσκολη θέση στην οποία βρισκόμαστε και άρχισαν να δημιουργούν καθημερινά φασαρίες για να πραγματοποιήσουν τις πονηρές

τους σκέψεις. Γύριζαν στις πλατείες και τους δρόμους της πόλης βρίζοντας και κατηγορώντας το δυστυχισμένο αυτοκράτορα και τους υπόλοιπους άρχοντες χωρίς να φοβούνται το Θεό ούτε να ντρέπονται τον ίδιο και τους συμπολίτες τους. Ο αείμνηστος αυτοκράτορας ακολουθούσε τον ψαλμό του Δαβίδ, που λέει: «Εγώ έκανα τον κουφό και δεν άκουγα τίποτα, ούτε άνοιγα το στόμα μου για να επιπλήξω ή να κατηγορήσω. Οι εχθροί του έχουν αυξηθεί, έχουν γίνει ισχυροί και τον μισούν χωρίς να υπάρχει λόγος». Μερικοί πήγαιναν και του έλεγαν ότι ο τάδε και ο τάδε είπαν αυτά τα πράγματα. Πολλές φορές μάλιστα άκουγε τις κατηγορίες και ο ίδιος όταν περνούσε στο δρόμο. Έτσι επαληθεύτηκε το ρητό που λέει: «Όσο είναι κανείς ευτυχισμένος, όλοι είναι φίλοι του — όταν όμως δυστυχήσει δε θέλει να τον βλέπει ούτε ο ίδιος του ο πατέρας».

Στις 24 Μαΐου μαθεύτηκε ότι ο σουλτάνος αποφάσισε να επιτεθεί στις 29 του μήνα από ξηρά και από θάλασσα με όλες του τις δυνάμεις. Όλοι οι στρατιωτικοί και πολιτικοί άρχοντες, και προπάντων ο Ιωάννης Ιουστινιάνης, δε σταμάτησαν ούτε στιγμή να κάνουν αντιπερισπασμούς στον εχθρό και να επισκευάζουν τις νύχτες με κάθε μέσο τα τείχη που γκρεμίζονταν από τις κανονιές. Ο Ιουστινιάνης ειδοποίησε το μεγάλο δούκα Νοταρά να του στείλει μερικά από τα τηλεβόλα που είχε στη διάθεσή του, αλλά εκείνος δεν του τα έστειλε, λέγοντάς του ότι ήταν απαραίτητα στο μέρος που φρουρούσε ο ίδιος. Ο πρώτος υποστήριξε τότε ότι δε χρειάζονταν τόσα τηλε-

βόλα σε μέρη που ήταν γεμάτα νερό και έτσι οι δυο άντρες άρχισαν να φιλονικούν και να βρίζονται μεταξύ τους χρησιμοποιώντας βαριές εκφράσεις. Ο Ιουστινιάνης αποκαλούσε το Νοταρά ανίκανο, εγωιστή και προδότη της πατρίδας, ενώ ο μεγάλος δούκας απαντούσε με τη σειρά του στον Ιουστινιάνη με άλλες βρισιές. Τότε ο αυτοκράτορας τους κάλεσε ιδιαιτέρως και τους είπε: «Αδέρφια μου, δεν είναι καιρός να μιλάμε έτσι μεταξύ μας. Ας συγχωρήσουμε καλύτερα ακόμα και αυτούς που μας μισούν και ας παρακαλέσουμε το Θεό να μας γλιτώσει από τα δόντια του φοβερού θηρίου που στέκεται απέναντί μας». Τους καθησύχασε με πολλές άλλες νουθεσίες και τελικά πήγε καθένας στη θέση του για να εκτελέσει το καθήκον που είχε αναλάβει. Ο Ιουστινιάνης υπήρξε φόβητρο των εχθρών με λόγια και με έργα, ιδίως εκείνες τις μέρες. Έκανε καθημερινές επιθέσεις κατά των Τούρκων, σκοτώνοντας και αιχμαλωτίζοντας πολλούς. Όλοι θαύμαζαν τα κατορθώματά του και τον ονόμαζαν σωτήρα της πόλης. Δυστυχώς, όμως, δεν έμεινε το ίδιο ηρωικός μέχρι το τέλος και η φήμη που είχε αποκτήσει με την ανδρεία του καταστράφηκε αργότερα από τη δειλία που επέδειξε.

Ενώ λοιπόν συνέβαιναν αυτά, στο εχθρικό στρατόπεδο διαδόθηκε η ψεύτικη είδηση ότι ερχόταν στην Κωνσταντινούπολη ιταλικός στόλος για να μας βοηθήσει, καθώς και ο ηγεμόνας των Ούγγρων Ιάγκος[1] με πολυάριθμο πεζικό και

1. Πρόκειται για τον Λαδίσλαο Α' Γιαγκελόν (σ.τ.μ.).

ιππικό. Μόλις το άκουσαν αυτό οι αγαρηνοί[1], τρόμαξαν και άρχισαν να βρίζουν και να καταριούνται το σουλτάνο ότι θα κατέστρεφε τη φυλή τους επειδή είχε αναλάβει έργο το οποίο πολύ δύσκολα θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί. Αλλά και ο ίδιος ταράχθηκε, δείλιασε και άρχισε να κάνει μαύρες σκέψεις. Οι σύμβουλοί του φοβήθηκαν και στενοχωρήθηκαν όταν άκουσαν τη φήμη για τη βοήθεια που ερχόταν, αλλά και επειδή έβλεπαν ότι ο πολυάριθμος και φοβερός στρατός τους δεν είχε καταφέρει τόσες μέρες που μας πολεμούσε από ξηρά και θάλασσα να πετύχει τίποτα. Οι σκάλες που τοποθετούσαν στα τείχη με πολλούς αγώνες και διάφορα τεχνάσματα γκρεμίζονταν συνεχώς, οι προσπάθειές τους αποκρούονταν και είχαν αμέτρητους νεκρούς. Έτσι οι Τούρκοι που αγωνίζονταν στα τείχη άρχισαν πια να δειλιάζουν. Ο τρίτος λόγος που έκανε τους εχθρούς να φοβηθούν ήταν ένα φαινόμενο που είδαν στον ουρανό. Ένα πολύ λαμπερό φως κατέβαινε από ψηλά και στεκόταν όλη τη νύχτα πάνω από την πόλη. Στην αρχή οι Τούρκοι είπαν ότι ο Θεός ήταν οργισμένος με τους χριστιανούς και ήθελε να τους κάψει και να τους παραδώσει σαν δούλους σ' αυτούς. Όταν όμως είδαν ότι γκρεμίζονταν συνέχεια από τις σκάλες και τα τείχη κι ότι δεν μπορούσαν να επικρατήσουν παρά τα τεχνάσματα που είχαν μεταχειριστεί,

1. Μια από τις ονομασίες των μωαμεθανών οι οποίοι, σύμφωνα με την παράδοση, προέρχονταν από την παλλακίδα του Αβραάμ Άγαρ και το γιο της Ισμαήλ (σ.τ.μ.).

ενώ έμαθαν επίσης την ψεύτικη φήμη για τον ιταλικό στόλο και το στρατό του Ιάγκου που έρχονταν να μας βοηθήσουν, άρχισαν να αλλάζουν άποψη για το φως και να λένε πλέον ότι ο Θεός είναι υπέρ των χριστιανών, τους βοηθάει, τους προστατεύει, κι επομένως οι ίδιοι δεν πρόκειται να πετύχουν τίποτα. Γι' αυτούς τους λόγους, όπως είπαμε, τόσο ο σουλτάνος όσο και ολόκληρος ο στρατός του είχαν καταληφθεί από θλίψη και απογοήτευση. Σκέφτονταν μάλιστα να λύσουν την πολιορκία την άλλη μέρα και να σηκωθούν να φύγουν. Το ίδιο βράδυ όμως που ετοιμάζονταν να αναχωρήσουν, είδαν πάλι το φως να κατεβαίνει από τον ουρανό. Αυτή τη φορά δεν πλησίασε πάνω από την πόλη, αλλά αμέσως σκορπίστηκε κι εξαφανίστηκε μακριά. Μόλις το είδε ο σουλτάνος και οι σύμβουλοί του ένιωσαν μεγάλη χαρά και είπαν: «Να που τους εγκατέλειψε πλέον ο Θεός». Οι σοφοί και οι ερμηνευτές της ασεβούς και εσφαλμένης θρησκείας τους υποστήριξαν πως εκείνο το φως τους είχε φανερώσει ότι θα έπαιρναν την Πόλη. Έτσι τελικά πραγματοποιήθηκαν οι ελπίδες τους εξαιτίας των δικών μας αμαρτιών.

Ο Αλή πασάς, ο πρόεδρος του συμβουλίου, που ήταν πιο έξυπνος και πιο πρακτικός από όλους τους ανθρώπους του σουλτάνου, βλέποντας τον ίδιο σκεφτικό και τους υπόλοιπους φοβισμένους και δειλούς, έκανε ότι λυπόταν φανερά, αλλά μέσα του ευχαριστιόταν επειδή σε όλα τα συμβούλια έλεγε στο σουλτάνο να μην αρχίσει πόλεμο με την Κωνσταντινούπολη, για να μη συμμαχήσουν οι

ηγεμόνες της Δύσης όταν το μάθουν και διώξουν τελείως τους Τούρκους από την Ευρώπη[1]. Δήθεν λυπημένος λοιπόν είπε στο σουλτάνο: «Εγώ από την αρχή είχα αντιληφθεί τι θα γινόταν και σου το είχα πει πολλές φορές, αλλά δε με άκουσες. Νομίζω ότι τώρα θα πρέπει να δώσεις εντολή, αν κι εσύ το βρίσκεις σωστό, να φύγουμε από δω για να μην πάθουμε τίποτα χειρότερο». Όταν ο σουλτάνος άκουσε τα λόγια του κόντεψε να πεθάνει από τη θλίψη και την ντροπή. Πώς ήταν όμως δυνατό να φύγει σαν κυνηγημένος; Τότε ο δεύτερος βεζίρης, ο Σογάν πασάς, μόλις τον είδε σ' αυτή την άσχημη κατάσταση, τον συμβούλεψε να εξακολουθήσει τον πόλεμο εναντίον μας. Μεταξύ των δύο πασάδων υπήρχε κρυφή έχθρα και γι' αυτό ο Σογάν είπε στο σουλτάνο: «Γιατί, βασιλιά μου, κάθεσαι σκυθρωπός και λυπημένος; Τι σκέφτεσαι και τι φοβάσαι; Μη λυπάσαι, γιατί ο Θεός είναι μαζί σου. Δε βλέπεις ότι με το φως εκείνο σου δείχνει ότι θα παραδώσει την πόλη στα χέρια σου; Δε βλέπεις ότι διαθέτεις αμέτρητο στρατό πολύ καλά προετοιμασμένο; Ούτε ο Αλέξανδρος ο Μακεδόνας δεν είχε ποτέ τόσο στρατό και τόσα εφόδια όσο εσύ. Κι όμως, κυρίεψε ολόκληρο τον κόσμο. Εγώ δεν πιστεύω ούτε νομίζω ότι θα έρθει στόλος από την Ιταλία, όπως λέει ο αδερφός μου ο Αλή πασάς και διάφοροι άλλοι. Ξέρεις πολύ καλά ότι

1. Ίσως οι περισσότεροι να αγνοούν ότι οι Τούρκοι ήταν κύριοι ολόκληρης σχεδόν της Βαλκανικής πριν στραφούν εναντίον της Κωνσταντινούπολης, η οποία ήταν κυριολεκτικά μια μικρή πόλη-κράτος ανάμεσα στον Κεράτιο Κόλπο και την Προποντίδα (σ.τ.μ.).

μεταξύ των Ιταλών και των άλλων ηγεμόνων της Δύσης υπάρχει αναρχία και όχι ομόνοια. Γι' αυτό, όταν καμιά φορά συμμαχήσουν μετά από πολύ κόπο και μακρές διαπραγματεύσεις, η συμμαχία τους δε διαρκεί πολύ. Ακόμα και τότε όμως, ο ένας παραμονεύει πώς θα μπορέσει να αρπάξει όσα ανήκουν στον άλλο, κι έτσι μεταξύ τους υπάρχει πάντα δυσπιστία. Σκέφτονται και λένε πολλά, αλλά πραγματοποιούν λίγα. Αυτό που αποφασίζουν το βράδυ δεν τους αρέσει το πρωί. Ακόμα όμως κι αν επιμείνουν στην απόφασή τους, η εκτέλεσή της χρονίζει. Αυτό γίνεται επειδή καθένας περιμένει την κατάλληλη περίσταση για να πετύχει τα σχέδια και τις επιθυμίες του. Αλλά κι όταν αρχίσουν κάτι δεν μπορούν να το ολοκληρώσουν εξαιτίας της ασυμφωνίας τους. Το ίδιο συμβαίνει και τώρα επειδή, όπως ξέρεις, υπάρχουν πολλές διαφορές μεταξύ τους. Αν υποθέσουμε όμως (πράγμα που είναι αδύνατο για τους λόγους που ανέφερα) ότι θα έρθει στόλος από την Ιταλία, πάλι δε θα έχουμε κανένα πρόβλημα. Δεν πρόκειται να έρθει όχι μόνο ο μισός αλλά ούτε το ένα τέταρτο του δικού μας στρατού. Πάρε λοιπόν θάρρος, σουλτάνε μου, και μη φοβάσαι τίποτα εκτός από το Θεό. Δείξε ότι είσαι άνθρωπος θαρραλέος και δυνατός. Δώσε αμέσως διαταγή να αρχίσουν πάλι οι κανονιοβολισμοί, ώστε να γκρεμίσεις με τα κανόνια σου τα τείχη». Αυτά τα λόγια και οι σκέψεις του Σογάν πασά άρεσαν πολύ στο σουλτάνο, γιατί τον ανακούφισαν από τη θλίψη του και τον έκαναν να χαρεί. Του έδωσε λοιπόν εντολή να πάει τη νύχτα εκείνη να επιθεωρήσει το στρατό για να

διαπιστώσει πού βρίσκεται το ηθικό του. Εκείνος υπάκουσε και, όταν επέστρεψε, είπε: «Επιθεώρησα τους στρατιώτες και είδα ότι είναι τόσο γενναίοι ώστε αν πολεμήσεις με ενθουσιασμό η νίκη θα είναι δική σου». Τότε ο σουλτάνος απάντησε: «Αφού λοιπόν το λες κι εσύ, Σογάν, ας δοκιμάσουμε μήπως θελήσει να μας βοηθήσει η τύχη, όπως έχει κάνει σε πολλές άλλες περιπτώσεις. Στείλε φρουρά στο Πέραν για να μην περάσει κανένας κρυφά από εκεί και βοηθήσει την πόλη».

Όταν τα έμαθε αυτά ο Αλή πασάς λυπήθηκε και ντράπηκε επειδή επικράτησε η γνώμη του Σογάν πασά. Από το φθόνο που αισθανόταν προσπάθησε να βρει κάποιο τέχνασμα που θα έκανε την επίθεση να αποτύχει. Ειδοποίησε λοιπόν τον αυτοκράτορα για όσα είχαν συμβεί και τον συμβούλεψε να μη φοβηθεί, γιατί στους πολέμους πολλές φορές η τύχη είναι άστατη. Του έλεγε επίσης ότι οι φρουροί έπρεπε να βρίσκονται σε επιφυλακή. Όλα αυτά έγιναν το βράδυ της 27ης Μαΐου. Ο σουλτάνος έδωσε διαταγή στους στρατιώτες του να ανάψουν φανάρια και φωτιές όλη εκείνη τη νύχτα και την επόμενη μέρα να μείνουν νηστικοί, να λουστούν εφτά φορές και μετά να κάνουν δεήσεις στο Θεό για να τους χαρίσει τη νίκη και να καταλάβουν την πόλη. Έτσι κι έγινε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε΄

Τη Δευτέρα το απόγευμα, αφού έδυσε ο ήλιος και έφαγαν όλοι, ο σουλτάνος στάθηκε μπροστά στο στρατό και είπε τα εξής: «Αγαπημένα μου παιδιά, εύχομαι και σας παρακαλώ, στο όνομα του Θεού, του προφήτη του Μωάμεθ και στο δικό μου, του δούλου τους, να κάνετε αύριο ένα έργο που θα μείνει στην αιωνιότητα, όπως έκαναν μέχρι τώρα παντού και οι πρόγονοί μας. Να ανεβείτε με τις σκάλες στα τείχη σαν πουλιά με όλη τη γενναιότητα, το θάρρος και την προθυμία που διαθέτετε, για να μη χάσουμε τη φήμη που, όπως είπαμε, κέρδισαν οι πρόγονοί μας με τη χάρη του Θεού. Αντίθετα, τώρα ήρθε η ώρα να την κάνουμε ακόμα μεγαλύτερη». Τους είπε επίσης και άλλα πολεμικά λόγια που τους εμψύχωσαν για να πραγματοποιήσουν αυτή τη σημαντική επιχείρηση. Ύστερα πρόσθεσε: «Αν το θελήσει η μοίρα και σκοτωθούν μερικοί, όπως συμβαίνει στους πολέμους, ξέρετε όλοι τι λέει ο προφήτης μας στο Κοράνι. Όποιος σκοτώνεται στον πόλεμο πηγαίνει κατευθείαν στον Παράδεισο για να τρώει και να πίνει εκεί μαζί με τον Μωάμεθ, να αναπαύεται σε καταπράσινους ανθισμένους τόπους μαζί με αγόρια, ωραίες γυναίκες και κορίτσια, και να λούζεται μέσα σε υπέροχα λουτρά. Όλα αυτά θα τα χαρίσει ο Θεός σε όσους πάνε κοντά του. Από τη δική μου πλευρά, πάλι, αν νικήσουμε, θα δώσω ισοβίως σε όλους τους στρατιώτες και τους αρχηγούς τους

διπλάσιο μισθό από αυτόν που παίρνουν τώρα —θα αφήσω την πόλη τρεις μέρες στη διάθεσή σας για να τη λεηλατήσετε— κανένας δεν πρόκειται να σας πάρει οποιοδήποτε λάφυρο αρπάξετε, χρυσό ή ασημένιο, οποιοδήποτε αντικείμενο ή φόρεμα βρείτε, οποιονδήποτε σκλάβο πιάσετε, άντρα ή γυναίκα, μεγάλο ή μικρό». Μόλις τελείωσε το λόγο του, ορκίστηκε ότι θα τηρήσει όλες τις υποσχέσεις του. Ακούγοντάς τον, οι Τούρκοι ενθουσιάστηκαν και άρχισαν να φωνάζουν όλοι μαζί στη γλώσσα τους: «Λα ιλ Αλλάχ ιλ Αλλαχού, Μουχαμέντ ρουσούλ Αλλάχ», δηλαδή ένας είναι ο θεός όλων των θεών και ο Μωάμεθ ο προφήτης του. Μόλις έφτασαν μέσα στην πόλη αυτές οι ζητωκραυγές, που έμοιαζαν με το βουητό της ανταριασμένης θάλασσας, προσπαθήσαμε όλοι να μαντέψουμε τι είχε συμβεί. Μετά από λίγο πληροφορηθήκαμε ότι την άλλη μέρα ο σουλτάνος θα έδινε το σύνθημα της γενικής επίθεσης εναντίον μας από την ξηρά και από τη θάλασσα, με όλες τις δυνάμεις που διέθετε. Ξέροντας λοιπόν ότι το πλήθος των απίστων ήταν τόσο μεγάλο ώστε αναλογούσαν 500 προς έναν από μας, στηρίξαμε όλες μας τις ελπίδες στη Θεία Πρόνοια. Με διαταγή του αυτοκράτορα, οι ιερείς, οι αρχιερείς, οι μοναχοί, οι γυναίκες και τα παιδιά, πήραν στα χέρια τους τις άγιες εικόνες και όλα τα ιερά λάβαρα κι έκαναν λιτανεία γύρω από τα τείχη, ψάλλοντας με δάκρυα στα μάτια το «Κύριε ελέησον» και ικετεύοντας το Θεό να μη μας παραδώσει εξαιτίας των αμαρτιών μας στα χέρια των απίστων και χειρότερων εχθρών μας. Κλαίγοντας παρακαλούσαν

να λυπηθεί κι εμάς και την αγία Του κληρονομία, κι έδιναν θάρρος ο ένας στον άλλο να αντισταθούν με γενναιότητα στους εχθρούς την ώρα της επίθεσης. Επίσης, ο αυτοκράτορας συγκέντρωσε εκείνο το φοβερό βράδυ της Δευτέρας όλους τους άρχοντες, τους δημάρχους, τους εκατόνταρχους και τους άλλους βαθμοφόρους του στρατού, στους οποίους είπε τα παρακάτω λόγια:

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ΄

«Ευγενέστατοι άρχοντες, εκλαμπρότατοι δήμαρχοι και στρατηγοί, γενναιότατοι στρατιώτες, τιμημένοι και πιστοί πολίτες, ξέρετε όλοι πολύ καλά ότι έφτασε η ώρα που ο εχθρός της πίστης μας αποφάσισε να μας πιέσει ακόμα περισσότερο με όλα τα πολεμικά μέσα και τεχνάσματα που διαθέτει. Θέλει να αρχίσει γενική επίθεση και πόλεμο από την ξηρά κι από τη θάλασσα, έτοιμος να μας δαγκώσει σαν φαρμακερό φίδι και να μας καταβροχθίσει σαν ανήμερο λιοντάρι. Γι' αυτό το λόγο σας παρακαλώ να φερθείτε με γενναιότητα και θάρρος, όπως κάνατε μέχρι τώρα, απέναντι στους εχθρούς της πίστης μας. Αφήνω στα χέρια σας την τύχη της δοξασμένης και λαμπρής πατρίδας μας, της μεγαλοπρεπέστατης και ευγενούς βασιλεύουσας όλων των πόλεων. Ξέρετε πολύ καλά, αδέρφια μου, ότι για τέσσερις λόγους είμαστε υποχρεωμένοι να προτιμήσουμε το θάνατο παρά τη ζωή. Πρώτον, για την πίστη και τη θρησκεία μας, δεύτερον, για την πατρίδα, τρίτον, για το βασιλιά,

τον αντιπρόσωπο του Κυρίου μας, και, τέταρτον, για τους συγγενείς και τους φίλους μας. Αν λοιπόν, αδέρφια μου, πρέπει να αγωνιζόμαστε μέχρι θανάτου για έναν από τους παραπάνω λόγους, τότε έχουμε υποχρέωση να πολεμάμε ακόμα σκληρότερα όταν πρόκειται και για τα τέσσερα μαζί, διαφορετικά θα χάσουμε τα πάντα. Αν ο Θεός, εξαιτίας των αμαρτιών μας, δώσει τη νίκη στους απίστους, διατρέχουμε τον κίνδυνο να χάσουμε την άγια πίστη που μας έδωσε ο Χριστός με το αίμα του και είναι το σημαντικότερο πράγμα απ' όλα. Τι όφελος μπορεί να έχει κανείς αν κερδίσει ολόκληρο τον κόσμο αλλά χάσει την ψυχή του; Δεύτερον, θα χάσουμε την ένδοξη πατρίδα και την ελευθερία μας. Τρίτον, το άλλοτε ένδοξο κράτος μας, που τώρα πια είναι εξασθενημένο και ταπεινωμένο, θα πέσει στα χέρια του άπιστου τυράννου. Τέλος, θα χάσουμε τα αγαπημένα μας παιδιά, τις γυναίκες και τους υπόλοιπους συγγενείς μας. Ο βάρβαρος σουλτάνος μάς έχει αποκλείσει 57 μέρες τώρα με όλες τις δυνάμεις του και μας πολιορκεί μέρα νύχτα με κάθε μέσο που διαθέτει, αλλά καταφέραμε να τον αποκρούσουμε με τη βοήθεια του Κυρίου μας Χριστού που βλέπει τα πάντα. Μη δειλιάσετε λοιπόν τώρα, αδέρφια μου. Είδατε ότι, ακόμα και στα μέρη όπου έπεσε το τείχος από τα τηλεβόλα και τις πολιορκητικές μηχανές, καταφέραμε να το επισκευάσουμε με τον καλύτερο τρόπο. Έχουμε στηρίξει όλες τις ελπίδες μας στην ακαταμάχητη δόξα του Θεού. Οι εχθροί μας διαθέτουν όπλα, ιππικό, δύναμη και πλήθος, αλλά εμείς έχουμε εμπιστοσύνη στο όνο-

μα του Κυρίου και Σωτήρα μας, στα χέρια μας και στη γενναιότητα που μας χάρισε ο Θεός. Ξέρω ότι η τεράστια αγέλη των απίστων θα επιτεθεί εναντίον μας, όπως συνηθίζει, με βάναυση ορμή, αλαζονεία και θράσος επειδή είμαστε λίγοι, ώστε να μας τρομάξουν, να μας κουράσουν και να μας κάνουν να χάσουμε το ηθικό μας με τις φωνές και τους αλαλαγμούς τους. Εσείς όμως γνωρίζετε καλά πόσο ανόητα είναι αυτά και δε χρειάζεται να σας τα θυμίσω. Σε λίγο θα επιτεθούν και θα ρίξουν εναντίον μας πέτρες και βέλη αμέτρητα σαν την άμμο της θάλασσας, αλλά ελπίζω ότι δε θα πετύχουν τίποτα. Σας βλέπω και χαίρομαι επειδή, αν και λίγοι, όλοι σας είστε έμπειροι, γενναίοι, αποφασιστικοί, δυνατοί και καλά προετοιμασμένοι. Να καλύψετε καλά το κεφάλι σας με τις ασπίδες τη στιγμή της συμπλοκής και να χρησιμοποιείτε με επιτυχία το δεξί σας χέρι με το σπαθί. Οι περικεφαλαίες, οι θώρακες, οι πανοπλίες και ο υπόλοιπος οπλισμός σας είναι σε θέση να σας βοηθήσουν αποτελεσματικά σ' όλη τη διάρκεια της μάχης, επειδή οι εχθροί δε διαθέτουν ανάλογο εξοπλισμό. Εσείς θα είστε προφυλαγμένοι μέσα από τα τείχη, ενώ εκείνοι θα βρίσκονται εκτεθειμένοι στα χτυπήματά σας όταν θα κάνουν επίθεση. Για το λόγο αυτό, αγαπητοί μου συμπολεμιστές, να είστε έτοιμοι, άφοβοι, γενναίοι και βέβαιοι για τη βοήθεια του Θεού. Μιμηθείτε τους λίγους ελέφαντες των Καρχηδονίων, οι οποίοι έτρεψαν σε φυγή το τεράστιο ρωμαϊκό ιππικό μόνο και μόνο με την εμφάνιση και τις φωνές τους. Αφού λοιπόν αυτό

το πέτυχαν μερικά ζώα χωρίς λογικό, εμείς που τα εξουσιάζουμε πρέπει να τα καταφέρουμε πολύ καλύτερα. Οι εχθροί μας είναι χειρότεροι κι από τα ζώα. Χτυπήστε τους με δόρατα, σπαθιά, τόξα και ακόντια. Φανταστείτε ότι έχετε βγει για κυνήγι αγριοχοίρων και δώστε στους άπιστους να καταλάβουν ότι δεν έχουν απέναντί τους ζώα χωρίς λογικό, αλλά τους απογόνους Ελλήνων και Ρωμαίων που εξουσιάζουν τα ζώα. Ξέρετε ότι ο άπιστος και εχθρός της πίστης μας σουλτάνος διέλυσε χωρίς καμιά αιτία την ειρήνη που είχαμε μεταξύ μας, αθετώντας τους όρκους που είχε δώσει. Ύστερα ήρθε στο στενό των Ασωμάτων και έχτισε ένα φρούριο για να μπορεί να προκαλεί καθημερινά ζημιές στα χωράφια, στους κήπους και στα περιβόλια μας. Έκαψε τα σπίτια μας, σκότωσε και αιχμαλώτισε όσους χριστιανούς βρήκε μπροστά του, κατέστρεψε τη φιλία μας κι έκανε συμμαχία με τους κατοίκους του Πέραν, που νιώθουν χαρά επειδή δε γνωρίζουν το μύθο του γιου του γεωργού ο οποίος έψηνε σαλιγκάρια και τους έλεγε: 'Ανόητα ζώα, τα σπίτια σας καίγονται κι εσείς τραγουδάτε'[1]. Ήρθε λοιπόν, αδέρφια μου, ο σουλτάνος, μας πολιόρκησε και έχει ορθάνοιχτο το τεράστιο στόμα του για να καταβροχθίσει τόσο εμάς όσο και την πόλη που έχτισε ο αείμνηστος μεγάλος αυτοκράτορας, ο Κωνσταντίνος, ο οποίος την αφιέρωσε στην Παναγία Δέσποινα Θεοτόκο και αειπάρθενο

1. Πρόκειται για έναν από τους πιο γνωστούς μύθους του Αισώπου (σ.τ.μ.).

Μαρία, εκφράζοντας την ευχή να την έχουμε πάντα βοηθό και προστάτη της πατρίδας μας, που αποτελεί καταφύγιο των χριστιανών, ελπίδα και χαρά των Ελλήνων, και καύχημα όλου του κόσμου. Ο άπιστος σουλτάνος όμως θέλει να υποδουλώσει την πόλη που ήταν κάποτε ένδοξη, ανθούσε σαν τριαντάφυλλο του αγρού και είχε υποτάξει ολόκληρη σχεδόν την υφήλιο: Πόντο και Αρμενία, Περσία και Παφλαγονία, Αμαζόνες και Καπαδοκία, Γαλατία[1] και Μηδία, Κόλχους και Ίβηρες, Βοσποριανούς και Αλβανούς, Συρία, Κιλικία και Μεσοποταμία, Φοινίκη και Παλαιστίνη, Αραβία και Ιουδαία, Βακτριανούς και Σκύθες, Μακεδονία και Θεσσαλία, Ελλάδα, Βοιωτία, Λοκρούς και Αιτωλούς, Ακαρνανία, Αχαΐα και Πελοπόννησο, Ήπειρο και Ιλλυρία. Λυχνίτες της Αδριατικής, Ιταλία, Τοσκάνη, Κέλτες και Κελτογαλάτες, Ισπανία μέχρι τα Γάδειρα[2], Λιβύη, Μαυριτανία και Μαυρουσία, Αιθιοπία, Βελέδα, Σκούδη, Νουμηδία, Αφρική και Αίγυπτο. Αυτή λοιπόν την πόλη, τη βασίλισσα όλων των άλλων πόλεων, θέλει να υποδουλώσει και να την έχει υπό την εξουσία του. Θέλει να πάρει τις άγιες εκκλησίες μας, όπου προσκυνάμε την Αγία Τριάδα και δοξολογούμε το Άγιο Πνεύμα του Θεού, και όπου οι άγγελοι υμνούν το Θεό και την ενανθρώπισή Του, για να τις κάνει τόπο λατρείας της ψεύτικης θρησκείας του ανόητου ψευτοπροφήτη Μωάμεθ, και στάβλο για άλογα και

1. Περιοχή της Μικράς Ασίας (σ.τ.μ.).
2. Το σημερινό Καντίθ (σ.τ.μ.).

καμήλες. Αδέρφια και συμπολεμιστές μου, θέλω να τα σκεφτείτε αυτά καλά, για να μείνει το όνομα, η δόξα και η ελευθερία σας στην αιωνιότητα».

Έπειτα στράφηκε προς τους Βενετούς, που στέκονταν στα δεξιά του, και είπε: «Ευγενείς Βενετοί, αγαπημένα αδέρφια μας, στο όνομα του Χριστού και Θεού μας, γενναίοι, δυνατοί και έμπειροι στρατιώτες που πολλές φορές σκοτώσατε αμέτρητους αγαρηνούς με τα κοφτερά σπαθιά και με τη χάρη του Θεού, κάνοντας το αίμα τους να τρέξει σαν ποτάμι από τα χέρια σας, σας παρακαλώ σήμερα να υπερασπίσετε με όλη σας την ψυχή αυτήν την πόλη που βρίσκεται σε τόσο άσχημη κατάσταση. Ξέρετε καλά ότι πάντοτε την είχατε σαν δεύτερη πατρίδα και μητέρα σας. Γι' αυτό σας παρακαλώ και πάλι να φερθείτε σαν φίλοι, ομόπιστοι και αδέρφια μας στις δύσκολες στιγμές που περνάμε». Ύστερα γύρισε προς τους Λιγούριους, που στέκονταν στα δεξιά του, και τους είπε τα εξής: «Εντιμότατοι Λιγούριοι, αδέρφια μας, γενναίοι και ένδοξοι πολεμιστές, ξέρετε και καταλαβαίνετε ότι η δυστυχισμένη αυτή πόλη δεν ήταν μόνο δική μου, αλλά και δική σας για πολλούς λόγους. Πολλές φορές τη βοηθήσατε πρόθυμα και τη σώσατε από τους αγαρηνούς εχθρούς της. Να όμως που ήρθε πάλι η στιγμή να δείξετε την αγάπη σας προς το Χριστό, βοηθώντας τη με τη γενναιότητα και την ανδρεία σας». Τέλος, μίλησε σε όλους γενικά, λέγοντας: «Δεν υπάρχει χρόνος για περισσότερα λόγια. Παραδίδω στα χέρια σας το ταπεινό μου σκήπτρο για να το φυλάξετε με αγάπη. Σας

παρακαλώ να δείξετε αφοσίωση και υπακοή στους στρατηγούς σας, τους δημάρχους και τους εκατόνταρχους. Να αγωνιστείτε όλοι σύμφωνα με τη θέση και το αξίωμά σας. Να έχετε υπόψη σας ότι, αν κάνετε με πίστη όσα σας είπα, έχω την ελπίδα ότι ο Θεός θα απαλλάξει όλους εμάς τους αμαρτωλούς για μία ακόμη φορά από τη δίκαιη απειλή Του. Μας περιμένει στον ουρανό το αμάραντο στεφάνι και στη γη η αιώνια δόξα».

Αφού τελείωσε το λόγο του και ευχαρίστησε το Θεό με αναστεναγμούς και δάκρυα στα μάτια, όλο το ακροατήριο απάντησε συγκινημένο με μια φωνή: «Ας πεθάνουμε όλοι για την πίστη του Χριστού και για την πατρίδα μας». Ο αυτοκράτορας άκουσε τα λόγια τους με χαρά, τους ευχαρίστησε με όλη του την καρδιά και τους υποσχέθηκε πλούσια δώρα. Ύστερα είπε: «Λοιπόν, αδέρφια και συμπολεμιστές μου, να είστε όλοι έτοιμοι το πρωί. Με τη δύναμη που μας δίνει ο Θεός και τη βοήθεια της Αγίας Τριάδας, στην οποία στηρίζουμε όλες μας τις ελπίδες, ας κάνουμε τους εχθρούς μας να φύγουν νικημένοι από την πόλη μας».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ′

Οι δυστυχείς Ρωμαίοι, αφού άκουσαν τα λόγια του αυτοκράτορα, έσφιξαν την καρδιά τους, αγκαλιάστηκαν και έκλαιγαν όλοι μαζί. Κανένας δεν έφερνε πια στη μνήμη του τα αγαπημένα του παιδιά, τη γυναίκα και την περιουσία του, αλλά ήθελαν όλοι να πεθάνουν για τη σωτηρία της πατρίδας τους. Ύστερα γύρισαν στις θέσεις τους για να φυλάξουν τα τείχη της πόλης. Ο αυτοκράτορας πήγε αμέσως στον ιερό ναό της Αγίας Σοφίας, προσευχήθηκε με δάκρυα στα μάτια και κοινώνησε των αχράντων μυστηρίων. Το ίδιο έκαναν και πολλοί άλλοι εκείνη τη νύχτα. Έπειτα γύρισε στα ανάκτορα και ζήτησε συγγνώμη από όλους. Ποιος μπορεί να περιγράψει αυτήν τη στιγμή τους θρήνους και τους οδυρμούς που ακούστηκαν τότε στο παλάτι; Κανένας άνθρωπος δε θα μπορούσε να μείνει ασυγκίνητος, ακόμα κι αν ήταν από ξύλο ή από πέτρα.

Ύστερα ανεβήκαμε στα άλογά μας, βγήκαμε από τα ανάκτορα και κάναμε επιθεώρηση στα τείχη για να ενθαρρύνουμε τους φρουρούς που κρατούσαν άγρυπνοι τις θέσεις τους. Εκείνη τη νύχτα όλοι βρίσκονταν στα τείχη και τους πύργους, ενώ είχαμε κλείσει προσεκτικά όλες τις πύλες ώστε να μην μπορεί να μπει ή να βγει κανένας. Όταν φτάσαμε στην Καλιγαρία, την ώρα που λαλούσαν για πρώτη φορά τα κοκόρια, ξεπεζέψαμε και ανεβήκαμε στον πύργο. Από εκεί ακούγαμε φωνές και δυνατό θόρυβο έξω από την πόλη. Οι φύλακες μας είπαν ότι αυτό γινόταν όλη τη νύχτα επειδή οι εχθροί έσερναν τις πολεμικές μηχανές τους κοντά στην τάφρο, προετοιμαζόμενοι για την επίθεση. Επίσης τα μεγάλα εχθρικά πλοία άρχισαν να κινούνται, προσπαθώντας να φέρουν στην ακτή τις γέφυρες που είχαν κατασκευάσει. Οι Τούρκοι άρχισαν με μεγάλη σφοδρότητα και ορμή την επίθεση τη στιγμή που λαλούσαν τα κοκόρια για δεύτερη φορά, χωρίς να δώσουν κανένα σύνθημα,

όπως είχαν κάνει και τις προηγούμενες φορές. Ο σουλτάνος διέταξε να επιτεθούν πρώτοι οι λιγότερο έμπειροι, μερικοί ηλικιωμένοι και αρκετοί νέοι, ώστε να μας κουράσουν, και στη συνέχεια να ριχτούν εναντίον μας οι πιο έμπειροι και γενναίοι με μεγαλύτερη τόλμη και δύναμη. Έτσι λοιπόν ο πόλεμος άναψε σαν καμίνι. Οι δικοί μας αντιστέκονταν με πείσμα, χτυπούσαν άγρια τους εχθρούς και τους γκρέμιζαν κάτω από τα τείχη, καταστρέφοντας συγχρόνως και πολλές από τις πολιορκητικές τους μηχανές. Οι νεκροί ήταν πολλοί και από τις δυο πλευρές, ιδίως όμως από το εχθρικό στρατόπεδο. Μόλις άρχισαν να σβήνουν τα άστρα του ουρανού καθώς προχωρούσε το φως της μέρας κι εμφανίστηκε στην ανατολή η ροδοδάχτυλη αυγή, όλο το πλήθος του εχθρού παρατάχθηκε σε μια σειρά που έφτανε από τη μια μέχρι την άλλη άκρη της πόλης. Ακούστηκαν τότε τα τύμπανα, οι σάλπιγγες και τα υπόλοιπα πολεμικά όργανα με φωνές και αλαλαγμούς, ενώ τα κανόνια άρχισαν να ρίχνουν όλα μαζί. Τότε όλοι οι Τούρκοι όρμησαν από ξηρά και από θάλασσα στα τείχη και άρχισαν τη συμπλοκή μαζί μας. Οι πιο θαρραλέοι έστησαν σκάλες, ανέβηκαν πάνω σ' αυτές και έριχναν αδιάκοπα τα βέλη τους εναντίον των δικών μας. Η φρικτή και αμφίρροπη μάχη κράτησε δύο ώρες και φαινόταν ότι οι χριστιανοί θα έπαιρναν πάλι τη νίκη. Τα πλοία που μετέφεραν τις σκάλες και τις κινητές γέφυρες αποκρούστηκαν από τα παραθαλάσσια τείχη και αναγκάστηκαν να γυρίσουν πίσω άπρακτα. Οι πολεμικές μηχανές, που έριχναν πέτρες από τα τείχη της πόλης, σκότωσαν

πολλούς αγαρηνούς. Αλλά και εκείνοι που ήταν στην ξηρά έπαθαν τα ίδια και χειρότερα. Ήταν πολύ παράδοξο θέαμα να βλέπει κανείς τον ήλιο και τον ουρανό σκεπασμένους από ένα σύννεφο σκόνης και καπνού. Οι δικοί μας έκαιγαν τις εχθρικές πολεμικές μηχανές με το «υγρό πυρ», γκρέμιζαν τις σκάλες με όσους βρίσκονταν πάνω τους και σκότωναν αυτούς που επιχειρούσαν να ανεβούν στα τείχη με μεγάλες πέτρες, ακόντια, πυροβόλα και τόξα. Όπου έβλεπαν συγκεντρωμένους Τούρκους, τους χτυπούσαν με μεγάλα τηλεβόλα, σκοτώνοντας και πληγώνοντας πολλούς. Οι εχθροί απηύδησαν τόσο πολύ από τη σθεναρή αντίσταση που συναντούσαν ώστε θέλησαν να κάνουν λίγο πίσω για να ξεκουραστούν, αλλά οι τσαούσηδες[1] και οι ραβδούχοι της τουρκικής Αυλής τούς χτυπούσαν με σιδερένια ραβδιά και βούνευρα[2] για να μην υποχωρήσουν. Ποιος μπορεί να περιγράψει τις κραυγές και τα βογκητά των τραυματιών και στα δύο στρατόπεδα; Ο θόρυβος και οι φωνές τους έφταναν μέχρι τον ουρανό. Μερικοί από τους δικούς μας, που έβλεπαν τους εχθρούς να υποφέρουν, τους φώναζαν: «Τι κάνετε συνεχώς επιθέσεις, αφού δεν μπορείτε να μας νικήσετε;» Εκείνοι τότε, προσπαθώντας να δείξουν τη γενναιότητά τους, ανέβαιναν πάλι στις σκάλες. Οι πιο τολμηροί σκαρφάλωναν στους ώμους των άλλων και οι επόμενοι τους μιμούνταν, για να μπορέσουν να φτάσουν στην κορυφή του τείχους.

1. Οι σωματοφύλακες του σουλτάνου (σ.τ.μ.).
2. Μαστίγια από δέρμα βοδιών (σ.τ.μ.).

Οι σκληρότερες μάχες έγιναν στις πύλες, όπου οι αντίπαλοι συγκρούονταν με τα σπαθιά στα χέρια και οι νεκροί ήταν αμέτρητοι. Όταν η παράταξή μας άρχισε να υποχωρεί, τότε πετάχτηκαν μπροστά ο Θεόφιλος Παλαιολόγος και ο Δημήτριος Καντακουζηνός, δύο γενναίοι άντρες που έτρεψαν τους αγαρηνούς σε φυγή, τους γκρέμισαν κάτω από τα τείχη και τους σκόρπισαν. Συγχρόνως έτρεξαν σε βοήθεια κι άλλοι δικοί μας, ενώ ο αυτοκράτορας που βρέθηκε εκεί έφιππος τους ενεθάρρυνε και τους παρακινούσε να πολεμάνε με σθένος, λέγοντας: «Συμπολεμιστές και αδέρφια μου, σας παρακαλώ στο όνομα του Θεού να κρατάτε τη θέση σας με γενναιότητα. Βλέπω ότι το πλήθος των εχθρών άρχισε να κουράζεται και να διασκορπίζεται. Δε μας χτυπούν πλέον με τάξη και σύστημα. Ελπίζω στο Θεό ότι η νίκη είναι δική μας. Να νιώθετε λοιπόν χαρά επειδή το στεφάνι της νίκης θα είναι δικό μας τόσο στη γη όσο και στον ουρανό. Ο Θεός βρίσκεται στο πλευρό μας και προκαλεί δειλία στους άπιστους».

Τη στιγμή που μιλούσε ο αυτοκράτορας, ο Ιωάννης Ιουστινιάνης πληγώθηκε από βέλος στο πάνω μέρος του δεξιού του ποδιού. Αυτός ο τόσο έμπειρος πολεμιστής, στον πόλεμο, βλέποντας το αίμα να τρέχει από το σώμα του, έγινε κίτρινος από φόβο. Έχασε αμέσως το θάρρος του, σταμάτησε να αγωνίζεται και έτρεξε να βρει γιατρό σιωπηλός, χωρίς να σκέφτεται την ανδρεία και την καρτερικότητα που είχε δείξει μέχρι τότε. Δεν είπε όμως τίποτα στους συντρόφους του ούτε άφησε κανέναν αντικαταστάτη, για να μην προκληθεί

σύγχυση που θα μπορούσε να αποβεί μοιραία. Οι στρατιώτες του τον αναζήτησαν με το βλέμμα και, μαθαίνοντας ότι είχε φύγει, καταλήφθηκαν από ταραχή και φόβο. Ευτυχώς, ο αυτοκράτορας που βρέθηκε εκεί κατά τύχη, τους είδε ταραγμένους και φοβισμένους σαν τα κυνηγημένα πρόβατα και θέλησε να μάθει την αιτία. Όταν λοιπόν είδε το στρατηγό του Ιουστινιάνη να φεύγει, τον πλησίασε και του είπε: «Γιατί το έκανες αυτό, αδερφέ μου; Γύρνα πίσω στη θέση σου. Η πληγή είναι ασήμαντη και η παρουσία σου απαραίτητη. Η πόλη στηρίζεται σε σένα για να σωθεί». Του είπε και άλλα πολλά, αλλά εκείνος δεν έδωσε απάντηση. Αντίθετα, έφυγε και πήγε στο Πέραν, όπου πέθανε ντροπιασμένος από λύπη για την περιφρόνηση των άλλων. Οι Τούρκοι όμως είδαν την ταραχή των δικών μας και πήραν θάρρος. Ο Σογάν πασάς κέντρισε με κατάλληλα λόγια τη φιλοτιμία των γενιτσάρων και των άλλων στρατιωτών, ενώ ένας γιγαντόσωμος γενίτσαρος (που λεγόταν Χασάν και καταγόταν από το Λουπάδι της Κυζίκου) έβαλε με το αριστερό χέρι την ασπίδα πάνω από το κεφάλι του, τράβηξε με το δεξί το σπαθί, ανέβηκε στο σημείο του τείχους όπου είχαν αρχίσει να υποχωρούν οι δικοί μας και ρίχτηκε πάνω τους. Τον Χασάν ακολούθησαν περίπου άλλοι 30 Τούρκοι που θέλησαν να φανούν εξίσου γενναίοι. Όσοι από τους δικούς μας είχαν απομείνει εκεί έριξαν τεράστιες πέτρες και βέλη εναντίον τους, γκρεμίζοντας τους 18 κάτω από τα τείχη, αλλά ο Χασάν κατάφερε να ανεβεί και να τρέψει σε φυγή τους χριστιανούς. Μετά την επιτυχία του, πολλοί άλλοι

Τούρκοι βρήκαν την ευκαιρία να τον ακολουθήσουν και να σκαρφαλώσουν στα τείχη, αφού οι ελάχιστοι δικοί μας δεν κατάφεραν να τους εμποδίσουν. Πολέμησαν όμως με θάρρος και σκότωσαν πολλούς. Κατά τη διάρκεια της συμπλοκής ο Χασάν χτυπήθηκε από πέτρα και έπεσε κάτω. Μόλις τον είδαν οι δικοί μας πήραν θάρρος και τον λιθοβολούσαν από όλες τις πλευρές. Εκείνος σηκώθηκε στα γόνατα και συνέχισε να πολεμά, αλλά το δεξί του χέρι δέχτηκε αμέτρητα τραύματα από βέλη και έπεσε παράλυτο. Στη σύγκρουση αυτή σκοτώθηκαν και πληγώθηκαν πολλοί Τούρκοι, οι οποίοι μεταφέρθηκαν πίσω στο στρατόπεδο. Το πλήθος όμως εκείνων που είχαν ανεβεί στα τείχη διασκόρπισε τους δικούς μας, που εγκατέλειψαν το εξωτερικό και έτρεξαν μέσα στην πόλη με τόση βία ώστε ο ένας πατούσε τον άλλο. Καθώς συνέβαιναν αυτά, ακούστηκαν φωνές από μέσα, από έξω και από το μέρος του λιμανιού: «Έπεσε το φρούριο. Στους πύργους στήθηκαν σημαίες και λάβαρα». Οι φωνές αυτές έτρεψαν σε φυγή τους δικούς μας, ενώ έδωσαν καινούριο θάρρος στους εχθρούς που άρχισαν να ανεβαίνουν στα τείχη άφοβα και με αλαλαγμούς χαράς.

Όταν ο δυστυχισμένος αυτοκράτορας και δεσπότης μου είδε αυτό το θέαμα, παρακαλούσε το Θεό με δάκρυα στα μάτια και παρακινούσε τους στρατιώτες να φανούν γενναίοι. Δυστυχώς, όμως, δεν υπήρχε πλέον καμιά ελπίδα βοήθειας ή συμπαράστασης. Τότε τσίγκλησε το άλογό του, έφτασε στο σημείο από όπου οι εχθροί έμπαιναν στην πόλη και ρίχτηκε πάνω τους όπως ο Σαμψών κατά

των αλλοφύλων. Στην πρώτη του επίθεση τους γκρέμισε όλους κάτω από τα τείχη, πράγμα που φάνηκε σαν θαύμα σε όσους το είδαν. Μουγκρίζοντας σαν λιοντάρι και κρατώντας το σπαθί στο δεξί του χέρι, έσφαξε τόσους πολλούς Τούρκους ώστε το αίμα έτρεχε σαν ποτάμι από τα χέρια και τα πόδια του. Ο Φραγκίσκος Τολέντο, τον οποίο αναφέραμε παραπάνω, φάνηκε ανώτερος ακόμα και από τον Αχιλλέα. Πολεμώντας στα δεξιά του αυτοκράτορα, κομμάτιαζε τους εχθρούς με δόντια και με νύχια. Το ίδιο έκανε και ο Θεόφιλος Παλαιολόγος. Βλέποντας τον αυτοκράτορα να αγωνίζεται για να σώσει την πόλη που κινδύνευε, φώναξε κλαίγοντας: «Καλύτερα να πεθάνω παρά να ζήσω». Ύστερα όρμησε κραυγάζοντας πάνω στους εχθρούς και σκότωσε ή έτρεψε σε φυγή όσους βρέθηκαν μπροστά του. Ο Ιωάννης Δαλμάτης, που βρέθηκε κι αυτός στο ίδιο μέρος, πολεμούσε με ηρωισμό σαν γενναίος στρατιώτης που ήταν. Όσοι βρέθηκαν στο πεδίο της μάχης θαύμασαν την τόλμη και την ανδρεία των εξαιρετικών εκείνων ανδρών. Οι επιθέσεις επαναλήφθηκαν δύο και τρεις φορές, μέχρι που κατάφεραν να τρέψουν τους απίστους σε φυγή, να σκοτώσουν πολλούς και να γκρεμίσουν άλλους κάτω από τα τείχη. Οι στρατιώτες μας πολέμησαν με μεγάλη γενναιότητα και στο τέλος έπεσαν νεκροί, αφού προηγουμένως είχαν προξενήσει τεράστιες απώλειες στους εχθρούς. Πολλοί άλλοι σκοτώθηκαν επίσης κοντά στην Πύλη του Αγίου Ρωμανού, όπου οι εχθροί είχαν στήσει τη μεγάλη ελέπολη και το φοβερό κανόνι, με τα οποία γκρέμισαν τα τείχη και κατά-

φεραν να πρωτομπούν στην πόλη. Τη στιγμή εκείνη εγώ δε βρισκόμουν κοντά στον αυτοκράτορα και δεσπότη μου, επειδή είχα πάει να επιθεωρήσω ένα άλλο σημείο της πόλης, σύμφωνα με τη διαταγή του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Η΄

Όταν μπήκαν οι εχθροί στην Πόλη, έδιωξαν τους χριστιανούς που είχαν απομείνει στα τείχη με τηλεβόλα, βέλη, ακόντια και πέτρες. Έτσι έγιναν κύριοι ολόκληρης της Κωνσταντινούπολης, εκτός των πύργων του Βασιλείου, του Λέοντος και του Αλεξίου, τους οποίους κρατούσαν οι ναύτες από την Κρήτη που πολέμησαν από τις 6 μέχρι τις 8 το απόγευμα και σκότωσαν πολλούς Τούρκους. Βλέποντας το πλήθος των εχθρών που είχαν κυριεύσει την πόλη, δεν ήθελαν να παραδοθούν αλλά έλεγαν ότι προτιμούσαν να πεθάνουν παρά να ζήσουν. Κάποιος Τούρκος ειδοποίησε τότε το σουλτάνο για την ηρωική άμυνά τους κι εκείνος συμφώνησε να τους επιτρέψει να φύγουν με το πλοίο και όλα τα πράγματα που είχαν μαζί τους. Παρά τις υποσχέσεις του όμως, ο σουλτάνος με πολύ κόπο κατάφερε να τους πείσει να αφήσουν τους πύργους και να φύγουν. Δύο αδέρφια, οι Ιταλοί Παύλος και Τρωίλος, πολέμησαν με γενναιότητα μαζί με αρκετούς άλλους στη θέση που είχαν αναλάβει. Κατά τη διάρκεια του αγώνα τους σκοτώθηκαν πολλοί κι από τις δυο πλευρές. Σε μια στιγμή ο Παύλος είδε τους εχθρούς μέσα στην

πόλη και είπε στον αδερφό του: «Χάθηκαν τα πάντα. Κρύψου ήλιε και θρήνησε γη. Η Πόλη έπεσε. Ανώφελο πια να πολεμάμε. Ας κοιτάξουμε τουλάχιστον να σωθούμε εμείς οι ίδιοι».

Έτσι οι Τούρκοι έγιναν κύριοι της Κωνσταντινούπολης την Τρίτη 29 Μαΐου 1453, στις δυόμισι το μεσημέρι. Άρπαζαν και αιχμαλώτιζαν όσους έβρισκαν μπροστά τους, έσφαζαν όσους επιχειρούσαν να αντισταθούν και σε ορισμένα μέρη δε διακρινόταν η γη από τα πολλά πτώματα που ήταν πεσμένα κάτω. Το θέαμα ήταν φρικτό. Παντού ακούγονταν θρήνοι και παντού γίνονταν αρπαγές γυναικών όλων των ηλικιών. Αρχόντισσες, νέες κοπέλες και καλόγριες σέρνονταν από τα μαλλιά έξω από τις εκκλησίες όπου είχαν καταφύγει, ενώ έκλαιγαν και οδύρονταν. Ποιος μπορούσε να περιγράψει τα κλάματα και τις φωνές των παιδιών ή τη βεβήλωση των ιερών εκκλησιών; Το άγιο σώμα και αίμα του Χριστού χυνόταν στη γη. Οι Τούρκοι άρπαζαν τα ιερά σκεύη, τα έσπαζαν ή τα κρατούσαν για λογαριασμό τους. Το ίδιο έκαναν και με τα ιερά αναθήματα. Ποδοπατούσαν τις άγιες εικόνες, τους αφαιρούσαν το χρυσάφι, το ασήμι και τους πολύτιμους λίθους, και έφτιαχναν με αυτές κρεβάτια και τραπέζια. Άλλοι στόλιζαν τα άλογά τους με τα χρυσοΰφαντα μεταξωτά άμφια των ιερέων και άλλοι τα έκαναν τραπεζομάντιλα. Άρπαζαν τα πολύτιμα μαργαριτάρια από τα άγια κειμήλια, καταπατούσαν τα ιερά λείψανα των αγίων και, σαν πραγματικοί πρόδρομοι του διαβόλου, έκαναν αμέτρητα ανοσιουργήματα, που μόνο το θρήνο μπορούν να προκαλέσουν. Χριστέ, βασιλιά

μου, οι αποφάσεις Σου ξεπερνάνε το μυαλό του ανθρώπου! Μέσα στην απέραντη εκκλησία της Αγίας Σοφίας, τον επίγειο ουρανό, το θρόνο της δόξας του Θεού, το άρμα των Χερουβείμ, το θείο δημιούργημα, το αξιοθαύμαστο κατασκεύασμα, το στολίδι της γης, τον ωραιότερο από όλους τους ναούς, έβλεπε κανείς τους Τούρκους να τρώνε και να πίνουν στο Ιερό Βήμα και στην Αγία Τράπεζα ή να ασελγούν πάνω σε γυναίκες, νέες κοπέλες και μικρά παιδιά. Ποιος μπορούσε να μείνει ασυγκίνητος και να μη θρηνήσει για την άγια εκκλησία μας; Όλοι πονούσαν από το κακό που έβλεπαν. Στα σπίτια θρήνοι και κλάματα, στους δρόμους οδυρμοί, στις εκκλησίες αντρικές κραυγές πόνου, γυναικεία μοιρολόγια, βαρβαρότητες, φόνοι και βιασμοί. Οι ευγενείς ατιμάζονταν και οι πλούσιοι έχαναν τις περιουσίες τους. Σε όλες τις πλατείες και τις γωνιές της πόλης γίνονταν αμέτρητα κακουργήματα. Κανένα μέρος ή καταφύγιο δε γλίτωσε από την έρευνα και τη βεβήλωση. Οι άπιστοι έσκαψαν κήπους και γκρέμισαν σπίτια για να βρουν χρήματα ή κρυμμένους θησαυρούς. Όσα βρήκαν, τα πήραν για να χορτάσουν την απληστία τους. Χριστέ, βασιλιά μου, γλίτωσε από τη θλίψη και τον πόνο όλες τις πόλεις και τις χώρες όπου κατοικούν χριστιανοί.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Θ΄

Ο σουλτάνος μπήκε στην Πόλη μετά την πτώση της και έψαξε αμέσως να μάθει αν ο αυτοκράτορας

ζούσε ακόμα ή είχε σκοτωθεί Μερικοί ήρθαν και του είπαν ότι είχε φύγει, άλλοι ότι κρυβόταν στην πόλη και ορισμένοι ότι έπεσε στη μάχη. Θέλοντας να βεβαιωθεί, έστειλε τους ανθρώπους του να ψάξουν στους σωρούς των πτωμάτων χριστιανών και Τούρκων. Καθάρισαν τα κεφάλια πολλών νεκρών με την ελπίδα να βρουν τον αυτοκράτορα, αλλά δεν κατάφεραν τίποτα. Τελικά τον αναγνώρισαν από τις βασιλικές περικνημίδες και τα πέδιλα στα οποία υπήρχαν ζωγραφισμένοι χρυσοί αετοί σύμφωνα με την αυτοκρατορική συνήθεια. Ο σουλτάνος ευχαριστήθηκε, αλλά διέταξε τους χριστιανούς που είχαν απομείνει μετά τις σφαγές να τον θάψουν με βασιλικές τιμές. Αλίμονό μου, όμως, τι μου φύλαγε ο Θεός να δω! Γιατί με κράτησε στη ζωή; Ο μεγαλόκαρδος μακαρίτης αυτοκράτορας ήταν τότε ηλικίας 49 ετών, τριών μηνών και είκοσι ημερών.

Από τη μεγάλη νίκη που πέτυχε, ο σουλτάνος έγινε τρομερά ματαιόδοξος και έδειξε ωμή και βάρβαρη συμπεριφορά. Ο μεγάλος δούκας Λουκάς Νοταράς παρουσιάστηκε μπροστά του, τον προσκύνησε και του έδειξε τον τεράστιο θησαυρό που είχε κρυμμένο. Ο σουλτάνος και οι σύμβουλοί του θαύμασαν τους πολύτιμους λίθους, τα μαργαριτάρια και τα υπόλοιπα πλούτη που άξιζαν σ' ένα βασιλιά. Ο Νοταράς είπε στο σουλτάνο: «Όλα αυτά τα είχα φυλάξει για τη μεγαλειότητά σου και σου τα προσφέρω τώρα σαν δώρο. Σε ικετεύω να δεχτείς τις παρακλήσεις του ταπεινού δούλου σου». Με τα δώρα αυτά είχε την ελπίδα ότι θα κέρδιζε την ελευθερία τόσο του ίδιου όσο

και της οικογένειάς του. Ο σουλτάνος όμως απάντησε: «Απάνθρωπο σκυλί και πονηρέ μηχανορράφε, είχες τόσα πλούτη και όμως δε βοήθησες τον αυτοκράτορα και δεσπότη σου, την πόλη και την πατρίδα σου. Και τώρα προσπαθείς με δόλο και πονηρίες, που τις ξέρεις πολύ καλά από μικρός, να ξεγελάσεις και μένα για να αποφύγεις αυτό που σου αξίζει; Πες μου, άπιστε, ποιος μου χάρισε την πόλη και τους θησαυρούς της;» «Ο Θεός», απάντησε ο Νοταράς. «Αφού λοιπόν μου τα χάρισε αυτά ο Θεός και σας παρέδωσε όλους αιχμάλωτους στα χέρια μου, τι φλυαρίες είναι αυτές που λες, πονηρέ; Γιατί δε μου τα έστειλες πριν αρχίσω τον πόλεμο εναντίον σας ή πριν καταλάβω την πόλη, ώστε να σου χρωστάω χάρη και ανταμοιβή; Τώρα πια δε μου τα χαρίζεις εσύ, αλλά ο Θεός». Ύστερα έδωσε διαταγή να τον κλείσουν στη φυλακή και να τον φυλάνε καλά. Την άλλη μέρα τον κάλεσε πάλι μπροστά του και του είπε: «Μια και δε βοήθησες με τον τεράστιο θησαυρό σου τον αυτοκράτορα και την πατρίδα σου, γιατί τουλάχιστον δε συμβούλεψες το δεσπότη σου να δεχτεί να μου παραδώσει με ειρήνη και φιλία την πόλη, κι εγώ να του παραχωρήσω ένα άλλο μέρος επίσης με αγάπη και φιλία ώστε να μη γίνουν τόσοι σκοτωμοί;» Ο Νοταράς απάντησε: «Δεν είμαι εγώ υπεύθυνος για όσα έγιναν, αλλά οι Βενετοί και οι κάτοικοι του Πέραν, που υπόσχονταν στον αυτοκράτορα ότι θα του στείλουν βοήθεια από στρατό και στόλο». Τότε ο σουλτάνος του είπε: «Ξέρεις πολλά ψεύτικα επιχειρήματα, αλλά τώρα πια δεν μπορούν να σε βοηθήσουν». Την άλλη μέρα έδωσε διαταγή να

σκοτώσουν μπροστά του, πάνω στον Ξηρό Λόφο, τους δυο γιους του, που κάποτε ο Νοταράς είχε ζητήσει από τον αυτοκράτορα να τους δώσει το αξίωμα του μεγάλου κοντόσταυλου[1] και του μεγάλου λογοθέτη[2] αντίστοιχα. Ύστερα διέταξε να θανατώσουν και τον ίδιο, κάτι που έγινε αμέσως. Αυτό λοιπόν ήταν το τέλος του Λουκά Νοταρά. Κατόπιν ο σουλτάνος έδωσε διαταγή να εκτελέσουν πολλούς άλλους άρχοντες, ανάμεσα στους οποίους βρισκόταν ο άγκαρος[3] των Βενετών και ο γιος του, καθώς και ο αστάνδης[4] της Καταλονίας και οι δυο γιοι του. Θέλησε επίσης να σκοτώσει τον Ιάκωβο Κονταρίνι και διάφορους άλλους Βενετούς ευγενείς, αλλά αυτοί υποσχέθηκαν —και έδωσαν— πολλά χρήματα στον Σογάν πασά, ο οποίος τους χάρισε τη ζωή. Ακόμα, ο σουλτάνος έπιασε πολλούς από τους κατοίκους του Πέραν, τους οποίους θανάτωσε λησμονώντας τις υποσχέσεις που τους είχε δώσει, ενώ έκανε τους υπόλοιπους σκλάβους του. Έπιασε επίσης τον Αλή πασά, τον έκλεισε μέσα σε έναν πύργο και μετά από μερικές μέρες τον εκτέλεσε για τους λόγους που αναφέραμε πιο πάνω, επειδή δηλαδή τον συμβούλευε να μην αρχίσει πόλεμο εναντίον της Κωνσταντινούπολης για να μην ενωθούν οι χριστιανοί ηγεμόνες της Δύσης και διώξουν τους Τούρκους

1. Μεγάλος σταυλάρχης (σ.τ.μ.).
2. Ανώτατος δικαστικός και οικονομικός άρχοντας (σ.τ.μ.)
3. Αντιπρόσωπος (σ.τ.μ.).
4. Πρόξενος (σ.τ.μ.).

από την Ευρώπη. Ο θάνατός του όμως στενοχώρησε όλο το στρατό επειδή ήταν πολύ αγαπητός και καλός σύμβουλος του σουλτάνου.

ΑΠΟ ΤΟ ΙΑ' ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Την τρίτη μέρα μετά την άλωση ο σουλτάνος έδωσε εντολή να γίνουν γιορτές και πανηγύρια για τη μεγάλη νίκη, και διέταξε να βγουν έξω ελεύθερα και άφοβα όσοι ήταν κρυμμένοι σε διάφορα μέρη της Πόλης, μικροί και μεγάλοι. Διέταξε επίσης να γυρίσουν στα σπίτια τους όσοι είχαν φύγει εξαιτίας του πολέμου και να ζήσουν εκεί όπως πριν, σύμφωνα με το δίκαιο και τη θρησκεία τους. Ακόμα, έδωσε διαταγή να εκλέξουν πατριάρχη σύμφωνα με τα έθιμά τους, αφού ο προηγούμενος πατριάρχης είχε πεθάνει. Οι αρχιερείς και οι ελάχιστοι άλλοι κληρικοί και λαϊκοί που έτυχε να βρίσκονται στην πόλη διάλεξαν για το αξίωμα αυτό το Γεώργιο Σχολάριο, που ήταν ένας πολύ καλλιεργημένος πολίτης, τον οποίο χειροτόνησαν πατριάρχη και τον ονόμασαν Γεννάδιο.

Οι χριστιανοί αυτοκράτορες συνήθιζαν να χαρίζουν στο νέο πατριάρχη μια χρυσή ράβδο στολισμένη με πολύτιμους λίθους και μαργαριτάρια, καθώς και ένα άλογο με πολυτελή βασιλική σέλα και κάλυμμα από άσπρο και χρυσό ύφασμα. Ο πατριάρχης έβγαινε από τα ανάκτορα μαζί με όλα τα μέλη της συγκλήτου και πήγαινε στο πατριαρχείο κάτω από τις επευφημίες του πλήθους.

Η χειροτονία του γινόταν από τους αρχιερείς, όπως όριζε η Εκκλησία και ο νόμος. Ο μελλοντικός πατριάρχης έπαιρνε τη ράβδο από τα χέρια του αυτοκράτορα με τον τρόπο που αναφέρουμε στη συνέχεια. Ο αυτοκράτορας καθόταν στο θρόνο, οι συγκλητικοί στέκονταν γύρω του ασκεπείς και ο μέγας πρωτοπαπάς[1] του παλατιού άρχιζε την τελετή με το «Ευλογητός ο Θεός». Ύστερα έλεγε μια σύντομη ευχή και ο μεγάλος δομέστικος[2] έψελνε το «Όπου γαρ βασιλέως παρουσία». Ο λαμπαδάριος[3] και η χορωδία συνέχιζαν με το «Νυν και αεί» και το «Ο βασιλεύς των ουρανών». Όταν τελείωνε και αυτό το τροπάριο, ο αυτοκράτορας σηκωνόταν κρατώντας τη ράβδο στο δεξί του χέρι. Ο υποψήφιος πατριάρχης πλησίαζε με το μητροπολίτη Καισαρείας στα δεξιά του και το μητροπολίτη Ηρακλείας στα αριστερά, έκανε τρεις μετάνοιες μπροστά σε όλους και μετά πλησίαζε τον αυτοκράτορα για να προσκυνήσει, όπως ήταν η συνήθεια. Ο αυτοκράτορας ύψωνε λίγο τη ράβδο και έλεγε: «Η Αγία Τριάς, η την εμήν βασιλείαν δωρησαμένη, προχειρίζεταί σε εις πατριάρχην Νέας Ρώμης»[4]. Ο νέος πατριάρχης έπαιρνε την εκκλησιαστική εξουσία από τον αυτοκράτορα, τον οποίο ευχαριστούσε, και οι δύο χορωδίες έψελναν τρεις φορές το «Εις πολλά έτη, δέσποτα». Με τον τρόπο αυτό τελείωνε η τελετή. Ύστερα, κρατώντας κηρο-

1. Ο πρωθιερέας (σ.τ.μ.).
2. Ο αρχιστράτηγος (σ.τ.μ.).
3. Κατώτερος κληρικός, υπεύθυνος για τη συντήρηση και το άναμμα των λαμπάδων (σ.τ.μ.).
4. Το πρώτο όνομα της Κωνσταντινούπολης (σ.τ.μ.).

πήγια με λαμπάδες, ο πατριάρχης κατέβαινε από το διβάμβουλο[1] στο προαύλιο του παλατιού και ανέβαινε στο άλογο το οποίο περίμενε στολισμένο.

Θέλοντας λοιπόν και ο αχρείος σουλτάνος να κάνει, σαν βασιλιάς της Κωνσταντινούπολης, ό,τι έκαναν οι χριστιανοί αυτοκράτορες, προσκάλεσε τον πατριάρχη να καθίσει, να φάει και να συζητήσει μαζί του. Μόλις εκείνος έφτασε στο παλάτι του, τον δέχτηκε με μεγάλη τιμή, συζήτησε μαζί του πολλή ώρα και του έδωσε αμέτρητες υποσχέσεις. Όταν ήρθε η ώρα να φύγει, ο σουλτάνος έβγαλε μια πολύτιμη ποιμαντορική ράβδο και τον παρακάλεσε να τη δεχτεί σαν δώρο. Ύστερα, θέλοντας και μη, ο πατριάρχης κατέβηκε μαζί του στην αυλή, όπου τον ανέβασε σε ένα άλογο που περίμενε έτοιμο και έδωσε εντολή στους άρχοντες της Αυλής του να τον συνοδέψουν με όλες τις τιμές. Πραγματικά οι αυλικοί, άλλοι μπροστά και άλλοι πίσω από τον πατριάρχη, τον συνόδεψαν μέχρι το σεπτό Αποστολείο[2], το οποίο είχε παραχωρήσει ο σουλτάνος για πατριαρχείο. Ο άθλιος όμως κράτησε τον περίλαμπρο ναό της Αγίας Σοφίας, το υπέροχο κειμήλιο, τον επίγειο ουρανό και θαύμα της ανθρωπότητας, για να τον χρησιμοποιήσει σαν τόπο του δικού του προσκυνήματος[3]. Όπως είπαμε προηγουμένως, ο θαυματουργός ναός των Βλαχερνών είχε πυρποληθεί. Ο πατριάρχης όμως έμεινε λίγο καιρό στο Αποστολείο επειδή σ' εκείνα τα μέρη είχαν απομείνει ελάχιστοι χριστιανοί και επιπλέον φοβόταν μήπως του συμβεί κανένα κακό μέσα στην ερημιά, αφού μια μέρα κάποιος αγαρηνός βρέθηκε σκοτωμένος στο προαύλιο της εκκλησίας. Γι' αυτούς τους λόγους ζήτησε το μοναστήρι της Παμμακαρίστου, το οποίο του δόθηκε για πατριαρχείο, δεδομένου ότι εκεί ζούσαν αρκετοί χριστιανοί. Έδωσε λοιπόν εντολή να μεταφερθούν οι μοναχές στο μοναστήρι του Αγίου Προφήτη και Προδρόμου Ιωάννη που βρισκόταν στα ανάκτορα του Τρούλου, όπου είχε γίνει η Πενθέκτη Οικουμενική Σύνοδος στα χρόνια της βασιλείας του Ιουστινιανού Β' του Ρινοτμήτου. Εκείνη την εποχή ο Τρούλος ήταν ένα λαμπρό παλάτι στο βόρειο μέρος της Παμμακαρίστου.

1. Μεγάλος ασημένιος και επίχρυσος κηροστάτης (σ.τ.μ.).
1. Δηλαδή το ναό των Αγίων Αποστόλων (σ.τ.μ.).
3. Σαν τζαμί (σ.τ.μ.).

Ο ασεβέστατος και εξολοθρευτής των χριστιανών σουλτάνος, πονηρός και πανούργος σαν αλεπού, δεν τα έκανε όλα αυτά από ευλάβεια ή από καλοσύνη, αλλά για να ακούσουν οι χριστιανοί τις υποσχέσεις του και να έρθουν να κατοικήσουν στην Κωνσταντινούπολη η οποία είχε ερημωθεί από το μακρόχρονο πόλεμο και προπάντων μετά την κατάληψή της από τους Τούρκους. Πραγματικά, μερικοί χριστιανοί ξαναγύρισαν στην πόλη, ενώ μετά από λίγο έφερε και αρκετούς αποίκους (που ονομάζονται σεργούνηδες στα τουρκικά) από τον Καφά της Τραπεζούντας, τη Σινώπη και το Ασπρόκαστρο. Έδωσε επίσης στον πατριάρχη ορισμένα γραπτά διατάγματα με τη σουλτανική σφραγίδα και την υπογραφή του, ούτως ώστε κα-

νένας να μην τον ενοχλεί ή να του φέρνει αντιρρήσεις. Με τα διατάγματα αυτά ο πατριάρχης θα έμενε για πάντα ανενόχλητος, αφορολόγητος και ασφαλισμένος από κάθε κίνδυνο, τόσο ο ίδιος όσο και οι διάδοχοί του, καθώς και οι υπόλοιποι ιερείς που βρίσκονταν κάτω από την εξουσία του.

ΒΙΒΛΙΟ Δ′

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α′

Εγώ ο ίδιος πιάστηκα αιχμάλωτος και πέρασα όλα τα δεινά της σκλαβιάς μέχρι που εξαγοράστηκα την 1η Σεπτεμβρίου 1453, οπότε έφυγα για τη Σπάρτη της Πελοποννήσου. Η γυναίκα και τα παιδιά μου έγιναν σκλάβοι μερικών καλόψυχων ηλικιωμένων Τούρκων από τους οποίους πουλήθηκαν στον πρώτο ιπποκόμο του σουλτάνου (που ονομάζεται ιμπροχώρης στα τουρκικά), ο οποίος αγόρασε και πολλές άλλες αρχόντισσες και έβγαλε σημαντικά κέρδη από τη μεταπώλησή τους. Η ομορφιά όμως και ο καλός χαρακτήρας των παιδιών μου δεν ήταν δυνατό να μείνουν κρυφά και γι' αυτό τα πήρε ο ίδιος ο σουλτάνος δίνοντας πολλά λεφτά στον ιπποκόμο του. Η δυστυχισμένη μητέρα τους απέμεινε μόνη με μία μόνο υπηρέτρια, ενώ οι υπόλοιπες μοιράστηκαν σε διάφορους Τούρκους.

Οι Λατίνοι μας περιφρονούν και μας κατηγορούν ότι χάσαμε την πατρίδα μας εξαιτίας των αμαρτιών και της μη ορθόδοξης πίστης μας. Εμείς παραδεχόμαστε ότι πραγματικά είμαστε αμαρτωλοί επειδή κανένας δεν είναι αναμάρτητος εκτός από το Θεό. Σχετικά όμως με την ορθή πίστη, ξέρετε όλοι ότι δεν κάναμε καμιά καινοτομία στα ρητά του Ευαγγελίου, αλλά πιστεύουμε και δοξάζουμε όσα μας δίδαξαν οι αυτόπτες πιστοί μάρτυ-

ρες του Χριστού, τα οποία μας παρέδωσαν οι εφτά άγιες Οικουμενικές και οι διάφορες τοπικές Σύνοδοι της Εκκλησίας. Δεχόμαστε και πιστεύουμε όσα δίδαξε ο αγιότατος Πάπας Σίλβεστρος στην Α' Οικουμενική Σύνοδο, ο αγιότατος Πάπας Δάμασος στη Β', ο αγιότατος Πάπας Σελεστίνος στη Γ', ο αγιότατος Πάπας Λέων στη Δ', ο αγιότατος Πάπας Βιργίλιος στην Ε', ο αγιότατος Πάπας Αγάθων στη ΣΤ' και ο αγιότατος Πάπας Αδριανός στη Ζ'. Όπως ξέρετε όλοι, οι πάπες αυτοί έθεσαν άλυτους αναθεματισμούς και αφορισμούς για να μην τολμήσει κανένας να προσθέσει ή να αφαιρέσει τίποτα, ή να αλλοιώσει όσα ευαγγελικά και αποστολικά διατύπωσαν οι ίδιοι με τη χάρη του Αγίου Πνεύματος. Μάρτυρες σ' αυτά είναι τα συνοδικά βιβλία και γράμματα των διαφόρων αρχιερέων, των παπών των αγίων Συνόδων που αναφέραμε, δηλαδή σοφών και θεοσεβών ανθρώπων της φυλής των Λατίνων. Εμείς λοιπόν τηρούμε με ευλάβεια αυτήν την παράδοση για να μη δεχτούμε τον αφορισμό των αγιότατων Αποστόλων, των εφτά Οικουμενικών Συνόδων και των πραγματικά αγιοτάτων εκείνων αρχιερέων, των παπών. Φυλάμε ευαγγελικά και αποστολικά την παράδοση της παλιάς Ρώμης και το δόγμα μας θεωρείται πάντα ορθό από όλους, ενώ το λατινικό περιέχει πολλές καινοτομίες. Επομένως εμείς θα έπρεπε να είμαστε κριτές και κατήγοροι, αντί εκείνοι να κατηγορούν εμάς. Πολλοί δικοί τους θεολόγοι, ή μάλλον θρησκευτικοί νεωτεριστές, δεν ντρέπονται να ανεβαίνουν στο βήμα και να λένε «ερόρουμ γκρεκόρουμ», δηλαδή ελληνικά σφάλματα. Δεν έχουν να πουν

τίποτα άλλο παρά μόνο ότι χάσαμε το βασίλειό μας επειδή δεν είχαμε ορθή πίστη, ενώ αυτοί —σαν δήθεν αληθινοί ορθόδοξοι— διατηρούν τη δική τους πατρίδα, χωρίς να γνωρίζουν ότι οι νικητές δεν είναι απαραίτητα και ορθόδοξοι, ούτε οι νικημένοι αιρετικοί, όπως συμβαίνει μ' εμάς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'

Θα σας περιγράψω τώρα τι έκανε ο αυτοκράτορας την ώρα της μάχης, ώστε να το μάθουν όλοι. Όταν ο σουλτάνος ετοιμαζόταν για πόλεμο, οι υπόλοιποι χριστιανοί ηγεμόνες συσκέπτονταν για την αποστολή βοήθειας. Οι γειτονικοί ηγεμόνες είναι φανερό ότι δεν έκαναν τίποτα. Ο σουλτάνος μάλιστα έστειλε πρέσβεις στον ηγεμόνα της Σερβίας Γεώργιο για να μεσολαβήσει για την ειρήνη μεταξύ Τούρκων και Ούγγρων. Μαζί με τους πρέσβεις βρισκόταν και κάποιος χριστιανός γραμματικός που είχε εντολή από μερικούς Τούρκους συμβούλους να πει στο Γεώργιο να αναβάλει την ειρήνη με τους Ούγγρους διότι, αν γίνει αυτό, ο σουλτάνος θα επιτεθεί αμέσως εναντίον της Κωνσταντινούπολης. Εκείνος όμως δε φρόντισε ούτε είπε τίποτα για το θέμα αυτό, χωρίς να έχει αντιληφθεί ότι αν αφαιρεθεί το κεφάλι από το σώμα, όλα τα μέλη θα μείνουν νεκρά.

Τότε λοιπόν, στο μεγάλο συμβούλιο που έγινε στη Βενετία γύρω απ' αυτό το θέμα, σηκώθηκε ο δούκας Φραγκίσκος Φόσκαρι και είπε: «Ου κατ'

άγνοιαν γαρ ο βασιλεύς Ιωάννης ώριζεν ημάς». Αλλά και όσοι άλλοι τον είδαν και μίλησαν μαζί του παραδέχονταν ότι δεν είχαν γνωρίσει πιο φρόνιμο άνθρωπο στην Ιταλία. Δυστυχώς, όμως, υπερίσχυε η κακία και ο φθόνος επειδή «ουκ οίδε γαρ ο φθόνος προτιμάν το συμφέρον». Αιτία αυτών ήταν η εξής: Ο Αλοΐσιος Διέδος μεσίτεψε κάποτε ώστε ο μακαρίτης αυτοκράτορας Κωνσταντίνος, δεσπότης τότε στην Πελοπόννησο, να πάρει σύζυγο την κόρη του μαζί με μεγάλη προίκα. Ο δεσπότης μου δέχτηκε αυτή τη συγγένεια όχι για άλλο λόγο αλλά για να ενωθεί έτσι ο τόπος μας με τη Βενετία, κάτι που υποστήριζα τόσο εγώ όσο και πολλοί άλλοι που συνιστούσαμε να γίνει ο γάμος αυτός. Όταν όμως στέφθηκε αυτοκράτορας και πήγε στην Κωνσταντινούπολη, δεν ήταν πλέον δυνατό να πραγματοποιηθεί αυτό επειδή οι άρχοντες και οι αρχόντισσες του Βυζαντίου δε δέχονταν για Κυρία και Δέσποινά τους την κόρη ενός Βενετού, του οποίου οι γιοι και οι γαμπροί θα γίνονταν σύγαμπροι και γυναικάδελφοι του αυτοκράτορα. Μπορεί να ήταν ένας ένδοξος δούκας, το αξίωμά του όμως δεν ήταν ισόβιο. Αφού ο δεσπότης μου έγινε αυτοκράτορας, ο δούκας ζήτησε και πάλι να γίνει το συνοικέσιο, αλλά πήρε αρνητική απάντηση. Έτσι ο άνθρωπος αυτός έγινε εχθρός μας και μολονότι ο Αλοΐσιος Λορεντάνο, ο Αντώνιος Διέδος και πολλοί άλλοι υποστήριξαν με επιχειρήματα ότι αν πέσει η Κωνσταντινούπολη θα ζημιωθεί σημαντικά και η δική τους ηγεμονία, δεν κατάφεραν να πείσουν το δούκα να βοηθήσει τον αυτοκράτορα.

Αλλά και η Εκκλησία της Ρώμης έκανε το ίδιο. Όταν ο καρδινάλιος της Ρωσίας βρέθηκε στην πόλη μας, μεσολάβησα στον αξέχαστο δεσπότη μου να τον κάνει πατριάρχη της Κωνσταντινούπολης επειδή, αν γινόταν αυτό, θα μας βοηθούσε τόσο ο ίδιος όσο και ο πάπας. Τουλάχιστον, πρόσθεσα, ας μνημονεύεται και ο πάπας στις λειτουργίες μας μετά τον πατριάρχη. Ύστερα από πολλές συζητήσεις και συμβούλια ο αξέχαστος αυτοκράτορας αποφάσισε να μη γίνει το πρώτο επειδή δε θα υπάκουαν όλοι στον πατριάρχη αλλά θα δημιουργούνταν έριδες και έχθρες μεταξύ εκείνου και όσων δεν τον ήθελαν. Αν λοιπόν ξεσπούσε πόλεμος με τον εξωτερικό μας εχθρό, η ζημιά θα ήταν τεράστια εξαιτίας της εσωτερικής διαμάχης. Μπορούμε όμως να μνημονεύουμε τον πάπα, συμφώνησε ο αυτοκράτορας, με την ελπίδα ότι θα μας βοηθήσει σε περίπτωση ανάγκης. Όσοι το θέλουν, ας το εφαρμόσουν στην Αγία Σοφία. Οι υπόλοιποι ας μην κάνουν τίποτα.

Μέχρι τις 12 Δεκεμβρίου πέρασαν έξι μήνες και δεν έγινε η παραμικρή συζήτηση για βοήθεια. Η Σερβία, από όπου θα μπορούσαν να σταλούν κρυφά και χρήματα και άνθρωποι με διάφορους τρόπους, δε μας έστειλε ούτε δραχμή. Αντίθετα, βοήθησε το σουλτάνο που πολιορκούσε την Κωνσταντινούπολη με πολλά χρήματα και ανθρώπους, με αποτέλεσμα να μας ειρωνεύονται οι Τούρκοι λέγοντας ότι ακόμα και οι Σέρβοι είναι εναντίον σας. Κανένας από τους χριστιανούς ηγεμόνες της Δύσης ή της Ιβηρίας δεν έστειλε φανερά ή κρυφά την παραμικρή οικονομική ή ανθρώπινη

βοήθεια στην Κωνσταντινούπολη. Οι Ούγγροι έστειλαν πρέσβεις στο σουλτάνο λέγοντας ότι κάνουν μαζί του ειρήνη με τον όρο να κάνει κι εκείνος το ίδιο μαζί μας. Οι πρέσβεις όμως έφτασαν όταν είχε αρχίσει η πολιορκία της πόλης μας και συγκεκριμένα τη βδομάδα που ετοιμαζόταν η τελική έφοδος. Ο σουλτάνος και οι σύμβουλοί του άρχισαν να χρονοτριβούν κολακεύοντας τους Ούγγρους, ώστε να καθυστερήσουν την απάντησή τους. Αυτό γινόταν με δόλιες προθέσεις επειδή ήθελαν να δουν τι θα συμβεί. Αν κυρίευαν την Πόλη θα έλεγαν: «Εμείς καταλάβαμε την Κωνσταντινούπολη. Φύγετε και κάνετε ό,τι θέλετε, είτε ειρήνη είτε πόλεμο μαζί μας». Έτσι ακριβώς έγινε κι αυτά τα λόγια είπαν στους πρέσβεις. Αν πάλι δεν τα κατάφερναν, θα υποστήριζαν ότι σταμάτησαν τον πόλεμο για χάρη της ειρήνης μεταξύ τους και θα αποχωρούσαν. Είχε μαθευτεί μάλιστα ότι ο σουλτάνος σκεφτόταν: «Αν δεν κυριέψω τώρα την Κωνσταντινούπολη, θα κάνω αμέσως ειρήνη και θα τη διατηρήσω όσο ζω».

Ο μακαρίτης αυτοκράτορας και δεσπότης μου έκανε ό,τι μπορούσε, κρυφά και φανερά, για τη σωτηρία της Κωνσταντινούπολης και της αυτοκρατορίας, χωρίς να σκεφτεί καθόλου για τη σωτηρία της ζωής του. Είναι φανερό ότι, αν ήθελε, μπορούσε να φύγει εύκολα. Δεν το έκανε όμως, αλλά αγωνίστηκε σαν τον καλό βοσκό που δίνει και την ψυχή του ακόμα για να σώσει τα πρόβατα. Μόνο ο Ιωάννης Κανταχουζηνός κι εγώ ξέρουμε τις προσπάθειες που κατέβαλε. Όταν ο Ιάγκος της Ουγγαρίας του ζήτησε τη Σηλυ-

βρία[1] ή τη Μεσημβρία[2] για να βάλει εκεί δικούς του ανθρώπους και σε περίπτωση πολέμου με την Τουρκία να μας βοηθήσει εναντίον της, του παραχωρήθηκε η δεύτερη μόλις άρχισαν οι μάχες. Το χρυσόβουλο[3] γράφτηκε από εμένα τον ίδιο και το πήγε στον Ιάγκο ο γιος του ο Μιχαήλ, που ήταν και γαμπρός του Θεοδοσίου του Κυπρίου. Ποιος γνωρίζει τις απαιτήσεις του βασιλιά της Καταλονίας, που ζητούσε τη Λήμνο για να γίνει παντοτινός σύμμαχός μας και εχθρός των Τούρκων στη θάλασσα; Κι αυτό το τακτοποίησε ο αυτοκράτορας. Ποιος γνωρίζει τα χρήματα και τις υποσχέσεις που έδωσε στη Χίο μέσω του Πέραν για να στείλει ανθρώπους τους οποίους δεν είδαμε ποτέ; Ποιος έκανε νηστείες και δεήσεις είτε μόνος είτε μαζί με τους ιερείς ή ποιος έδινε χρήματα για τους φτωχούς τους οποίους βοήθησε όσο κανένας άλλος; Ποιος έκανε αμέτρητες παρακλήσεις στο Θεό για να ελευθερωθούν οι χριστιανοί από την αιχμαλωσία των απίστων; Δυστυχώς, όλα αυτά τα παράβλεψε ο Θεός, άγνωστο για ποιες αμαρτίες μας, ενώ οι άνθρωποι δεν τα ήξεραν και καθένας έλεγε ό,τι του κατέβαινε. Εγώ όμως είμαι βέβαιος ότι ήταν παλιά απόφαση του Θεού να φτάσουν οι Ρω-

1. Οχυρή πόλη στην περιοχή Μπουργκάς της σημερινής Βουλγαρίας, στον Εύξεινο Πόντο (σ.τ.μ.).

2. Πόλη της Ανατολικής Θράκης, στα παράλια της Προποντίδας (σ.τ.μ.).

3. Αυτοκρατορικό διάταγμα επικυρωμένο με τη χρυσή βασιλική σφραγίδα (σ.τ.μ.).

μαίοι στην έσχατη δυστυχία. Άγνωστες είναι οι αιτίες για τις οποίες η Θεία Πρόνοια δημιουργεί λυπηρές και επιβλαβείς καταστάσεις, ενώ θέτει τεράστια εμπόδια για τα αγαθά και τα ωφέλιμα.

ΒΙΒΛΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΝΙΚΟΛΟ ΜΠΑΡΜΠΑΡΟ
(ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΒΑΡΒΑΡΟΣ)

ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΗΣ ΠΟΛΙΟΡΚΙΑΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗΣ

Μετάφραση από τα ενετικά:
ΒΑΝΕΣΣΑ Α. ΛΑΠΠΑ

ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

> «Το δε την πόλιν σοι δούναι ούτ' εμόν ούτ' άλλου τινος των οικούντων εν αυτή. Κοινή γαρ γνώμη πάντες αυτοπροεραίτως αποθανούμεν και ου φεισόμεθα της ζωής ημών».
>
> (από την απάντηση του Κωνσταντίνου Παλαιολόγου στον Μωάμεθ)

Αυτά τα λόγια μόνο δεν έχει καταγράψει στο Χρονικό του για την Άλωση της Κωνσταντινούπολης, το οποίο φυλάσσεται στη Μαρκιανή Βιβλιοθήκη της Βενετίας, ο Ενετός γιατρός Νικολό Μπάρμπαρο.

Κατέγραψε ωστόσο όλους τους χτύπους της κουρασμένης καρδιάς του βυζαντινού κόσμου, από την ημέρα που ο Τούρκος σουλτάνος άρχισε την πολιορκία της μέχρι την ημέρα που η καρδιά σταμάτησε να χτυπά και η Πόλις εάλω.

Έχοντας αφήσει πίσω του τη Γαληνοτάτη Δημοκρατία της Βενετίας, βρέθηκε αποκλεισμένος με ένα ενετικό καράβι στο λιμάνι της Πόλης και έγινε αυτόπτης μάρτυς της τραγωδίας, αφήνοντας στους ιστορικούς και όλους εμάς τη μαρτυρία των γεγονότων που οδήγησαν στην άλωσή της. Πάντως, πολλές φορές αναρωτήθηκα γιατί άφησε και τη γλώσσα του γιατρού και προτίμησε εκείνη του ναυτικού της εποχής.

Ο λόγος του συχνά με έκανε να πιστέψω ότι διαθέτει την αθωότητα του καλούμενου Βαρβερινού Κώδικα και

την ποίηση του Τούρκου χρονογράφου Σααδετίν. Χρησιμοποιεί λέξεις που δεν είχαν υπάρξει μέχρι τότε, γιατί δεν είχαν τι να περιγράψουν, φραγκολεβαντίνικες εκφράσεις, λέξεις που δεν είχε ακούσει ποτέ πριν και γρήγορα σκεπάστηκαν από τη σκόνη του χρόνου, έχοντας χάσει τη δύναμη να καθρεφτίζουν πράγματα, συνήθειες και αξίες —και τις μεταφέρει στο χαρτί όπως τις ακούει.

Σ' αυτή τη γλώσσα περιγράφει την Πόλη όπως τη συναισθάνεται, τους Ενετούς όπως πιστεύει, τους Έλληνες όπως ακούει και βλέπει, τους Γενουάτες όπως φοβάται και τους Τούρκους όπως τρέμει. Είναι μία γλώσσα σαν την καρδιά του ανθρώπου μπροστά στον κίνδυνο, το καινούριο και το θαύμα. Και σαν καρδιά χτυπά για τους Ενετούς συμπατριώτες του που ήταν εκεί, ραγίζει για την Πόλη, ριγεί από απέχθεια για τους Γενουάτες, σφίγγεται δύσπιστα μπροστά στους Έλληνες και τρέμει σαν φύλλο όταν έρχεται η ώρα των Τούρκων.

Και μέσα σε όλα, μιλά για τα τούρκικα κάστρα στα στενά του Βοσπόρου, τα τείχη της Πόλης, όλων των ειδών τα πλεούμενα και των δύο στόλων, την απελπισία του αυτοκράτορα, την αξιοσύνη των Ενετών, τη λιποψυχία των Γραικών, τη διπλοπροσωπία των Γενουατών και την αλλοφροσύνη που ξεσήκωναν οι Τούρκοι. Μιλά για τα κανόνια που ακούει να βροντούν και βλέπει να καταστρέφουν, τη βροχή από βέλη και το υγρό πυρ· γι' ανθρώπους που τρέχουν να επιδιορθώσουν όπως όπως τις ζημιές και άλλους που πολεμούν· για τα θαυμαστά επινοήματα του Μωάμεθ, για τις πρεσβείες και τα πήγαιν' έλα, για την ανδρεία του στόλου που υπερασπιζόταν το λιμάνι, για τις φωτιές, τους νεκρούς και το αίμα· για τους Τούρκους που γλεντούσαν μέσα σε κοσμοχαλασιά και τους Έλληνες που

θρηνούσαν πίσω από τις πολεμίστρες· για τις καμπάνες που χτυπούσαν και για τις προφητείες.

Αυτά μου είπε ο άνθρωπος που άφησε πίσω του τις σημαίες να ανεμίζουν, τις σάλπιγγες να ηχούν και την εικόνα του Αγίου Μάρκου και γέμισε τα μάτια του με το ασήμι της θάλασσας της Κωνσταντινούπολης, τα ιστία των πλοίων, την πενία της βασιλεύουσας, τα μυριάριθμα τουρκικά ασκέρια που ξεχύνονταν σκορπίζοντας τρόμο, το μολύβι που ρήμαζε γη και ανθρώπους, τη φωτιά και το αίμα που κυλούσε στα ρείθρα των δρόμων σαν ποτάμι.

Βανέσσα Α. Λάππα

Καθώς η τύχη θέλησε να βρεθώ σ' ετούτη τη δύσμοιρη πόλη, πήρα την απόφαση να κρατήσω γραπτή αναφορά όλων των γεγονότων που ακολούθησαν, στη μάχη που έδωσε ο Τούρκος μπέης Μωάμεθ[1], γιος του Μουράτ[2], στην προσπάθειά του να εκπορθήσει την Κωνσταντινούπολη. Θέλοντας δε να εξηγήσω με κάθε λεπτομέρεια με ποιο τρόπο την κυρίεψε, θα σας διηγηθώ πρώτα από πού ξεκίνησε ο πόλεμος των Τούρκων εναντίον των Ελλήνων και, στη συνέχεια, με τη σειρά, θα παρακολουθήσετε όλες τις μάχες που διεξήχθησαν μέρα τη μέρα, από την αρχή μέχρι το τέλος της βάναυσης και μαρτυρικής κατάλυσης της Πόλης.

Το Μάρτιο του 1452, ο Τούρκος μπέης Μωάμεθ έδωσε διαταγή να κατασκευαστεί ένα πολύ όμορφο φρούριο[3] έξι μίλια μακριά από την Κωνσταντι-

---

1. Ο Μωάμεθ ο Β' διεδέχθη τον πατέρα του, Μουράτ τον Β', το Φεβρουάριο του 1451, σε ηλικία μόλις είκοσι χρόνων.

2. Μουράτ Β', γιος του Μωάμεθ Α', έζησε ειρηνικά με τους Βυζαντινούς τα λίγα δυστυχώς χρόνια της βασιλείας του (σ.τ.μ.).

3. Πριν από μερικές δεκαετίες, ο σουλτάνος Βαγιαζίτ είχε κατασκευάσει επί των ασιατικών ακτών, που του ανήκαν, το φρούριο Ανατόλ ή Γκιζέλ-Χισάρ, στο στενότερο ακριβώς σημείο του Βοσπόρου. Το κάστρο του Μωάμεθ του Πολιορ-

νούπολη, απέναντι από το στόμιο της Μαύρης Θάλασσας, το οποίο διέθετε δεκατέσσερις πύργους, από τους οποίους οι πέντε κύριοι καλύπτονταν με μολύβι και ήταν πανύψηλοι και ογκώδεις. Για να κατασκευάσει αυτό το κάστρο, ο Τούρκος ξεκίνησε από την την Καλλίπολη με έξι πολεμικές γαλέρες, 18 φούστες[1] και 16 παρανταρίες[2] και κατέπλευσε στα ύδατα της Κωνσταντινουπόλεως. Ο τόπος που διάλεξε ήταν έξι μίλια μακριά από την Πόλη, από τη μεριά της Ελλάδας, απέναντι από το παλιό κάστρο. Η ανέγερση αυτού του φρουρίου ολοκληρώθηκε στα τέλη του Αυγούστου του 1452, και ο μόνος λόγος που κατασκευάστηκε ήταν για να κυριευτεί η Κωνσταντινούπολη.

Ο αυτοκράτορας, ο οποίος φοβόταν τον Τούρκο εχθρό του, κάθε μέρα έστελνε δώρα στον Τούρκο που κατασκεύαζε το κάστρο και κάθε μέρα έστελνε πρεσβείες, κι όλα αυτά τα έκανε από φόβο. Όταν οι εργασίες αποπερατώθηκαν, μέσα στον Αύγου-

κητή χτίστηκε απέναντι από το άλλο, στην ευρωπαϊκή ακτή, που δεν του ανήκε βέβαια, στο χωριό Ασώματοι ή Ασωμάτου. Κατά διαταγή του, μετά την κατασκευή του θα έπαιρνε το όνομα Πασχεσέν, που στα ελληνικά μεταφράζεται Κεφαλοκόπτης. Αργότερα επεκράτησε η ονομασία Μπογάζ-Κεσέν, δηλαδή «αυτό που κόβει το στενό». Οι μεταγενέστεροι το είπαν και Ρούμελη Χισάρ. Στο σημείο των δίδυμων κάστρων ο Βόσπορος είχε το μικρότερο πλάτος του, όχι μεγαλύτερο από 750 μέτρα. Στην ίδια θέση, τον 5ο π.Χ. αιώνα, ο Δαρείος είχε στήσει τη γέφυρα και είχε περάσει το στρατό του από την Ασία στην Ευρώπη (σ.τ.μ.).

1. Δρόμωνες, μπρατσέρες, γολετόβρικα, βαρκαρόλες: πειρατικά και πυρπολικά μικρά πλοία (σ.τ.μ.).

2. Φορτηγίδες στις οποίες επέβαιναν ναυτικά αγήματα.

στο του 1452, εκείνος[1] παρακρατεί μέσα στο κάστρο δύο πρέσβεις του αυτοκράτορα και διατάζει να τους αποκεφαλίσουν. Αυτό το φέρσιμό του έγινε αιτία να ξεσπάσει ο πόλεμος του Τούρκου κατά των Ελλήνων. Μετά απ' αυτό, ο Τούρκος με 50.000 άντρες περίπου έρχεται και στρατοπεδεύει έξω από την Κωνσταντινούπολη και μένει στο στρατόπεδο μόνο τρεις μέρες, ο δε στόλος του επιστρέφει για να παροπλιστεί στην Καλλίπολη και φτάνει εκεί στις 6 Σεπτεμβρίου. Το ίδιο έκαναν και εκείνοι που είχαν πάει διά ξηράς. Αυτό το κάστρο που ανέφερα ήταν πολύ καλά οχυρωμένο από την πλευρά της θάλασσας και με κανένα τρόπο δεν κινδύνευε να κυριευτεί, γιατί διέθετε πάρα πολλές βομβάρδες[2] στην ακτή και πάνω στα τείχη. Κι από τη στεριά όμως ήταν ισχυρό, αλλά όχι τόσο όσο από τη θάλασσα. Το πρώτο βλήμα που ξαπόστειλε η μεγάλη βομβάρδα του κάστρου βύθισε το πλοίο του Αντωνίου Ρίζου[3], που ερχόταν από τη Μαύρη Θάλασσα και ο καπετάνιος του δεν ήθελε να καλάρει[4] και ήταν φορτωμένο με κριθάρι το οποίο επροορίζετο για επικουρία της Κωνσταντινούπολης. Αυτό συνέβη στις 26 Νοεμβρίου του 1452. Ο κύριος του πλοίου πιάστηκε στη θάλασσα και τον έστειλαν στην Αδριανούπολη —στον αυ-

1. Εκείνος, δηλαδή ο Μωάμεθ (σημείωση του ιδίου).

2. Βομβάρδες: λιθοβόλοι χοάνες, ελεβόλεις, σκευαί. Κανόνια που εκσφενδόνιζαν λίθους βάρους πλέον των 600 λιβρών (300 κιλών) (σ.τ.μ.).

3. Κατ' άλλους ιστορικούς Αντώνιος Ρόζος (σ.τ.μ.).

4. Περνώντας από τα κάστρα, έπρεπε να υποστείλει τα ιστία του πλοίου του και να πληρώσει φόρο (σ.τ.μ.).

θέντη Τούρκο— κι εκείνος τον φυλάκισε και μετά πάροδο 14 ημερών διέταξε να τον θανατώσουν δι' ανασκολοπισμού. Έναν άλλον, που ήταν γιος του κυρ Δομήνικου ντι Μαΐστρι και ήταν βοηθός του γραμματικού του πλοίου, τον έκλεισε στο σεράι του. Μερικούς ναύτες τούς άφησε ελεύθερους γιατί έπρεπε να έρθουν στην Κωνσταντινούπολη. Άλλους διέταξε να τους διχοτομήσουν. Πριν ακόμα θανατωθεί ο Αντώνιος Ρίζος, ο Βάιλος της Κωνσταντινούπολης[1] έστειλε τον κυρ Φαμπρούτσι Κόρνερ, πρέσβη στον Τούρκο, για να τον παραλάβει. Δεν μπόρεσε όμως να πετύχει τίποτα, γιατί ο αυθέντης Χαν είχε αποφασίσει να τον σκοτώσει δι' ανασκολοπισμού.

Ο κυρ Φαμπρούτσι Κόρνερ, ο οποίος διετέλεσε πρέσβης της Αδριανούπολης, γύρισε πίσω στην Πόλη με τη γαλέρα του άρχοντα Γαβριήλ Τριβιζάνου. Το γεγονός αυτό έγινε αιτία εκείνος που είχε ανοίξει πόλεμο κατά των Ελλήνων, να ανοίξει τώρα πόλεμο και εναντίον ημών, των Βενετζιάνων[2]. Μέσα στον Ιανουάριο του 1453, ο Τούρκος αρχίζει τις προετοιμασίες για να έρθει να

1. Ο Ενετός πρόξενος (σ.τ.μ.).

1. Δηλαδή, ανάμεσα στον Τούρκο και τους Έλληνες: Μάταιες απέβησαν όλες οι προσπάθειες του Κωνσταντίνου να κάμψει τον Μωάμεθ. Τον παρακάλεσε να δείξει συμπόνια στους κατοίκους των χωριών του Βόσπορου, μια και ήταν η εποχή του θέρους. Μάταια όμως. Τον Ιούνιο του 1452 ξέσπασε μεγάλη μάχη ανάμεσα στους Ελληνες που μάζευαν τη σοδειά και τους στρατιώτες του σουλτάνου. Τότε, ο Κωνσταντίνος διατάζει να κλείσουν τις πύλες της Κωνσταντινούπολης.

κυριεύσει την Κωνσταντινούπολη και συγκεντρώνει μεγάλο στρατό για να πολιορκήσει αυτή τη βασανισμένη και καταταλαιπωρημένη πόλη, τόσο από τη στεριά όσο και από τη θάλασσα. Το Φεβρουάριο του 1453, άρχισε να στέλνει τις βομβάρδες του έξω από την Κωνσταντινούπολη με τη συνοδεία 10.000 Τούρκων. Τον ίδιο μήνα, οι Έλληνες έκαναν περιπολίες με 3 φούστες, με φορεσιές και σημαία τουρκική, και προξενούσαν μεγάλες ζημιές στη χώρα του Τούρκου. Ανάμεσα στ' άλλα, αιχμαλώτιζαν αρκετούς Τούρκους και τους οδηγούσαν στην Κωνσταντινούπολη. Οι Τούρκοι, εξοργισμένοι με τους Έλληνες, βλαστημούσαν κι ορκίζονταν να τους αφανίσουν. Αυτές τις μέρες, φτάνει εδώ ο άρχοντας Γαβριήλ Τριβιζάνος, υποπλοίαρχος δύο γρήγορων γαλερών, καπετάνιος στη μία από τις οποίες ήταν ο κυρ Ζαχαρίας Γκριόνι, ο ιππότης. Αυτές τις δύο γαλέρες είχε στείλει η Σύγκλητος της Βενετίας, για να συνοδεύσουν από τη Βενετία τις τρεις εμπορικές γαλέρες που έρχονταν από την Τάνα, φέρνοντας εφόδια στην Κωνσταντινούπολη. Μετά από πάροδο λίγων ημερών, προστίθεται σ' αυτές ένα εμπορικό πλοίο που ερχόταν από τη Γένουα, με Γενουάτες, το οποίο μετέφερε τριάντα έξι χιλιάδες λαμπάδες και τον καρδινάλιο της Ρωσίας[1], που έστελνε ο πάπας με σκοπό να γίνει η Ένωση. Ο

1. Ο Πελοποννήσιος καρδινάλιος της Πολωνίας Ισίδωρος, απεσταλμένος του Πάπα Νικολάου του Ε' για να ανακηρύξει την Ένωση της Ελληνικής και της Λατινικής Εκκλησίας. Στη σημείωση του πρωτοτύπου, φέρεται ως αρχιεπίσκοπος Κιέβου, πράγμα το οποίο δεν είναι ακριβές. Μερι-

πάπας του είχε δώσει συνοδεία 200 άντρες, τοξότες και πετροβολιστές, για να υποστηρίξουν την Κωνσταντινούπολη. Τον ίδιο μήνα έρχονται από την Κάντια[1] οχτώ πλοία φορτωμένα με μολόχα[2] για να βοηθήσουν την πόλη. Τέλος, τη 10η Νοεμβρίου έρχονται δύο μεγάλες γαλέρες από την Κάφα[3] και όταν φθάνουν μπροστά στο κάστρο του Τούρκου, πλησίστιες, οι Τούρκοι αρχίζουν να φωνάζουν: Κάλα, καπετάνιο, για το καλό σου. Και όσο οι γαλέρες συνέχιζαν πλησίστιες τόσο οι Τούρκοι φώναζαν: Κάλα τα πανιά, καπετάνιο! Αυτή τη φορά, ο καπετάνιος αρχίζει να καλάρει, αλλά σταματάει. Κι όλοι οι Τούρκοι του φώναζαν: Κάλα, καπετάνιο, μέχρι κάτω! Όταν είδαν ότι εκείνος δεν υπάκουε, άρχισαν να βάλλουν εναντίον του με τις βομβάρδες τους και πολλούς σκοπευτές και αμέτρητα τόξα, έτσι ώστε νόμιζε κανείς ότι διέθεταν αρκετούς άντρες. Κι όταν ο καπετάνιος είδε πως είχαν τόσους άντρες, άρχισε να υποστέλλει τα ιστία ως κάτω, κι έτσι σώθηκε. Βλέποντάς τον, οι Τούρκοι σταμάτησαν να βομβαρδίζουν και οι δυο γαλέρες συνέχισαν προς την Κωνσταντινούπολη.

Όταν οι γαλέρες πέρασαν από το κάστρο και οι Τούρκοι δεν τις έφταναν πια με τις βομβάρδες τους, ο καπετάνιος σήκωσε αμέσως τα πανιά κι

κές πηγές αναφέρουν ότι ήταν υποψήφιος αρχιεπίσκοπος Κιέβου και πάσης Ρωσίας, δεν εξελέγη όμως, γι' αυτό χολώθηκε και προσχώρησε στον καθολικισμό (σ.τ.μ.).

1. Χάνδαξ, Ηράκλειο Κρήτης.
2. Για ζωοτροφή, αλλά και τροφή των πτωχών (σ.τ.μ.).
3. Η Θεοδοσία του Ευξείνου Πόντου (σ.τ.μ.).

έτσι σώθηκαν. Καπετάνιος ήταν ο κυρ Ιερώνυμος Μορεζίνης του κυρ Βερνάρδου. Ο καπετάνιος έφτασε σώος στην Κωνσταντινούπολη και όλοι δοκιμάσαμε μεγάλη ανακούφιση αντικρίζοντας αυτές τις δύο γαλέρες. Αυτό συνέβη στις 10 Νοεμβρίου.

Στις 2 Δεκεμβρίου, η γαλέρα από την Τραπεζούντα κατέπλευσε στο στόμιο της Μαύρης Θάλασσας και, μόλις πρόβαλε στο στενό, αγκυροβόλησε μπροστά στο κάστρο που ανήκε στους Τούρκους. Καθώς ήταν αγκυροβολημένη, λοιπόν, έρχονται 12 τούρκικες φούστες, οι οποίες είχαν αναχωρήσει από το κάστρο εκείνο το καινούριο που είχε χτιστεί, και συγκεντρώνονται γύρω της σαν φίλοι. Εκείνοι που βρίσκονταν πάνω στη γαλέρα τις υποδέχονται σαν φίλους, και ακόμα προσφέρουν στον καπετάνιο τους ένα όμορφο δώρο. Μόλις όμως εκείνος το πήρε στα χέρια του, αμέσως το πέταξε στη θάλασσα με μανία, γιατί νόμιζε πως του άξιζε καλύτερο δώρο. Μετά απ' αυτό, μαζί με τις φούστες του τραβά στο καινούριο κάστρο και ζητά από το φρούραρχο[1] να συλλάβει τη γαλέρα. Βλέποντας πόσο εξοργισμένος ήταν ο Τούρκος καπετάνιος, οι άντρες της γαλέρας, που ήταν μυαλωμένοι, αποφάσισαν να ακολουθήσουν αργά

1. Ο Μωάμεθ είχε παραδώσει το χωριό Ασωμάτου στον πιο έμπιστο δούλο του Φερούζ Αγά, με την εντολή να ελέγχει όλα τα πλοία που θα έπλεαν από τον Ελλήσποντο προς τον Εύξεινο Πόντο και αντιθέτως, όποιοι και αν ήταν οι κύριοι των πλοίων, Γενουάτες, Ενετοί ή Κωνσταντινουπολίτες... Εάν κάποιο σκάφος δεν πειθαρχούσε έπρεπε να βυθίζεται με τη λιθοβόλο χοάνη (σ.τ.μ.).

τις τούρκικες φούστες. Κι όταν εκείνες έφτασαν στο κάστρο, ο καπετάνιος τους κατέβηκε στη στεριά για να πάει στο φρούραρχο να ζητήσει, όπως σας είπα πριν, να συλλάβει τη γαλέρα. Τότε, όμως, οι άντρες της γαλέρας δε σταμάτησαν, αλλά, κωπηλατώντας γρήγορα, συνέχισαν προς την Κωνσταντινούπολη. Κι όταν φτάσαμε μπροστά στο κάστρο, αρχίσαμε να τους χαιρετούμε σαν φίλοι, σηκώνοντας ψηλά τα κουπιά, ηχώντας τις σάλπιγγες και πανηγυρίζοντας. Στον τρίτο χαιρετισμό, είχαμε ήδη προσπεράσει το κάστρο και, ήδη, το ίδιο το ρεύμα μας οδηγούσε μέσα στο λιμάνι της Πόλης. Από τη χαρά και την αγαλλίαση που πλημμύριζε τις καρδιές όλων μας, έχοντας περάσει το στενό εκείνου του κάστρου που ήταν άκρως επικίνδυνο, οι ναύτες μας συνέχιζαν να κωπηλατούν με όλη τους τη δύναμη. Πάντως, ολόκληρη η γαλέρα ήταν καλά εξοπλισμένη και πανέτοιμη να δώσει και μάχη, αν χρειαζόταν. Αυτό συνέβη στις 4 Δεκεμβρίου, όταν εκείνη έφτασε στην Κωνσταντινούπολη. Πλοίαρχος της γαλέρας ήταν ο κυρ Ιάκωβος Κόκος, ο μεγάλος.

Στις 13 Δεκεμβρίου[1] έγινε η Ένωση στην εκκλησία της Αγίας Σοφίας, με πολύ μεγάλη επισημότητα του κλήρου, όπου παρίστατο ο αιδεσιμότατος καρδινάλιος της Ρωσίας, ο οποίος ήταν ο λεγάτος του πάπα. Επιπλέον, παρίστατο ο γαληνότατος

1. Ο Λαμαρτίνος στην ιστορία της Τουρκίας απτόμενος των κακών αποτελεσμάτων, με αφορμή την προσπάθεια της Ένωσης, πολύ εύστοχα εξηγεί: Η Εκκλησία κατέστρεψε την πατρίδα.

αυτοκράτορας με όλη την ακολουθία των αυλικών του και όλος ο λαός της Κωνσταντινούπολης. Εκείνη την ημέρα χύθηκαν πολλά δάκρυα σ' αυτήν την πόλη. Η Ένωση όριζε ότι (όλοι οι χριστιανοί) θα είμαστε ενωμένοι —όπως εμείς οι Φράγκοι— και δε θα υπήρχε πλέον σχίσμα στην Εκκλησία. Κοινός θα ήταν ο κανόνας και κοινή η πίστη και θα λειτουργούμαστε εμείς στις εκκλησίες εκείνων κι εκείνοι, δηλαδή οι Γραικοί, στις δικές μας, τις λατινικές.

Στις 13 Δεκεμβρίου αποφασίστηκε να παραμείνουν οι μεγάλες γαλέρες του λεγάτου για να υποστηρίξουν την Κωνσταντινούπολη. Αυτή η απόφαση πάρθηκε στην εκκλησία της Αγίας Σοφίας, όπου παρευρίσκοντο ο αυτοκράτορας, ο καρδινάλιος της Ρωσίας, ο επίσκοπος Λέσβου[1], όλοι ο αυλικοί του αυτοκράτορα, όλοι οι ευγενείς από τα άλλα έθνη και το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού αυτής της πόλης. Όλοι δε έλεγαν με μία φωνή: «Αν αυτές οι γαλέρες των Ενετών αποπλεύσουν από τη χώρα μας, καθώς κι αυτά τα πλοία που τυχαίνει να βρίσκονται μέσα στο λιμένα, την επόμενη ώρα θα μας κυριεύσουν οι Τούρκοι». Και μετά από αυτό το επιχείρημα, ο αυτοκράτορας πήγε να συσκεφθεί με τους συγκλητικούς του και το ίδιο έκαναν όλοι οι άλλοι. Αυτή την ημέρα δεν ελήφθη άλλη απόφαση, παρά μόνο έγιναν συζητήσεις.

Σήμερα, στις 14 Δεκεμβρίου, μετά το γεύμα, ήρ-

1. Ο Λεονάρδος ο εκ Χίου, είχε έρθει στην Πόλη μαζί με τον Ισίδωρο (σ.τ.μ.).

θε στη γαλέρα του κυρίου πλοίαρχου ο αιδεσιμότατος καρδινάλιος της Ρωσίας με τον επίσκοπο της Λέσβου. Επίσης ήρθε ο άρχοντας Βάιλος με πολλούς αυλικούς του αυτοκράτορα και όλους τους δικούς μας ευγενείς. Τέλος, ήρθαν ο άρχοντας Γαβριήλ Τριβιζάνος, υποπλοίαρχος των δύο γρήγορων γαλερών, οι τρεις κύριοι των πολεμικών γαλερών και αρκετά άλλα πρόσωπα. Όταν συγκεντρώθηκαν όλοι στη γαλέρα του πλοιάρχου μας, ο καρδινάλιος έλαβε πρώτος το λόγο και είπε: «Αν μείνουν αυτές οι πέντε γαλέρες στην Κωνσταντινούπολη, να μην αμφιβάλλετε ότι μέσα στον ίδιο χειμώνα τουρκικά πλεούμενα θα έρθουν να προκαλέσουν ζημίες στο δικό μας λιμάνι και θα μας πολεμήσουν με κάθε τρόπο». Το ίδιο ακριβώς είπε και επίσκοπος Λέσβου. Οι αυλικοί του αυτοκράτορα προσπάθησαν να μας πείσουν να κρατήσουμε τις γαλέρες προς υπεράσπιση της Κωνσταντινούπολης, κι έπειτα μίλησε ο άρχοντας Βάιλος και είπε: «Κύριε πλοίαρχε, Βρίσκομαι εδώ για να σας ενθαρρύνω. Πρώτα για την αγάπη του Κυρίου και έπειτα για την τιμή της χριστιανοσύνης και την τιμή της κυβέρνησής μας της Βενετίας, πρέπει να παραμείνετε στην Κωνσταντινούπολη, στην υπηρεσία του αυτοκράτορα. Η Σύγκλητός μας της Βενετίας θα σας οφείλει ευγνωμοσύνη γι' αυτή σας την πράξη». Όταν μίλησαν όλοι, απάντησε ο πλοίαρχος: «Εσείς, άγιε πατέρα, και εσείς, αιδεσιμότατε, και εσείς, άρχοντα πρόξενε, και εσείς όλοι όσοι είσθε παρόντες και με ακούτε, γνωρίζετε καλά ότι η κυβέρνησή μου μου έχει αναθέσει μια

αποστολή. Μετά την άφιξη της γαλέρας από την Τραπεζούντα, δεν μπορώ να μείνω σ' αυτήν τη χώρα περισσότερο από 10 ημέρες. Πώς μου ζητάτε να μείνω; Μάθετε, λοιπόν, ότι αν δε μου δώσετε άδεια να φορτώσω τα εμπορεύματα στη γαλέρα μου, εγώ θα φύγω αυτή την ίδια νύχτα και θα πάω στο καλό, έτσι όπως με βλέπετε, ακόμα και μόνο με τη σαβούρα[1] και όποιος θέλει να έρθει στη Βενετία, ας έρθει». Όταν ο άρχοντας Βάιλος και οι επίσημοι άκουσαν τη γνώμη του άρχοντα καπετάνιου, ο οποίος έδειξε ότι ήταν αποφασισμένος να σαλπάρει την ώρα που είχε αναγγείλει, κατέβηκαν στη στεριά κι εκεί έκαναν συμβούλιο να κρατήσουν τις γαλέρες για την υπεράσπιση της Πόλης, πρώτα για την αγάπη του Κυρίου κι έπειτα για την τιμή της χριστιανοσύνης. Σ' εκείνο το συμβούλιο πάρθηκε η απόφαση να παρακρατηθούν οι γαλέρες, όπως θα δείτε στη συνέχεια, και έλαβαν μέρος οι κάτωθι:

MCCCCLII τη XIV Δεκεμβρίου, ημέραν Πέμπτη:

Συνελθόντος του συμβουλίου εις την εκκλησίαν του Αγίου Μάρκου, εδώ εις την Κωνσταντινούπολιν υπό του μεγαλειοτάτου άρχοντα Ιερωνύμου Μινότου, εκπροσώπου του γαληνοτάτου δόγη, επισήμου προξένου εις Κωνσταντινούπολιν, και των ακολούθως αναφερομένων ευγενών που ήσαν παρόντες εις την σύσκεψιν:

Κυρ Φιλίππου Κονταρίνη, Δικαστικού επιμελητή.

1. Σαβούρα: τα άχρηστα πράγματα και πρόσωπα σ' ένα πλοίο.

Κυρ Νικολάου Ιουστινιάνη, του κυρ Βερνάρδου.
Κυρ Φαμπρούτσι Κόρνερ, του κυρ Ιωάννη.
Κυρ Αικατερίνου Κονταρίνη, του κυρ Ιωάννη.
Κυρ Νικολάου Μοντσενίγου, του κυρ Λεονάρδου (του πρώτου).
Κυρ Μιχαήλ Βολδουίνου, του κυρ Βενεδίκτου.
Κυρ Μπατίστα Γκρίτι, του κυρ Ομομπούν.
Κυρ Δελφίνου Δελφίνου, του κυρ Δομήνικου.
Κυρ Θωμά Μοντσενίγου, του κυρ Μαρίνου.
Κυρ Αλοΐσιου Βέμπου, του κυρ Βενετίνου.
Κυρ Ιωάννη Βενιέρη, κυβερνήτη του πλοίου από τον Χάνδακα.
Κυρ Νικολάου Βάλβη, του κυρ Μαρίνου.
Κυρ Πέτρου Νάνη, του κυρ Ιωάννη.
Κυρ Φραγκίσκου Μιχαήλ, του κυρ...
Κυρ Ζαχαρία Βαρβάρου, του κυρ Ματθαίου.
Κυρ Αντωνίου Βέμπου, του κυρ Βενετίνου.
Κυρ Ιωάννη Λορεντάνου, του κυρ Παύλου.
Κυρ Πέτρου Κονταρίνη, του κυρ Φραγκίσκου.
Κυρ Πέτρου Τριβιζάνου, του κυρ Ιωάννη.
Κυρ Φραγκίσκου Βενιέρη, του κυρ Βερνάρδου.
Κυρ Αντωνίου Πισαμάνου, του κυρ Νικολάου.

Σύνολον XXI.

Πρότασις του Δεσπότου Βαΐλου:

Κατόπιν προτάσεως του μεγίστου Δεσπότου Βαΐλου, διεξοδικώς συζητηθείσης από τους άνωθεν αναφερομένους ευγενείς, τέλος δε από τον ίδιον τον Βάιλον, απεφασίσθησαν τα κάτωθι:

Εξ αιτίας της χρείας εις ήν ευρίσκεται η πόλις ταύτη, ένεκα του πολέμου Ελλήνων και Τούρκου αυθέντου, μας εζήτησαν επιμόνως να κρατήσωμεν τας τρεις πολεμικάς και τας δύο ελαφρώς εξοπλισμένας γαλίας, προς επικουρίαν της πόλεως. Επιπλέον, δεν δίδουν άδειαν εξόδου εκ της χώρας των εις ουδέν εμπόρευμα ή έμπορον. Προς τούτοις δε, κρίνοντες το θέμα αυτό υψίστης σημασίας, με την έγκρισιν αυτού του συμβουλίου εξελέγησαν πλειοψηφικώς δύο σύμβουλοι ενώπιον του Δεσπότου Βαΐλου, ίνα επιληφθούν της καταστάσεως: Οι εκλεγέντες είναι:

Κυρ Νικόλαος Ιουστινιάνης, του κυρ Βερνάρδου.
Κυρ Φαμπρούτσο Κόρνερ, του κυρ Ιωάννη.

Λαμβάνοντες υπ' όψιν την υψίστην ανάγκην διά κάθε επικουρίαν, εις την οποίαν ευρίσκεται η πόλις αύτη, αναμένουσα συντόμως την από ξηράς και θαλάσσης πολιορκίαν της υπό του Τούρκου αυθέντου, μετά τοσούτου σθένους οίον εκείνος δυνηθεί να επιδείξη. Προσέτι δε, λαμβάνοντες υπ' όψιν το αίτημα του Γαληνωτάτου Αυτοκράτορος και του Αιδεσιμωτάτου Καρδιναλίου, καθώς και τη μεγάλην ευγνωμοσύνην εκ μέρους της πόλεως ταύτης. Τέλος δε, διά τη δόξαν του Κυρίου και της εκλαμπροτάτης Συγκλήτου της Βενετίας και όλης της χριστιανοσύνης: «Η πλειοψηφία των παρόντων, ο μεγαλειότατος Βάιλος, ο άρχων Νικόλαος Ιουστινιάνης και ο άρχων Φαμπρούτσι Κόρνερ, εκλεγέντες σύμβουλοι δι' αυτήν την υπόθεσιν, οφείλουν να παρακρατήσουν τας τρεις μεγάλας και τας δύο ελαφροτέρας γαλέρας προς υπεράσπισιν της πόλεως και των εμπόρων και εμπορευμάτων, αίτινες ευρίσκονται εντός Κωνσταντινουπόλεως, μέχρι τέλους και άνευ άλλης εντολής της κυβερνήσεως της Βενετίας. Εννοείται δε ότι, εάν δεν δεχθεί νέαν επίθεσιν υπό του Τούρκου, ο αυτοκρά-

τωρ είναι υποχρεωμένος να ελευθερώση τας γαλέρας καθώς επίσης να καταβάλλη 400 δουκάτα μηνιαίως διά τα έξοδα της μεγάλης γαλέρας και των μικρών και το σιτηρέσιον των πληρωμάτων δι' όσον χρόνον θα παραμένουν δεσμευμέναι εδώ. Οι δε δύο πλοίαρχοι, ήτοι εκείνος των μεγάλων και εκείνος των μικρών γαλερών, δηλώνουν ότι: εάν παραβούν τη συμφωνίαν ταύτην, υποχρεούνται να καταβάλουν ποινήν 3.000 δουκάτων έκαστος, την οποίαν ποινήν οφείλει να εξοφλήση κατά το ήμισυ η Σύγκλητος της Βενετίας και κατά το άλλο ήμισυ το κοινόν της Βενετίας».

σφαιρίδια ψηφοφορίας υπέρ: XXI
εψήφισαν κατά, ένας.

Όταν πάρθηκε η απόφαση να μείνουν οι γαλέρες στην Κωνσταντινούπολη, οι πλοίαρχοι επέμεναν να φύγουν με κάθε τρόπο, ακόμα και πληρώνοντας την ποινή των 3.000 δουκάτων έκαστος. Τότε, οι έμποροι, θέλοντας να προστατεύσουν τους εαυτούς τους και τα εμπορεύματά τους, συντάσσουν μια διαμαρτυρία στους πλοιάρχους που ήθελαν να φύγουν, την οποία παραθέτω στη συνέχεια:

«Λαμβάνοντας υπ' όψιν τον κίνδυνον των περιστάσεων, θεάρεστο θα ήτο έργον ενώπιον του Κυρίου και όλων των ανθρώπων όπως εκπληρωθή το αίτημα του Γαληνωτάτου Αυτοκράτορος, αλλά και εμείς να μπορέσουμε να ωφεληθούμε κατά τον πλέον δίκαιον και τίμιον τρόπον. Ωστόσο, φοβούμαστε ότι δεν είναι δυνατόν, κυρίως μετά την απαίτηση του Γαληνωτάτου Αυτοκράτορος

από τον μεγαλειότατο Βάιλον, στην εκκλησία της Αγίας Σοφίας, όπου ο αυτοκράτορας εξέθεσε πολλά επιχειρήματα, την ορθότητα των οποίων κανείς δεν αντιλέγει. Είπε, ανάμεσα στ' άλλα, ο Γαληνώτατος, ότι εάν η εκλαμπρότατη κυβέρνησις της Βενετίας γνώριζε τον ύψιστο κίνδυνο που διατρέχει η Κωνσταντινούπολις και η αυτοκρατορία του, όπως και στο παρελθόν πάντοτε είχε κάνει, θα έσπευδε και τώρα να παράσχη κάποια βοήθεια. Διά τούτο, οι τρεις μεγάλες και οι δύο ελαφριές γαλέρες, που τυγχάνει να βρίσκονται αυτές τις ημέρες εδώ, πρέπει να παραμείνουν για να υπερασπιστούν την Πόλιν, έως ότου φθάσει είδησις από την κυβέρνησή μας, ή άλλη διαταγή. Και πέρα απ' αυτό, απαιτεί ο Γαληνώτατος και εμείς οι έμποροι μαζί με όλα τα υπάρχοντά μας να παραμείνουμε εις την ξηράν, γιατί θα κλείσουν οι πύλες της πόλεως και θα τοποθετηθούν φρουραί, για να μην μπορούμε να φύγουμε με όλα τα υπάρχοντά μας. Για την απαίτησιν αυτήν του αυτοκράτορα, αλλά και την υποχρέωσιν του Δέσποτα Βαΐλου, εμείς οι έμποροι παρουσιαστήκαμε ενώπιόν σου, άρχοντα Αλοΐσιε Διέδο, αξιότιμε πλοίαρχε αυτών των τριών γαλερών και ενώπιον του άρχοντα Γαβριήλ Τριβιζάνου, αξιότιμου κυβερνήτου των δύο ελαφροτέρων... για να εκθέσουμε τα ακόλουθα: Αυτό, κυρ Αλοΐσιε Διέδο, δεν μπορείς να το κάνεις, εκτός αν είσαι αποφασισμένος να αφήσης ημάς και τα υπάρχοντά μας εις την στεριά. Όταν μας έδωσες τέτοια απάντηση, ο άρχοντας Βάιλος και όλοι εμείς επήγαμεν εις την εκκλησία της Θεοτόκου

και συγκαλέσαμε το Συμβούλιο των Δώδεκα[1]. Επειδή όμως το θέμα είναι τόσο σοβαρό, συγκεντρωθήκαμε είκοσι δύο ευγενείς και αποφασίσαμε ομόφωνα να μείνουν αυτές οι τρεις μεγάλες και οι δύο ελαφριές γαλέρες με λόγους τιμής στη χώρα, για την ακραία περίπτωση. Την απόφασίν μας αυτή σου έστειλε γραπτή ο άρχοντας Βάιλος με τον γραμματικό του, την πρώτη ώρα της νύχτας της 14ης του μηνός Δεκεμβρίου. Συ εζήτησες ένα αντίγραφο και την παρουσία ενός από τους συμβούλους που ήσαν παρόντες εις το συμβούλιο. Το άλλο πρωί, δηλαδή στις 15 Δεκεμβρίου, όχι μόνον ένας σύμβουλος, αλλά ο ίδιος ο άρχοντας Βάιλος κι όλοι εμείς οι έμποροι παρουσιασθήκαμε ενώπιόν σου με τον αντίγραφο της απόφασης. Κι αφού σου εστείλαμε το αντίγραφο δύο κεφαλαίων από την επιτροπή του άρχοντα Βαΐλου, σήμερα το πρωί, δηλαδή στις 16 του ιδίου μηνός, περιμένουμε να βγάλης απόφαση, αν θα φύγης ή θα μείνης τελικά. Και σήμερα, μετά από απαίτησίν σου, έχει έρθει να παρουσιαστή ενώπιόν σου ο κυρ Νικόλαος Ιουστινιάνης, μόλο που απάντηση (δεν) έχεις δώσει. Μα, δεν θα μας τραβολογάς για πολύ, γιατί είμαστε αποφασισμένοι να μην τραβολογούμαστε για πολύ ακόμα, αλλά θα παραδοθούμε στα χέρια του ελεήμονα Ιησού Χριστού και της μητέρας Του Παναγίας Μαρίας. Όλοι εμείς όσοι υπογράφουμε

1. Ένα συμβούλιο πλοιάρχων των μεγαλύτερων πλοίων, ενετικών και ελληνικών, που βρίσκονταν μέσα στον Κεράτιο (σ.τ.μ.).

αυτό το έγγραφο, με όση επιρροή έχουμε υποστεί, εκτός βέβαια από την εξοχότητά σου, διαμαρτυρόμεθα στη χάρη σου, επειδή γνωρίζουμε καλά τη ζημία που θα υποστούμε τόσον οι ίδιοι όσον και τα υπάρχοντά μας, όταν εσύ θα αναχωρήσης αφήνοντάς μας εδώ εις την στεριά με όλα όσα κατέχουμε. Και, γι' αυτό που πας να πράξεις, διαμαρτυρόμαστε έντονα και με κάθε τρόπο».

Αυτοί που προσυπογράφουν τη διαμαρτυρία πιστεύουν ότι ο πλοίαρχος πρέπει να παραμείνει στην Κωνσταντινούπολη:

Εγώ ο Νικόλαος Ιουστινιάνης, γιος του άρχοντα Βερνάρδου, διαμαρτύρομαι έντονα για όσα αναφέρονται ανωτέρω.

Εγώ ο Φαμπρούτσι Κόρνερ, γιος του άρχοντα Ιωάννη, διαμαρτύρομαι για όλα όπως αναφέρονται ανωτέρω, τόσον δι' εμέ όσο και για λογαριασμό των ανωτέρων μου.

Εγώ ο Δομήνικος Βάλβης, γιος του άρχοντα Νικολάου διαμαρτύρομαι ενώπιόν σας συνολικώς για όλα, τόσο δι' εμέ όσο και για λογαριασμό των κυρίων μου.

Εγώ ο Αλοΐσιος του Κανάλ, γιος του άρχοντα Βαρθολομαίου, διαμαρτύρομαι τόσο δι' εμέ όσο και για τους ανωτέρους μου για όσα αναφέρονται ανωτέρω.

Εγώ ο Αικατερίνος Κονταρίνης, του άρχοντα Ιωάννη, διαμαρτύρομαι...

Εγώ ο Νικόλαος Μοντσενίγος, του άρχοντα Λεονάρδου του πρώτου, διαμαρτύρομαι...

Εγώ ο Μιχαήλ Βολδουίνος, του άρχοντα Βενεδίκτου, διαμαρτύρομαι...

Εγώ ο Θωμάς Μοντσενίγος, του άρχοντα Μαρίνου, διαμαρτύρομαι...
Εγώ ο Νικόλαος Βάλβης, του άρχοντα Μαρίνου, διαμαρτύρομαι...
Εγώ ο Ζαχαρίας Βάρβαρος, του άρχοντα Ματθαίου, διαμαρτύρομαι...
Εμείς οι Αλοΐσιος Βέμπος και Αντώνιος Βέμπος του άρχοντα Βενετίνου, διαμαρτυρόμεθα...
Εγώ ο Δελφίνος Δελφίνος, του άρχοντα Δομήνικου...
Εγώ ο Πέτρος Κονταρίνης, του άρχοντα Ιακώβου...
Εγώ ο Πέτρος Τριβιζάνος, του άρχοντα Ιωάννη...
Εγώ ο Βαρθολομαίος Τζώρτζης, του άρχοντα Φραγκίσκου...
Εγώ ο Αλοΐσιος Κονταρίνης, του άρχοντα Ιακώβου...
Εγώ ο Μαρίνος Κονταρίνης, του άρχοντα Ιακώβου...
Εγώ ο Νικόλαος Μορεζίνης, του άρχοντα Ιακώβου...
Εγώ ο Αλοΐσιος Ναβαϊέρος, του άρχοντα Μιχαήλ...
Εγώ ο Μάφιο από το Πριόλι, του άρχοντα Πέτρου...
Εγώ ο Δονάος Τρουν, του άρχοντα Πέτρου...
Εγώ ο Πέτρος Τσαντάνης διαμαρτύρομαι...
Εγώ ο Λουκάς ντι Ρόσσι διαμαρτύρομαι...
Εγώ ο Αλοΐσιος Φασόλος διαμαρτύρομαι ακολούθως για όσα και οι άλλοι.
Εγώ ο Ιωάννης Τζων διαμαρτύρομαι...

Εγώ ο Αλοΐσιος Ρεδόλφης διαμαρτύρομαι αυτοπροσώπως ενώπιόν σας.
Εγώ ο Αντώνιος Δαβάντσος διαμαρτύρομαι για τα ανωτέρω.
Εγώ ο Ιωάννης Τζων διαμαρτύρομαι για όσα και οι άλλοι.
Εγώ ο Δομήνικος Γκριμάλντι διαμαρτύρομαι...
Εγώ ο Αλοΐσιος Τραλντίνι διαμαρτύρομαι...

Αφού έγινε το συμβούλιο, όπου αποφασίστηκε ότι έπρεπε να παραμείνουμε στην Κωνσταντινούπολη για την υποστήριξη της πόλης και η ανωτέρω διαμαρτυρία υπεγράφη από το μεγαλύτερο μέρος των εμπόρων. Παρ' όλα αυτά, δε σταματήσαμε με κάθε τρόπο και μέσον να στέλνουμε μηνύματα στην εκλαμπρότατη Σύγκλητο της Βενετίας, πληροφορώντας τη για την παρακράτησή μας εδώ, μαζί με τις γαλέρες και τα υπάρχοντά μας. Και γι' αυτό συγκαλέσαμε το Συμβούλιο των Δώδεκα στην εκκλησία της Θεοτόκου της Κωνσταντινούπολης, όπου αποφασίσαμε να στείλουμε στη Βενετία τον Ιωάννη Ντιουσναΐτζι με το πλοίο του, να μεταφέρει επιστολές του άρχοντα Βαΐλου, του άρχοντα Αλοϊσίου Διέδου, κυβερνήτη των γαλερών από την Τάνα, και του άρχοντα Γαβριήλ Τριβιζάνου, υποπλοιάρχου των δύο μικρότερων γαλερών, τις οποίες επιστολές έπρεπε να παραδώσει στη λαμπρότατη Σύγκλητο της Βενετίας. Αυτό το συμβούλιο συνεκλήθη στις 17 Δεκεμβρίου. Πάρθηκε έτσι η κοινή απόφαση να πάει ο Ιωάννης Ντιουσναΐτζι στη Βενετία. Στις 19 Δεκεμβρίου έγινε άλλο ένα συμβούλιο, όπου αποφασίσαμε να στείλουμε επιστολές οδικώς με κάθε

τρόπο, ακόμα και μέσω του Λεονάρδου του Χίου, ώστε να ειδοποιηθεί η κυβέρνησή μας σχετικά με την κατάστασή μας. Στις 22 επίσης του ίδιου μήνα, συγκαλέσαμε πάλι το Συμβούλιο των Δώδεκα για να στείλουμε μήνυμα στη Βενετία μέσω της Τουρκίας. Αυτή τη φορά στείλαμε τρία ταχυδρομικά περιστέρια τα οποία ήταν ειδικά εκγυμνασμένα και είχαμε φροντίσει να μην αναγνωριστούν από το χρώμα τους, γιατί αν οι Τούρκοι τα έπιαναν, θα ελάμβαναν γνώση για όλες τις κινήσεις που έχουμε κάνει. Ένα μήνυμα έγραψε ο άρχοντας Βάιλος, ένα άλλο ο άρχοντας Αλοΐσιος Διέδος, πλοίαρχος των γαλιών από την Τάνα και το άλλο έγραψε ο άρχοντας Γαβριήλ Τριβιζάνος, υποπλοίαρχος των δύο ελαφριών γαλερών.

Στις 26 Ιανουαρίου πήγε ο άρχοντας Βάιλος μαζί με τους δύο πλοιάρχους και όλους τους ευγενείς μας και παρουσιάστηκαν μπροστά στο γαληνότατο αυτοκράτορα και του ζήτησαν τη χάρη να μας αφήσουν ελεύθερους να φορτώνουμε τα εμπορεύματά μας στις γαλέρες μας και να μη μας ελέγχουν στις πύλες της Πόλης, όπως κάνουν στις χώρες των Σαρακηνών. Εάν μεταφέρουμε εμπορεύματα, του είπαν, στις γαλίες μας, να μπορούμε να το κάνουμε ελεύθερα, με την άδεια της αυτοκρατορίας σας, μια και υπήρξαμε κύριοι της Κωνσταντινούπολης για εξήντα χρόνια[1], και αυτή τη χάρη θα σας την ανταποδώσουμε. Παραμερίζοντας όμως το παρελθόν, σας ζητούμε σαν καλοί φίλοι να μας κάνετε τη χάρη

1. Η Κωνσταντινούπολη κυριεύθηκε από τους Βενετούς στις 12 Απριλίου 1204 και ελευθερώθηκε στις 26 Ιουλίου 1261.

να φορτώσουμε τα εμπορεύματα και τα υπάρχοντά μας στις γαλέρες μας. Αν η αυτοκρατορία σας δε θέλει να δώσει τα εμπορεύματά μας, εγώ, στο όνομα του Κυρίου, θα φύγω αυτή τη νύχτα με τα εμπορεύματα που βρίσκονται αυτή τη στιγμή μέσα στις γαλέρες. Και μην πιστέψετε ότι θα μείνουμε στη χώρα σας, σαν να είμαστε σκλάβοι.

Όταν ο αυτοκράτορας άκουσε τα λόγια των πλοιάρχων και του άρχοντα Βαΐλου, ότι πάνω απ' όλα ήθελαν τα εμπορεύματα στις γαλέρες, την ίδια στιγμή κάλεσε τους συγκλητικούς του σε σύσκεψη. Μετά τη συζήτησή τους, ο αυτοκράτορας, άνθρωπος μετριοπαθής, απαντά με ανθρωπισμό στον άρχοντα Βάιλο και τους δύο πλοιάρχους: «Πραγματικά, αντιλαμβάνομαι, αξιότιμε Βάιλε και εσείς αξιότιμοι πλοίαρχοι, ότι μόλις μεταφέρετε τα εμπορεύματα στις γαλέρες. Πριν νυχτώσει θα αποπλεύσετε και θα πάτε στην ευχή του Θεού, αφήνοντάς με κατάμονο εναντίον του στρατού του Τούρκου Μωάμεθ, του άσπονδου εχθρού μου, ο οποίος μέρα με τη μέρα ετοιμάζεται να πολιορκήσει την αυτοκρατορία μου, τόσο από την ξηρά όσο και από τη θάλασσα». Απαντούν τότε οι πλοίαρχοι των γαλερών:

«Γαληνώτατε αυτοκράτορα, σας υποσχόμεθα στην τιμή εκείνων που βρίσκονται στη Βενετία και στην τιμή ημών και των εδικών μας, ότι αν φορτώσουμε τις γαλίες μας, δεν θα φύγουμε μ' αυτές από το λιμάνι σας της Κωνσταντινουπόλεως, εκτός αν λάβουμε ευνοϊκή άδεια από την αυτοκρατορία σας, ή, πραγματικά, διαταγή από την κυβέρνησή μας».

Και τότε, ο αυτοκράτορας απαντά και λέει: «Συ πλοίαρχε των μεγάλων γαλιών, δεν είναι πλέον ασφαλή τα εμπορεύματά σας στα εδάφη μου, αλλά στις γαλίες σας; Ειλικρινά, αντιλαμβάνομαι πολύ καλά τι πας να κάνεις. Θα φύγεις κρυφά τη νύχτα και θα με αφήσεις τον άμοιρο μόνο εναντίον του απεχθούς Τούρκου, του άσπονδου εχθρού μου».

Εν κατακλείδι, ο αυτοκράτορας δεν ήθελε να δώσει άδεια να φορτωθούν τα εμπορεύματα στις γαλίες, εάν πρώτα ο πλοίαρχος δεν ορκιζόταν πως δε θα έφευγε χωρίς την έγκρισή του. Κι έτσι, ο πλοίαρχος ορκίστηκε να μη σαλπάρει χωρίς άδεια από την αυτοκρατορία. Τότε ο αυτοκράτορας έδωσε άδεια, και όλοι οι έμποροι μπορούσαν να φορτώσουν τα εμπορεύματά τους στις γαλίες και να ξεφορτώσουν κατά βούληση, σαν να βρίσκονταν στη χώρα τους. Όλη την ημέρα φορτώναμε και φορτώθηκαν τα ακόλουθα εμπορεύματα στις γαλέρες, με τα οποία επιστρέψαμε στη Βενετία όταν πια χάθηκε η Πόλη.

Αυτό ήταν το φορτίο των γαλιών:

Μετάξι	σακιά	82	Κερί σακιά 438
Χαλκός	σακιά	614	Καρμίνιο[1] 31
Λουλάκι	σακιά	4	Λάκα 6
Πιπερόριζα[2]	σακιά	11	Μαργαριτάρια λεπτά 1
Χρυσά κοσμήματα	σακιά	3	Μαστίχα 7
Γενικό Σύνολο	σακιά	1197	

1. Ζωηρό κόκκινο χρώμα (σ.τ.μ.)
2. Το φυτό ζιγγίβερις, και κυρίως η αρωματική του ρίζα (σ.τ.μ.).

Σήμερα, 26 Ιανουαρίου, έφτασε στην Κωνσταντινούπολη ο Ιωάννης Ιουστινιάνης[1], ο Γενουάτης, συνοδεία ενός πλοίου[2] χωρητικότητας χιλίων διακοσίων περίπου βαρελιών και ενός άλλου πλοίου, χωρητικότητας οκτακοσίων περίπου βαρελιών και επτακοσίων ανδρών. Ήρθε, όπως ανέφερα, επειδή το απαιτούσε η ανάγκη της Κωνσταντινούπολης, το όφελος της χριστιανοσύνης και η τιμή του κόσμου. Ο αυτοκράτορας επιτάσσει τα πλοία αυτά για την ασφάλειά του και μετά από λίγες μέρες χαρίζει στον Ιωάννη Ιουστινιάνη μια γρήγορη και ελαφριά γαλέρα... και τον κάνει αρχιστράτηγο του στρατού ξηράς, για να στέκει στα χερσαία τείχη και να περιμένει το στρατό του Τούρκου μπέη Μωάμεθ, ο οποίος αναμενόταν μέρα με την ημέρα να έλθει να στρατοπεδεύσει έξω από τη δύσμοιρη Κωνσταντινούπολη.

Τη νύχτα της 26ης Φεβρουαρίου, διαφεύγει έξω από το λιμένα της Κωνσταντινούπολης ο Πέτρος Δαβάντσος με το πλοίο του, με προορισμό τη Βενετία. Την ίδια επίσης νύχτα, διαφεύγουν έξι πλοία από την Κάντια, τα οποία είχαν πάει στην Κάντια φορτωμένα καντάρια. Όταν βγήκαν από το λιμάνι και πήγαν και τα εφτά στο καλό, φυσούσε ένας δυνατός βορειανατολικός άνεμος, δέκα

1. Ο Τζιοβάνι Τζουστινιάνι Λόνγκο είχε διατελέσει επί δύο έτη διοικητής της Θεοδοσίας. Ο Κωνσταντίνος τον υποδέχεται με μεγάλες τιμές και του υπόσχεται την «υψηλήν αυθεντίαν» της νήσου Λήμνου σε περίπτωση που ο Μωάμεθ θα αναγκαζόταν να λύσει την εκπόρθηση.
2. Τα πλοία αυτά οι Βυζαντινοί τα ονόμαζαν ολκάδες (σ.τ.μ.).

μίλια την ώρα. Και τα εφτά είχαν επιταχθεί από το Συμβούλιο των Δώδεκα, όπως και οι δικές μας γαλέρες. Διέφυγαν όμως από φόβο για τον Τούρκο, που θα ερχόταν να κατακυριεύσει την Πόλη, τον οποίο αναμέναμε όλοι μέρα με την ημέρα. Μαζί διέφυγαν αρκετοί άντρες, 700 περίπου. Αυτά τα πλοία έφτασαν ασφαλή μέχρι την Τένεδο, χωρίς ο τουρκικός στόλος να ...[1] και όταν βγήκαν από το στενό της Καλλίπολης χώρισαν. Τα έξι τράβηξαν κατά την Κάντια και ο Πέτρος Δαβάντσος κατά τη Βενετία. Και τα εφτά έφτασαν ασφαλή στον προορισμό τους.

Βλέποντας ο αυτοκράτορας ότι ο Τούρκος θα ερχόταν να πολιορκήσει αυτή την κακότυχη πόλη και ότι έπρεπε όλα τα χερσαία τείχη να είναι απροσπέλαστα και φαρδιά, δέκα με δώδεκα πόδια από τη βάση τους, κι ακόμα βλέποντας ότι το ανάκτορό του ήταν εξαιρετικά επιρρεπές χωρίς μεσοτείχιο[2] και χωρίς τάφρο[3], αποφασίζει να λάβει μέτρα και να ενισχύσει την οχύρωση του ανακτόρου, ώστε σε περίπτωση που θα ερχόταν ο Τούρκος να μην μπορέσει να προκαλέσει καμία ζημιά. Γι' αυτόν το σκοπό, ο αυτοκράτορας ζήτησε από τον πλοίαρχο των γαλερών της Τάνας να του κάνει τη χάρη να πάει με τα πληρώματά του

1. Το κενό υπήρχε και στο πρωτότυπο (σ.τ.μ.).
2. Μεσοτείχιο: τμήμα του εσωτερικού τείχους από την Πύλη του Αγίου Ρωμανού μέχρι την Πύλη του Χαρισίου που διακοπτόταν εκεί για να μην πέσει πάνω στο παλάτι, που προϋπήρχε (σ.τ.μ.).
3. Τάφρος, όρυγμα ή σούδα (σ.τ.μ.).

στο παλάτι και να ανοίξει μια τάφρο για να το οχυρώσει. Να τη σκάψει δε τόσο βαθιά, ώστε να είναι οχτώ πόδια και περισσότερο πάνω από τα εκατό. Και ο πλοίαρχος απαντά στον αυτοκράτορα: «Θα το πράξω με μεγάλη ευχαρίστηση, πρώτα για την τιμή του Κυρίου και την τιμή όλης της χριστιανοσύνης, αλλά και σαν ένδειξη υπακοής στην αυτοκρατορία σας, την οποία οι Τούρκοι θέλουν να κυριεύσουν. Γι' αυτό το λόγο, πριν ακόμα ανατείλει ο ήλιος, θα ξεκινήσω με τις γαλέρες μου και θα πάω στο Κυνήγιον[1]. Όταν δε φθάσουμε εκεί, θα κατεβούμε όλοι στη στεριά και θα σκάψουμε, όσο πιο καλά μπορεί ο καθένας το κομμάτι του».

Όταν έφτασαν τα χαράματα της 14ης Μαρτίου, ο πλοίαρχός μας ξεκινάει με τις γαλέρες του και φτάνει στο σημείο που τον είχε διατάξει ο αυτοκράτορας να πάει. Αγκυροβολεί τις γαλέρες, και όλοι με μεγάλη ευχαρίστηση κατεβαίνουν στη στεριά, άλλοι με φτυάρια, άλλοι με ζεμπίλια κι άλλοι με κόφες για να κουβαλήσουν το χώμα. Και ο αυτοκράτορας με όλους τους ευγενείς του στάθηκε για να παρακολουθήσει αυτό το ωραίο έργο και κάθε κύριος γαλέρας είχε στήσει τη σημαία του στην ξηρά για να συγκεντρώνει τους άνδρες του. Εκείνη την ημέρα ανοίχτηκε η τάφρος, κι αυτό έγινε πρώτα για την αγάπη του Κυρίου κι έπειτα για την αγάπη του Τούρκου, ώστε να μην μπορέσει

1. Περιοχή παρά τον Κεράτιο απέναντι από το παλάτι του Εβδόμου, όπου και η αντίστοιχη Πύλη του Κυνηγού ή του Προδρόμου.

να φθάσει στα τείχη αμέσως. Όταν νύχτωσε, ο αυτοκράτορας ευχαρίστησε πολύ τον καπετάνιο, για όσα είχε κάνει, στο όνομα της Γερουσίας της Βενετίας. Ο καπετάνιος διέταξε τον άρχοντα Γαβριήλ Τριβιζάνο, τον υποπλοίαρχο των δύο ελαφρών γαλερών, να πάει με τις δικές του γαλέρες και με τα πληρώματά του και να ανοίξει όση τάφρο μπορούσε για την οχύρωση των τειχών του ανακτόρου.

Και ο Γαβριήλ Τριβιζάνος, υπακούοντας στη διαταγή, αρχίζει να σκάβει μέχρι που έπεσε ο ήλιος κι έπειτα επιστρέφει και αγκυροβολεί στη θέση που ήταν πρώτα. Αυτό συνέβη στις 14 Μαρτίου 1453.

Την τελευταία μέρα του Μαρτίου, Μεγάλο Σάββατο, ο γαληνότατος αυτοκράτορας έδωσε διαταγή στον πλοίαρχο των γαλερών της Τάνας να πάει ακόμα μια φορά να σκάψει το μικρό τμήμα της τάφρου που είχε απομείνει, ολοκληρώνοντας τη διώρυξή της, για να είναι όλη ασφαλής. Ο γαληνότατος αυτοκράτορας επιθυμούσε να παραστεί αυτοπροσώπως με τους αυλικούς του για να επισπεύσει την εργασία. Την εικοστή τρίτη ώρα[1] ο κυρ πλοίαρχος πηγαίνει στο λιμένα στο αγκυροβόλιό του και ξεκινά από το λιμάνι, το Σάββατο πριν έρθει η μέρα, με τις μεγάλες γαλέρες του και φθάνει στο Κυνήγιον, όπου έπρεπε να σκάψει, και εκεί βρίσκει τον αυτοκράτορα με όλους σχεδόν

1. Μία ώρα πριν τη δύση του ήλιου (σύμφωνα με τα κριτήρια προσδιορισμού της την εποχή εκείνη), όπως και πιο κάτω μία ώρα πριν την ημέρα.

τους ευγενείς και τους συγκλητικούς του να τον περιμένουν. Όταν αγκυροβόλησαν οι γαλέρες, αμέσως ο κυρ Αλοΐσιος Διέδος παρουσιάζεται μπροστά στον αυτοκράτορα και του ζητά την άδεια να αρχίσει. Τότε όλοι οι κύριοι, οι καπετάνιοι και οι άλλοι βαθμοφόροι των γαλερών, μαζί με τους στρατιώτες και τα πληρώματα, αρχίζουν να σκάβουν με μεγάλο ζήλο για την τιμή του κόσμου. Άλλοι έσκαβαν, άλλοι μετέφεραν το χώμα. Εκείνη την ημέρα βγήκε πολλή δουλειά, γιατί όλοι το έκαναν με την καρδιά τους κι επειδή ο ίδιος ο αυτοκράτορας επέβλεπε τις εργασίες, όπως και ο καπετάνιος. Όλη αυτήν την ώρα, ο αυτοκράτορας είχε τοποθετήσει δύο βιγλάτορες στην κορυφή του βουνού να έχουν το νου τους, για να μην έρθουν Τούρκοι να επιτεθούν εναντίον αυτών που δούλευαν. Με του Κυρίου τη χάρη, ούτε ένας Τούρκος δε φάνηκε, ώσπου αποτέλειωσαν την τάφρο. Το σκάψιμο σταμάτησε την ώρα του αποδείπνου, και οι γαλέρες γύρισαν στην αρχική τους θέση, απέναντι από το Πέραν[1].

Στις 2 Απριλίου, ο γαληνότατος αυτοκράτορας διέταξε τον κυρ Βαρθολομαίο Σολίγο να απλώσει την άλυσο από τη μια άκρη του λιμένα στην άλλη, δηλαδή από την Κωνσταντινούπολη ως το Γαλατά. Η άλυσος αυτή ήταν κατασκευασμένη από πολύ χοντρά και στρογγυλά ξύλα, σφηνωμένα το ένα μέσα στο άλλο με σιδερένιες αρπάγες και με χοντρές σιδερένιες αλυσίδες. Τα άκρα της ήταν σφηνωμένα το ένα μέσα στα τεί-

1. Γαλατάς, παρά το στόμιο του Κερατίου Κόλπου.

χη της Κωνσταντινούπολης[1] και το άλλο ήταν μέσα στα τείχη του Πέραν[2], για μεγαλύτερη ασφάλεια του δεσμού. Αφού άπλωσαν αυτήν την άλυσο από τη μια άκρη του λιμανιού στην άλλη, αποφάσισαν να ενισχύσουν την οχύρωση από τη μεριά της στεριάς. Γι' αυτό, όλοι οι Ενετοί ευγενείς πήγαν στον αυτοκράτορα και του εξήγησαν ότι έπρεπε να ορισθούν τέσσερις φρούραρχοι για τις τέσσερις πύλες που βρίσκονταν στην πλευρά της ξηράς. Τότε, ο γαληνότατος αυτοκράτορας απάντησε με ευπρέπεια ότι η Κωνσταντινούπολη ξανάγινε αυτή που ήταν, πιο πολύ από προσπάθειες των Ενετών παρά των Ελλήνων. Και επειδή ο αυτοκράτορας συμπαθούσε πολύ τους Ενετούς, αποφάσισε να δώσει τις τέσσερις πύλες της στεριάς με όλα τα κλειδιά στη φρούρησή τους. Οι ευγενείς της Βενετίας συγκάλεσαν το Συμβούλιο των Δώδεκα και, με ευθύνη αυτού του συμβουλίου, ανέθεσαν τη φρούρηση των τεσσάρων πυλών σε τέσσερις δικούς μας. Η πρώτη πύλη, που ήταν της Καρσίας[3], δόθηκε στον άρχοντα Αικατερίνο Κονταρίνη, του άρχοντα Ιωάννη. Η δεύτερη πύλη δόθηκε στον άρχοντα Φαμπρούτσι Κόρνερ, του άρχοντα Ιωάννη. Η τρίτη πύλη δόθηκε στον κυρ Νικόλαο Μοντσενίγο, του άρχοντα Λεονάρδου του πρώτου. Αυτή η πύλη

1. Στον αποκαλούμενο Πύργο του Αγίου Ευγενίου, κάτω από την ακρόπολη. (σ.τ.μ.).
2. Στον πύργο των παραθαλάσσιων τειχών του Γαλατά.
3. Καρσία: Πύλη της Αδριανουπόλεως, Χαρισία, ή Πολυάνδριον ή Μυριάνδριον.

ονομαζόταν Πηγή[1]. Η τέταρτη και τελευταία που ήταν στο παλάτι του γαληνοτάτου[2] και δόθηκε στον κυρ Δελφίνο Δελφίνο, του κυρ Δομήνικου. Αυτοί οι ευγενείς είχαν τα κλειδιά των τεσσάρων πυλών τις οποίες φύλαγαν με καλή φρουρά.

Από αυτό το σημείο και μετά αρχίζει ο πόλεμος, και ο Μωάμεθ έρχεται να στρατοπεδεύσει ολόγυρα από την Πόλη. Όμως, εδώ θέλω να κατονομάσω πρώτα όλους τους ευγενείς Ενετούς που βρίσκονταν στην Κωνσταντινούπολη κατά τη διάρκεια της πολιορκίας της, για να μείνουν αιώνια γνωστοί σε όλους.

Άρχοντας Ιερώνυμος Μινότος, Βάιλος της Κωνσταντινούπολης.
Κυρ Τζώρτζης Μινότος, γιος του κυρ Ιερώνυμου.
Κυρ Παύλος Μινότος, του κυρ Ιερώνυμου.
Άρχοντας Αλοΐσιος Διέδος, πλοίαρχος των γαλερών από την Τάνα.
Κυρ Μάρκος Διέδος, του Αλοΐσιου.
Κυρ Βίκτωρ Διέδος, του κυρ Αλοΐσιου.
Άρχοντας Γαβριήλ Τριβιζάνος, υποπλοίαρχος δύο γαλερών.
Κυρ Μάρκος Τριβιζάνος, του κυρ Γαβριήλ.
Άρχοντας Ζαχαρίας Γκριόνι, ο ιππότης, καπετάνιος γαλέρας.

1. Πύλη της Σηλυμβρίας, καλούμενη και Πηγή διότι εκεί κοντά βρισκόταν η μονή της Ζωοδόχου Πηγής με ονομαστό αγίασμα. (το σημερινό Μπαλουκλή) (σ.τ.μ.).
2. Πύλη του Ξυλοκέρκου ή Κερκόπορτα, μπροστά στο παλάτι του Εβδόμου, δηλαδή του Κωνσταντίνου του Ζ΄.

Κυρ Σιλβέστρος Τριβιζάνος, κύριος μιας μεγάλης γαλέρας.
Κυρ Ιάκωβος Κόκος, κυβερνήτης μιας μεγάλης γαλέρας.
Κυρ Ιερώνυμος Μορεζίνης, του άρχοντα Βερνάρδου, κύριος μιας μεγάλης γαλέρας.
Κυρ Αικατερίνος Κονταρίνης, του κυρ Ιωάννη.
Κυρ Μαρίνος Κονταρίνης, του κυρ Μπαρτούτσι.
Κυρ Πέτρος Κονταρίνης, του κυρ Ιακώβου, αδέλφια.
Κυρ Αλοΐσιος Κονταρίνης, του κυρ Ιακώβου, αδέλφια.
Κυρ Γαβριήλ Κονταρίνης, του κυρ Νικολάου.
Κυρ Νικόλαος Μορεζίνης, του κυρ Ιακώβου.
Κυρ Νικόλαος Ιουστινιάνης, του κυρ Βερνάρδου.
Κυρ Βερνάρδος Ιουστινιάνης, του κυρ Νικολάου.
Κυρ Δομήνικος Βάλβης, του κυρ Νικολάου.
Κυρ Νικόλαος Βάλβης, του κυρ Μαρίνου.
Κυρ Βερνάρδος Βάλβης, του κυρ Δομήνικου.
Κυρ Αλοΐσιος Βέμπος, του κυρ Βενετίνου, αδέλφια.
Κυρ Αντώνιος Βέμπος, του κυρ Βενετίνου, αδέλφια
Κυρ Νικόλαος Μοντσενίγος, του κυρ Λεονάρδου του πρώτου.
κυρ Θωμάς Μοντσενίγος του κυρ Μαρίνου.
Κυρ Αλοΐσιος Ναβαϊέρος, του κυρ Μιχαήλ.
Κυρ Ιερώνυμος Κόρνερ, του κυρ...
Κυρ Αντώνιος της οικίας του Πέζαρο, του κυρ Πέτρου.
Κυρ Πέτρος Νάνης, του κυρ Ιωάννη.
Κυρ Πέτρος Τριβιζάνος, του κυρ Ιωάννη.

Κυρ Αδάμ Τριβιζάνος, του κυρ...
Κυρ Μιχαήλ Βολδουίνος, του κυρ Βενεδίκτου.
Κυρ Μπατίστα Γκρίτι, του κυρ Ομομπόν.
Κυρ Λουκάς Γκρίτι, του κυρ Τριαδάνου.
Κυρ Ζαχαρίας Βάρβαρος, του κυρ Ματθαίου.
Κυρ Νικόλαος Βάρβαρος, του κυρ Μάρκου.
Κυρ Φραγκίσκος Βενιέρης, του κυρ Βερνάρδου.
Κυρ Ιωάννης Βενιέρης, κύριος δύο πλοίων από την Κάντια.
Κυρ Ιωάννης Λορεντάνος, του κυρ Παύλου.
Κυρ Μάφιο από το Πριόλι, του κυρ Πέτρου, αδέλφια.
Κυρ Αλοΐσιος από το Πριόλι, του κυρ Πέτρου, αδέλφια.
Κυρ Αντώνιος Κόπος, του κυρ Ιακώβου.
Κυρ Φαμπρούτσι Κόρνερ, του κυρ Ιωάννη.
Κυρ Ιερώνυμος Αβράμος, του κυρ Αντώνη.
Κυρ Μάρκος Αβράμος, από την Κάντια.
Κυρ Αλέξανδρος Λολίν, του κυρ Άγγελου, αδέλφια.
Κυρ Ιωάννης Λολίν, του κυρ Άγγελου, αδέλφια.
Κυρ Ναδάλ Σινιόλο, από την Κάντια.
Κυρ Πέτρος Βαρβαρίγος, από την Κάντια.
Κυρ Δανιήλ Βιτούρης, του κυρ Ρενιέ.
Κυρ Αντρέας Μαλιπιέρος, του κυρ...
Κυρ Αντόνιος Πισαμάνος, του κυρ Νικολάου.
Κυρ Πέτρος Μιχαήλ, του κυρ Δονάτου.
Κυρ Φραγκίσκος Μιχαήλ, του κυρ...
Κυρ Ναδάλ Σαλαμόν, του κυρ Νικολάου.
Κυρ Φαντίν Ζεν, του κυρ Αντώνη.
Κυρ Δονάος Τρουν, του κυρ Πέτρου.
Κυρ Ζαχαρίας ντα Μουλίν, του κυρ Ιωάννη.

Κυρ Μάρκος Δαλέζε, του κυρ Φραγκίσκου.
Κυρ Νικόλαος Πιζάνης, του κυρ Αντρέα.
Κυρ Αλοΐσιος ντα Κανάλ, του κυρ Βαρθολομαίου, αδέλφια.
Κυρ Ιερώνυμος ντα Κανάλ, του κυρ Βαρθολομαίου, αδέλφια.
Κυρ Ιάκωβος Ταγιαπιέρα, του κυρ Πέτρου.
Κυρ Φίλιππος Κονταρίνης, του κυρ...
Κυρ Δελφίνος Δελφίνος, του κυρ Δομήνικου.
Κυρ Βαρθολομαίος Τζώρτζης, του κυρ Φραγκίσκου.

Ν. 68.

Εδώ, όταν εκείνος[1] στρατοπεδεύει γύρω από τη στεριά, αρχίζουν και ακολουθούν οι μάχες από μέρα σε μέρα, όπως θα δείτε παρακάτω.

Την 5η του μήνα Απριλίου, την πρώτη ώρα της ημέρας, ο μπέης Μωάμεθ έρχεται με εκατόν εξήντα περίπου χιλιάδες Τούρκους και στρατοπεδεύει δυόμισι περίπου μίλια μακριά από τα τείχη της Κωνσταντινούπολης.

Στις 6 του ίδιου μήνα, ο Τούρκος σουλτάνος φθάνει με τους μισούς άντρες του σε απόσταση ενός μιλίου από τα χερσαία τείχη.

Στις 7 του ίδιου επίσης μήνα, ο Τούρκος αυθέντης φθάνει με μεγάλο μέρος του στρατού του, ένα τέταρτο περίπου του μιλίου μακριά από τα προαναφερθέντα τείχη και στρατοπεδεύει σ' όλο το

1. Ο Μωάμεθ.

μήκος των χερσαίων τειχών, που είναι έξι μίλια, από τη Χρυσή Πύλη μέχρι την Πύλη του Κυνηγού[1].

Όταν ο Τούρκος με τον πολυάριθμο στρατό του στρατοπέδευσε έξω από την Πόλη, αποφασίσαμε να λάβουμε τα μέτρα μας, για να μην πετύχει το σκοπό του εναντίον μας αυτός, ο ειδωλολάτρης εχθρός του χριστιανικού κόσμου. Με διαταγή του γαληνοτάτου αυτοκράτορα, ο φρούραρχος κάθε πύλης και κάθε πύργου, καθώς και όλοι οι άλλοι οι αξιωματούχοι έπρεπε να στέκουν στις θέσεις τους με τους άνδρες τους, για να μην κινδυνεύουμε από τον εχθρό μας.

Στις 6 Απριλίου, ο γαληνότατος αυτοκράτορας βγήκε από το παλάτι του και πήγε να επιθεωρήσει τα χερσαία τείχη σε μια πύλη που ονομάζεται Χαρισία και είναι η πιο ανίσχυρη από όλες τις πύλες της ξηράς. Το γαληνότατο συνόδευσε μέγα μέρος των ευγενών και των ιπποτών του προσπαθώντας να τον παρηγορήσουν, αλλά εκείνος στεκόταν φοβούμενος τον άπιστο Τούρκο εχθρό του, που περίμενε ότι από μέρα σε μέρα θα κηρύξει γενική επίθεση.

Στις 6 επίσης του ίδιου μήνα, ο άρχοντας Ιερώνυμος Μινότος, Βάιλος των Ενετών, έφυγε από το παλάτι του και πήγε να καθίσει μέσα στο παλάτι του γαληνοτάτου, επειδή το παλάτι ήταν κοντά στα χερσαία τείχη και από εκεί μπορούσε να παρακολουθεί τις κινήσεις γύρω από αυτά και επειδή

1. Δηλαδή, από την Προποντίδα μέχρι τον μυχό του Κερατίου Κόλπου. Το καλούμενον Εξαμίλιον (σ.τ.μ.).

κανείς δεν μπορούσε να μπει σ' εκείνο το παλάτι. Εκεί συγκεντρώθηκαν πολλοί δικοί μας έμποροι και ευγενείς, για να καθίσουν κοντά στον Βάιλό μας να του κάνουν συντροφιά, να τον ενθαρρύνουν και να υπερασπιστούν την Πόλη.

Ο Μέγας Δούκας[1], ο ισχυρότερος μετά τον αυτοκράτορα άνθρωπος μέσα στην Κωνσταντινούπολη, είχε αναλάβει τη φρούρηση της ακτής από την πλευρά του λιμένα και είχε εκατό εξασκημένα άλογα, τα οποία τα κρατούσε μαζί του για να επέμβει στην πόλη, όταν και όπου παρίστατο ανάγκη.

Οι καλόγεροι είχαν αναλάβει τη φρούρηση ενός μιλίου περίπου της διαδρομής των τειχών από την πλευρά της θάλασσας.

Και ο Τούρκος Δοργάνος[2], ο οποίος βρισκόταν στην Κωνσταντινούπολη μισθοφόρος του αυτοκράτορα, είχε αναλάβει τη φρούρηση μιας από τις περιοχές της ξηράς από την πλευρά της θάλασσας[3] με τους Τούρκους του, που ήταν μισθοφόροι του και από πριν είχαν εξεγερθεί εναντίον

1. Λουκάς Νοταράς, εχθρός των Λατίνων και της Ενώσεως των δύο Εκκλησιών.

2. Ο Νικόλαος Βάρβαρος εννοεί προφανώς τον εξάδελφο του Μωάμεθ του Β', Ορχάν Τσελέπη, έναν Τούρκο πρίγκιπα που είχε έλθει σε ρήξη με τους συγγενείς του και είχε καταφύγει γι' αυτό στη βυζαντινή Αυλή. Μόλις είχε ανέβει στο θρόνο ο Μωάμεθ είχε δεχτεί, με μεγάλη μάλιστα προθυμία, αίτημα του Κωνσταντίνου Παλαιολόγου να του καταβάλλει ετησίως τριακόσιες χιλιάδες άσπρα ως τροφεία του εξαδέλφου του (σ.τ.μ.).

3. Πιθανότατα την Πύλη Βλάγγας στις εκβολές του Λύκου στην Προποντίδα (σ.τ.μ.).

του ηγεμόνα τους. Έτσι, όλα τα ισχυρά πρόσωπα της Κωνσταντινούπολης είχαν αναλάβει να φρουρούν τα καίρια σημεία της πόλης και, περισσότερο απ' όλα, το Κυνήγιον, στο οποίο είχε τοποθετηθεί μεγάλη φρουρά.

Την ίδια μέρα, στις 6 δηλαδή Απριλίου, με διαταγή του γαληνότατου αυτοκράτορα ρίξαμε στη μάχη τις 3 γαλέρες από την Τάνα και τις δύο ελαφριές. Τις λύσαμε από το αγκυροβόλιό τους, και στη συνέχεια και οι πέντε μαζί πήγαν να αποβιβάσουν τα πληρώματα στην ξηρά, σε μια τοποθεσία που ονομάζεται Κυνήγιον. Όλοι όσοι βρίσκονταν επάνω σ' εκείνες τις γαλέρες, όπου ήταν άνδρες χίλιοι, κατέβηκαν στη στεριά οπλισμένοι και σε στρατιωτική παράταξη. Καθένας από τους κυρίους των γαλερών πήγαινε με τη συνοδεία του πληρώματος της γαλέρας του και με τη σημαία του μπροστά, αλλά πιο μπροστά από τους κυρίους επήγαιναν οι καπετάνιοι. Εκείνοι λοιπόν με κάποια συνοδεία παρουσιάστηκαν στο γαληνότατο αυτοκράτορα και τον ρώτησαν ποια διαταγή επιθυμούσε να δώσουν στους άντρες των πληρωμάτων τους. Τότε, ο αυτοκράτορας τους ζήτησε να κάνουν το γύρο των χερσαίων τειχών, για να δει ο άπιστος Τούρκος εχθρός μας πόσο καλά εξοπλισμένοι ήταν και για να πιστέψουν οι Τούρκοι ότι μέσα στην Πόλη υπήρχαν μεγάλα στρατεύματα. Όταν οι άντρες έκαναν τον πρώτο γύρο, από την πλευρά των χερσαίων τειχών όπου ήταν στρατοπεδευμένοι οι Τούρκοι έχοντας διανύσει απόσταση έξι μιλίων, γύρισαν στις γαλέρες και ξαρματώθηκαν. Έπειτα μαζί με τις γαλέρες γύρισαν στο

αγκυροβόλιό τους απέναντι από το Πέραν. Το θέαμα εκείνο ενθάρρυνε πολύ το λαό της Πόλης και αυτό φάνηκε πολύ παράξενο στον εχθρό.

Στις 9 του ίδιου μήνα, βλέποντας ότι ο άπιστος αυτός Τούρκος θα ερχόταν με την αρμάδα του και με το στρατό ξηράς για να πραγματοποιήσει τον καταραμένο σκοπό του, να αφανίσει δηλαδή τη φτωχή Κωνσταντινούπολη, αποφασίσαμε να προετοιμαστούμε από τη μεριά του λιμανιού. Εννέα λοιπόν πλοία[1], τα μεγαλύτερα που βρίσκονταν μέσα στο λιμάνι, τοποθετήθηκαν κατά μήκος της αλύσου. Ήταν όλα καλά εξοπλισμένα για πόλεμο και καλά επανδρωμένα, το ένα καλύτερο από το άλλο. Κύριοι αυτών των εννέα πλοίων ήταν:

Ο κυρ Τζώρτζης Ντόρια, Γενουάτης, χωρητικότητας 2.500 βαρελιών.

Ο κυρ Ιωάννης Ιουστινιάνης, Γενουάτης, χωρητικότητας 1.200 βαρελιών.

Ένα των Τούρκων του Ορχάν, χωρητικότητας 1.000 βαρελιών.

Ένα του αυτοκράτορα της Κωνσταντινούπολης, χωρητικότητας 1.000 βαρελιών.

Ένα του Ιωάννη Βενιέρη από την Κάντια, χωρητικότητας 800 βαρελιών.

Ένα του Φιλαμάτη από την Κάντια, χωρητικότητας 800 βαρελιών.

Ένα του Γκούρου από την Κάντια, χωρητικότητας 700 βαρελιών.

1. Τα πλοία αυτά, οι καλούμενες ολκάδες, ήταν πολύ μεγαλύτερα από τα πλοία του Μωάμεθ, γεγονός που αποτελούσε ένα πολύ σοβαρό πλεονέκτημα για τον τρόπο των ναυμαχιών της εποχής εκείνης (σ.τ.μ.).

Η Γκαταλότσα από τη Γένουα, χωρητικότητας 800 βαρελιών.

Ένα άλλο από τη Γένουα, χωρητικότητας 600 βαρελιών.

Ένα εμπορικό ιστιοφόρο από τη Γένουα, χωρητικότητας 700 βαρελιών.

Κατά μήκος της αλύσου μέσα από το λιμάνι, έμειναν δεκαεπτά εμπορικά ιστιοφόρα, τρεις γαλέρες από την Τάνα, δύο ελαφριές γαλέρες από τη Βενετία, πέντε γαλέρες του αυτοκράτορα της Κωνσταντινούπολης, από τις οποίες οι πέντε γαλέρες δεν ήταν εξοπλισμένες. Επίσης υπήρχαν αρκετά μικρότερα πλεούμενα, τα οποία τοποθετήσαμε στο βάθος του λιμένα, για να μην κινδυνεύουν από φωτιά και από τους λίθους που εκσφενδόνιζαν οι βομβάρδες. Βλέποντας και οι ίδιοι πως είχαμε τόσο καλό στόλο, αισθανθήκαμε ασφαλείς από το στόλο του άπιστου Τούρκου, και πολύ περισσότερο, επειδή είχαμε την άλυσο στο λιμάνι και ακόμα έναν πύργο σε κάθε πλευρά της πόλης, τον ένα δηλαδή από την πλευρά της Κωνσταντινούπολης και τον άλλο στην πλευρά του Πέραν, οι οποίοι πύργοι θα μας υπεράσπιζαν.

Στις 11 Απριλίου, ο Τούρκος αυθέντης στήνει τις βομβάρδες του αντίκρυ στα χερσαία τείχη, στα πιο ασθενή σημεία της στεριάς, για να επιτύχει καλύτερα το σκοπό του. Οι βομβάρδες αυτές τοποθετήθηκαν σε τέσσερα σημεία. Πρώτα έστησε τρεις βομβάρδες απέναντι από το παλάτι του γαληνότατου αυτοκράτορα, έπειτα τρεις άλλες τις τοποθέτησε μπροστά στην Πύλη της Πηγής, άλλες δύο τις έβαλε απέναντι από τη Χαρισία Πύλη και

άλλες τέσσερις στην Πύλη του Αγίου Ρωμανού, την πιο ασθενή απ' όλες. Ο λίθος[1] που εκσφενδόνιζε μια από εκείνες τις βομβάρδες, που ήταν στην Πύλη του Αγίου Ρωμανού, ζύγιζε τουλάχιστον χίλιες διακόσιες λίβρες[2] και ήθελε λίθο δεκατριών τετάρτων. Αναλογιστείτε λοιπόν τι τρομερό πλήγμα θα προκαλούσε όπου έπεφτε[3]. Στη δεύτερη βομβάρδα η πέτρα ζύγιζε οχτακόσιες λίβρες κι έπαιρνε πέτρα εννέα τετάρτων. Αυτές οι δύο βομβάρδες είναι οι πιο μεγάλες που διέθετε αυτός ο σκύλος Τούρκος. Οι άλλες ήταν πιο λογικές, από πεντακόσιες μέχρι διακόσιες λίβρες και λιγότερο ακόμα.

Στις 12 Απριλίου, στις τρεις και μισή, έφθασε η αρμάδα του Τούρκου μπροστά στο λιμάνι της Κωνσταντινούπολης — εννοείται ότι ερχόταν με τα κουπιά και κατευθυνόταν προς τη μεριά της Ανατολίας, γιατί ήταν τουρκικό έδαφος, αλλά και γιατί αν ερχόταν από την πλευρά της Κωνσταντινούπολης θα δεχόταν μεγάλη επίθεση από τη χριστιανική αρμάδα. Την έβδομη ώρα της ημέρας, όλη η τουρκική αρμάδα είχε αγκυροβολήσει

1. Ως βλήματα χρησιμοποιούνταν σκληροί μαύροι λίθοι (τύπου γρανίτη) ή πιο ανοιχτόχρωμοι, αλλά εξίσου σκληροί και στρογγυλεμένοι στις ακμές και τις γωνίες τους, οι οποίοι μεταφέρονταν από τα μέρη του Εύξεινου Πόντου (σ.τ.μ.).

2. 600 κιλά.

3. Προφανώς πρόκειται για το «τέρας» τηλεβόλο που κατασκεύασε ο Ούγγρος Ουρβανός. Είχε μήκος σωλήνα σαράντα σπιθαμές ή οκτώ μέτρα, ενώ το πάχος των τοιχωμάτων του σωλήνα έφθανε τη μία σπιθαμή, δηλαδή είκοσι σημερινά εκατοστά. Ονομάστηκε «βασιλική» και παρέμεινε για καιρό η πιο φονική πολεμική μηχανή που είχε κατασκευαστεί σε Ανατολή και Δύση (σ.τ.μ.).

σ' έναν τόπο που ονομάζεται Κολόνες[1] και βρίσκεται δύο μίλια μακριά από την Πόλη, από την πλευρά της Μαύρης Θάλασσας. Δένει λοιπόν, όπως σας είπα, η αρμάδα τους στο σημείο εκείνο, μέσα σε μια κοσμοχαλασιά από φωνές, κύμβαλα[2] και ταμπούρλα, με σκοπό να τρομοκρατήσει το στόλο μας και εκείνους που βρίσκονταν στη στεριά. Ο στόλος του Τούρκου μετρούσε εκατό σαράντα πέντε πανιά από γαλέρες, γολετόβρικα, μπριγκαντίνια και μπρατσέρες και διέθετε δώδεκα γαλέρες άριστα εξοπλισμένες. Από μεγάλες φούστες διέθετε εβδομήντα με ογδόντα, μπρατσέρες είκοσι με είκοσι πέντε κι όλα τα υπόλοιπα ήταν μπριγκαντίνια. Επίσης στο στόλο του Τούρκου υπήρχε ένα πλοίο χωρητικότητας τριακοσίων περίπου βαρελιών, που είχε έρθει από τη Σινώπη φορτωμένο με πέτρες για τα κανόνια, κλίμακες, ξυλεία και άλλα πολεμοφόδια για το στρατόπεδό του, όπως εκείνα που βλέπει κανείς στα περισσότερα στρατόπεδα. Την υπόλοιπη μέρα δε συνέβη τίποτ' άλλο. Όλοι έμειναν ήσυχοι, αλλά εμείς οι χριστιανοί που φοβόμασταν τον εχθρό μας όλη τη μέρα και τη νύχτα μέναμε σε επιφυλακή με τα πλοία, τις γαλέρες και την άλυσο στο λιμάνι, περιμένοντας από ώρα σε ώρα να έρθει και να χτυπήσει το στόλο μας με το δικό του. Γι' αυτό λοιπόν αποφασίσαμε να λάβουμε τα μέτρα μας, ώστε να μην έρθει ο εχθρός

1. Το αγκυροβόλιο του τουρκικού στόλου ήταν ο Πεντηκοντορικός Λιμένας στο Διπλοκιόνιον (σ.τ.μ.).

2. Nachare, στο πρωτότυπο. Nacchera: είδος κρουστού οργάνου με δύο τύμπανα.

μας να κάνει καμιά επίθεση ούτε κατά τη διάρκεια της νύχτας ούτε της ημέρας. Αποφασίσαμε λοιπόν να κρατάμε εκ περιτροπής δύο άντρες πάνω στα τείχη του Πέραν για να έχουν το νου τους, αν ο στόλος του Τούρκου εκινείτο προς τη μεριά μας. Και αν οι βιγλάτορες έβλεπαν να κουνιέται κάποια φούστα ή καμιά γαλέρα, κανένα μπριγκαντίνι ή όποιο άλλο πλεούμενο κι αν ήταν, στη στιγμή θα έτρεχαν να το αναφέρουν στον άρχοντα πλοίαρχο των γαλερών από την Τάνα, ο οποίος είχε οριστεί ναύαρχος στο λιμάνι, και ο κυρ ναύαρχος θα ηχούσε τη σάλπιγγα του πολέμου κι αμέσως όλοι θα παίρναμε τα όπλα, έτοιμοι για γενική μάχη. Κι έτσι παραμείναμε σε επιφυλακή, περιμένοντας ώρα με την ώρα την αρμάδα του Τούρκου να έρθει να μας επιτεθεί. Από τότε, κάθε μέρα βρισκόμασταν στον ίδιο λαβύρινθο και κατεχόμασταν από μεγάλο φόβο. Όπως ανέφερα και νωρίτερα, ολημερίς κι ολονυχτίς προτιμούσαμε να μένουμε αρματωμένοι. Η τουρκική όμως η αρμάδα δεν αποφάσιζε ποτέ να επιτεθεί, παρά μόνο μας έκανε να μένουμε οπλισμένοι από φόβο. Κι αυτό κράτησε από τις 12 Απριλίου μέχρι τις 29 Μαΐου, όλη τη μέρα και όλη τη νύχτα. Από τη δωδέκατη μέρα αυτού του μήνα, δηλαδή του Απριλίου, ως και τη δέκατη όγδοη του ιδίου, δεν έγιναν πολλές κινήσεις ούτε στη θάλασσα κι ούτε στη στεριά, εκτός από τον επίμονο βομβαρδισμό των Τούρκων μέρα και νύχτα στα τείχη και μερικές αψιμαχίες, κατά τις συνήθειές τους, με τους βιγλάτορες. Οι Τούρκοι και κυρίως οι γενίτσαροι, που είναι στρατιώτες του αυθέντη Τούρκου, έρχονταν μέχρι

κάτω από τα τείχη για να δημιουργήσουν συμπλοκές, αλλά δε φόβιζαν τους δικούς μας κι ούτε έπεσε κανένας νεκρός. Έρχονταν όμως σαν κτήνη κι όταν σκοτωνόταν ένας ή δύο από δαύτους, αμέσως έρχονταν άλλοι δύο Τούρκοι κι έπαιρναν τους νεκρούς και τους φόρτωναν στην πλάτη, λες κι ήταν γουρούνια, και δεν έβλεπαν ότι ήταν κοντά χερσαία τείχη. Οι δικοί μας όμως, πάνω από τα τείχη, στόχευαν με τούφεκα[1] και βαλλίστρες και έδιναν στον Τούρκο, που μετέφερε τον άλλο Τούρκο, το θάνατο, κι έτσι έπεφταν και οι δύο νεκροί στη γη κι έπειτα έρχονταν άλλοι Τούρκοι και τους έπαιρναν χωρίς να φοβούνται το χάρο. Πιο πολύ προτιμούσαν να μας αφήσουν να σκοτώσουμε δέκα απ' αυτούς, παρά να εγκαταλείψουν ένα νεκρό τους κάτω από τα τείχη για να τους ντροπιάζει.

Στις 18 Απριλίου, μεγάλο πλήθος Τούρκων πλησίασε στα τείχη, κι αυτό συνέβη στις δύο η ώρα τη νύχτα[2]. Η συμπλοκή κράτησε μέχρι τις έξι τη νύχτα και κατά τη διάρκειά της σκοτώθηκαν πολλοί Τούρκοι. Όταν οι Τούρκοι πλησίασαν στα τείχη, ήταν σκοτάδι και γι' αυτό ήρθαν για να επιτεθούν στους δικούς μας εξ απροόπτου. Μη με ρωτήσετε όμως με πόσες φωνές ήρθαν στα τείχη και με πόσους τυμπανισμούς, για να φαίνεται ότι ήταν πε-

1. Τούφεκα: βαριά τουφέκια που έριχναν 5 με 10 μαζί μολύβδινες σφαίρες, μικρές σαν ποντιακά καρύδια (φουντούκια) όπως χαρακτηριστικά σημειώνει ο Φραντζής. Τα τουφέκια αυτά ο Φραντζής τα ονομάζει τηλεβολίσκους, ο Δούκας μολυβδοβόλα, ενώ ο Κριτόβουλος τα λέει τούφεκα (σ.τ.μ.).

2. Δύο ώρες, δηλαδή, μετά τη δύση του ήλιου.

ρισσότεροι απ' όσους πραγματικά είχαν έρθει. Μέχρι την Ανατολία ακούγονταν οι αλαλαγμοί τους, που απέχει δώδεκα μίλια από το στρατόπεδό τους. Μέσα σ' εκείνη την κοσμοχαλασιά, ο άμοιρος και αξιολύπητος αυτοκράτορας άρχισε να θρηνεί, φοβούμενος ότι αυτήν τη νύχτα θα έκαναν γενική επίθεση και εμείς οι χριστιανοί δεν ήμασταν ακόμα έτοιμοι να αντιμετωπίσουμε τέτοιο ενδεχόμενο, γι' αυτό και ήταν μεγάλη η θλίψη του αυτοκράτορα. Αλλά ο αιώνιος Κύριος ημών δεν ήθελε να υπομείνουμε τη μεγάλη καταστροφή ακόμα. Στις έξι η ώρα, όλες οι αψιμαχίες σταμάτησαν προς μεγάλη αισχύνη των Τούρκων, οι οποίοι είχαν πάθει μεγάλη ζημιά. Οι νεκροί τους ήταν περισσότεροι από διακόσιοι και, με του Θεού τη χάρη, από εμάς δεν είχε πέσει νεκρός κανένας και κανείς δεν είχε πληγωθεί.

Στις 20 Απριλίου την τρίτη ώρα, είδαμε τρεις ολκάδες, που έρχονταν μέσα από τα Δαρδανέλια από τη Δύση, οι οποίες πιστέψαμε ότι έρχονταν από τη Γένουα στην Κωνσταντινούπολη προς επικουρία της πόλης. Και τότε εκδίδει διάταγμα ο γαληνότατος αυτοκράτωρ της Κωνσταντινούπολης στους Γενουάτες, ότι κάθε πλοίο από τη Γένουα που έρχεται προς βοήθεια της Κωνσταντινούπολης, οποιοδήποτε εμπόρευμα και αν μετέφερε, θα ήταν απαλλαγμένο από κάθε δασμό που όφειλε στον αυτοκράτορα. Καθώς έρχονταν πλησίστια με δροσερή όστρια[1] και πλησίαζαν προς την αλγούσα πόλη, ο Θεός θέλησε, όταν εκείνα

1. Νότιος, ούριος άνεμος.

τα τέσσερα πλοία έφθασαν μπροστά στην Κωνσταντινούπολη, να κόψει ο άνεμος και να πέσουν σε μεγάλη μπονάτσα. Όταν λοιπόν έμειναν ακίνητα, η αρμάδα του Τούρκου μπέη Μωάμεθ, εχθρού της χριστιανικής πίστης, που ήταν αγκυροβολημένη στις Κολόνες, ξεκινά με μεγάλο ενθουσιασμό, χτυπώντας δυνατά τα τύμπανα και τις σάλπιγγες και με δυνατές ιαχές και τα πλησιάζει. Κωπηλατούσαν δε με τόσο ζήλο οι Τούρκοι, σαν άνθρωποι αποφασισμένοι να αφανίσουν τον εχθρό τους. Δεν έφτασαν όμως οι προσευχές τους στον Μωάμεθ τους για να τους δώσει νίκη. Οι προσευχές όμως των χριστιανών εισακούσθηκαν από τον αιώνιο Κύριό μας και σ' αυτήν τη μάχη νικήσαμε εμείς, όπως θα δείτε στη συνέχεια. Καθώς έρχονταν λοιπόν πλησίστια τα τέσσερα πλοία κι έπεσαν σε μπονάτσα, η αρμάδα του Τούρκου ήρθε και τα πλεύρισε. Ο ναύαρχος της αρμάδας του Τούρκου ήταν ο πρώτος που επετέθη με μεγάλη μάλιστα ορμή στην πρύμνη του πλοίου του αυτοκράτορα της Κωνσταντινούπολης[1] και όλη η άλλη αρμάδα επετέθη σαν ... στα τέσσερα πλοία, αλλά όσο διαρκούσε η ναυμαχία, η τουρκική ναυαρχίδα είχε το έμβολό της βυθισμένο στην πρύμνη του πλοίου του γαληνοτάτου, συνεχίζοντας να δίνει άγρια μάχη. Και όλος όμως ο τουρκικός στόλος αγωνιζόταν κρατερότατα. Το ένα από τα χριστιανικά πλοία είχε πέντε γαλέρες γύρω του, το άλλο τριάντα

1. Αρχηγός του τουρκικού στόλου ήταν ο Παλτόγλης ή Μπαλτόγλου, ένας Βούλγαρος εξωμότης. Ο Φραντζής αναφέρει ότι πλοίαρχος του βυζαντινού αυτού σκάφους ήταν ο Φλαντανελάς (σ.τ.μ.).

φούστες, και το άλλο περιστοιχιζόταν από σαράντα παρανταρίες[1]. Τόσα πολλά ήταν τα πλεούμενα ώστε τα Δαρδανέλια είχαν σκεπαστεί από τα αρματωμένα σκαριά και μόλις που διέκρινε κανείς το νερό από το στόλο των λυσσασμένων σκύλων. Η μάχη διήρκεσε μόνο δύο με τρεις ώρες και κανένα από τα δύο μέρη δε νίκησε. Για τα τέσσερα όμως πλοία των χριστιανών η δόξα ήταν μεγάλη, γιατί, παρ' όλο που είχαν πέσει πάνω τους εκατό σαράντα πέντε τουρκικά σκαριά, κατόρθωσαν να τους ξεφύγουν. Μετά από αυτή την επίθεση, εξαιτίας της μπονάτσας, ήταν αναγκασμένα να αγκυροβολήσουν και μάλιστα μπροστά στην Κωνσταντινούπολη, γιατί φοβούνταν ότι η τουρκική αρμάδα θα ερχόταν τη νύχτα να τους επιτεθεί. Όταν όμως έπεσε η νύχτα, εμείς αποφασίσαμε να τους βοηθήσουμε. Στείλαμε λοιπόν τον κυρ Γαβριήλ Τριβιζάνο, υποπλοίαρχο δύο γαλερών και με τη γαλέρα του κυρ Ζαχαρία Γκριόνι, του ιππότη, διέβησαν την άλυσο του λιμανιού, ξεσηκώνοντας μεγάλο θόρυβο με τις σάλπιγγες και με τις δυνατές φωνές των πληρωμάτων, για να δείξουν στον εχθρό μας ότι τα πλοία ήταν περισσότερα απ' ό,τι στην πραγματικότητα. Κάθε γαλέρα είχε δύο ή τρεις τρομπέτες και έδινε την εντύπωση ότι ήταν τουλάχιστον είκοσι γαλέρες. Όταν άκουσαν τόσο θόρυβο οι Τούρκοι, φοβήθηκαν πολύ, κι αυτές οι δύο δικές μας γαλέρες ρυμούλκησαν τα τέσσερα πλοία μέσα στο λιμάνι της Κωνσταντινούπολης με ασφάλεια.

1. Παρανταρίες ήταν οι φορτηγίδες στις οποίες επέβαιναν ναυτικά αγήματα (σ.τ.μ.).

Η αρμάδα του Τούρκου έμεινε ήσυχα αγκυροβολημένη στις Κολόνες. Φοβούνταν οι Τούρκοι ότι είχε σαλπάρει όλος ο στόλος μας, για να πάει να τους βρει. Την επόμενη μέρα, που ήταν η 21η Απριλίου, ο αυθέντης Τούρκος φεύγει από το στρατόπεδό του, δηλαδή από τα τείχη της Κωνσταντινούπολης, και έρχεται έφιππος με δέκα χιλιάδες περίπου άλογα στις Κολόνες, όπου ήταν αραγμένη η αρμάδα του, για να δει και να μάθει για ποιο λόγο ο μέγας κοντόσταυλός[1] του δεν είχε μπορέσει, έχοντας στη διάθεσή του τόσα πλοία, να βυθίσει εκείνα τα τέσσερα. Όταν ο αυθέντης Τούρκος έφθασε στην αρμάδα, ζήτησε αμέσως να κατέβει ο ναύαρχος στη στεριά και να παρουσιαστεί ενώπιόν του. Όταν εκείνος υπάκουσε, ο άπιστος Τούρκος του είπε με φωνή που έσταζε δηλητήριο: «Προδότη της πίστης του Μωάμεθ και προδότη εμού του αυθέντου σου, ποια ήταν η αιτία που δεν μπόρεσες να αιχμαλωτίσεις, με τόσα πλοία που έχεις στο στόλο σου, τα τέσσερα πλοία των χριστιανών, τα οποία θα είχες αφανίσει μια κι είχαν πέσει σε μπονάτσα; Μα, αφού δεν έκανες τίποτα σ' αυτά τα τέσσερα, τι περιμένεις ότι θα κάνεις στην αρμάδα που βρίσκεται μέσα στο λιμένα της Κωνσταντινούπολης;» Απαντά ο ναύαρχος στον Τούρκο ηγέτη: «Αφέντη, δες πρώτα με τα δικά σου μάτια κι έπειτα θα μπορέσεις να πιστέψεις και με την καρδιά σου. Θέλω να σε παρακαλέσω να μην προτρέχεις από το θυμό σου. Βλέπεις με τα ίδια σου τα μάτια ότι μόνο στη δική μου

1. Έτσι ονομαζόταν ο ναύαρχος (σ.τ.μ.).

γαλέρα υπάρχουν νεκροί από τους χριστιανούς των πλοίων, εκατόν δεκαπέντε άνθρωποι που πολέμησαν για το νόμο του Μωάμεθ. Γνωρίζεις, όπως είδαν όλοι, ότι δεν άφησα ούτε μια στιγμή το έμβολο της γαλέρας μου από την πρύμνη του πλοίου του αυτοκράτορα και το χτύπησα με όλη τη δύναμή μου. Και το αποτέλεσμα είναι ολοφάνερο. Οι άντρες μου σκοτώθηκαν, όπως επίσης σκοτώθηκαν και άντρες από τις άλλες γαλέρες κι από εκείνους που ήσαν πάνω στα γολετόβρικα και τις παρανταρίες. Αμέτρητοι δε είναι εκείνοι που πνίγηκαν από τις βρατσέρες. Σύμφωνα με το δικό μου λογαριασμό, έκανα ό,τι περνούσε από το χέρι μου. Ναι, αφέντη μου, θέλω να σε παρακαλέσω να με συγχωρήσεις και δε θέλω να προτρέχεις από το θυμό σου». Ο Τούρκος αφέντης, άνθρωπος διαβολεμένος, μοχθηρός και ευέξαπτος, χωρίς να λογαριάσει τα λόγια του ναυάρχου του, λέει: «Προδότη! Εγώ ο ίδιος θέλω να σου κόψω το κεφάλι». Ο ναύαρχος, με όσα παρακάλια ήξερε, του ζήτησε να του χαρίσει τη ζωή, κι έτσι τελικά διέφυγε από την κτηνώδη μανία του αυθέντη του. Ο Τούρκος αυθέντης όμως τον έπαψε από ναύαρχο του στόλου του και διέταξε να τον ξηλώσουν. Τότε, βγαίνει μπροστά ο γιος εκείνου, που ήταν ναύαρχος την εποχή του Πέτρου Λορεντάνου, επί βασιλείας του πατέρα αυτού εδώ του Τούρκου, και λέει αυτός στον Μωάμεθ: «Αυθέντη, αν με ορίσεις ναύαρχο της αρμάδας σου, που αντιμετωπίζει την ορμή των χριστιανών, σου υπόσχομαι να σου δώσω όλη την αρμάδα τους στο χέρι ακίνδυνα και να εκδικηθώ για λογαριασμό του πατέρα μου. Κι αν αυτό που

σου είπα δεν το πράξω, από τώρα σου λέω χωρίς άλλη λέξη να μου κόψεις από τώρα το κεφάλι». Ο Τούρκος συμφώνησε με τα λόγια του και τον όρισε ναύαρχο για όλη την αρμάδα του και του 'δωσε στο χέρι τη ναυαρχική ράβδο και την άδεια να διατάζει στη θέση του αυθέντη του και να λύνει και να δένει σαν ναύαρχος, όπως είναι ο γενικός κανόνας.

Τώρα θα αφήσουμε τη θάλασσα και θα παρακολουθήσουμε τα γεγονότα που διαδραματίζονταν στα χερσαία τείχη. Όλη την ημέρα της 21ης Απριλίου, οι Τούρκοι δεν κάνουν τίποτ' άλλο, παρά να βομβαρδίζουν τα τείχη μπροστά στον Άγιο Ρωμανό και την ίδια μέρα, από τους επίμονους βομβαρδισμούς, γκρεμίστηκε ένας πύργος παρασύροντας ένα κομμάτι του τείχους. Ο Τούρκος αυθέντης είχε δώσει διαταγή στους κανονιοβολιστές του να βάλλουν, για να εκφοβίσουν τόσο εκείνους που βρίσκονταν στη στεριά, αλλά και το στόλο μας. Εμείς όμως φοβόμασταν ότι θα έκανε γενική επίθεση και όλοι πιστεύαμε πως δε θ' αργούσαμε να δούμε τουρκικά καπέλα μέσα στην Πόλη. Ωστόσο, ο ελεήμων Ιησούς Χριστός, που είναι γεμάτος συμπόνια, ήθελε να παρατείνει το τέλος, για να επαληθευτεί η προφητεία του Κωνσταντίνου, του γιου της Ελένης, που ήταν αυτοκράτορας της Κωνσταντινούπολης. Όταν μάλιστα τα κανόνια του Τούρκου γκρέμισαν ένα τόσο μεγάλο κομμάτι του τείχους, όλοι πιστεύαμε πως ήμασταν χαμένοι κι αναρωτιόμασταν πώς μέσα σε λίγες μέρες είχε καταστραφεί αυτό το τόσο ισχυρό τείχος. Ειλικρινά σας λέω ότι αν αυτή την ημέρα ο Τούρκος ερχόταν

στα τείχη μόνο με δέκα χιλιάδες άντρες, χωρίς αμφιβολία κανένας δε θα εμπόδιζε την είσοδό του στην Πόλη. Τόσο άνανδρα θα τη χάναμε. Όμως, όπως σε όλα τα μέρη του κόσμου συμβαίνει να βρίσκει κανείς αξιόλογους άντρες με ψυχή, πραγματικά βρέθηκαν μερικοί άξιοι και γενναίοι άντρες και στην Κωνσταντινούπολη, οι οποίοι ήταν Ενετοί ευγενείς και όχι Έλληνες. Οι Ενετοί λοιπόν αυτοί ξεκίνησαν να οχυρώσουν τα τείχη στα σημεία που είχαν καταστραφεί, με βαρέλια γεμάτα πέτρες και χώμα. Πίσω δε από τα βαρέλια, άνοιξαν μια σούδα αρκετά βαθιά και πέρα από τη σούδα κατασκεύασαν ένα μικρό ανάχωμα, πίσω από την τάφρο των χερσαίων τειχών που είχαμε σκάψει, με φρύγανα από κλήματα και άλλα δεμάτια από ξερόκλαδα και λάσπη για να γίνει σταθερό, σαν κανονικό τείχος. Μετά απ' όλα αυτά, δεν είχαμε λόγο να φοβόμαστε πια τους Τούρκους σ' εκείνο το μέρος. Ωστόσο, οι δόλιοι Τούρκοι, μέρα και νύχτα όλη την ώρα, δεν έπαυαν να βομβαρδίζουν με όλη τους τη δύναμη εκείνη την πύλη, όπου είχαν γίνει οι οχυρώσεις που ανέφερα πιο πάνω, η οποία πύλη ονομαζόταν Άγιος Ρωμανός. Και τη χτυπούσαν με τη μεγάλη τους βομβάρδα, που έπαιρνε δεκαπέντε πέτρες, αλλά και με τις άλλες βομβάρδες όπως επίσης και με αμέτρητα τουφέκια, αναρίθμητα τόξα και σερμποτάνες[1], που έβαλλαν ακατάπαυστα

1. Σερμποτάνες: Στο πρωτότυπο zarabotane· cerbottana: σίφων πυρσοφόρος ή πυρφόρος. Χάλκινοι σωλήνες των Βυζαντινών με τους οποίους εκτόξευαν το υγρό πυρ (σ.τ.μ.).

εναντίον εκείνων που έφτιαχναν τα οχυρώματα. Αφήνω σ' εσάς να καταλάβετε πόσοι Τούρκοι ήταν αναρριχημένοι ο ένας πάνω στον άλλο στα τείχη, προσπαθώντας να μπούνε μέσα από τα οχυρώματα. Ήταν αδύνατο να δούμε τη γη, που τώρα είχε γεμίσει από Τούρκους και, κυρίως, από γενίτσαρους, τους πιο ανδρείους στρατιώτες που διέθετε ο Τούρκος. Επιπλέον, αμέτρητοι ήταν οι σκλάβοι του αυθέντη, που τους αναγνωρίζαμε από τα λευκά καπέλα, γιατί οι γνήσιοι Τούρκοι, που ονομάζονταν τακτικοί, φορούσαν κόκκινα καπέλα. Άλλη κίνηση δε σημειώθηκε σήμερα.

Στις 22 Απριλίου, ο Τούρκος αυθέντης αφού είδε ότι δεν μπορούσε να κάνει κακό από την πλευρά της στεριάς, έχοντας δοκιμάσει με όλες τις δυνάμεις του, ο ... λυσσαλέος ειδωλολάτρης κάθεται και σκέφτεται και βρίσκει μέθοδο να περάσει ένα μέρος της αρμάδας του, που ήταν αγκυροβολημένη στις Κολόνες, μέσα στο λιμάνι της Κωνσταντινούπολης, για να μπορέσει έτσι πιο γρήγορα να πετύχει τον καταραμένο σκοπό του. Για να μάθετε δε με ποιο τρόπο το κατόρθωσε αυτό ο σκύλος, θα σας εξηγήσω στη συνέχεια ποια ήταν η μέθοδός του[1]. Αποφασισμένος να κα-

1. Στο περιθώριο: Τον ορμήνεψε ένας χριστιανός. —Ο Cantu στην Ιστορία των Ιταλών, Τεύχος 4, σελ. 483: «Μη μπορώντας ο Μωάμεθ να παραβιάσει τη βαριά άλυσο του λιμανιού διατάζει να σύρουν τα καράβια του από τη μια όχθη της λωρίδας ξηράς που τον χώριζε στην άλλη, *υποβοηθούμενος ίσως από Ενετούς*». κ.λπ.

Ο Βαρβερινός Κώδικας του Βατικανού μιλά για έναν «αρνιγάδο», δηλαδή αρνητή της πίστης του, ο οποίος ήτονε πρώτα χριστιανός όπου ήτονε Ιταλιάνος και ήξερε από τον

τακυριεύσει την Κωνσταντινούπολη, σκαρφίστηκε να περάσει το στόλο του μέσα στο λιμάνι της πόλης. Έχοντάς τον λοιπόν αγκυροβολημένο στις Κολόνες που ήταν δύο μίλια μακριά, κατεβάζει όλα τα πληρώματα στην ξηρά και δίνει διαταγή να ισοπεδώσουν όλο το βουνό που είναι πάνω από την πόλη του Πέραν, αρχίζοντας από την ακτή, δηλαδή από την άλλη πλευρά, στις Κολόνες όπου ήταν ο στόλος, μέχρι μέσα στο λιμάνι της Κωνσταντινούπολης, που είναι τρία μίλια[1]. Όταν λοιπόν ισοπέδωσαν το βουνό, οι Τούρκοι έβαλαν πολλά κυρτά φαλάγγια[2] εκεί όπου είχαν ισοπεδώσει, τα οποία είχαν αλείψει πολύ καλά με χοιρινό λίπος. Τότε εκείνος έδωσε εντολή να μεταφέρουν μέρος της αρμάδας του μέσα στο λιμάνι της Κωνσταντινούπολης. Αρχίζουν λοιπόν με μερικές μικρές φούστες και τοποθετούν την πρώτη πάνω στα φαλάγγια κι ένα μεγάλο μέρος Τούρκων αρχίζει να την τραβά και σε λίγο χρόνο την πέρασαν μέχρι μέσα στο Μανδράκι του Γαλατά[3]. Όταν οι Τούρ-

ποταμόν ότι τον λέγουσι Πο (Πάδος)... (σ.τ.μ.).

Ο Λεονάρδος ο Χίος σημειώνει ότι πρόκειται για τον ίδιο Γενουάτη μηχανικό που πέτυχε την υπερνεώλκηση στον Πάδο (σ.τ.μ.).

1. Ο στεριανός δρόμος που ακολούθησαν τα τουρκικά πλοία είχε διανοιγεί έξω από τα τείχη του Γαλατά και είχε μήκος δώδεκα ολόκληρων χιλιομέτρων (σ.τ.μ.).

2. Εκάστη των εγκαρσίων δοκών της εσχάρας της ναυπηγικής κλίνης (σ.τ.μ.).

3. Mandrachio: εσωτερικό λιμανιού για μικρά πλοία. Το Μανδράκι του Γαλατά βρισκόταν στα νώτα του στόλου των χριστιανών που ήταν παρατεταγμένος πίσω από την προστατευτική άλυσο, προς την παραλία του Κερατίου Κόλπου έναντι του Κοσμηδίου (σ.τ.μ).

κοι είδαν ότι αυτή η μέθοδος ήταν αποτελεσματική, συνέχισαν να νεωλκούν κι άλλες από τις μικρότερες φούστες, που είχαν κωπηλατικούς πάγκους δεκαπέντε με είκοσι και είκοσι δύο. Ήταν λοιπόν θέαμα ανείπωτο, όλο εκείνο το σκυλολόι να τραβά τα γολετόβρικα πάνω από το βουνό και να περνάει μ' αυτόν τον τρόπο μέσα στο λιμάνι της Κωνσταντινούπολης εβδομήντα δύο γολετόβρικα και να τα κατεβάσει μέχρι το ναύσταθμο του Πέραν, κι αυτό γιατί οι Τούρκοι είχαν κλείσει ειρήνη με τους Γενουάτες. Όταν και τα εβδομήντα δύο γολετόβρικα ήταν στο Μανδράκι, εκεί τα αξόπλισε, να είναι καλά αρματωμένα και έτοιμα για κάθε ενδεχόμενο.

Όταν οι άντρες του στόλου μας αντίκρισαν εκείνα πλεούμενα, να μην αμφιβάλλετε ότι φοβήθηκαν πάρα πολύ, ότι μια νύχτα θα έρχονταν να επιτεθούν στην αρμάδα μας ταυτόχρονα με τον τουρκικό στόλο που ήταν στις Κολόνες. Διότι ο δικός μας στόλος ήταν μέσα από την άλυσο, ενώ ο τουρκικός ήταν και μέσα και έξω από την άλυσο. Από την περιγραφή που έκανα μπορείτε να καταλάβετε πόσο μεγάλο κίνδυνο διέτρεχε ο στόλος μας. Επιπλέον, φοβόμασταν τη φωτιά, ότι δηλαδή θα έρχονταν να πυρπολήσουν τα πλοία που ήταν αγκυροβολημένα κατά μήκος της αλύσου. Αναγκαστικά λοιπόν, ολημερίς κι ολονυχτίς, όλοι εμείς οι χριστιανοί μέναμε αρματωμένοι κι έχοντας συνεχώς στις ψυχές μας το φόβο των Τούρκων. Επίσης εμείς οι ναυτικοί, επειδή φοβόμασταν τις προθέσεις τους, συμφωνήσαμε να κρατήσουμε μια γρήγορη γαλέρα στο ακρωτήρι του Γαλατά για αντι-

φυλακή, ώστε μόλις έβλεπε την αρμάδα, που ήταν αγκυροβολημένη στις Κολόνες, να κινείται, αμέσως θα ερχόταν να πληροφορήσει τον κυρ Αλοΐσιο Διέδο, το ναύαρχο, και στη στιγμή θα λαμβάναμε όλοι τις θέσεις μας, έτοιμοι για πόλεμο. Κάτι τέτοιο όμως υπήρχαν λίγες πιθανότητες να συμβεί, επειδή οι Τούρκοι εφοβούντο να έρθουν τόσο αιφνιδιαστικά στην άλυσο και να κάνουν τέτοιο τόλμημα, δηλαδή να επιτεθούν εναντίον όλων εκείνων των πλοίων μας, τα οποία ευρίσκοντο κατά μήκος της αλύσου. Το μόνο που απέβλεπαν ήταν να κάνουν καμιά νυχτερινή επίθεση. Ο αιώνιος Κύριός μας, όμως, που ευσπλαχνίζεται τους χριστιανούς του, δεν ήθελε να πάθουμε ακόμα τέτοιο κακό. Αντίθετα, όπως θα δείτε στη συνέχεια, βάζει μέσα στις καρδιές μας την ιδέα να επιτεθούμε εμείς στους ειδωλολάτρες, άσχετα αν εκείνη η επίθεσή μας δε μας βγήκε σε καλό.

Στις 23 Απριλίου, λοιπόν, αποφασίσαμε να λάβουμε τα μέτρα μας για τα πλοία, τα οποία οι Τούρκοι είχαν σύρει πάνω από το βουνό και τα είχαν περάσει μέσα στο λιμάνι της Κωνσταντινούπολης. Αυτή την ημέρα συγκαλέσαμε το Συμβούλιο των Δώδεκα στην εκκλησία της Θεοτόκου στην Κωνσταντινούπολη, για να μπορέσουμε να πάρουμε την απόφαση να πυρπολήσουμε την τουρκική αρμάδα, που ήταν μέσα στο ναύσταθμο του Γαλατά. Όταν συγκεντρωθήκαμε όλοι, αρχίσαμε ατέρμονες συζητήσεις, διαφωνώντας για τον τρόπο που θα κάναμε την επέμβασή μας, ώστε να είχε αποτέλεσμα, κι όλοι έλεγαν τη γνώμη τους. Μερικοί από το Συμβούλιο ήθελαν να ξεκινήσουμε μέ-

ρα μεσημέρι από το λιμάνι με όλη την αρμάδα μας —τις ολκάδες, τις γαλέρες και τις φούστες— και να πάμε να επιτεθούμε στο στόλο τους, αλλά να μην τον πυρπολήσουμε. Άλλοι ήθελαν να στείλουμε άντρες να επιτεθούν στις σκηνές που οι Τούρκοι είχαν στήσει στη στεριά, για να φρουρούν το στόλο τους και να στείλουμε μόνο δύο ελαφριές γαλέρες από τη θάλασσα. Ο άρχοντας Ιάκωβος Κόκος, ο κυβερνήτης της γαλέρας από την Τραπεζούντα, λέει τη δική του άποψη και συμφωνούν όλοι, όμως στη συνέχεια θα πληροφορηθείτε το τρομερό πάθημα που μας βρήκε, επειδή θέλαμε να πυρπολήσουμε τον τουρκικό στόλο.

Στις 24 του ίδιου μήνα ο κυρ Ιάκωβος Κόκος, κυβερνήτης της γαλέρας της Τραπεζούντας, παίρνει δύο πλοία, χωρητικότητας πεντακοσίων βαρελιών περίπου το καθένα, και τα επενδύει ολόγυρα με σακιά γεμάτα βαμβάκια και μαλλιά, ώστε με κανέναν τρόπο να μην μπορεί να τα βλάψει μπάλα βομβάρδας, όσο μεγάλη κι αν ήταν. Δεν ήταν όμως δυνατό εκείνα τα δύο πλοία να έκαναν επίθεση στον τουρκικό στόλο χωρίς τη βοήθεια γαλερών και γολετόβρικων. Όταν, λοιπόν, ο κυρ Ιάκωβος Κόκος ετοίμασε τα πλοία του, αρματώσαμε δύο γρήγορες γαλέρες και καθεμιά γαλέρα αρμάτωσε από μία φούστα του αυτοκράτορα με πάγκους είκοσι τέσσερις και κάθε πλοίο αρμάτωσε μία από τις βαρκαρόλες του[1]. Όταν ετοιμάστηκε αυτός ο στόλος για να πάει

1. Οι φούστες ήταν τα κυρίως πυρπολικά και οι βαρκαρόλες μετέφεραν τις εκρηκτικές ύλες (σ.τ.μ.).

να πυρπολήσει την αρμάδα του Τούρκου, ο Ιάκωβος Κόκος έδωσε διαταγή να είναι όλοι έτοιμοι την πρώτη ώρα της νύχτας με τα πλεούμενά τους, για να επιτεθούμε στους Τούρκους βαθιά νύχτα. Τα μεσάνυχτα συγκεντρωθήκαμε όλοι στη γαλέρα του κυρ Αλοΐσιου Διέδου, του ναυάρχου του λιμανιού. Εκεί θα παίρναμε την απόφαση, είτε ναι είτε όχι, αν δηλαδή θα πραγματοποιούσαμε εκείνη την επιχείρηση. Οι περισσότεροι είχαν τη τη γνώμη ότι έπρεπε να ξεκινήσουμε την ίδια ώρα, τα μεσάνυχτα, να επιτεθούμε στις τουρκικές φούστες και αμέσως να τις πυρπολήσουμε. Τότε, ο Γενουάτες του Γαλατά, εχθροί της χριστιανικής πίστης, μυρίστηκαν ότι εμείς θέλαμε να πυρπολήσουμε τον τουρκικό στόλο. Αμέσως ο διοικητής του Πέραν στέλνει δύο από τους Γενουάτες του ως απεσταλμένους στον Τούρκο ηγεμόνα, που βρισκόταν στον Άγιο Ρωμανό έξω από τα τείχη της Κωνσταντινούπολης. Και η αντιπροσωπία των Γενουατών στη γαλέρα του άρχοντα καπετάνιου, οι σκύλοι εκείνοι προδότες Γενουάτες είπαν: «Κυρ ναύαρχε, αυτή τη νύχτα δε βλέπουμε να μπορείτε μόνοι σας να κάνετε τέτοια επιχείρηση, αλλά αν το αναβάλετε για μια άλλη νύχτα, εμείς οι Γενουάτες του Πέραν προσφερόμαστε να έρθουμε μαζί σας για να πυρποληθεί καλύτερα ο τουρκικός στόλος». Ο δικός μας καπετάνιος ακούγοντας τις προτάσεις τους μένει ικανοποιημένος που μπορούσε να αναβάλει γι' άλλη μια νύχτα την επίθεση, αλλά μόλις ξημερώνει οι Γενουάτες, που είχαν ειρήνη με τους Τούρκους, ανοίγουν μια από τις πύλες του

Γαλατά και στέλνουν έξω έναν στους Τούρκους[1], το όνομα του οποίου είναι Φαϊούτσος. Αυτός ο Φαϊούτσος, όταν έφτασε στη σκηνή του Τούρκου ηγεμόνα, τον πληροφόρησε ότι οι Ενετοί την περασμένη νύχτα ετοιμάστηκαν να πάνε να πυρπολήσουν την αρμάδα που ήταν στο Μανδράκι του Γαλατά. Όταν ο Τούρκος άκουσε τα λόγια αυτά, ευχαρίστησε πολύ τον απεσταλμένο των Γενουατών του Γαλατά και αμέσως τον έστειλε πίσω. Μόλις εκείνος έφυγε, ο Τούρκος αυθέντης έστειλε μυριάδες τυφεκιοφόρους στην αρμάδα του, που ήταν μέσα στο Μανδράκι και διέταξε να τοποθετήσουν δυο βομβάρδες πολύ κοντά στην ακτή, τόσο κοντά που σχεδόν να την αγγίζουν, κι άλλες δύο βομβάρδες από την άλλη μεριά του Μανδρακίου. Επίσης, διέταξε να οχυρώσουν όλη την περιοχή γύρω από το Μανδράκιο με πλέγματα από λυγαριές και καλάμια, ώστε να μην μπορεί να τη βλάψει βλήμα τούφεκου ούτε μεγάλο βέλος με βαλλίστρα[2], για να είναι ασφαλείς. Και αυτήν την προδοσία την έκαναν οι καταρα-

1. Σημείωση στο περιθώριο: Ο Άγγελος Ζαχαρίας του Γαλατά πληροφορεί τον Τούρκο. Άγγελος Ιωάννης ήταν το όνομα του διοικητή και αρμοστή του Πέραν. Serra Storia dell' antica Liguria, Capolago 1835, Τόμος 3, σελ. 195. σημ. 2.

Ο Λεονάρδος ο Χίος, που ήταν κι αυτός Γενουάτης, πίστευε με βεβαιότητα στην αλήθεια της προδοσίας και ομολογεί ότι γνώριζε πολύ περισσότερα απ' όσα ήθελε να γράψει.

Ο Δούκας αναφέρει ότι «μαθόντες οι Γενουάτες του Γαλατά το δρώμενον απήγγειλαν τοις Τούρκοις».

2. Είδος μεγάλου βέλους, με μορφή μικρού δόρατος, που το έριχναν οι αρχαίοι Ιταλοί με το χέρι ή με τόξα.

μένοι Γενοβέζοι του Γαλατά, εξωμότες της χριστιανικής πίστης.

Από τις 24 μέχρι τις 28 Απριλίου, ήμασταν αναποφάσιστοι σχετικά με την επιχείρηση. Επίσης σκέφτομαι πως ήταν θέλημα Θεού, ο οποίος ήθελε να πάμε για να τιμωρήσει τα κρίματα μερικών από εκείνους που πήγαν, όπως στη συνέχεια θα πληροφορηθείτε το φοβερό περιστατικό που ακολούθησε, δεδομένου ότι εμείς οι Ενετοί δεν είχαμε ιδέα για την προδοσία των Γενουατών.

Στις 28 Απριλίου, στο όνομα του Κυρίου μας Ιησού Χριστού, αποφασίστηκε να επιτεθούμε στην αρμάδα του άπιστου Τούρκου και να την πυρπολήσουμε. Δύο ώρες πριν φέξει ο ήλιος, στο όνομα του Αγίου Πνεύματος, βγήκαν δύο πλοία από τον λιμένα, τα οποία ήταν επενδυμένα με σακιά με μαλλιά και με σακιά γεμάτα βαμβάκι, συνοδευόμενα από τις γαλέρες του κυρ Γαβριήλ Τριβιζάνου και του κυρ Ζαχαρία Γκριόνι, του ιππότη, ναυάρχων του Πολεμικού μας Ναυτικού[1], και ακόμα από τρεις φούστες με είκοσι τέσσερις πάγκους εκ των οποίων η καθεμιά είχε αρματωθεί από τους τρεις πλοιάρχους των γαλερών από τη Ρωμανία[2] με τα πληρώματά τους, οι οποίοι πλοίαρχοι ήταν οι κυρ Σιλβέστρος Τριβιζάνος του κυρ Νικολάου, ο κυρ Ιερώνυμος Μορεζίνης του κυρ Βερνάρδου και ο κυρ Ιάκωβος Κόκος, ο μεγάλος.

Και ακόμα, οι κυβερνήτες των πλοίων είχαν

1. Πολεμικές γαλέρες που έκαναν επιδρομές κατά των πειρατικών πλοίων συνήθως (σ.τ.μ.).

2. Ρωμανία ονομαζόταν το Βυζάντιο (σ.τ.μ.).

αρματώσει πολλά μπριγκαντίνια και βαρκαρόλες, μερικές από τις οποίες είχαν φορτώσει με υγρή πίσσα, φρύγανα και πυρίτιδα, που ήταν τα συστατικά για να βάλουν μέσα φωτιά και να τις ρίξουν πάνω στην τουρκική αρμάδα. Όμως, η διαταγή που είχε δοθεί ήταν να πάνε μπροστά τα πλοία που ήταν θωρακισμένα, γιατί εκείνα μπορούσαν να δεχτούν και να ανταποδώσουν τις μπάλες των κανονιών. Αλλά, ο δύσμοιρος πλην όμως ανδρείος κυρ Ιάκωβος Κόκος, ο κυβερνήτης της γαλέρας της Τραπεζούντας, ήθελε να είναι εκείνος ο πρώτος που θα χτυπούσε την τουρκική αρμάδα, για να αποκτήσει φήμη σ' αυτόν τον κόσμο. Όταν όλος ο στόλος μας έφτασε μπροστά στο Μανδράκι, όπου βρισκόταν ο τουρκικός στόλος, έπρεπε τα πλοία να πάνε μπροστά, αλλά το κάθε πλοίο κωπηλατούσε μόνο με σαράντα κουπιά σε κάθε πλευρά και γι' αυτόν το λόγο δεν μπορούσαν να πάνε γρήγορα όσο μια γαλέρα. Ο κυρ Ιάκωβος Κόκος, όμως, γεμάτος ζήλο να αποκτήσει φήμη σ' αυτόν τον κόσμο, δεν ήθελε να περιμένει να επιτεθούν πρώτα τα πλοία, αντίθετα ήθελε να 'ναι εκείνος ο πρώτος που θα έβαζε φωτιά στον τουρκικό στόλο. Διέταξε λοιπόν τους άντρες του να τραβήξουν γρήγορα κουπί και πήγε καταπάνω στην αρμάδα. Όταν βγήκε μπροστά, οι Τούρκοι εξαπολύουν την πρώτη κανονιά[1] και τον χτυπούν με ορμή στην πρύμνη χωρίς όμως να πετύχουν τίποτα. Στη συνέχεια εξαπολύουν άλλη μία που πετυχαίνει το σκαρί του στη μέση και το διαπερνά από τη μια

1. Από τα κανόνια που είχε στήσει ο Μωάμεθ στο λόφο του Γαλατά (σ.τ.μ.).

πλευρά στην άλλη. Η φούστα του δεν μπόρεσε να σταθεί[1] ούτε μέχρι να πει κανείς δέκα «Πάτερ ημών». Αμέσως βυθίστηκε αύτανδρη. Βλέποντάς την όλοι εμείς να βυθίζεται, νιώσαμε μεγάλη θλίψη, αλλά βοήθεια δεν μπορούσαμε να προσφέρουμε με κανένα τρόπο. Οι πιο γνωστοί που πνίγηκαν με αυτό το σκάφος ήταν οι ακόλουθοι: Πρώτα ο κυρ Ιάκωβος Κόκος, πλοίαρχος της γαλέρας, ο κυρ Αντώνιος από την Κέρκυρα, κόμης της Κέρκυρας, ο κυρ Αντρέας της Ρόδου, στρατιωτικός ιερέας, ο Μαρίνος Γκεμπελίνος ναύτης, ο Παύλος Κατάνιος ναύτης, ο Αντρέας νταλ' Άκουα, ναύτης, ο Αντρέας Στέκος, ναύτης, ο Ιωάννης Μαραγκόν, τοξότης, ο Ιωάννης ντε Κιράτο, τοξότης, ο Ιωάννης ντε Νικολό από το Κατάρο, τοξότης, ο Νικόλαος Ντάντρε, τοξότης, ο Νικόλαος Γκουλίας, τοξότης, ο Λέων Φοζόν, τοξότης, ο Ρεγινάλδος ντα Φεράρα, τοξότης, ο Τροΐλος ντι Γκρέτσι, τοξότης, ο Τζώρτζη ντα Τράου, τοξότης, ο Βαϊάρδος Γκραντενίγκος, τοξότης, ο Στέφανος ντε Σαρντάια, τοξότης, άνδρες κωπηλάτες εβδομήντα δύο τον αριθμό. Όλοι αυτοί βυθίστηκαν μαζί με όλο το σκάφος και όλοι επνίγηκαν, ο Θεός ας τους συγχωρήσει. Όταν ναυάγησε η φούστα, εκείνοι που επέβαιναν στις πιο ελαφριές γαλέρες δεν είχαν ακόμα αντιληφθεί ότι οι σύντροφοί τους είχαν χαθεί και συνέχιζαν να πηγαίνουν μπροστά επιτιθέμενοι, νομίζοντας ότι η φούστα τους ακολουθούσε από πίσω. Τόσος ήταν ο καπνός από τα κανόνια

1. Στην επιφάνεια της θάλασσας (σ.τ.μ.).

και τα τουφέκια που δεν ήταν δυνατόν να δει κανείς τίποτα. Έφταναν στ' αυτιά μας τόσο δυνατές φωνές και από τα δύο μέρη, που ήταν ένα πράγμα απίστευτο. Καθώς προχωρούσε η γαλέρα του κυρ Γαβριήλ Τριβιζάνου, αμέσως οι σκύλοι Τούρκοι έβαλαν εναντίον της με δύο βομβάρδες και τη χτύπησαν στο μέσο και τη διαπέρασαν από τη μια πλευρά στην άλλη. Δύο τραυματίες, που βρίσκονταν στο αμπάρι της γαλέρας, έφραξαν με μάλλινες κάπες τις οπές, για να κρατήσουν τη γαλέρα στην επιφάνεια της θάλασσας, αλλά η μισή εβούλιαξε, και οι άντρες της, κωπηλατώντας όσο πιο γρήγορα μπορούσαν, έφτασαν μέχρι το αγκυροβόλιό της. Βλέποντας οι άλλες φούστες, που πήγαιναν να πυρπολήσουν την τουρκική αρμάδα, αυτές τις δύο χτυπημένες, αποφασίζουν να γυρίσουν πίσω και να δέσουν εκεί που ήταν πρώτα. Αναπόφευκτα, η επιχείρηση που είχαμε αποφασίσει να κάνουμε δεν ήταν δυνατό να πραγματοποιηθεί. Αντίθετα, σας λέγω, ότι οι Τούρκοι εκέρδισαν αυτήν τη νίκη και είδαν εμάς τους χριστιανούς να θρηνούμε πικρά και να πενθούμε τόσους δύσμοιρους που πνίγηκαν, ο Θεός ας τους συγχωρήσει όλους, και πολλοί να κλαίγουν από φόβο, γιατί αν μετά από εκείνη τη νίκη της η τουρκική αρμάδα αποφάσιζε να μας χτυπήσει, χωρίς αμφιβολία θα μας αφάνιζαν όλους, τόσο αυτούς που ήταν στη θάλασσα όσο κι εκείνους που ήσαν στη στεριά, γιατί όλοι είχαμε τραπεί σε φυγή από το φόβο μας. Ο αιώνιος όμως Κύριός μας ήθελε να επιμη-

κύνει την καθαίρεση της Πόλης. Και τι έκαναν λοιπόν οι ειδωλολάτρες; Με τις εβδομήντα δύο φούστες τους επετέθησαν πάνω στα δύο δικά μας πλοία, που ήταν θωρακισμένα με σακιά από μαλλιά και βαμβάκια, εκείνα δηλαδή που έπρεπε να πυρπολήσουν τον τουρκικό στόλο και τώρα είχαν ρίξει τις άγκυρες και περίμεναν ακίνητα βοήθεια από εμάς τους χριστιανούς —που όμως με κανένα τρόπο δεν μπορούσαμε να τους προσφέρουμε, γιατί αμέσως θα έπεφταν πάνω μας οι φούστες των Τούρκων. Όταν είδαν οι Τούρκοι πως ήταν νικητές, πήγαν με όλο τους το στόλο κι άρχισαν να κανονιοβολούν άγρια εκείνα τα δύο πλοία κι έδωσαν φοβερή και τρομερή μάχη. Ειλικρινά, τόσες ήταν οι φωνές από το σκυλολόι, που νόμιζε κανείς πως βρισκόταν στην ίδια την Κόλαση. Τουφέκια και τόξα έβαλλαν ακατάπαυστα, λίθοι από τις ελεβόλεις εκτοξεύονταν αναρίθμητοι, και σίφωνες εκσφενδόνιζαν υγρό πυρ. Αυτή η άγρια και σκληρή μάχη εναντίον των δύο πλοίων διήρκεσε το πολύ μιάμιση ώρα και καμιά από τις δύο πλευρές δεν κατόρθωσε να νικήσει. Τα δικά μας πλοία επέστρεψαν στη θέση τους και τα εβδομήντα δύο γολετόβρικα γύρισαν στο Μανδράκι. Αυτήν την ημέρα δεν έγινε τίποτα άλλο ούτε στη θάλασσα ούτε στη στεριά, εκτός από το γεγονός ότι στο στρατόπεδο του Τούρκου είχαν στήσει μεγάλο γλέντι, επειδή είχαν βυθίσει τη φούστα του κυρ Ιάκωβου Κόκου. Αυτά όλα συνέβησαν εξαιτίας των Γενουατών, εχθρών της πίστης του Χριστού, που προτίμησαν να προδώ-

σουν τους χριστιανούς για να φανούν φίλοι στον Τούρκο αυθέντη[1].

Αφού ο κυρ Ιάκωβος Κόκος είχε πνιγεί με τη φούστα του, έπρεπε να διορίσουμε έναν υποπλοίαρχο στη γαλέρα από την Τραπεζούντα. Στις 29 Απριλίου, ο κυρ Αλοΐσιος Διέδος διόρισε τον Δελφίνο Δελφίνο, γιο του κυρ Δομήνικου, υποπλοίαρχο, στη θέση του Ιάκωβου Κόκου, που ο Θεός να τον αναπαύει. Ο Δελφίνος Δελφίνος είχε αναλάβει τη φρούρηση μιας πύλης στην ξηρά, η οποία ονομάζεται Πύλη του Παλατιού και ήταν ισχυρή διότι εφρουρείτο καλύτερα από όλες. Αυτός λοιπόν άφησε τη φρούρηση της πύλης και πήγε να μείνει μέσα στη γαλέρα. Στη θέση του στην Πύλη του Παλατιού, έμεινε ο κυρ Ιωάννης Λορεντάνος, του κυρ Παύλου. Τον ίδιο μήνα, δε συνέβη τίποτα άλλο ούτε στη θάλασσα κι ούτε στη στεριά, πέρα από τις συμπλοκές και τους βομβαρδισμούς που εξαπέλυαν στα τείχη χωρίς σταματημό οι Τούρκοι, μέρα και νύχτα. Κάθε μέρα γκρέμιζαν τα τείχη, βάζοντας ολοένα τη στεριά σε μεγαλύτερο κίνδυνο. Εμείς από την πόλη τα επισκευάζαμε όσο καλύτερα μπορούσαμε με μπάλες κανονιών, με πλέγματα από κλήματα, καλάμια, κλαδιά λυγαριάς και λάσπη στα μέρη

1. Σε κανέναν από τους ιστορικούς, οι οποίοι όλοι διαφέρουν από τον δικό μας στην αφήγηση του γεγονότος, δε διαβάζει κανείς με τόσες λεπτομέρειες το αξιοθρήνητο συμβάν της αποτυχημένης απόπειρας της πυρπόλησης του τουρκικού στόλου, όπως στο ημερολόγιο του Βαρβάρου.

που είχαν ανοίξει, ώστε να είμαστε ασφαλείς όπως πρώτα και να μην είναι δυνατό να τα βλάψουν οι μπάλες των κανονιών, γιατί δεν μπορούσαμε να δεχτούμε άλλες.

Την πρώτη και τη δεύτερη μέρα του Μαΐου, καμία κίνηση δε σημειώθηκε ούτε στη θάλασσα ούτε στη στεριά, εκτός από τους συνεχείς βομβαρδισμούς των Τούρκων, τις αψιμαχίες και τις φωνές σύμφωνα με τις συνήθειές τους. Η γη είχε εξαντληθεί από τις πολλές ζημιές και είχαν αρχίσει να τελειώνουν τα τρόφιμα και πάνω απ' όλα το ψωμί, το κρασί και όλα τα άλλα απαραίτητα για το ανθρώπινο σώμα.

Στις 3 του ίδιου μήνα, αποφασίσαμε να εγκαταστήσουμε δύο κανόνια αρκετά μεγάλα σε μια πύλη της ακτής απέναντι από τα κανόνια του τουρκικού στόλου, που ήταν στο Μανδράκι, εκείνα δηλαδή που είχαν βυθίσει τη φούστα. Τα δικά μας κανόνια συνέχιζαν να πλήττουν τις φούστες των Τούρκων, με αποτέλεσμα να βλέπουν οι Τούρκοι ότι δεν ήταν καλά προετοιμασμένοι για γενικό κανονιοβολισμό. Βλέποντας λοιπόν τις βομβάρδες μας να βυθίζουν τις φούστες τους και να σκοτώνουν τους άντρες τους, αποφάσισαν να λάβουν τα μέτρα τους. Πίσω λοιπόν από τις φούστες τους και απέναντι από τις βομβάρδες μας, τοποθέτησαν μεγάλες δικές τους βομβάρδες και δεν έκαναν τίποτε άλλο, παρά να μας χτυπούν αλύπητα. Καθώς μάλιστα η μια βομβάρδα ήταν απέναντι από την άλλη, η αναμέτρηση ήταν σκληρή. Αυτός ο βομβαρδισμός από τη μια και

από την άλλη πλευρά διήρκεσε δέκα περίπου ημέρες ολημερίς κι ολονυχτίς χωρίς σταματημό και χωρίς το ένα ή το άλλο μέρος να έχει μεγάλες επιτυχίες, επειδή οι δικές μας μεν βομβάρδες ήταν πίσω από τα τείχη, οι δικές τους όμως ήταν καλά οχυρωμένες από εμπρός, αλλά επίσης και επειδή η απόσταση ανάμεσα στις βομβάρδες ήταν μισό μίλι. Όσο διαρκούσαν αυτές οι εχθροπραξίες, ο γαληνότατος αυτοκράτορας Κωνσταντίνος έρχεται στους κυβερνήτες μας και τους λέει: «Κύριοι πλοίαρχοι κι εσείς όλοι οι ευγενείς της Βενετίας, βλέπετε πολύ καθαρά ότι η σύγκλητός σας δε στέλνει κανένα πλοίο να βοηθήσει αυτή την αλγούσα πόλη μου. Καλό θα ήτο λοιπόν να στέλνατε ένα γρίπο[1] προς τον Εύξεινο Πόντο, για να συναντήσει το στόλο σας». Αμέσως, μέσα στην ίδια μέρα, επανδρώσαμε ένα μπριγκαντίνι με δώδεκα άντρες και το μπριγκαντίνι αυτό έπρεπε να περάσει από τα Δαρδανέλια μέχρι το αρχιπέλαγος[2] και εκεί να δει αν μπορούσε να μάθει κάτι για το στόλο μας. Αν λοιπόν εύρισκε το στόλο, έπρεπε να πει στον κυρ Ιάκωβο Λορεντάνο, τον αρχιναύαρχο, να έρθει γρήγορα στην Κωνσταντινούπολη, γιατί ακόμα την κρατούσαν οι χριστιανοί και δεν υπήρχε λόγος να φοβάται τους Τούρκους. Στις 3 του ίδιου μήνα, τα μεσάνυχτα, το μπριγκαντίνι ξεκίνησε για την αποστολή του και βγήκε από την άλυσο

1. Γρίπος: αλιευτικό πλοιάριο εξοπλισμένο με γρίπο, συρτικό, δίχτυ τράτας (σ.τ.μ.).
2. Αιγαίο Πέλαγος (σ.τ.μ.).

του λιμένα. Όλοι οι άντρες που βρίσκονταν επάνω ήταν ντυμένοι με τουρκικές φορεσιές και είχαν σηκώσει σημαία με το έμβλημα του Τούρκου αυθέντη. Με του Κυρίου τη χάρη πήγαν στο καλό χωρίς καμία αναστάτωση και βγήκαν στο αρχιπέλαγος. Τίποτα όμως δεν μπόρεσαν να μάθουν για το στόλο μας κι ούτε γνώριζαν πού θα τον συναντούσαν. Βλέποντας οι ναύτες ότι κανένας δεν είχε νέα για την αρμάδα μας, κάθισαν να βγάλουν απόφαση για το ποια κατεύθυνση έπρεπε να πάρουν. Καθώς συζητούσαν μεταξύ τους, ένας από αυτούς λέει στους άλλους: «Αδέλφια μου, είδατε καθαρά ότι όταν σαλπάραμε από την Κωνσταντινούπολη, όλοι καρτερούσαν ώρα με την ώρα γενική επίθεση από τους Τούρκους. Κι ακόμα, είναι ολοφάνερο ότι αυτή η αυτοκρατορία θα αφανιστεί από τους άπιστους Τούρκους κι ούτε είχαν απομείνει πολλοί να την υπερασπιστούν, όταν εφύγαμε. Γι' αυτό, αδελφοί μου, θα έλεγα ότι πρέπει να φτάσουμε στην πλησιέστερη χριστιανική χώρα, επειδή ξέρω καλά ότι την ώρα αυτή που μιλάμε, ο Τούρκος έχει κυριεύσει την Κωνσταντινούπολη». Οι άλλοι σύντροφοί του, απαντούν στο ναύτη και του λέγουν: «Βλέπεις, αδελφέ, ότι ο αυτοκράτορας μας έστειλε εδώ για να κάνουμε ό,τι μας διέταξε και τώρα, που πράξαμε αυτό που μας είπε, δε μένει παρά να επιστρέψουμε στην Κωνσταντινούπολη, είτε αυτή βρίσκεται στα χέρια των Τούρκων είτε είναι ακόμη στα χέρια των χριστιανών. Στο θάνατο ή στη ζωή, πρέπει να προχωρήσουμε το δρόμο που

έχουμε πάρει[1]». Αυτό λοιπόν έκαναν και όταν γύρισαν σώοι και αβλαβείς στην Κωνσταντινούπολη, είδαν ότι ο αυτοκράτορας κατείχε ακόμα την Πόλη[2]. Όταν έφτασαν, λοιπόν, παρουσιάστηκαν στο γαληνότατο αυτοκράτορα και του έδωσαν αναφορά, ότι δηλαδή δε βρήκαν πουθενά κανέναν ενετικό στόλο. Μ' αυτή την είδηση ο γαληνότατος αυτοκράτορας άρχισε να χύνει πικρά δάκρυα από τη θλίψη του, επειδή οι Ενετοί δεν του είχαν στείλει βοήθεια. Βλέποντας πώς είχαν τα πράγματα, δεν του έμενε παρά να παραδώσει την αυτοκρατορία του στα χέρια του ελεήμονος Κυρίου ημών Ιησού Χριστού και της μητέρας του Παναγίας Μαρίας και του Αγίου Κωνσταντίνου, ιδρυτή της πόλης του, για να αναλάβουν εκείνοι τη φύλαξή της, μια και όλη η χριστιανοσύνη δεν είχε θελήσει να τη συνδράμει κατά του άπιστου Τούρκου εχθρού της.

Την πέμπτη μέρα του Μαΐου, ο άγριος και λυσσαλέος Τούρκος πήγε και εγκατέστησε μεγάλες βομβάρδες στην κορυφή του όρους που βρίσκεται πάνω από το Γαλατά και άρχισε να βομβαρδίζει το στόλο μας, ο οποίος βρισκόταν στην άλυσο. Αυτός ο βομβαρδισμός διήρκεσε μερικές ημέρες, και μας χτυπούσε με λίθους βάρους διακοσίων λιβρών ο καθένας. Ο τρίτος λίθος που εξαπέλυσε μια βομβάρδα εβύθισε ένα πλοίο των Γενουατών χωρητικότητας τριακοσίων βαρελιών που ήταν φορτωμένο με μετάξι, κερί και άλλα εμπορεύμα-

1. Όπου μας οδηγεί το καθήκον (σ.τ.μ.).
2. Η μπρατσέρα επέστρεψε στις 23 Μαΐου (σ.τ.μ.).

τα, αξίας χιλίων δώδεκα δουκάτων. Ακράτητο το πλοίο αυτό εβούλιαξε και δεν ξεχώρισε ούτε γάμπια[1], ούτε σκαρί και πνίγηκαν κάτι άτομα που βρίσκονταν επάνω. Όταν οι Τούρκοι είδαν πως είχαν καταφέρει τέτοιο πλήγμα, να βυθίσουν δηλαδή με τον τρίτο λίθο που είχαν εξαπολύσει το πλοίο εκείνο, εμψυχώθηκαν και νόμιζαν ότι μέσα σε λίγες ημέρες θα βύθιζαν όλο το στόλο μας με τα κανόνια τους. Βλέποντας, όμως, ο στόλος μας ότι τα κανόνια τους θα μας έκαναν μεγάλο κακό, αποφασίσαμε να λύσουμε την άλυσο του λιμένος με μόνο σκοπό να μετακινήσουμε τα πλοία. Τα κατεβάσαμε λοιπόν κοντά στα τείχη του Πέραν, γιατί εκεί δεν μπορούσαν να τα φτάσουν οι λίθοι των τουρκικών κανονιών. Ήταν δέκα ολκάδες και το ίδιο κάναμε με τις γαλέρες μας. Ακόμα και αγκυροβολημένα πλοία και γαλέρες κάτω από τα τείχη του Πέραν, όχι μόνο μας βομβάρδιζαν οι Τούρκοι, αλλά πάθαμε πολύ μεγάλες ζημιές και είχαμε το φόβο του θανάτου, επειδή κάθε πέτρα που εξαπέλυαν οι βομβάρδες τους αφάνιζε τους άντρες που βρίσκονταν πάνω στις γαλέρες μας. Μια σκότωνε τέσσερις, άλλη δύο, αλλά σε γενικές γραμμές κάθε λίθος μάς στερούσε κι έναν άντρα και ρήμαζε τις γαλέρες και τις ολκάδες. Αυτός ο βομβαρδισμός διήρκεσε αρκετές μέρες και συνολικά αυτές οι βομβάρδες μάς προκάλεσαν μεγάλες ζημίες. Έπειτα, ο Τούρκος πήρε από εκεί τα κανόνια του και τα εγκατέστησε σε ένα σημείο, απ' όπου θα χτυπούσε έναν τόπο της Κωνσταντινούπολης που ονομάζεται Κυνήγιον. Εκεί εγκατέστησε μεγάλο αριθμό κανονιών αλλά, με τη χάρη του Θεού, δεν έκαναν κανένα κακό. Μετά απ' όλα αυτά, ο αυθέντης πήρε πάλι τις βομβάρδες από εκεί και τις έφερε κοντά στις άλλες που βομβάρδιζαν τα χερσαία τείχη.

1. Γάμπια: δόλων: πρωραίο ιστίο (σ.τ.μ.).

Στις 6 Μαΐου, η ημέρα και η νύχτα πέρασαν χωρίς να συμβεί τίποτα αξιοσημείωτο, εκτός από τον ασταμάτητο κανονιοβολισμό των χερσαίων τειχών, τους αλαλαγμούς και την κοσμοχαλασιά με τύμπανα και κύμβαλα προς εκφοβισμό του λαού της Πόλης.

Στις 7 Μαΐου στις τέσσερις η ώρα της νύχτας, έρχονται κάτω από τα χερσαία τείχη τριάντα περίπου χιλιάδες Τούρκοι σε πλήρη στρατιωτική τάξη με μερικές γαλές[1], έχοντας σαν στόχο να εισέλθουν εξ εφόδου στην πόλη, επειδή εμείς που ήμασταν μέσα στην πόλη δεν πιστεύαμε ότι θα έκαναν ακόμα γενική επίθεση. Ο αιώνιος όμως Θεός έδωσε βοήθεια και δύναμη στους δικούς μας οι οποίοι κρατερώς απέκρουσαν τους Τούρκους προς μεγάλο όνειδος των δευτέρων και μεγάλη τους ζημίαν, από τους οποίους αρκετοί εφονεύθησαν, σας λέγω, ένας μεγάλος αριθμός.

Την ίδια επίσης ημέρα, όταν εμείς στη θάλασσα ακούσαμε εκείνους τους εκκωφαντικούς αλαλαγμούς των ειδωλολατρών γύρω από τα τείχη αυτής της δύσμοιρης πόλης, γιατί πραγματικά οι φωνές τους ακούγονταν μέχρι την πλευρά της Ανατολίας

1. Γαλή: είδος μεσαιωνικής πολιορκητικής μηχανής, περίπου ίδιας με τον κριό, το άκρο της οποίας έμοιαζε με κεφάλι γάτας (σ.τ.μ.).

που απέχει δώδεκα μίλια από το στρατόπεδο του Τούρκου, νομίσαμε ότι είχε έρθει η στιγμή να κάνουν γενική επίθεση. Τόσοι πολλοί ήταν οι τυμπανιστές και οι σαλπιγκτές, που πραγματικά επικρατούσε απίστευτο πανδαιμόνιο και κανείς δε θα το πίστευε, εκτός από εκείνον που το άκουγε. Νομίζοντας λοιπόν, όπως είπα, όλοι εμείς που ήμασταν στη θάλασσα, ότι απόψε τη νύχτα οι Τούρκοι θα έκαναν γενική επίθεση, αρματωθήκαμε αμέσως και σταθήκαμε γενναία στις θέσεις μας, τόσο στα πλοία όσο και στις γαλέρες. Αυτή η επίθεση στην ξηρά κράτησε μέχρι την έβδομη ώρα της νύχτας, δηλαδή μόνο τρεις ώρες. Ο τουρκικός στόλος όμως δεν έκανε την παραμικρή κίνηση, γιατί φοβόταν το δικό μας στόλο που βρισκόταν παρατεταγμένος στην άλυσο και περίμενε τον εχθρό. Έτσι λοιπόν στη θάλασσα δε συνέβη τίποτε άλλο αυτήν την ημέρα. Και στη στεριά, όμως, την ίδια νύχτα δε σημειώθηκε καμιά άλλη κίνηση σ' εκείνον τον τόπο. Αμέσως μόλις οι Τούρκοι αποχώρησαν από την τοποθεσία στην οποία έκαναν την επίθεση και επειδή είδαν ότι δεν μπορούσαν να πετύχουν τίποτα, αποφάσισαν να πάνε με δυνατούς αλαλαγμούς να βάλουν φωτιά στην πόρτα του φυλακίου του Παλατιού την οποία έκαψαν όλοι ακράτητοι. Αμέσως μόλις την έκαψαν, οι δικοί μας έτρεξαν εκεί και ανάγκασαν τους Τούρκους να οπισθοχωρήσουν κι έχτισαν την πύλη εκείνη μέσα στο τείχος.

Την ίδια ημέρα επέστρεψαν τα πλοία στην άλυσο, εκείνα δηλαδή που είχαν απομακρυνθεί από εκεί από το φόβο των βομβάρδων, ενώ είχαν κατέβει κοντά στα τείχη του Γαλατά, και ενισχύθηκε η άλυσος με αυτά τα πλοία.

Στις 8 Μαΐου, συγκαλέσαμε το Συμβούλιο των Δώδεκα και ψηφίστηκε ότι έπρεπε να ξεφορτώσουμε όλα τα εμπορεύματα που βρίσκονταν μέσα στις γαλέρες από την Τάνα, κι αυτές τις τρεις γαλέρες να τις δέσουμε στον αρσενά[1] του αυτοκράτορα. Όταν πάρθηκε η απόφαση και πήγαν να αρχίσουν να ξεφορτώνουν τις γαλέρες, αμέσως το τσούρμο πήδησε με τις σπάθες στις πόρτες των γαλερών λέγοντας: «Θέλουμε να δούμε ποιος θα είναι εκείνος που θα βγάλει έξω τα εμπορεύματα από τις γαλέρες. Εμείς ξέρουμε πως εκεί που είναι τα πράγματά μας, είναι και τα σπίτια μας κι ακόμα ξέρουμε ότι αμέσως μόλις ξεφορτώσουμε τις γαλέρες και τις δέσουμε στον ταρσανά, αμέσως θα μας κρατήσουν αυτοί οι Έλληνες στην πόλη τους με το στανιό, σαν να είμαστε σκλάβοι τους, ενώ τώρα είμαστε ελεύθεροι να φύγουμε ή να μείνουμε. Εάν όμως έχετε την υπομονή να ξεφορτώσετε τις γαλέρες, θα αφεθούμε στην ευσπλαγχνία του καλού Κυρίου και Θεού μας, εκείνου που ρυθμίζει αυτές τις υποθέσεις των οποίων η τύχη εξαρτάται από Εκείνον κι Εκείνος θα μας κάνει ό,τι θέλει. Γιατί γνωρίζουμε και το βλέπουμε καθαρά ότι κανένας χριστιανός που βρίσκεται αυτή τη στιγμή σ' αυτή την κατατρεγμένη πόλη δε θα μπορέσει να γλιτώσει από αυτόν τον καταραμένο ειδωλολάτρη. Όλοι συναισθανόμαστε ότι θα πεθάνουμε από τούρκικο σπαθί. Γι' αυτό, εμείς όλοι οι

1. Αρσενάς, ταρσανάς: ναύσταθμος.

γαλεώτες[1] έχουμε αποφασίσει να πεθάνουμε εδώ πάνω σ' αυτές τις γαλέρες, οι οποίες αντικαθιστούν τα σπίτια μας, και με κανένα τρόπο δε θέλουμε να πεθάνουμε στη στεριά. Μ' αυτά τα λόγια, τα πληρώματα πέτυχαν το σκοπό τους, να παραμείνουν δηλαδή στις γαλέρες. Τότε ο ναύαρχος των γαλερών είχε κάθε λόγο να μείνει στις γαλέρες του που ήταν προσαραγμένες στο πασσαλόπηγμα του Πέραν, μαζί με τα πληρώματά του. Μα, κι αυτή την ημέρα οι Τούρκοι δε σταμάτησαν ούτε στιγμή να βομβαρδίζουν τα χερσαία τείχη από την πλευρά του Αγίου Ρωμανού, με τη μεγάλη τους βομβάρδα και μ' όλες τις άλλες.

Στις 9 Μαΐου συγκαλέσαμε πάλι το Συμβούλιο των Δώδεκα και ψηφίστηκε σ' εκείνο το συμβούλιο ότι ο άρχοντας Γαβριήλ Τριβιζάνος, υποπλοίαρχος των δύο γαλερών, πρέπει να πάει να σταθεί στα χερσαία τείχη με σαράντα άντρες από τη γαλέρα του και να παροπλίσει τις δύο ελαφριές του γαλέρες και να τις αφήσει στη φύλαξη του άρχοντα Αλοϊσίου Διέδου, που είναι κύριος των γαλερών από την Τάνα. Ο άρχοντας Γαβριήλ Τριβιζάνος, υπακούοντας στη διαταγή που του εδόθη από το Συμβούλιο των Δώδεκα, παρόπλισε τις δύο γαλέρες και πήγε να σταθεί στα τείχη με τετρακόσιους άντρες από τις γαλέρες του και εκείνες τις άφησε στη φύλαξη, όπως προανέφερα, του άρχοντα Αλοϊσίου Διέδου.

1. Γαλεώτες, γαλιότοι: κατάδικοι κωπηλάτες γαλερών.

Στις 10 Μαΐου συγκαλέσαμε Συμβούλιο των Δώδεκα στη συνηθισμένη εκκλησία της Θεοτόκου της Κωνσταντινούπολης.

Λαμβάνοντας υπόψη τις κρίσιμες περιστάσεις και τον κίνδυνο που απειλούσε την Πόλη, ήταν φρόνιμο να φροντίσουμε τις υποθέσεις της θάλασσας. Όλοι βλέπαμε ξεκάθαρα ότι ο στόλος του άπιστου Τούρκου ήταν πολύ ισχυρός και καλύτερα εξοπλισμένος από το δικό μας. Επίσης βλέπαμε ότι στο λιμάνι της Κωνσταντινούπολης βρίσκονταν πλοία, γαλέρες και άλλα σκάφη από τους περισσότερους τόπους. Για να γίνονται λοιπόν όλα σύμφωνα με τις διαταγές, στις μάχες που θα δίναμε εδώ στη θάλασσα, και για να μπορέσουμε εμείς οι χριστιανοί να νικήσουμε και να δοξαστούμε σ' αυτόν τον κόσμο πολεμώντας εναντίον αυτού του Τούρκου, η πλειοψηφία του Συμβουλίου όρισε τον ευγενή άρχοντα Αλοΐσιο Διέδο, κύριο των γαλερών από την Τάνα, αρχιναύαρχο του στόλου που βρισκόταν μέσα στο λιμάνι στον οποίο δόθηκε πλήρης ελευθερία να κάνει κουμάντο σε όλα γενικώς τα πλοία. Την ίδια μέρα, ο κυρ Αλοΐσιος Διέδος δέχτηκε πρόθυμα όλους τους πλοιάρχους κι αμέσως άρχισε να βάζει τάξη στο λιμάνι, στα πλοία και στις γαλέρες, αλλά κυρίως στην άλυσο, που ήταν η σωτηρία του στόλου μας και του λιμανιού. Έχοντας εξασφαλίσει το λιμάνι, αναθαρρήσαμε κάπως, μη έχοντας πια φόβο από τη θάλασσα.

Στις 11 Μαΐου, δε συνέβη τίποτα ούτε στη στεριά κι ούτε στη θάλασσα, πέρα από το βομβαρδι-

σμό στα χερσαία τείχη της Πόλης και τίποτα άλλο αξιομνημόνευτο δεν ακολούθησε αυτήν την ημέρα.

Τη 12η του μηνός Μαΐου την ώρα του μεσονυκτίου, ήρθαν στα τείχη του Παλατιού πενήντα χιλιάδες Τούρκοι σε στρατιωτική παράταξη. Αυτά τα σκυλιά, οι Τούρκοι, κατά το έθιμό τους, περικύκλωσαν το παλάτι με εκκωφαντικούς αλαλαγμούς και τύμπανα και ταμπούρλα. Την ίδια νύχτα έκαναν μεγάλη επίθεση στα τείχη του Παλατιού, τόσο μεγάλη μάλιστα που η πλειοψηφία εκείνων που βρίσκονταν στη στεριά πίστεψαν ότι αυτήν τη νύχτα η πόλη θα χανόταν. Ο ελεήμων όμως Ιησούς Χριστός δεν ήθελε να χαθεί τόσο άνανδρα αυτήν τη νύχτα η Πόλη και ακόμα ο Θεός ήθελε να εκπληρωθούν οι προφητείες. Και την προφητεία την είχε κάνει ο Άγιος Κωνσταντίνος, που ήταν ο πρώτος αυτοκράτορας στην Κωνσταντινούπολη. Αυτός είχε προφητεύσει ότι η Κωνσταντινούπολη δε θα χανόταν ποτέ μέχρις ότου η σελήνη να μην ανέτειλλε σκοτεινή, όντας δηλαδή στο πιάτο της να φαινόταν μόνο η μισή. Με κανένα τρόπο λοιπόν δεν είχε έρθει η ώρα να χαθεί η Πόλη, αλλά ήταν αλήθεια ότι πλησίαζε η άλωσή της καθώς και η δύση της ένδοξης αυτοκρατορίας.

Στις 13 Μαΐου ο άρχοντας Γαβριήλ Τριβιζάνος άφησε τις δύο γαλέρες του στη φύλαξη του ναυάρχου και πήγε με τα πληρώματά του να σταθεί στα χερσαία τείχη. Ο κυρ Γαβριήλ έμεινε στη στεριά φρουρώντας τα τείχη, όπου είχαν επισκευαστεί από τα πλήγματα των κανονιών και είχαν οχυρωθεί όσο καλύτερα μπορούσαμε, μέχρι την ώρα που

ο Τούρκος επήρε την Πόλη. Την ίδια επίσης μέρα ήρθαν μερικοί Τούρκοι στα τείχη προκαλώντας αψιμαχίες, αλλά δε σημειώθηκε τίποτα σπουδαίο. Οι βομβάρδες όμως όλη τη μέρα κι όλη τη νύχτα δεν κουράζονταν να βομβαρδίζουν τα ρημαγμένα τείχη.

Στις 14 Μαΐου, την τρίτη ώρα, ο Τούρκος αυθέντης έδωσε διαταγή να αποσύρουν τα κανόνια που ήταν πάνω στο λόφο του Γαλατά, ενώ ακόμα βομβάρδιζαν το στόλο μας. Οι λίθοι που έριχναν εκείνα τα κανόνια στο στόλο μας μετρήθηκαν και ήταν διακόσιοι δώδεκα τον αριθμό, όλοι δε βάρους διακοσίων λιβρών ή και περισσότερο ο καθένας. Όταν έβγαλαν τα κανόνια από το βουνό του Πέραν, τα εγκατέστησε σε μια τοποθεσία με σκοπό να βομβαρδίσουν μια πύλη που ονομάζεται Κυνήγιον, μια τοποθεσία κοντά στο παλάτι του γαληνοτάτου αυτοκράτορα. Στο σημείο εκείνο οι Τούρκοι άρχισαν να ρίχνουν μέγα πλήθος λίθων, χωρίς όμως να κατορθώνουν να προξενήσουν κάποια σοβαρή ζημιά. Έπειτα, τα πήραν από εκεί και τα έστησαν στα χερσαία τείχη κοντά στα άλλα, για να βομβαρδίζουν την Πύλη στον Άγιο Ρωμανό[1], το πιο ασθενές σημείο της στεριάς. Μέρα και νύχτα δε σταματούσαν εκείνα τα κανόνια να βάλλουν εναντίον των άμοιρων τειχών και επιπλέον είχαν γκρεμίσει αρκετό μέρος τους. Εμείς από τη στεριά μέρα και νύχτα επισκευάζαμε καλά τα ρήγματα με ξύλα, φρύγανα, χώμα και άλλα υλικά απαραίτητα γι' αυτήν τη δουλειά, έτσι ώστε τα τείχη να είναι

1. Το σημερινό Τοπ Καπί (σ.τ.μ.).

ισχυρά σαν και πρώτα και να μην κινδυνεύουμε από τους Τούρκους[1]. Όμως, σ' εκείνη την πύλη που ήταν πιο βασανισμένη απ' όλες τις άλλες, είχαμε τοποθετήσει για προστασία τριακόσιους άντρες έτοιμους για μάχη και με καλό στρατιωτικό εξοπλισμό, οι οποίοι ήταν όλοι αλλοδαποί και κανένας Έλληνας, γιατί οι Έλληνες της Πόλης ήταν λιγόψυχοι. Αυτοί οι τριακόσιοι άντρες είχαν μαζί τους καλά κανόνια και καλούς σκοπευτές και αρκετές βαλλίστρες και άλλα πολλά γι' αυτό το σκοπό.

Στις 15 Μαΐου, ούτε στη θάλασσα ούτε και στη στεριά δεν έγινε καμία κίνηση, εκτός από τις βομβάρδες που ποτέ δε σταματούσαν να χτυπούν τα τείχη. Εμείς, όπως έχω πει, μόλις τα τείχη γκρεμίζονταν στη γη, κάναμε επισκευές και οχυρώσεις καλές και ανοίγαμε μεγάλες και βαθιές σούδες. Αυτή τη μέρα οι Τούρκοι έμειναν πολύ ήσυχοι στο στρατόπεδό τους και καμιά συμπλοκή δε σημειώθηκε, όπως συνήθιζαν να κάνουν, γύρω από τα τείχη.

Τη δέκατη έκτη μέρα του ίδιου μήνα γύρω στις δέκα τη νύχτα, έρχονται με τα κουπιά μέχρι την άλυσο του λιμανιού μερικά τούρκικα μπριγκαντίνια, που είχαν φύγει από το στόλο τους, ο οποίος ήταν αγκυροβολημένος στις Κολόνες. Όλοι εμείς οι χριστιανοί που βρισκόμασταν στην άλυσο, στε-

1. Κατά μήκος του καλούμενου από τους χρονογράφους εξωτάτου σταυρώματος, ενός βοηθητικού προτειχίσματος στην κοιλάδα του Λύκου —περί την Πύλη του Αγίου Ρωμανού, που είχε αρχίσει να καταρρέει από τους συνεχείς κανονιοβολισμούς.

κόμασταν περιμένοντάς τους με μεγάλη χαρά, νομίζοντας πως ήταν χριστιανοί που είχαν ξεφύγει από τον τουρκικό στόλο και ήθελαν να έρθουν σε εμάς για ασφάλεια. Όταν όμως τα μπριγκαντίνια προσάραξαν στην άλυσο, άρχισαν να βάλλουν με τα κανόνια τους εναντίον των πλοίων που βρίσκονταν πίσω από την άλυσο. Μόλις λοιπόν τα είδαμε να μας πλευρίζουν και να βάλλουν εναντίον μας με τα κανόνια τους, αποφασίσαμε να ανακρούσουμε πρύμνα με τα δικά μας μπριγκαντίνια. Βλέποντας οι Τούρκοι τους δικούς μας να ανακρούουν πρύμνα, ετράπησαν σε φυγή και τα δικά μας πλεούμενα τους κυνήγησαν μέχρις ότου τους έφτασαν, αλλά εκείνοι, κωπηλατώντας όσο πιο γρήγορα μπορούσαν, κατέφυγαν στο στόλο τους και οι δικοί μας γύρισαν πίσω στην άλυσο. Τίποτα άλλο δε συνέβη στη θάλασσα αυτήν την ημέρα.

Την ίδια μέρα σημειώθηκε στην ξηρά το ακόλουθο περιστατικό. Οι Τούρκοι είχαν ανοίξει ένα λαγούμι[1] για να μπουν στην Πόλη κάτω από τα τείχη και σήμερα ανακαλύψαμε αυτό το λαγούμι. Οι Τούρκοι είχαν αρχίσει να το σκάβουν κοντά μισό μίλι μακριά από τα τείχη[2] και ετοιμάζονταν να μπουν υπογείως κάτω από τα θεμέλια της Πόλης. Οι δικοί μας, όμως, στη στεριά άκουσαν τη νύχτα τον κρότο που έκαναν σκάβοντας το

1. Υπόγειες στοές, σήραγγες, υπόνομοι (σ.τ.μ.).
2. Το ξεκίνημα της υπόγειας στοάς άρχισε από το τουρκικό στρατόπεδο, αρκετά μακριά από τις γραμμές των αμυνομένων για να μη γίνει αντιληπτό από τους βιγλάτορες των τειχών (σ.τ.μ.).

λαγούμι, γιατί είχαν ήδη περάσει τα θεμέλια των τειχών. Μόλις λοιπόν άκουσαν το θόρυβο, αμέσως ο Μέγας Δούκας[1] ανέφερε το γεγονός στο γαληνότατο αυτοκράτορα και του εξήγησε πώς ήταν εκείνη η υπόγεια στοά. Εξεπλάγη τα μέγιστα ο αυτοκράτορας μ' αυτό το πράγμα. Αλλά, ο γαληνότατος αμέσως έλαβε μέτρα για το λαγούμι. Την ίδια στιγμή έστειλε να βρουν σ' όλη τη στεριά όλους τους αρχιτεχνίτες που άνοιγαν υπόγειες σήραγγες. Όταν λοιπόν οι μάστορες βρέθηκαν, εστάλησαν όλοι να παρουσιαστούν στο Μέγα Δούκα και εκείνος τους έβαλε να σκάψουν ένα λαγούμι μέσα στη γη το οποίο θα συναντούσε εκείνο των Τούρκων, και να συναντιόνταν λαγούμι με λαγούμι με τρόπο που το δικό μας να έμπαινε στο δικό τους. Οι μάστορές μας έκαναν γρήγορα κι αμέσως έβαλαν φωτιά[2] στο λαγούμι των Τούρκων. Πήρε λοιπόν φωτιά όλη η ξυλεία και κάηκαν οι ξύλινες αντιστηρίξεις και η γη υποχώρησε. Όλοι οι Τούρκοι που βρίσκονταν μέσα έπαθαν ασφυξία ή κάηκαν. Το λαγούμι αυτό βρέθηκε σε μια τοποθεσία που ονομάζεται Καλιγαρία[3] και εκεί έσκαψαν οι Τούρκοι διότι δεν υπήρχαν σταυρώματα[4]. Στην Πόλη

1. Ο Λουκάς Νοταράς (σ.τ.μ.).
2. Ο Φραντζής αναφέρει «υγρόν πυρ». Ο Λατίνος χρονογράφος Τετάλντι μιλά για υγρό πυρ ή καπνό και δηλητηριώδη αέρια ή ακόμα και χείμαρρο νερού (σ.τ.μ.).
3. Καλιγαρία, το σημερινό Εγρί Καπού (σ.τ.μ.).
4. Στο σημείο εκείνο δεν υπήρχε τάφρος και το τείχος δεν ήταν διπλό, το δε κατεστραμμένο μέρος των τειχών είχε πρόχειρα οχυρωθεί με σταυρώματα (σ.τ.μ.).

προκλήθηκε μεγάλος πανικός κι όλοι εφοβούντο ότι κάποια νύχτα οι Τούρκοι θα έρχονταν να μας καταλάβουν εξ απροόπτου μέσα από κάποιο λαγούμι, παρ' όλο που εκείνη την ημέρα οι Τούρκοι έπαθαν μεγάλη συμφορά. Άλλο δε σημειώθηκε σήμερα, πέρα από τους ασταμάτητους κανονιοβολισμούς σύμφωνα με τις συνήθειες των Τούρκων και τους αλαλαγμούς, που νόμιζε κανείς ότι σκίζονταν οι αιθέρες.

Στις 17 Μαΐου, την ενδεκάτη ώρα της νύχτας, έρχονται πέντε φούστες μέχρι την άλυσο του λιμένα για να δούν τι έκανε ο δικός μας στόλος, πόσο εξοπλισμένος και έτοιμος για μάχη ήταν, αλλά επίσης και για να δουν αν τους φοβόμασταν. Όταν οι δικοί μας είδαν εκείνα τα πέντε πλεούμενα να έρχονται προς την άλυσο, μεμιάς αρχίζουν από τα πλοία να βάλλουν με τις βομβάρδες εναντίον τους. Τότε εκείνοι από την Κωνσταντινούπολη μαζί με τις ολκάδες και τις γαλέρες, ενωμένοι, μεμιάς όλοι εξαπέλυσαν πάνω από εβδομήντα κανονιές, αλλά, κατά κακή τύχη, κανένας λίθος δε βύθισε τουρκική φούστα. Βλέποντας λοιπόν εκείνους τους τόσο δυνατούς κανονιοβολισμούς αποφάσισαν να γυρίσουν πίσω στο στόλο τους, ο οποίος ήταν αγκυροβολημένος στις Κολόνες, και από τότε οι Τούρκοι μάς εφοβούντο πολύ. Αυτή την ημέρα δε σημειώθηκε άλλο γεγονός στη θάλασσα. Στην ξηρά οι βομβαρδισμοί συνεχίζονταν και έγιναν μερικές μικροσυμπλοκές, αλλά τίποτα το αξιοσημείωτο, εκτός του ότι όλοι στην ξηρά καρτερούσαν με φόβο μέρα με τη μέρα τη γενική επίθεση των Τούρ-

κων, μετά από την οποία όλοι ήξεραν ότι θα γίνονταν σκλάβοι του Τούρκου, όπως τελικά και έγινε.

Στις 18 Μαΐου τη νύχτα, οι Τούρκοι κατασκεύασαν έναν πανέμορφο προμαχώνα, τον τρόπο δε που τον κατασκεύασαν θα πληροφορηθείτε στη συνέχεια. Αυτοί οι Τούρκοι ολονυχτίς βάλθηκαν να δουλεύουν με μεγάλο αριθμό ανδρών και μέσα στην ίδια νύχτα κατασκεύασαν έναν πύργο στο χείλος της τάφρου. Ο πύργος τους αυτός υψωνόταν πάνω από το εξωτερικό προτείχισμα των τειχών και βρισκόταν μπροστά σε μια τοποθεσία που ονομαζόταν Χαρισία. Ήταν δε με τέτοια δεξιοτεχνία κατασκευασμένος, ώστε δεν υπήρχε άνθρωπος σ' όλον τον κόσμο που να μπορεί να φανταστεί με ποιο τρόπο ήταν φτιαγμένος. Ποτέ ειδωλολάτρης δεν είχε κατασκευάσει τέτοια και τόση θαυμαστή επινόηση. Σημειώνω επιπλέον ότι αν όλοι οι χριστιανοί της Κωνσταντινούπολης επιχειρούσαν ποτέ να φτιάξουν ένα παρόμοιο πράγμα, δε θα μπορούσαν να το ολοκληρώσουν ούτε σε ένα μήνα, κι αυτός εδώ[1] το έφτιαξε σε μία μόνο νύχτα[2]. Αυτός ο αξιοπερίεργος πύργος ήταν δέκα πήχες μακριά από τα μεγάλα τείχη[3] της Πόλης. Πάνω στα τείχη αυτά, αποφασίσαμε να μείνουν

1. Ο Μωάμεθ (σ.τ.μ.).

2. Ίσως, όμως, ο πανύψηλος εκείνος πύργος να είχε προκατασκευαστεί κατά τμήματα και, την τελευταία εκείνη νύχτα, οι Τούρκοι να τον έφεραν και να τον συναρμολόγησαν επιτόπου.

3. Στο πρωτότυπο: maistri. Ίσως όμως να εννοεί και βορειοδυτικά (σ.τ.μ.).

αρκετοί άντρες του στόλου από φόβο αυτού του πύργου, ο οποίος, όπως είπα, κατασκευάστηκε μέσα σε μια νύχτα, αλλά σας λέγω ότι έγινε σε λιγότερο από τέσσερις ώρες. Οι Τούρκοι τον έστησαν τόσο γρήγορα ώστε οι βιγλάτορες των τειχών δεν μπόρεσαν να καταλάβουν πότε και πώς έγινε, παρά μόνο το πρωί τον είδαν έτοιμο και τους κατέλαβε μεγάλη φοβία γι' αυτό το τόσο θαυμαστό πράγμα. Όταν είδαν και εξέτασαν το μεγαλοφυές τεχνούργημα, πήγαν αμέσως και ανέφεραν στο γαληνότατο αυτοκράτορα πόσο απίστευτα ήταν καμωμένο. Αμέσως ο αυτοκράτορας σηκώνεται με όλη την ακολουθία του και πηγαίνει να δει το πολύ περίεργο εκείνο πράγμα και όταν το είδε, όλοι πάγωσαν κι άρχισαν να τρέμουν από φόβο. Αυτό πραγματικά συνέβη, ενώ συνεχώς εφοβούντο ότι ο προμαχώνας εκείνος θα γινόταν αιτία να χαθεί η Πόλη, μια και ήταν πιο ψηλός από τα σταυρώματα.

Πρώτα απ' όλα, ο προμαχώνας αυτός ήταν κατασκευασμένος από γερά ξύλα και επενδυμένος ολόγυρα απέξω με καμηλοδέρματα, το ίδιο και η οροφή του. Μέσα ήταν μέχρι τα μισά γεμάτος με πέτρες, καθώς το ίδιο κι απέξω ολόγυρα, ώστε ούτε κανόνια, ούτε σίφωνες ούτε τόξα μπορούσαν να τον βλάψουν. Απέξω ολόγυρα, πάνω από όλα αυτά κι από τα καμηλοδέρματα, οι Τούρκοι είχαν τοποθετήσει πλέγματα από λυγαριές και κληματόβεργες. Επίσης είχαν κατασκευάσει ένα δρόμο, κοντά μισό μίλι μακρύ, που ξεκινούσε από το οχυρό τους κι οδηγούσε μέσα στο στρατόπεδο. Πάνω από το δρόμο εκείνο είχαν τοποθετήσει διπλή σει-

ρά πλέγματα από λυγαριές και φρύγανα και πάνω απ' αυτά δέρματα από καμήλες, για να πηγαίνουν από το οχυρό στο στρατόπεδο κάτω από το υπόστεγο και κανείς να μην μπορεί να τους βλάψει, ούτε πελταστής ούτε τοξότης ούτε ακόμα και ομοβροντία κανονιών. Οι δε Τούρκοι που βρίσκονταν στο εσωτερικό του ταμπουριού εκείνου έσκαβαν τη γη και πετούσαν το χώμα μέσα στην τάφρο και συνέχιζαν να μπαζώνουν την τάφρο με σκοπό να φτάσουν μέχρι τα σταυρώματα. Τελικά, αυτός ο προμαχώνας τους βοήθησε πάρα πολύ στην προσπάθειά τους να κυριεύσουν την Πόλη, όπως συνέβη. Έχοντας λοιπόν οι Τούρκοι κατασκευάσει αυτό το αξιοθαύμαστο οχυρό και έχοντας μπαζώσει την αύλακα στο σημείο που ήταν το οικοδόμημά τους, κατόρθωσαν να αναδειχθούν εκείνοι νικητές. Μέρα και νύχτα σήμερα, τίποτε άλλο δεν ακολούθησε σε στεριά και θάλασσα. Βέβαια, είναι αλήθεια ότι σήμερα οι Τούρκοι έριξαν αμέτρητες σαΐτες στην ξηρά από τον πύργο τους. Το έκαναν επειδή χαίρονταν, ενώ οι δικοί μας ήταν πολύ μελαγχολικοί και φοβισμένοι.

Στις 19 Μαΐου, οι ίδιοι πανούργοι και μανιασμένοι Τούρκοι μηχανεύτηκαν και κατασκεύασαν μια γέφυρα που διέσχιζε το λιμάνι, από το Γαλατά μέχρι την πλευρά της Κωνσταντινούπολης, πάνω από το πασσαλόπηγμα. Αυτή η γέφυρα κατασκευάστηκε από πολύ μεγάλα οινοβάρελα σταθερά συνδεδεμένα μεταξύ τους κι από πάνω τους ήταν μακριές ξύλινες τραβέρσες καλά ενωμένες μεταξύ τους, ώστε να δημιουργούν μια πολύ όμορφη και γερή γέφυρα. Τη γέφυρα αυτή ο Τούρκος

την κράτησε έτσι έτοιμη, για να μπορέσει να την απλώσει κατά μήκος του λιμανιού την ημέρα της γενικής επίθεσης. Το έκανε δηλαδή για για την περίπτωση που θα ήθελε να διασκορπίσει περισσότερους άντρες στη στεριά, όπου τα τείχη είχαν γκρεμιστεί από τα κανόνια του, και να πετύχει γρήγορα το σκοπό του. Αν την τοποθετούσε κατά μήκος του λιμανιού πριν από την τελική μέρα της μάχης, μία και μόνο κανονιά θα την είχε καταστρέψει και θα την είχε διαλύσει, αλλά, όπως είπα, ο Τούρκος δεν την έκανε για άλλο λόγο, παρά μόνο για να διασκορπίσει στρατιώτες στα τείχη. Τελικά, την έστησε μπροστά στην Πύλη του Κυνηγίου, αλλά ποτέ δεν την άπλωσε, επειδή δε χρειάστηκε να το κάνει. Αυτά λοιπόν ήταν όλα αυτά που συνέβησαν σήμερα, σε στεριά και θάλασσα. Επίσης στη στεριά, τα κανόνια των Τούρκων δεν αναπαύονταν ούτε τη μέρα ούτε και τη νύχτα. Τα τείχη γκρεμίζονταν συνέχεια και οι δικοί μας κάθε τόσο έκαναν καινούριες επισκευές και οχυρώσεις από λίθους και χώμα, προσπαθώντας να τα κρατούν ασφαλή, όπως ήταν πρώτα. Αμέτρητες ήταν οι σαΐτες και οι σφαίρες που δεχτήκαμε σήμερα από τους Τούρκους, αμέτρητες οι μπάλες των κανονιών και ασταμάτητες οι άγριες ιαχές, κατά τα έθιμά τους.

Στις 20 Μαΐου δε δόθηκε μεγάλη μάχη κι ούτε σημειώθηκαν επεισόδια σε θάλασσα και στεριά, πέρα από τους συνηθισμένους βομβαρδισμούς και το χωρίς ανακούφιση σφυροκόπημα των τειχών. Εμείς οι χριστιανοί γρήγορα κάναμε καλές οχυρώσεις στα σημεία που είχαν γκρεμιστεί, με

ξύλα, φρύγανα, κληματόβεργες και χώμα, ώστε να κρατούν ισχυρά σχεδόν όπως και πρώτα. Μα σ' εκείνες τις οχυρωματικές επισκευές, άντρες, γυναίκες, παιδιά, γέροι, ιερείς κι όλοι οι άλλοι δούλευαν μαζί, γιατί η κατάσταση ήταν πολύ κρίσιμη, και αυτές οι οχυρώσεις έπρεπε να είναι καλές, επειδή οι τούρκικες βομβάρδες είχαν ανασκάψει τη γη. Κάθε λίθος που εξαπέλυαν οι Τούρκοι εύρισκε τις οχυρώσεις που είχαμε κάνει. Κι ήταν εκείνα τα κανόνια πολύ μεγάλα. Ανάμεσα στ' άλλα ήταν ένα που είχε βάρος χίλιες διακόσιες λίβρες[1], τόσο δηλαδή ήταν το βάρος του λίθου που εξαπέλυε. Όταν αυτή η βομβάρδα χτυπούσε τα τείχη, τα λιάνιζε[2] και τα σκόρπιζε[3]. Όλο το έδαφος της Πόλης, ακόμα και η αρμάδα που βρισκόταν στο λιμάνι εσείετο κι αντιλαλούσε το μεγάλο κλονισμό κι από το μεγάλο βρόντο, πολλές γυναίκες απέβαλλαν από το φόβο τους. Ποτέ στον κόσμο δεν έχω δει σε όλα τα έθνη μεγαλύτερη βομβάρδα. Αυτή ήταν που γκρέμισε το μεγαλύτερο μέρος των χερσαίων τειχών της Κωνσταντινούπολης. Άλλο γεγονός δε σημειώθηκε αυτή την ημέρα.

Στις 21 Μαΐου, δύο ώρες πριν ξημερώσει, συγκεντρώνεται όλος ο τουρκικός στόλος που ήταν αγκυροβολημένος στις πύλες και κωπηλατώντας με

1. Το «τέρας», όπως εκαλείτο, του Ούγγρου Ουρβανού (σ.τ.μ.).

2. «Τα πάντα διελίκμα και διεσκέδαζε», όπως επιγραμματικά σημειώνει ο Κριτόβουλος (σ.τ.μ.).

3. Βλ. υποσ. 2.

μεγάλο ζήλο έρχεται μέχρι την άλυσο του λιμένα και, μάλιστα, έρχεται πολύ γενναία, μέσα σ' ένα πανδαιμόνιο από ήχους τυμπάνων και κυμβάλων. Αυτό το έκαναν για να μας εκφοβίσουν. Όταν η αρμάδα τους έφτασε μπροστά στην άλυσο, παρατάχθηκε και αγκυροβόλησε, και όλοι εμείς που βρισκόμασταν στη θάλασσα, στεκόμασταν γενναία στις θέσεις μας περιμένοντας ότι θα έκαναν επίθεση στο στόλο μας. Όλοι ήμασταν αρματωμένοι και έτοιμοι, κυρίως τα δέκα πλοία που βρίσκονταν κατά μήκος της αλύσου, όλα ήταν καλά εξοπλισμένα και έτοιμα για μάχη περιμένοντας την επίθεση της τουρκικής αρμάδας. Πάνω στα πλοία εκείνα υπήρχαν πολλοί άντρες, αλλά οι Τούρκοι εφοβούντο να επιτεθούν. Μόλις η τουρκική αρμάδα φάνηκε στην άλυσο, στη στεριά άρχισαν να χτυπούν τις καμπάνες, για να πάρουν όλοι τα όπλα και να τρέξουν να σταθούν στις θέσεις που τους είχε δώσει ο γαληνότατος αυτοκράτορας. Όταν οι Τούρκοι είδαν ότι η αρμάδα μας ήταν πανέτοιμη, στον πόντο, κι άκουσαν τις καμπάνες που χτυπούσαν στη στεριά, πήραν μεγάλο φόβο κι αμέσως έκαναν στροφή και γύρισαν στις Κολόνες, όπου ήταν πρώτα. Στις δύο το πρωί όλα ηρέμησαν και από τις δύο πλευρές ώστε κανείς δεν έδινε μάχη, δηλαδή στη θάλασσα. Στη στεριά, όμως, το μεσημέρι της ίδιας μέρας, οι δικοί μας ανακάλυψαν μια υπόγεια στοά στην Καλιγαρία, την οποία είχαν ανοίξει οι Τούρκοι κάτω από τα θεμέλια των χερσαίων τειχών για να μπορέσουν κάποια νύχτα να «αναδυθούν» απρόοπτα μέσα στην Πόλη. Η σήραγγα όμως εκείνη δεν ήταν πολύ επίφοβη. Ό-

ταν οι δικοί μας την ανακάλυψαν πήγαν να βάλουν μέσα φωτιά. Οι Τούρκοι που ήταν απέξω άκουσαν ότι οι δικοί μας ήθελαν να βάλουν φωτιά κι έτρεξαν κι έβαλαν κι εκείνοι. Έτσι, μεμιάς η σήραγγα πήρε φωτιά κι από τα δύο άκρα. Ήταν όμως δική μας η νίκη και η δόξα και δεν είχαμε να φοβούμαστε άλλο απ' αυτή τη σήραγγα. Σήμερα επίσης οι Τούρκοι χτύπησαν αλύπητα με τα κανόνια τους τα βασανισμένα τείχη και γκρέμισαν αρκετό μέρος των τειχών, καθώς επίσης κι ένα κομμάτι πύργου. Γρήγορα όμως εμείς τα επισκευάσαμε με ξύλα και άλλα υλικά. Όλη τη μέρα δηλαδή βρισκόμασταν σε δουλειά, τόσο στη θάλασσα όσο και στη στεριά, και το βράδυ όλοι ήμασταν κουρέλια από την κούραση.

Την εικοστή δεύτερη μέρα του Μαΐου, την ώρα του αποδείπνου, οι δικοί μας ανακάλυψαν μια υπόγεια σήραγγα στην Καλιγαρία, την οποία είχαν σκάψει οι Τούρκοι που ήταν στο στρατόπεδο κάτω από τα θεμέλια της στεριάς, για να μπουν υπογείως στην Πόλη. Η σήραγγα αυτή ήταν κοντά σ' εκείνη που είχαμε βρει χθες κι ήταν πανομοιότυπη μ' εκείνη. Οι δικοί μας έβαλαν μέσα φωτιά και και την πυρπολήσαμε γενναία για τιμή και δόξα μας. Μέσα σ' αυτή κάηκαν μερικοί Τούρκοι που δεν είχαν προλάβει να βγουν γρήγορα έξω. Την ίδια επίσης μέρα ανακαλύψαμε άλλη μια σήραγγα στο ίδιο σημείο της Καλιγαρίας, όπου δεν υπήρχαν σταυρώματα. Αυτή η σήραγγα ήταν λίγο επίφοβη, αλλά, με του Θεού το θέλημα, το έδαφος υποχώρησε από μόνο του και πλάκωσε όλους τους Τούρκους που βρίσκονταν από κάτω, με αποτέλεσμα να σκοτωθούν όλοι. Αλλά, για να καταλάβετε καλύτερα, οι Τούρκοι άνοιγαν αυτές τις σήραγγες σκάβοντας κάτω από το έδαφος, που στήριζαν έπειτα με σκαλωσιές και χοντρές γέφυρες από γερά ξύλα. Μ' αυτόν τον τρόπο έφταναν υπογείως μέχρι τα θεμέλια των χερσαίων τειχών κι από εκεί συνέχιζαν κάτω από αυτά τα θεμέλια κι έμπαιναν μέσα στην Πόλη. Μ' αυτό λοιπόν τον τρόπο έφτιαχναν οι Τούρκοι τις σήραγγές τους.

Την ίδια επίσης ημέρα, την πρώτη ώρα της νύχτας, εμφανίζεται ένα παράξενο σημάδι στον ουρανό κι εκείνο ήταν που έδωσε στον Κωνσταντίνο, τον τιμημένο αυτοκράτορα της Κωνσταντινούπολης, να καταλάβει ότι η ένδοξη αυτοκρατορία του πλησίαζε στη δύση της, όπως και πραγματικά συνέβη. Για να καταλάβετε, θα περιγράψω στη συνέχεια πώς ήταν αυτό το σημάδι: Αυτή τη νύχτα, την πρώτη ώρα ανέτειλε η σελήνη. Απόψε ήταν πανσέληνος και η σελήνη έπρεπε να σηκωθεί στον ουρανό ολοστρόγγυλη, αλλά εκείνη ανέτειλε όπως ήταν πριν από τρεις ημέρες, που φαινόταν λίγο. Ήταν δε η ατμόσφαιρα τόσο γαλήνια και μουντή, σαν θαμπό κρύσταλλο. Τέσσερις ώρες έμεινε έτσι το φεγγάρι κι έπειτα σιγά σιγά άρχισε να γεμίζει. Όταν λοιπόν όλοι εμείς οι χριστιανοί μα και οι ειδωλολάτρες είδαμε αυτό το θαυμαστό σημάδι, ο αυτοκράτορας της Κωνσταντινούπολης πολύ εφοβήθη, το ίδιο και οι αυλικοί του. Γιατί, οι Γραικοί είχαν μια προφητεία που έλεγε ότι η Κωνσταντινούπολη ποτέ δε θα χανόταν μέχρι την ημέρα που η σελήνη δε θα φαινόταν στον ουρανό μέσα στο πιάτο της. Οι Τούρκοι όμως χάρηκαν πολύ μ'

εκείνο το σημάδι κι έστησαν μεγάλο γλέντι στο στρατόπεδό τους, επειδή για εκείνους εσήμαινε ότι η νίκη ήταν δική τους, όπως τελικά αποδείχτηκε.

Στις 23 του ίδιου μήνα, με την αυγή της μέρας, ανακαλύφθηκε μια υπόγεια σήραγγα στην Καλιγαρία, κοντά στον τόπο που είχαν βρεθεί και οι άλλες και, για να ξέρετε, η Καλιγαρία βρίσκεται κοντά στο παλάτι του αυτοκράτορα. Μόλις βρήκαμε τη σήραγγα, αμέσως εμείς από τη στεριά βάλαμε φωτιά μέσα και την κάψαμε. Καθώς όμως καιγόταν, το έδαφος υποχώρησε και πέθαναν από ασφυξία μερικοί Τούρκοι που βρίσκονταν από κάτω και βγήκαν έξω ζωντανοί δύο Τούρκοι, που ήταν οι τεχνίτες που την είχανε φτιάξει. Οι μάστορες αυτοί βασανίστηκαν από τους Έλληνες και ομολόγησαν πού βρίσκονταν οι άλλες στοές. Όταν ομολόγησαν, τους πήραν τα κεφάλια και τα κορμιά τους τα πέταξαν πάνω από τα χερσαία τείχη, από τη μεριά του τουρκικού στρατοπέδου. Όταν οι Τούρκοι είδαν τους δικούς τους πεταμένους κάτω από τα τείχη, εξοργίστηκαν πολύ και βλαστημούσαν δυνατά τους Έλληνες κι εμάς τους Ιταλιάνους. Την ίδια επίσης ημέρα, μία ώρα πριν το ξημέρωμα, ήρθε ένα μπριγκαντίνι από τα Δαρδανέλια αρματωμένο με άντρες ντυμένους με τουρκικές φορεσιές και τη σημαία του Τούρκου. Ήταν εκείνο που είχαμε στείλει στο αρχιπέλαγος να ειδοποιήσει την ενετική αρμάδα να έρθει γρήγορα και να πει στο ναύαρχό μας ότι η Κωνσταντινούπολη κρατούσε ακόμα. Αλλά οι Τούρκοι του στόλου, που ήταν αγκυροβολημένος στις Κολόνες,

άκουσαν το θόρυβο που έκαναν τα κουπιά του και φοβήθηκαν μήπως ήταν καμιά εμπροσθοφυλακή του στόλου μας, γιατί ήξεραν καλά ότι αυτό δεν ήταν τούρκικο σκαρί. Τότε, ο στόλος τους σαλπάρει από τις Κολόνες κι έρχεται προς το μπριγκαντίνι, αλλά όταν εκείνο έφτασε μπροστά στην άλυσο του λιμανιού, εμείς την ανοίξαμε και πέρασε μέσα σώο. Μετά απ' αυτό, ο τουρκικός στόλος γύρισε πίσω και πήγε να αγκυροβολήσει στο συνηθισμένο τόπο του. Μα στο δικό μας στόλο όλοι μείναμε στις θέσεις μας αρματωμένοι, επειδή φοβόμασταν μην έρθουν να επιτεθούν στην άλυσο. Μείναμε αρματωμένοι μέχρι τη μία και μισή ώρα της ημέρας κι έπειτα όλοι ξαρματωθήκαμε. Άλλο δε συνέβη σήμερα αλλά στη στεριά χτυπούσαν επίμονα τις καμπάνες για να καλέσουν τους άντρες στην ακτή επειδή, όπως σας είπα, φοβούνταν πολύ την τούρκικη αρμάδα. Σήμερα δεχτήκαμε δυνατούς κανονιοβολισμούς στα χερσαία τείχη και γκρεμίστηκαν αρκετά σημεία των τειχών. Γρήγορα όμως εμείς κάναμε τις καλύτερες δυνατές οχυρώσεις. Αυτή τη μέρα είχαμε πολλή δουλειά και κούραση τόσο από τη θάλασσα όσο κι από την πλευρά της ξηράς, όπου βρισκόταν το στρατόπεδο.

Στις 24 Μαΐου, την ώρα της μεσημβρίας, ανακαλύφθηκε μια σήραγγα στην Καλιγαρία, κι αυτή επίσης κοντά στις άλλες. Οι μοχθηροί Τούρκοι είχαν βάλει μισό πύργο σε σκαλωσιές και περίπου δέκα πήχες του τείχους για να μπορέσουν να βάλουν μέσα φωτιά και μόλις υποχωρούσε η στοά να έμπαιναν μέσα στην Πόλη. Ο Κύριος και Θεός μας

όμως δεν ήθελε να υποστούμε ακόμα τέτοια συφορά ούτε και να χαθεί η Πόλη μ' αυτόν τον τρόπο. Όταν οι Έλληνες ανακάλυψαν αυτήν την τόσο επικίνδυνη σήραγγα, άρχισαν αμέσως να την μπαζώνουν βιαστικά και να τη χτίζουν, ώσπου την έκαναν αρκετά ισχυρή, όπως περίπου ήταν και πρώτα, για να μην έχουμε πια φόβο από κείνη. Σήμερα, όμως, οι Τούρκοι χτυπούσαν σαν μανιασμένοι τα χερσαία τείχη με βομβάρδες, τούφεκα κι αμέτρητες σαΐτες, μέσα σε μια κοσμοχαλασιά από τις δυνατές ιαχές τους. Ήταν μια κακή και δύσκολη μέρα για εμάς τους χριστιανούς. Στη θάλασσα δε δεχτήκαμε καμιά ενόχληση, αλλά παρ' όλα αυτά μέναμε όλοι αρματωμένοι, επειδή φοβόμασταν μην έρθει η αρμάδα τους άξαφνα και μας επιτεθεί.

Σήμερα στο τουρκικό στρατόπεδο το γλέντι, με τραγούδια και κάθε λογής διασκέδαση, δε σταμάτησε επειδή αυτοί είχαν μυριστεί ότι γρήγορα θα έκαναν γενική επίθεση.

Στις 25 Μαΐου, την ώρα του Εσπερινού, ανακαλύφθηκε άλλη μια στοά στον ίδιο ακριβώς τόπο της Καλιγαρίας, κοντά στις πρώτες. Η στοά αυτή ήταν πολύ επικίνδυνη, επειδή οι Τούρκοι είχαν βάλει ένα μέρος των τειχών σε αντιστηρίξεις και μόλις θα έβαζαν φωτιά από κάτω, τα τείχη θα υποχωρούσαν μαζί με τη σήραγγα. Τότε, εκείνοι θα έμπαιναν αμέσως μέσα στην Πόλη και θα την κυρίευαν εκ του ασφαλούς, χωρίς καμιά αντίσταση. Αυτή ήταν η τελευταία σήραγγα που κατασκεύασαν οι Τούρκοι και η τελευταία που βρέθηκε. Και σήμερα επίσης οι Τούρκοι εξαπέλυσαν αμέτρητους λίθους στα χερσαία τείχη και ρήμαξαν μεγάλο μέρος των τειχών. Γρήγορα όμως εμείς κάναμε γερές οχυρώσεις με χώμα και ξύλα, ώστε να γίνουν αυτά ξανά ασφαλή σαν και πρώτα. Τα βέλη που δεχτήκαμε όλη τη μέρα ήταν αμέτρητα. Στη θάλασσα, ο τουρκικός στόλος δε σημείωσε καμιά κίνηση, ούτε και ο δικός μας. Ωστόσο, μέρα και νύχτα ολκάδες και γαλέρες ήμασταν στα όπλα.

Στις 26 Μαΐου, την πρώτη ώρα της νύχτας, οι Τούρκοι δημιούργησαν σ' όλο το στρατόπεδό τους μεγάλη φωτοχυσία από φωτιές, που άναβαν δύο δύο μαζί μπροστά σε κάθε σκηνή που ήταν στημένη μέσα στο στρατόπεδο. Οι φωτιές εκείνες ήταν πολύ μεγάλες κι από τη μεγάλη αναλαμπή τους νόμιζε κανείς πως ήταν μέρα. Αυτές οι τρομερές φωτιές κράτησαν μέχρι τα μεσάνυχτα. Ο Τούρκος αυθέντης είχε δώσει διαταγή να τις ανάψουν στο στρατόπεδο για να χαροποιήσει τους άντρες του, επειδή πλησίαζε η άλωση της δύσμοιρης Πόλης και η μέρα που θα έκαναν γενική επίθεση. Όταν λοιπόν οι ειδωλολάτρες αυτοί άναψαν τις φωτιές, άρχισαν να φωνάζουν σύμφωνα με τις τουρκικές τους συνήθειες και πραγματικά νομίζαμε ότι θα άνοιγαν οι ουρανοί. Σ' όλη την πόλη πλανιόταν μεγάλος φόβος κι όλοι με θρήνους ικέτευαν το Θεό και την Παναγία να μας ελεήσουν να γλιτώσουμε από τη μανία των ειδωλολατρών. Μη με ρωτήσετε, όμως, πόσους λίθους έριξαν οι βομβάρδες όλη μέρα πάνω στα τείχη του Αγίου Ρωμανού και τι έκανε η μεγάλη μπομπάρδα, γιατί σήμερα πάθαμε μεγάλες συμφορές και μεγάλες λαχτάρες. Στη

θάλασσα δε συνέβη τίποτα το αξιοσημείωτο, αλλά στην τουρκική αρμάδα βλέπαμε να επικρατεί μεγάλη αναστάτωση.

Στις 27 Μαΐου, πάλι αυτοί οι λυσσασμένοι ειδωλολάτρες άναψαν όλη τη νύχτα τόσο μεγάλες φωτιές όσο και την προηγούμενη και τις κράτησαν αναμμένες μέχρι τα μεσάνυχτα. Οι τρομερές φωνές και οι άγριες ιαχές τους ακούγονταν μέχρι την πλευρά της Ανατολίας, που βρίσκεται δώδεκα μίλια μακριά από το στρατόπεδο. Και όλος αυτός ο χαλασμός, για να τρομοκρατήσουν εμάς τους χριστιανούς. Αυτή η αλλοφροσύνη κράτησε μέχρι το πρωί. Αλλά όλη τη μέρα δεν έκαναν τίποτε άλλο παρά να σφυροκοπούν με τα κανόνια τους τα άμοιρα τείχη, ενώ σήμερα γκρέμισαν αρκετά κομμάτια και μας έβαλαν σε πολλή δουλειά. Στη θάλασσα δεν είχαμε κανένα επεισόδιο. Τίποτε άλλο δε συνέβη αυτή τη μέρα, ούτε και τη νύχτα.

Στις 28 Μαΐου, ο Τούρκος αμηράς έβγαλε διαταγή με σάλπισμα σ' όλο το στρατόπεδό του, ότι όλοι οι πασάδες και όλοι οι άλλοι αξιωματούχοι των στρατευμάτων του έπρεπε να κατέβουν και να μείνουν όλη μέρα στις θέσεις τους, επειδή την επαύριο ο Τούρκος αυθέντης ήθελε να εξαπολύσει γενική επίθεση σ' αυτήν την αξιοθρήνητη πόλη, αλλιώς θα τιμωρούνταν με την ποινή του αποκεφαλισμού. Μόλις δόθηκε η διαταγή σ' όλο το στρατόπεδο, έτρεξαν όλοι και με μεγάλη μάλιστα σπουδή να καταλάβουν τις θέσεις τους. Αλλά, όλη τη μέρα, από την ώρα που ξημέρωσε μέχρι που έπεσε η νύχτα, οι Τούρκοι άλλο δεν έκαναν παρά να φέρνουν πανύψηλες κλίμακες κοντά στα τείχη

για να αναρριχηθούν σ' αυτές την επομένη, που θα ήταν η κρίσιμη μέρα της μάχης. Αυτές οι σκάλες ήταν περίπου δύο χιλιάδες. Έπειτα έφεραν μεγάλες ποσότητες πλεγμάτων από φρύγανα και λυγαριές για να καλύψουν αυτούς που θα σκαρφάλωναν με τις σκάλες απάνω στα τείχη. Όταν το έκαναν κι αυτό οι Τούρκοι, άρχισαν να ηχούν σάλπιγγες σ' όλο το στρατόπεδο και ταμπούρλα και τύμπανα για να εμψυχώσουν τους στρατιώτες τους, κραυγάζοντας: «Γιοι του Μωάμεθ, ας ξεχειλίσει η καρδιά σας από χαρά γιατί αύριο θα έχουμε στα χέρια μας τόσους χριστιανούς, τους οποίους θα τους πουλήσουμε για δούλους ένα δουκάτο τους δύο και θα αποκτήσουμε τόσα πλούτη που όλοι θα γεμίσουμε χρυσάφι. Από τα γένια των Γραικών θα κάνουμε λουριά για να δένουμε τα σκυλιά μας, και οι γυναίκες τους και οι θυγατέρες τους θα γίνουν σκλάβες μας. Ναι, γιοι του Μωάμεθ, ας ξεχειλίσει από χαρά η καρδιά σας κι ετοιμαστείτε με χαρά να πεθάνετε για την αγάπη του Μωάμεθ μας». Μ' αυτόν τον τρόπο οι ειδωλολάτρες εμψύχωναν τα στρατεύματά τους. Όταν έγινε κι αυτό, έβαλαν φωνή σ' όλο το στρατόπεδο ότι κάθε Τούρκος επί ποινή αποκεφαλισμού έπρεπε να σταθεί στη θέση του και να υπάγει πράξει ό,τι θα τον διέτασσαν οι αρχηγοί του. Το βράδυ, όλοι οι Τούρκοι σε στρατιωτική παράταξη κατέβηκαν στις θέσεις τους με όλα τους τα όπλα και πολύ μεγάλα φορτία από σαΐτες. Όταν νύχτωσε, όλοι έστεκαν στις θέσεις τους χαρούμενοι με την απόφαση να δώσουν τη μάχη και όλοι παρακαλούσαν τον Μωάμεθ τους να τους δώσει νίκη και βοήθεια. Αυτή

όμως την ημέρα οι Τούρκοι τόσο πολύ βομβάρδισαν τα αξιολύπητα τείχη, που ήταν κάτι από άλλο κόσμο, κι αυτό το έκαναν επειδή ήταν η μέρα που έβαζαν τέλος στους κανονιοβολισμούς. Σήμερα, εμείς οι χριστιανοί φτιάξαμε εφτά σκεπαστά άρματα με πορτόνια[1], για να τα στήσουμε πίσω από τις επάλξεις από την πλευρά της στεριάς. Όταν κατασκευάσαμε αυτά τα άρματα, τα κατεβάσαμε στην πλατεία και ο άρχοντας Βάιλος έδωσε διαταγή στους Γραικούς να τα μεταφέρουν γρήγορα στα τείχη. Οι Έλληνες όμως δεν ήθελαν να τα μεταφέρουν, αν δεν πληρώνονταν πρώτα, κι έτσι στήθηκε μια διαμάχη που κράτησε σχεδόν όλο το βράδυ, επειδή εμείς οι Ενετοί έπρεπε να πληρώσουμε αγώι σε όποιους τα μετέφεραν, αλλά οι Έλληνες δεν ήθελαν να πληρώσουν τίποτα. Όταν πια τ' άρματα έφτασαν στα τείχη, είχε ήδη νυχτώσει και δε βλέπαμε να τα τοποθετήσουμε καλά στις επάλξεις. Κι όλα αυτά, εξαιτίας της φιλαργυρίας των Ελλήνων. Επίσης, σήμερα, την ώρα της μεσημβρίας, ο άρχοντας Βάιλος έδωσε διαταγή σε όλους τους Βενετσιάνους να πάνε να σταθούν στα χερσαία τείχη, πρώτα για την αγάπη του Κυρίου κι έπειτα για το καλό της Πόλης και για την τιμή όλης της χριστιανοσύνης, κι όλοι ήταν έτοιμοι να θυσιάσουν τη ζωή τους και να μείνουν στις θέσεις τους. Υπακούοντας λοιπόν όλοι φιλότιμα στον άρχοντα Βάιλο, αρματωθήκαμε όσο πιο καλά μπορούσαμε και ταυτόχρονα εξοπλίσαμε το στόλο και κυρίως τις

1. Manteletti: άμαξες σκεπαστές με θυρίδες για την προφύλαξη των στρατιωτών.

ολκάδες και τις γαλέρες που βρίσκονταν στην άλυσο του λιμανιού. Σήμερα, ο Τούρκος αυθέντης έφτασε έφιππος με δέκα χιλιάδες άλογα στο στόλο του, που είναι στις Κολόνες, για να δει αν ο στόλος του ήταν έτοιμος για μάχη και να δώσει διαταγές για την αυριανή επίθεση. Πολλή ώρα ο Τούρκος αμηράς έδινε διαταγές στο ναύαρχό του, λέγοντάς του με ποιο τρόπο δηλαδή έπρεπε να επιτεθεί στο στόλο μας. Όταν τέλειωσε, ο αυθέντης έστησε γλέντι με το ναύαρχό του και άλλους αξιωματούχους κι όλοι μαζί μέθυσαν, σύμφωνα με το έθιμό τους. Έπειτα ο αυθέντης γύρισε στο στρατόπεδο και συνέχισε εκεί το γλέντι. Όλη αυτήν την ημέρα στην Πόλη χτυπούσαν οι καμπάνες, για να κατέβουν όλοι στις θέσεις τους. Γυναίκες και παιδιά μετέφεραν λίθους στα τείχη για να εξοπλίσουν τις επάλξεις κι εκείνοι που ήταν επάνω να τις πετούν στους Τούρκους. Όλοι στην Πόλη θρηνούσαν από το μεγάλο φόβο τους. Όταν έφτασε η πρώτη ώρα της νύχτας, οι Τούρκοι άναψαν πάλι σ' όλο το στρατόπεδό τους τρομερές φωτιές, πολύ μεγαλύτερες από εκείνες που είχαν ανάψει τις δυο προηγούμενες νύχτες. Κι ήταν τόσο δυνατά τα ουρλιαχτά τους, που εμείς οι χριστιανοί δεν μπορούσαμε να τα υποφέρουμε, ενώ συγχρόνως εξαπέλυαν πολλούς λίθους με τις βομβάρδες τους και μολύβδινες σφαίρες με τα τουφέκια. Σχεδόν νομίζαμε ότι βρισκόμασταν στην ίδια την Κόλαση. Αυτή η αλλοφροσύνη κράτησε μέχρι τα μεσάνυχτα κι έπειτα οι φωτιές σβήστηκαν, αλλά αυτοί οι ειδωλολάτρες ολημερίς κι ολονυχτίς δεν έκαναν άλλο παρά να παρακαλούν τον Μωά-

μεθ να τους δώσει νίκη να κυριεύσουν την Κωνσταντινούπολη. Εμείς οι χριστιανοί μέρα και νύχτα ικετεύαμε το Θεό μαζί με τη μητέρα Του Παναγία Μαρία και όλους τους αγίους και τις αγίες που βρίσκονται στον ουρανό. Με μεγάλους θρήνους τους παρακαλούσαμε ευλαβικά να μας δώσουν τη νίκη για να γλιτώσουμε από τη μανία αυτού του λυσσαλέου ειδωλολάτρη. Έχοντας παρακαλέσει η μια πλευρά και η άλλη το Θεό της να δώσει νίκη —εκείνοι το δικό τους κι εμείς τον εδικό μας— ο Κύριος και Θεός ημών όρισε στον ουρανό μαζί με τη μητέρα Του ποιοι θα έβγαιναν νικητές από αυτήν τη σκληρή μάχη, της οποίας αύριο θα δούμε την κατάληξη.

Η 29η Μαΐου είναι η τελευταία μέρα της πολιορκίας, κατά την οποία ο Κύριος και Θεός ημών έδωσε την καταδικαστική απόφαση εναντίον των Γραικών, και με θέλημά του σήμερα η Πόλη έπεσε στα χέρια του Μωάμεθ, διάδοχου του Τούρκου Μουράτ, όπως θα πληροφορηθείτε στη συνέχεια. Κι ακόμα, ο αιώνιος Θεός ήθελε να δοθεί αυτή η σκληρή απόφαση για να επαληθευθούν όλες οι παλιές προφητείες και κυρίως η πρώτη, εκείνη που έκανε ο Άγιος Κωνσταντίνος, που στέκει στο άλογό του πάνω σε μια στήλη κοντά στην εκκλησία της Αγίας Σοφίας και προφητεύει με το χέρι και λέει: Από εδώ θα έρθει εκείνος που θα με αφανίσει, δείχνοντας την Ανατολία, δηλαδή την Τουρκία. Η άλλη προφητεία λέει πως όταν σ' αυτήν την αυτοκρατορία βρεθεί ένας αυτοκράτορας που θα έχει το όνομα Κωνσταντίνος γιος της Ελένης, η Κωνσταντινούπολη θα χαθεί. Και η άλλη

λέει πως όταν η σελήνη δώσει σημείο στον ουρανό, μέσα σε λίγες μέρες οι Τούρκοι θα πάρουν την Κωνσταντινούπολη. Και οι τρεις αυτές λοιπόν προφητείες έχουν εκπληρωθεί, δηλαδή οι Τούρκοι πέρασαν στην Ελλάδα, βρέθηκε ο αυτοκράτορας που ακούει στο όνομα Κωνσταντίνος και είναι γιος της Ελένης και το φεγγάρι έδωσε σημάδι στον ουρανό. Όλες λοιπόν οι προφητείες επαληθεύτηκαν και ο Θεός αποφάσισε να δώσει τη μοιραία απόφαση κατά των χριστιανών και της αυτοκρατορίας του Κωνσταντίνου, όπως θα δείτε στη συνέχεια. Σήμερα, την 29η Μαΐου του έτους 1453, την τρίτη ώρα πριν την ημέρα, ο Μωάμεθ, γιος και διάδοχος του Τούρκου Μουράτ, έρχεται αυτοπροσώπως στα τείχη για να κάνει τη γενική επίθεση, με την οποία καθαίρεσε την Πόλη. Ο Τούρκος αυθέντης είχε οργανώσει τους άντρες του σε τρία ασκέρια[1], και κάθε ασκέρι διέθετε πενήντα χιλιάδες άντρες. Το ένα ασκέρι απαρτιζόταν από χριστιανούς[2], εκείνοι που εκρατούντο με τη βία στο στρατόπεδο. Το δεύτερο ασκέρι αποτελείτο από ανθρώπους των κατώτερων στρωμάτων, απολίτιστους αγρότες και όλα

1. Στο πρωτότυπο: schiera: ασκέρι, απόσπασμα, στρατιωτική γραμμή (σ.τ.μ.)

2. Το πρώτο στρατιωτικό τμήμα αποτελούσαν οι καλούμενοι Βασιβουζούκοι ή Μπασιβουζούκοι. Επρόκειτο για άτακτο στρατό αποτελούμενο από άπειρους από πόλεμο στρατιώτες και τυχοδιώκτες, κακώς οπλισμένους με δικά τους, ως επί το πλείστον, όπλα. Οι περισσότεροι από τους άντρες αυτούς ήταν μουσουλμάνοι, αλλά υπήρχαν και πολλοί χριστιανοί από τη Δυτική Ευρώπη και τις περιοχές των Βαλκανίων και της Μ. Ασίας που είχαν ήδη κυριευθεί από τους Τούρκους.

τα κατακάθια[1], και το τρίτο ασκέρι ήταν όλοι γενίτσαροι που φορούσαν τα λευκά φέσια[2]. Οι γενίτσαροι ήταν όλοι στρατιώτες του αυθέντη, που τους πλήρωνε μέρα με την ημέρα, όλοι δε άντρες διαλεγμένοι και ανδρείοι στη μάχη. Πίσω από αυτούς ήταν όλοι οι αξιωματούχοι και πίσω από τους αξιωματούχους ήταν ο Τούρκος αυθέντης. Το πρώτο ασκέρι, οι χριστιανοί, ήταν εκείνοι που μετέφεραν τις σκάλες, κι αυτές τις σκάλες ήθελαν να σηκώσουν και να τις στήσουν πάνω στα τείχη. Οι δικοί μας όμως τις γκρέμιζαν αμέσως μαζί με όλους αυτούς που προσπαθούσαν να αναρριχηθούν στα τείχη κι εκείνοι αμέσως τσακίζονταν. Κι ακόμα, οι δικοί μας που βρίσκονταν ψηλά στις επάλξεις έριχναν κατά πάνω τους μεγάλες πέτρες, και λίγοι κατόρθωναν να σώσουν τη ζωή τους. Όλοι όσοι έφταναν κάτω από τα τείχη, εφονεύοντο. Όταν αυτοί που ανέβαιναν πάνω στις σκάλες έβλεπαν στη γη τόσους νεκρούς, ήθελαν να γυρίσουν πίσω στο στρατόπεδο για να μη σκοτωθούν κι εκείνοι από τις πέτρες. Αλλά καθώς οι άλλοι Τούρκοι που ήταν από πίσω[3] τους έβλεπαν να τρέπονται σε φυγή, αμέσως με

1. Το δεύτερο στρατιωτικό τμήμα αποτελούσε ο τακτικός στρατός, μουσουλμάνοι κατ' αποκλειστικότητα, καλά εκπαιδευμένοι και οπλισμένοι. Το τρίτο ήταν οι γενίτσαροι, 12.000 περίπου καλοδιαλεγμένοι μισθοφόροι (σ.τ.μ.).

2. Ο Λενάρδος ο Χίος αναφέρει: pileum theucrale, quod zarcula vocant...

3. Ο σουλτάνος είχε προνοήσει και είχε τοποθετήσει πίσω από τις τάξεις των Βασιβουζούκων μια γραμμή ανδρών της στρατιωτικής αστυνομίας του, τσαούσηδες και ραβδούχους για να «νουθετούν», με δερμάτινα μαστίγια, σιδερένια ρόπαλα και γιαταγάνια, τους δειλούς (σ.τ.μ.).

τους ακινάκες[1] τους έκοβαν κομμάτια κι έτσι ήταν αναγκασμένοι να γυρίσουν στα τείχη, αφού έτσι ή αλλιώς θα πέθαιναν. Κι όταν απ' αυτό το πρώτο ασκέρι οι περισσότεροι σκοτώθηκαν και τσακίστηκαν, άρχισε με μεγάλη ορμή να έρχεται το δεύτερο ασκέρι. Αλλά το πρώτο είχε σταλεί για δύο λόγους: ο πρώτος ήταν επειδή οι Τούρκοι προτιμούσαν να πεθάνουν πρώτοι αυτοί που ήταν χριστιανοί παρά οι ίδιοι, και ο άλλος λόγος που τους είχαν στείλει εκεί ήταν για να καταπονήσουν εμάς που ήμασταν στην Πόλη. Όταν, όπως σας είπα, εφονεύθηκαν και τσακίστηκαν οι στρατιώτες της πρώτης γραμμής, ρίχνονται οι δεύτεροι σαν μανιασμένα λιοντάρια προς τα τείχη, από την πλευρά του Αγίου Ρωμανού. Εμείς, μόλις είδαμε το φοβερό εκείνο θέαμα, αρχίσαμε αμέσως να χτυπούμε δυνατά τις καμπάνες σ' όλη την Πόλη και σ' όλες τις θέσεις των τειχών. Κι όλοι ζητούσαμε να μας δώσει ο αιώνιος Κύριός μας έλεος και βοήθεια εναντίον του Τούρκου σκύλου. Όλοι οι άντρες έτρεξαν στις θέσεις τους και πολεμούσαν τους ειδωλολάτρες, οι οποίοι είχαν αρχίσει πάλι να εμφανίζονται έξω από τα σταυρώματα. Σ' αυτήν τη δεύτερη στρατιωτική γραμμή βρίσκονταν όλοι οι εμπειροπόλεμοι άντρες, οι οποίοι, όπως σας είπα, ήρθαν στα τείχη και καταπόνησαν πολύ εκείνους που υπερασπίζονταν την Πόλη, με τη σφοδρότητά τους. Κι αυτό το δεύτερο ασκέρι δοκίμασε με κάθε προσπάθεια να σκαρφαλώσει με τις σκάλες στα τείχη, αλλά εκείνοι

1. Βραχύ και πλατύ περσικό ξίφος, γιαταγάνι, χαντζάρα (σ.τ.μ.).

που ήταν πάνω στα τείχη κρατερά κατέστρεφαν τις κλίμακες γκρεμίζοντάς τες στη γη και πολλοί Τούρκοι εύρισκαν το θάνατο. Ταυτόχρονα οι βομβάρδες και οι βαλλίστρες μας έβαλλαν εναντίον τους και σκότωναν τόσους Τούρκους, που ήταν ένα θέαμα απίστευτο. Μόλις έφτασε το δεύτερο ασκέρι κι έκανε τη δική του προσπάθεια να εισέλθει στην Πόλη, χωρίς επιτυχία, μπαίνει το τρίτο, που ήταν οι γενίτσαροι, οι μισθοφόροι του αυθέντη. Μαζί τους ήταν οι αξιωματούχοι και οι άλλοι μεγάλοι αρχηγοί, όλοι άντρες γενναίοι, και πίσω απ' όλους αυτούς ο Τούρκος αμηράς. Το τρίτο ασκέρι ξεχύθηκε στα τείχη της δύσμοιρης πόλης όχι σαν Τούρκοι, αλλά σαν λέοντες, με τόσο αλλόφρονες αλαλαγμούς και τυμπανοκρουσίες, που νόμιζε κανείς ότι βρισκόταν στον άλλο κόσμο. Οι φωνές τους ακούγονταν μέχρι την Ανατολία, που είναι δώδεκα μίλια μακριά από το στρατόπεδο. Οι πιο γενναίοι λοιπόν άντρες του Τούρκου βρίσκουν τους δικούς μας πάνω στα τείχη πολύ καταπονημένους, από τη μάχη με το πρώτο και το δεύτερο ασκέρι. Αλλά, αυτοί οι ειδωλολάτρες ήταν θαρραλέοι και ξεκούραστοι στη μάχη, και οι δυνατές ιαχές των Τούρκων σ' όλο το στρατόπεδο τρομοκρατούσαν το λαό της Πόλης, ενώ οι τυμπανοκρουσίες τους μας έπαιρναν την ψυχή. Οι άμοιροι κάτοικοι της Πόλης, βλέποντας πως ήταν πλέον χαμένοι, άρχισαν να χτυπούν δυνατά τις καμπάνες και τα σήμαντρα σ' όλη την Πόλη και σ' όλες τις θέσεις των τειχών κι όλοι φώναζαν δυνατά: «Έλεος, έλεος, Κύριε από τους Ουρανούς, στείλε βοήθεια σ' αυτήν την αυτοκρατορία του Κωνσταντίνου, για να μην την κυβερνήσουν οι ειδωλολάτρες». Σ' όλη την Πόλη οι γυναίκες αλλά και οι άντρες γονατιστοί θρηνούσαν πικρά και ικέτευαν ευλαβικά τον Παντοδύναμο Θεό και τη μητέρα Του Παναγία Μαρία, και όλους τους αγίους και τις αγίες της Ουράνιας Αυλής να νικήσουμε τους ειδωλολάτρες Τούρκους, λυσσασμένους εχθρούς της χριστιανικής πίστης. Κι ενώ εκείνοι παρακαλούσαν το Θεό, οι Τούρκοι συνέχιζαν να πολεμούν άγρια από την πλευρά της ξηράς, γύρω από τον Άγιο Ρωμανό, όπου βρισκόταν και η σκηνή του γαληνότατου αυτοκράτορα με όλους τους ευγενείς και τους καλύτερους ιππότες του κι όλους τους αξιωματούχους του που του συμπαραστέκονταν πολεμώντας γενναία. Αποφασισμένοι να μπουν στην Πόλη οι Τούρκοι, όπως είπα, πολεμούσαν έξω από την Πύλη του Αγίου Ρωμανού, από την πλευρά της ξηράς δηλαδή, κι έριχναν οι ειδωλολάτρες πολλούς λίθους με τα κανόνια τους, αμέτρητες τουφεκιές και μυριάδες σαΐτες. Οι ιαχές τους ήταν τόσο τρομαχτικές που νόμιζε κανείς ότι θα σκίζονταν οι ουρανοί. Μ' εκείνη τη μεγάλη βομβάρδα, που η πέτρα της ζύγιζε χίλιες διακόσιες λίβρες, και με τόξα σε όλο το μήκος των τειχών που ήταν έξι μίλια, χτυπούσαν μέσα από τα σταυρώματα, και θα μπορούσαν να φορτωθούν τουλάχιστον ογδόντα καμήλες με τις σαΐτες που έριχναν μέσα, ενώ από εκείνες που έπεφταν μέσα στην τάφρο τουλάχιστον άλλες είκοσι. Αυτή η τόσο σκληρή μάχη κράτησε μέχρι την αυγή της μέρας.

Οι δικοί μας έκαναν θαύματα για την άμυνα, και όταν λέμε δικοί μας εννοούμε εμάς τους Ενετούς. Στο σημείο που ήταν ο τούρκικος πύργος,

εκεί οι Τούρκοι πολεμούσαν άγρια. Η άμυνά μας όμως δεν είχε κανένα νόημα, γιατί ο αιώνιος Θεός είχε ήδη πάρει την απόφασή του ότι αυτή η πόλη θα έπεφτε στα χέρια των Τούρκων κι επειδή ήταν θέλημά Του, τίποτα πια δεν μπορούσαμε να κάνουμε. Όλοι εμείς οι χριστιανοί που εκείνες τις στιγμές βρισκόμασταν σ' αυτήν την περιθρηνούμενη πόλη, παρακαλούσαμε τον ελεήμονα Ιησού Χριστό μας και τη μητέρα Του Παρθένο Μαρία να ευσπλαγχνιστούν τις ψυχές μας, γιατί σήμερα, σ' αυτήν τη σκληρή μάχη, θα πεθαίναμε. Και για να μάθετε, μία ώρα πριν ξημερώσει ο Τούρκος αυθέντης έδωσε διαταγή να πυροδοτήσουν τη μεγάλη βομβάρδα του, κι αυτός ο λίθος πέφτει μέσα από τα οχυρώματα που είχαμε κατασκευάσει τα οποία ρήμαξε. Από το μεγάλο καπνό που σήκωσε αυτή η βομβάρδα, δε βλέπαμε σχεδόν τίποτα, αλλά οι Τούρκοι άρχισαν να διαβαίνουν διαμέσου του καπνού και ήταν σχεδόν τριακόσιοι εκείνοι που πέρασαν μέσα από τα τείχη. Γραικοί κι Ενετοί τους πετάξαμε έξω από το σταύρωμα και μεγάλο μέρος αυτών βρήκαν το θάνατο. Όλοι σχεδόν σκοτώθηκαν πριν μπορέσουν να περάσουν το σταύρωμα. Εκείνη τη στιγμή, οι Γραικοί, έχοντας πετύχει αυτό το κατόρθωμα, πίστεψαν πραγματικά ότι νικούσαν τους ειδωλολάτρες κι όλοι εμείς οι χριστιανοί πήραμε μεγάλη ανακούφιση. Όταν τους διώξαμε από το σταύρωμα, αμέσως οι Τούρκοι πυροδότησαν για άλλη μια φορά τη μεγάλη τους βομβάρδα και πάλι αυτοί οι ειδωλολάτρες αρχίζουν σαν σκυλιά να έρχονται μέσα από τον καπνό της βομβάρδας γρήγορα, σπρώχνοντας

και πατώντας ο ένας τον άλλο σαν άγρια θηρία. Μέσα σ' ένα τέταρτο της ώρας είχαν περάσει πάνω από τριάντα χιλιάδες Τούρκοι μέσα από το σταύρωμα με τόσους αλαλαγμούς, που νόμιζε κανείς πως βρισκόταν στην ίδια την Κόλαση, οι δε αλαλαγμοί τους αντιλαλούσαν μέχρι την Ανατολία. Μόλις ήρθαν μέσα, αμέσως κατέλαβαν την πρώτη μπάρα του σταυρώματος. Πριν όμως την καταλάβουν, αρκετοί απ' αυτούς εφονεύθηκαν από εκείνους που υπερασπίζονταν τα τείχη με τις πέτρες. Και ήταν τόσοι πολλοί οι Τούρκοι, που ο καθένας εφόνευε όσους ήθελε. Έχοντας καταλάβει τώρα την πρώτη μπάρα, οι Τούρκοι μαζί με τους γενίτσαρους οχυρώθηκαν πίσω απ' αυτή. Μετά απ' αυτό πέρασαν μέσα από το σταύρωμα σχεδόν εβδομήντα χιλιάδες, μέσα σε τέτοια αλλοφροσύνη, που νόμιζε κανείς πως βρισκόταν στην Κόλαση. Αμέσως τα σταυρώματα γέμισαν με Τούρκους από τη μια μέχρι την άλλη του άκρη, που ήταν έξι μίλια. Αλλά, όπως σας είπα, εκείνοι που βρίσκονταν επάνω στα τείχη σκότωναν πολλούς απ' αυτούς με πέτρες, αφήνοντάς τους να έρθουν από κάτω και πετώντας τις ασταμάτητα πάνω τους. Τόσοι ήταν οι νεκροί που τουλάχιστον σαράντα άμαξες δε θα μπορούσαν να μεταφέρουν τα πτώματά των Τούρκων αυτών, που σκοτώθηκαν πριν μπουν στην Πόλη. Τώρα, οι δικοί μας, οι χριστιανοί, εφοβούντο τα μέγιστα και ο γαληνότατος αυτοκράτορας έδωσε διαταγή να χτυπήσουν τις καμπάνες σ' όλη την Πόλη και το ίδιο να κάνουν από όλες τις θέσεις των τειχών. Έτσι όλοι άρχισαν να φωνάζουν. «Κύριε ελέη-

σον». Έτσι φώναξαν άντρες και γυναίκες και περισσότερο οι μοναχές και οι κοπέλες. Τόσος ήταν ο θρήνος, που θα αισθανόταν οίκτο κάθε σκληρός Ιουδαίος. Βλέποντας αυτό, ο Ιωάννης Ιουστινιάνης, Γενουάτης από τη Γένουα, αποφασίζει να εγκαταλείψει τη θέση του[1] και τρέχει στο πλοίο του που ήταν αραγμένο κοντά στην άλυσο. Αυτόν τον Ιωάννη Ιουστινιάνη ο αυτοκράτορας τον είχε ορίσει γενικό διοικητή ξηράς. Και τρεπόμενος σε φυγή ο στρατηγός, περνώντας μέσα από την Πόλη, φώναξε: «Οι Τούρκοι μπήκαν στην Πόλη». Και εψεύδετο ασύστολα, γιατί ακόμα δεν είχαν μπει. Ακούγοντας ο λαός τα λόγια αυτά από εκείνον ειδικά το στρατηγό, ότι δηλαδή οι Τούρκοι είχαν μπει στην Πόλη, όλοι άρχισαν να τρέπονται σε φυγή κι αμέσως όλοι εγκατέλειψαν τις θέσεις τους και όρμησαν τρέχοντας προς την ακτή για να μπορέσουν να διαφύγουν με τα πλοία και τις γαλέρες. Μέσα στο χρόνο που ήθελε ο ήλιος ν' ανατείλει, ο παντοδύναμος Θεός είχε δώσει την καταδικαστική του απόφαση κι ήταν θέλημά Του να επαληθευθούν όλες οι προφητείες. Με το πρώτο φως της αυγής, οι Τούρκοι μπήκαν μέσα στην Κωνσταντινούπολη από την Πύλη του Αγίου Ρωμανού, εκεί όπου είχαν γκρεμιστεί τα τείχη από τις βομβάρδες τους. Πριν όμως μπουν μέσα στην Πόλη, τσακίστηκαν πολλοί Τούρκοι και χριστιανοί που έτρεξαν να τους εμποδίσουν. Τόσοι πολλοί σκοτώθηκαν, που θα φορτώνονταν το λιγότερο είκοσι άμα-

1. Επειδή είχε τραυματιστεί από βέλος: σημείωση στο περιθώριο.

ξες με τα πτώματά τους. Τότε, το δεύτερο ασκέρι άρχισε να έρχεται ξοπίσω από τους πρώτους, που σκορπίζονταν μέσα στην Πόλη. Όσους έβρισκαν στους δρόμους τους περνούσαν από τη λεπίδα της χαντζάρας τους, γυναίκες και άντρες και γέρους και παιδιά, αδιακρίτως. Αυτή η σφαγή κράτησε από την ανατολή του ηλίου μέχρι την ώρα της μεσημβρίας, κι όσοι βρέθηκαν μπροστά τους πήγαν από χαντζάρα. Όσοι από τους δικούς μας εμπόρους διέφυγαν, κρύφτηκαν μέσα στις υπόγειες σπηλιές. Όταν πέρασε η μανία τους, οι Τούρκοι τους ευρήκαν, κι όλοι πιάστηκαν και πουλήθηκαν σκλάβοι. Όταν έφτασαν οι λυσσασμένοι Τούρκοι στην πλατεία[1] που είναι πέντε μίλια μακριά από το σημείο που έκαναν την έφοδο, δηλαδή τον Άγιο Ρωμανό, ανέβηκαν σ' έναν πύργο, όπου ήταν υψωμένη η σημαία του Αγίου Μάρκου και η σημαία του γαληνότατου αυτοκράτορα. Τότε, οι ειδωλολάτρες έσχισαν αμέσως τη σημαία του Αγίου Μάρκου και έπειτα έσχισαν τη σημαία του γαληνότατου αυτοκράτορα και πάνω σ' εκείνο τον ίδιο πύργο ύψωσαν τη σημαία του Τούρκου αυθέντη. Όταν αφαιρέθηκαν εκείνες οι δυο σημαίες, δηλαδή του Αγίου Μάρκου και του αυτοκράτορα και υψώθηκε η σημαία του Τούρκου σκύλου, εκείνη τη στιγμή όλοι εμείς οι χριστιανοί που βρισκόμασταν στην Πόλη χύσαμε πικρά δάκρυα. Βλέποντας τη σημαία του να ανεμίζει πάνω

1. Η Πλατεία του Αυγουστεώνος, που ο Μέγας Κωνσταντίνος είχε κατασκευάσει στη θέση της παλαιάς αγοράς και ήταν αφιερωμένη στη μητέρα του, την Αγία Ελένη. Είναι ο καλούμενος τότε Φόρος, το σημερινό Βεφά, όπου ορθώνεται η στήλη του Κωνσταντίνου (σ.τ.μ.)

στον πύργο, καταλάβαμε ότι η Πόλη είχε πέσει στα χέρια του Τούρκου και δεν υπήρχε ελπίδα να την επανακτήσουμε.

Τώρα θα σας πω τι συνέβη στη θάλασσα, μια και όσα συνέβησαν στην ξηρά σας τα έχω πει. Μία ώρα πριν ξημερώσει, η τουρκική αρμάδα έφυγε από τις Κολόνες, που ήταν αγκυροβολημένη, και ήρθε να παραταχθεί μπροστά στην άλυσο του λιμένα, με σκοπό να δώσει μάχη στην άλυσο. Αλλά, ο ναύαρχος της αρμάδας του Τούρκου αυθέντη είδε πως το λιμάνι μας ήταν πολύ ισχυρό από καράβια και γαλέρες και κυρίως στην άλυσο, όπου υπήρχαν δέκα ολκάδες οχτακοσίων bote και πάνω. Φοβούμενος εκείνος ο ναύαρχος την αρμάδα μας, παίρνει απόφαση να πολεμήσει στην ξηρά από την πλευρά των Δαρδανελίων και αφήνει το λιμάνι χωρίς να επιτεθεί. Μεγάλο μέρος των ανδρών της αρμάδας του αποβιβάζεται στην ξηρά από τη μεριά της εβραϊκής συνοικίας, για να μπορέσουν να λεηλατήσουν καλύτερα, γιατί πολλά πλούτη υπήρχαν στα σπίτια εκείνων των Ιουδαίων, κυρίως κοσμήματα και πολύτιμα πετράδια. Οι εβδομήντα φούστες, που είχανε περάσει μέσα στο λιμάνι πάνω από το βουνό του Γαλατά κι είχανε ναύαρχο τον Ζαγάνο μπασιά[1], όλες μαζί κατευθύνονταν προς τη στεριά, σε μια τοποθεσία που ονομάζεται το Φανάρι[2], αλλά οι χριστιανοί που αμύνονταν κρατερά πάνω στα τείχη σ' εκείνη τη θέση, τους ανάγκασαν να γυρίσουν πίσω.

1. Ζογάν ή Ζαγανός πασάς, ο δεύτερος στην ιεραρχία μετά το μεγάλο βεζύρη, τον Χαλίλ πασά. Ένας Αλβανός εξωμότης που εξαρχής είχε ταχθεί υπέρ του πολέμου του Μωάμεθ κατά της Κωνσταντινούπολης (σ.τ.μ.).

2. Πύλη του Φαναριού. Σημείωση του Λεονάρδου εκ Χίου: Phanarii porta, vel sipliciter Phanarium, quod pharo instructa foret terris vicina.

Όταν τα πληρώματα της τουρκικής αρμάδας είδαν με τα ίδια τους τα μάτια ότι οι χριστιανοί είχαν χάσει την Κωνσταντινούπολη κι ότι η σημαία του Τούρκου αυθέντη Μωάμεθ ανέμιζε στον κεντρικό πύργο της πόλης, ενώ του Αγίου Μάρκου και η σημαία του αυτοκράτορα είχαν κουρελιαστεί και είχαν υποσταλεί, τότε όλοι οι άντρες και από εβδομήντα φούστες αποβιβάστηκαν στη στεριά. Αποβιβάστηκαν επίσης και τα πληρώματα του στόλου που ήταν στα Δαρδανέλια, αφήνοντας τα πλοία τους χωρίς κανέναν άντρα. Όλοι άρχισαν να τρέχουν σαν λυσσασμένα σκυλιά στη στεριά ψάχνοντας για χρυσάφι, κοσμήματα κι άλλα πλούτη, κι ακόμα για να αιχμαλωτίσουν τους εμπόρους. Περισσότερο έψαχναν μέσα στα μοναστήρια κι όλες οι μοναχές στάλθηκαν στο στόλο τους και ατιμάστηκαν και ταπεινώθηκαν από τους Τούρκους. Έπειτα πουλήθηκαν όλες σκλάβες στα παζάρια της Τουρκίας. Αλλά και όλες οι κοπέλες ατιμάστηκαν κι έπειτα πουλήθηκαν και μάλιστα ακριβά, αν και μερικές από εκείνες προτίμησαν να ριχτούν στα πηγάδια και να πνιγούν παρά να πέσουν στα χέρια των Τούρκων. Το ίδιο έκαναν και πολλές παντρεμένες. Οι Τούρκοι φόρτωσαν τα καράβια τους με αιχμαλώτους και αμύθητα πλούτη. Είχαν δε τη συνήθεια, όταν έμπαιναν σ' ένα σπίτι, αμέσως να σηκώνουν μια σημαία με το έμβλημά τους. Όταν οι άλλοι Τούρκοι έβλεπαν σημαία πάνω σε σπίτι, με κανέναν τρόπο δεν έμπαιναν εκεί, παρά πήγαιναν να βρουν σπίτι χωρίς

σημαία. Έτσι, ούτε λίγο ούτε πολύ, έβαλαν τις σημαίες τους πάνω σ' όλα τα μοναστήρια και τις εκκλησίες. Για να καταλάβετε δε καλύτερα, κρίνω πως σ' όλη την Κωνσταντινούπολη βρέθηκαν διακόσιες χιλιάδες από εκείνες τις μικρές τουρκικές σημαίες πάνω στα σπίτια. Κάθε σπίτι είχε δέκα κι αυτό το έκαναν από τη χαρά που τους είχε δώσει η μεγάλη νίκη που είχαν κατακτήσει. Έμειναν εκείνες οι σημαίες πάνω στα σπίτια όλη αυτή την ημέρα, και οι Τούρκοι κατέσφαξαν τους χριστιανούς της Πόλης. Το αίμα έτρεχε στη γη όπως όταν βρέχει και το νερό πλημμύριζε τα ρείθρα των δρόμων, τόσο πολύ αίμα χύθηκε. Τα κορμιά των σκοτωμένων, τόσο των χριστιανών όσο και των Τούρκων, πετάχτηκαν στα Δαρδανέλια και παρασύρονταν από το ρέμα όπως τα πεπόνια στα κανάλια. Για τον αυτοκράτορα κανένας δεν μπόρεσε να μάθει ποτέ είδηση για τις πράξεις του. Ούτε ζωντανός βρέθηκε κι ούτε νεκρός, αλλά μερικοί λένε ότι τον είδαν ανάμεσα στα πτώματα των σκοτωμένων, που σημαίνει ότι έπαθε ασφυξία κατά την έφοδο που έκαναν οι Τούρκοι στην Πύλη του Αγίου Ρωμανού[1]. Όταν λοιπόν χάθηκε πια η Κωνσταντινούπολη, άλλη ελπίδα δεν είχαμε παρά να να φροντίσουμε να διαφύγουν και να διασωθούν οι άνθρωποί μας καθώς και όλα τα πλοία και οι γαλέρες μας, και να σπάσουμε την άλυσο που ήταν κατά μήκος του λιμανιού.

Ο άρχοντας Αλοΐσιος Διέδος, γιος του κυρ

1. Ο αυτοκράτορας παρακαλεί να τον σκοτώσουν οι δικοί του και ρίχνεται με μανία με τη σπάθη του και πέφτει και σηκώνεται ξανά και ξαναπέφτει κι έτσι απέθανε: σημείωση στο περιθώριο.

Μάρκου, που ήταν ναύαρχος του λιμανιού και ναύαρχος των γαλερών από την Τάνα, είδε ότι όλη η Κωνσταντινούπολη είχε κυριευτεί κι αμέσως πήγε στο διοικητή του Γαλατά για να συζητήσει μαζί του τι έπρεπε να κάνει η αρμάδα μας, αν δηλαδή θα φεύγαμε ή θα αντιστεκόμασταν στους Τούρκους με όλα τα πλοία και τις γαλέρες. Ζήτησε λοιπόν τη συμβουλή του διοικητή του Πέραν, κι εκείνος του λέγει: «Κυρ ναύαρχε, περιμένετε εδώ στο Πέραν να στείλω δυο πρεσβευτές στον Τούρκο αυθέντη για να ιδούμε αν εμείς οι Γενουάτες και εσείς οι Ενετοί έχουμε πόλεμο ή ειρήνη μαζί του». Αλλά, όσο κάθονταν και συζητούσαν, ο διοικητής δίνει διαταγή να κλείσουν τις πύλες της Πόλης και κλείνει μέσα τον κυρ ναύαρχο και τον κυρ Βαρθολομαίο Φιουριάν, καπετάνιο των δύο γαλερών από την Τάνα, και τον κυρ Νικολό Βάρβαρο του κυρ Μάρκου, το γιατρό των γαλερών[1]. Όταν είδαμε πως ήμασταν κλεισμένοι, καταλάβαμε ότι βρισκόμασταν σε άσχημη θέση. Οι Γενουάτες το έκαναν αυτό για να δώσουν τις γαλέρες και τα υπάρχοντά μας στα χέρια του Τούρκου και κανέναν πρεσβευτή δε στείλανε. Βλέποντας οι ναύτες μας πως είχαμε κλειστεί στο Γαλατά, άρχισαν να κρεμούν τα πανιά στις αντένες[2], να τα ξεδιπλώνουν και να φορνελάρουν[3], γιατί ήθελαν να φύγουν χωρίς το ναύαρχο. Εκείνος όμως,

1. Ο συγγραφέας αυτού του χρονικού.
2. Κεραία του πλοίου (σ.τ.μ.).
3. Δηλαδή να ενώσουν τα κουπιά από κάτω για να μην κωπηλατούν μέχρι τότε (σ.τ.μ.).

όταν κατάλαβε πως ούτε λίγο ούτε πολύ ήμασταν φυλακισμένοι, με όσα καλά λόγια ήξερε, ζήτησε από το διοικητή να τον αφήσει και βγήκε έξω από την πόλη και πήγε αμέσως στη γαλέρα του. Μόλις ανέβηκε στη γαλέρα, οι ναύτες άρχισαν να τραβούν τον κάβο ρυμουλκώντας το σκάφος προς την άλυσο που ήταν από τη μια στην άλλη άκρη του λιμένος, αλλά όταν φτάσαμε στην άλυσο δεν μπορούσαμε να βγούμε έξω, γιατί από τη μια άκρη ως την άλλη ήταν στερεωμένη στις δυο πόλεις, την Κωνσταντινούπολη και το Πέραν. Τότε, δύο άντρες γενναίοι πήδησαν πάνω στο δεσμό της αλύσου και με τσεκούρια τον έκοψαν. Συνεχίζοντας να ρυμουλκούμε τη γαλέρα, την αυγή φτάσαμε σε μια τοποθεσία που λεγόταν Κολόνες, πίσω από το Πέραν, όπου ήταν αγκυροβολημένος ο τουρκικός στόλος. Εδώ σ' αυτόν τον τόπο, στις Κολόνες, μείναμε μέχρι το μεσημέρι περιμένοντας να έρθουν στη γαλέρα κάποιοι δικοί μας έμποροι, αλλά κανένας δεν μπόρεσε να έρθει, γιατί όλοι ήδη είχαν αιχμαλωτισθεί. Το μεσημέρι λοιπόν με τη βοήθεια του Κυρίου και Θεού μας, ο άρχοντας Αλοΐσιος Διέδος, ο ναύαρχος από την Τάνα, σαλπάρει με τη γαλέρα του. Στη συνέχεια ακολουθεί η γαλέρα του κυρ Ιερώνυμου Μορεζίνη κι έπειτα η γαλέρα από την Τραπεζούντα με τον υποπλοίαρχο κυρ Δελφίνο Δελφίνο, αλλά αυτή η γαλέρα από την Τραπεζούντα δυσκολευόταν πολύ, επειδή της έλειπαν εκατόν σαράντα τέσσερις άντρες, μερικοί από τους οποίους είχαν πνιγεί κι άλλοι είχαν σκοτωθεί από τις βομβάρδες κατά τη διάρκεια της μάχης. Έτσι, μόλις που μπορούσε να σαλπάρει.

Έπειτα ακολουθεί η γρήγορη γαλέρα του άρχοντα Γαβριήλ Τριβιζάνου, ενώ εκείνος μένει στη στεριά στα χέρια των Τούρκων. Η γαλέρα από το Ηράκλειο με πλοίαρχο τον κυρ Ζαχαρία Γκριόνι τον ιππότη, αιχμαλωτίστηκε από τους Τούρκους. Πίσω απ' αυτές ξεκίνησαν τρεις ολκάδες από Κάντια που ήταν του κυρ Ιωάννη Βενιέρη και του κυρ Αντώνη Φιλαμάτη του γιατρού. Όλοι μαζί, ολκάδες και γαλέρες, πηγαίναμε μέχρι έξω από το στενό με μια μπόρα[1] πάνω από δώδεκα μίλια την ώρα. Αν ήτανε μπονάτσα[2] ή γύριζε ο άνεμος, όλοι θα είχαμε πιαστεί αιχμάλωτοι. Όταν αποπλεύσαμε από την Κωνσταντινούπολη, όλος ο τουρκικός στόλος ήταν αφοπλισμένος κι όλα τα τσούρμα τους κι όλοι οι αξιωματικοί τους είχαν τρέξει στη στεριά και λαφυραγωγούσαν. Πρέπει να γνωρίζετε ακόμα πως αν η αρμάδα τους ήταν έτοιμη για μάχη, κανένα πλεούμενο δε θα διέφευγε, αλλά οι Τούρκοι θα μας αιχμαλώτιζαν, γιατί ήμασταν κλεισμένοι μέσα από την άλυσο, αλλά εγκαταλελειμμένοι από το στόλο τους. Μέσα στο λιμάνι έμειναν δεκαπέντε πλοία των Γενουατών, του αυτοκράτορα και των Τούρκων μισθοφόρων του Ορχάν. Όλες οι γαλέρες του αυτοκράτορα ήταν πέντε, οι οποίες ήταν αφοπλισμένες, το ίδιο κι όλα τα άλλα πλεούμενα που έτυχε να βρίσκονται στο λιμένα, τα οποία δεν μπόρεσαν να διαφύγουν γιατί όλα πιάστηκαν από τους Τούρκους. Πέρα όμως από αυτά τα δεκαπέντε πλοία διέφυγαν εφτά γε-

1. Βορειανατολικός ψυχρός άνεμος (σ.τ.μ.).
2. Νηνεμία.

νουατικά που βρίσκονταν στην άλυσο κι ένα του Τζώρτζη Ντόρια, Γενουάτη, που ήταν προσαραγμένο στο Πέραν, χωρητικότητας δύο χιλιάδων βαρελιών. Αυτή η ολκάδα διέφυγε προς το βράδυ μαζί με τ' άλλα εφτά πλοία. Η μάχη κράτησε από το πρώτο φέγγος της μέρας μέχρι την ενάτη ώρα, τόσο κράτησε δηλαδή η σφαγή των Τούρκων. Μέχρι εκείνη την ώρα όσοι ήταν να σκοτωθούν είχαν σκοτωθεί. Από τότε κι έπειτα όλοι οι άλλοι αιχμαλωτίστηκαν. Όσο για τον άρχοντα Ιερώνυμο Μινότο, το Βάιλό μας, ο Τούρκος αυθέντης ζήτησε να τον αποκεφαλίσουν. Αυτό λοιπόν ήταν το τέλος της άλωσης της Κωνσταντινούπολης, που δόθηκε το 1453, στις 29 του μηνός Μαΐου, ημέρα Τρίτη.

Οι αιχμάλωτοι ήταν 60.000, και οι Τούρκοι βρήκαν πλούτη αμέτρητα. Η ζημιά των χριστιανών υπολογίζεται σε 200.000 δουκάτα και των άλλων υπηκόων σε 100.000 δουκάτα.

Αυτοί (που ακολουθούν) είναι οι ευγενείς που σκοτώθηκαν στη μάχη με τους Τούρκους:

Άρχοντας Ιερώνυμος Μινότος, Βαΐλος.
Κυρ Γιώργης Μινότος, του κυρ Ιερώνυμου, (γιος του)[1]
Κυρ Ζαχαρίας ντα Μουλίν, του κυρ Ιωάννη.
Κυρ Φαμπρούτσι Κόρνερ, του κυρ Ιωάννη.
Κυρ Ιάκωβος Κόκος, κύριος της γαλέρας από την Τραπεζούντα, που πνίγηκε.

Αυτοί είναι οι ευγενείς που διέφυγαν με τις γαλέρες και με τις ολκάδες σήμερα:

1. Σημείωση στο περιθώριο.

Κυρ Αλοΐσιος Διέδος, ναύαρχος δύο γαλερών.
Κυρ Σιλβέστρος Τριβιζάνος, κύριος γαλέρας.
Κυρ Ιερώνυμος Μορεζίνης, κύριος γαλέρας.
Κυρ Δελφίνος Δελφίνος, υποπλοίαρχος γαλέρας.
Κυρ Ιωάννης Βενιέρης, κύριος των ολκάδων από το Ηράκλειο.
Κυρ Λουκάς Γκρίτι, του κυρ Τριαδάνου.
Κυρ Νικόλαος Μοντσενίγος, του κυρ Λεονάρδου του πρώτου.
Κυρ Θωμάς Μοντσενίγος, του κυρ Μαρίνου.
Κυρ Νικόλαος Ιουστινιάνης, του κυρ Βερνάρδου.
Κυρ Μιχαήλ Βολδουίνος, του κυρ Βένετου.
Κυρ Αλοΐσιος από το Πριόλι, του κυρ Πέτρου.
Κυρ Μαρίνος Κονταρίνης, του κυρ Μπαρτούτσι.
Κυρ Πέτρος Κονταρίνης, του κυρ Ιακώβου.
Κυρ Ιάκωβος Ταγιαπιέρα, του κυρ Πέτρου.
Κυρ Αντώνιος από το Πέζαρο, του κυρ Πέτρου.
Κυρ Αλοΐσιος ντα Κανάλ, του κυρ Βαρθολομαίου.
Κυρ Ιερώνυμος ντα Κανάλ, του κυρ Βαρθολομαίου.
Κυρ Μάρκος Διέδος, του κυρ Αλοΐσιου.
Κυρ Βίκτωρ Διέδος, του κυρ Αλοΐσιου.
Κυρ Νικόλαος Βάρβαρος, του κυρ Μάρκου.
Κυρ Βερνάρδος Ιουστινιάνης, του κυρ Νικολάου.
Κυρ Μάρκος ντε Λέτσε, του κυρ Φραγκίσκου.
Κυρ Δονάος Τρουν, του κυρ Πέτρου.
Κυρ Παύλος Μινότος, του κυρ Ιερώνυμου.
Κυρ Μάρκος Τριβιζάνος, του κυρ Νικολάου.
Κυρ Ναδάλ Σαλαμούν, του κυρ Νικολάου.
Κυρ Ιερώνυμος Αβραάμ, του κυρ Αντώνη.
Κυρ Αντώνιος Πισαμάνος, του κυρ Νικολάου.
Κυρ Γαβριήλ Κονταρίνης, του κυρ Νικολάου.

Κυρ Δανιήλ Βιτούρης, του κυρ Ειρηναίου.
Κυρ Αντώνιος Κόπος, του κυρ Ιακώβου.
Κυρ Ιωάννης Λολίν, του κυρ Άγγελου, από το Ηράκλειο
Κυρ Αλέξανδρος Λολίν, του κυρ Άγγελου, από το Ηράκλειο.

Σύνολο 33.

Αυτοί είναι οι ευγενείς που έμειναν αιχμάλωτοι στην πόλη στα χέρια των Τούρκων:

Κυρ Γαβριήλ Τριβιζάνος, υποπλοίαρχος στον Κόλπο.
Κυρ Ζαχαρίας Γκριόνι, ιππότης, καπετάνιος γαλέρας.
Κυρ Δομήνικος Βάλβης, του κυρ Νικολάου.
Κυρ Αικατερίνος Κονταρίνης, του κυρ Ιωάννη.
Κυρ Βαρθολομαίος Τζώρτζης, του κυρ Φραγκίσκου.
Κυρ Φίλιππος Κονταρίνης, του κυρ...
Κυρ Αλοΐσιος Βέμπος, του κυρ Βενετίνου.
Κυρ Αντώνιος Βέμπος, του κυρ Βενετίνου.
Κυρ Μάφιο ντι Πριόλι, του κυρ Πέτρου.
Κυρ Νικόλαος Βάλβης, του κυρ Μαρίνου.
Κυρ Αλοΐσιος Ναβαϊέρος, του κυρ Μιχαήλ.
Κυρ Αλοΐσιος Κονταρίνης, του κυρ Ιακώβου.
Κυρ Ζαχαρίας Βάρβαρος, του κυρ Ματθαίου.
Κυρ Ιερώνυμος Κόρνερ, του κυρ...
Κυρ Βερνάρδος Βάλβης, του κυρ Δομήνικου.
Κυρ Φραγκίσκος Βενιέρης, του κυρ Βερνάρδου.
Κυρ Φραγκίσκος Μιχαήλ, του κυρ...
Κυρ Πέτρος Μιχαήλ, του κυρ Δονάου.

Κυρ Φαντίν Ζεν, του κυρ Αντώνιου.
Κυρ Πέτρος Νάνης, του κυρ Ιωάννη.
Κυρ Μπατίστα Γκρίτι, του κυρ Ομομπόν.
Κυρ Πέτρος Τριβιζάνος, του κυρ Ιωάννη.
Κυρ Νικόλαος Μορεζίνης, του κυρ Ιακώβου.
Κυρ Νικόλαος Πισάνης, του κυρ Ανδρέα.
Κυρ Ιωάννης Λορεντάνος, του κυρ Παύλου.
Κυρ Ανδρέας Μαλιπιέρος, του κυρ...
Κυρ Μάρκος Αβραάμ, από το Ηράκλειο.
Κυρ Πέτρος Βαρβαρίγος, από το Ηράκλειο.
Κυρ Ναδάλ Σινιόλος. από το Ηράκλειο.

Σύνολο 29

Όλοι αυτοί οι είκοσι εννέα ευγενείς από τη Βενετία, που έμειναν αιχμάλωτοι στα χέρια των Τούρκων, όλοι επέστρεψαν στη Βενετία σε λιγότερο από ένα χρόνο, αφού πρώτα όλοι κατέβαλαν λύτρα, άλλος δύο χιλιάδες δουκάτα, άλλος χίλια, άλλος οχτακόσια δουκάτα.

Αυτοί είναι όλοι οι ευγενείς της Βενετίας, που βρέθηκαν σήμερα στη μάχη της Κωνσταντινούπολης, από τους οποίους μερικοί σκοτώθηκαν και μερικοί έμειναν αιχμάλωτοι στην ξηρά, και μερικοί διέφυγαν με τις γαλέρες και τις ολκάδες, όπως ήδη γνωρίζετε. Αλλά για να γνωρίζουν πάντοτε όλοι ποιοι ήταν οι ευγενείς που βρέθηκαν σ' αυτήν την άλωση, εγώ θέλησα να τους καταγράψω, και είναι εξήντα οκτώ.

Άρχοντας Ιερώνυμος Μινότος, Βαΐλος της Κωνσταντινούπολης.

Κυρ Γιώργης Μινότος, του κυρ Ιερώνυμου (γιος του).
Κυρ Παύλος Μινότος, του κυρ Ιερώνυμου.
Άρχοντας Αλοΐσιος Διέδος, ναύαρχος γαλερών.
Κυρ Μάρκος Διέδος, του κυρ Αλοΐσιου.
Κυρ Βίκτωρ Διέδος, του κυρ Αλοΐσιου.
Άρχοντας Γαβριήλ Τριβιζάνος, υποπλοίαρχος δύο γαλερών.
Κυρ Μάρκος Τριβιζάνος, κύριος μιας μεγάλης γαλέρας.
Άρχοντας Ζαχαρίας Γκριόνι, ιππότης, καπετάνιος.
Κυρ Σιλβέστρος Τριβιζάνος, κυβερνήτης μιας μεγάλης γαλέρας.
Κυρ Ιερώνυμος Μορεζίνης, κυβερνήτης μιας μεγάλης γαλέρας.
Κυρ Δελφίνος Δελφίνος, υποπλοίαρχος, του κυρ Δομήνικου.
Κυρ Ιάκωβος Κόκος, πλοίαρχος μιας μεγάλης γαλέρας.
Κυρ Αικατερίνος Κονταρίνης, του κυρ Ιωάννη.
Κυρ Μαρίνος Κονταρίνης, του κυρ Μπερτούτσι.
Κυρ Πέτρος Κονταρίνης, του κυρ Ιάκωβου, αδέλφια.
Κυρ Αλοΐσιος Κονταρίνης του κυρ Ιακώβου, αδέλφια.
Κυρ Γαβριήλ Κονταρίνης, του κυρ Νικολάου.
Κυρ Φίλιππος Κονταρίνης, του κυρ...
Κυρ Νικόλαος Μορεζίνης, του κυρ Ιακώβου.
Κυρ Νικόλαος Ιουστινιάνης, του κυρ Βερνάρδου.
Κυρ Βερνάρδος Ιουστινιάνης, του κυρ Νικολάου.
Κυρ Δομήνικος Βάλβης, του κυρ Νικολάου.

Κυρ Νικόλαος Βάλβης, του κυρ Μαρίνου.
Κυρ Βερνάρδος Βάλβης του κυρ Δομήνικου.
Κυρ Αλοΐσιος Βέμπος, του κυρ Βενετίνου, αδέλφια
Κυρ Αντώνιος Βέμπος, του κυρ Βενετίνου, αδέλφια.
Κυρ Αλοΐσιος Ναβαϊέρος, του κυρ Μιχαήλ.
Κυρ Νικόλαος Μοντσενίγος, του κυρ Λεονάρδου του πρώτου.
Κυρ Θωμάς Μοντσενίγος, του κυρ Μαρίνου.
Κυρ Ιερώνυμος Κόρνερ, του κυρ...
Κυρ Αντώνιος της οικίας από το Πεζάρο, του κυρ Πέτρου.
Κυρ Πέτρος Νάνης, του κυρ Ιωάννη.
Κυρ Πέτρος Τριβιζάνος, του κυρ Ιωάννη.
Κυρ Αδάμ Τριβιζάνος, του κυρ...
Κυρ Μιχαήλ Βολδουίνος, του κυρ Βενέδικτου.
Κυρ Μπατίστα Γκρίτι, του κυρ Ομομπόν.
Κυρ Λουκάς Γκρίτι, του κυρ Τριαδάνου.
Κυρ Φραγκίσκος Βενιέρης, του κυρ Βερνάρδου.
Κυρ Ιωάννης Βενιέρης, κύριος πλοίων από το Ηράκλειο Κρήτης.
Κυρ Ζαχαρίας Βάρβαρος, του κυρ Ματθαίου.
Κυρ Νικόλαος Βάρβαρος, του κυρ Μάρκου.
Κυρ Ιωάννης Λορεντάνος, του κυρ Παύλου.
Κυρ Μάφιο ντι Πριόλι, του κυρ Πέτρου, αδέλφια.
Κυρ Αλοΐσιος ντι Πριόλι, του κυρ Πέτρου, αδέλφια.
Κυρ Αντώνιος Κόπος, του κυρ Ιακώβου.
Κυρ Φαμπρούτσι Κόρνερ, του κυρ Ιωάννη.
Κυρ Ιερώνυμος Αβραάμ, του κυρ Αντώνιου.
Κυρ Μάρκος Αβραάμ, από το Ηράκλειο Κρήτης.

Κυρ Αλέξανδρος Λολίν, του κυρ Άγγελου, αδέλφια.
Κυρ Ιωάννης Λολίν, του κυρ Άγγελου, αδέλφια.
Κυρ Ναδάλ Σινιόλος, από το Ηράκλειο Κρήτης.
Κυρ Πέτρος Βαρβαρίγος, από το Ηράκλειο Κρήτης.
Κυρ Δανιήλ Βιτούρης, του Ειρηναίου.
Κυρ Βαρθολομαίος Τζώρτζης, του κυρ Φραγκίσκου.
Κυρ Ανδρέας Μαλιπιέρος, του κυρ...
Κυρ Αντώνιος Πισαμάνος, του κυρ Νικολάου.
Κυρ Ιάκωβος Ταγιαπιέρα, του κυρ Πέτρου.
Κυρ Φραγκίσκος Μιχαήλ, του κυρ...
Κυρ Πέτρος Μιχαήλ, του κυρ Διονάτου.
Κυρ Ναδάλ Σαλαμούν, του κυρ Νικολάου.
Κυρ Αλοΐσιος ντα Κανάλ, του κυρ Βαρθολομαίου, αδέλφια.
Κυρ Ιερώνυμος ντα Κανάλ, του κυρ Βαρθολομαίου, αδέλφια.
Κυρ Νικόλαος Πισάνης, του κυρ Ανδρέα.
Κυρ Φανδίν Ζεν, του κυρ Αντωνίου.
Κυρ Δονάος Τρουν, του κυρ Πέτρου.
Κυρ Μάρκος ντα Λέτσε, του κυρ Φραγκίσκου.
Κυρ Ζαχαρίας ντα Μολίν, του κυρ Ιωάννη.

Σύνολο 68.

Αυτοί εδώ είναι οι ευγενείς που σκοτώθηκαν κατά την άλωση της Κωνσταντινούπολης, που ήταν εξήντα οχτώ τον αριθμό μετά την άλωσή της.

Κυρ Ιερώνυμος Μινότος, Βαΐλος της Κωνσταντινούπολης.

Κυρ Ιάκωβος Κόκος, πλοίαρχος της γαλέρας από την Τραπεζούντα.
Κυρ Αδάμ Τριβιζάνος, του κυρ...
Κυρ Φαμπρούτσι Κόρνερ, του κυρ Ιωάννη.
Κυρ Ζαχαρίας ντα Μουλίν, του κυρ Ιωάννη.
Κυρ Γιώργης Μινότος, του κυρ Ιερώνυμου.
Κυρ Φίλιππος Κονταρίνης, του κυρ...
Κυρ Μάρκος Διέδος, του κυρ Αλοΐσιου.
Κυρ Αντώνιος της οικίας από το Πέζαρο, του κυρ Πέτρου.
Κυρ Αλοΐσιος Βέμπος, του κυρ Βενετίνου.
Κυρ Αλοΐσιος Ναβαϊέρ, του κυρ Μιχαήλ.
Κυρ Αλοΐσιος Κονταρίνης, του κυρ Ιακώβου.
Κυρ Παύλος Μινότος, του κυρ Ιερώνυμου.
Κυρ Ζαχαρίας Γκριόνι, ιππότης.
Κυρ Δονάος Τρουν, του κυρ Πέτρου.
Κυρ Βίκτωρ Διέδος, του κυρ Αλοΐσιου.
Κυρ Βαρθολομαίος Τζώρτζης, του κυρ Φραγκίσκου.
Κυρ Νικόλαος Βάλβης, του κυρ Μαρίνου.
Κυρ Ιερώνυμος Κόρνερ, του κυρ...
Κυρ Βερνάρδος Βάλβης, του κυρ Δομήνικου.
Κυρ Αλοΐσιος Διέδος, του κυρ Μάρκου.
Κυρ Αντώνιος Πισαμάνος, του κυρ Νικολάου.
Κυρ Φραγκίσκος Βενιέρης, του κυρ Βερνάρδου.
Κυρ Αλέξανδρος Λολίν, του κυρ Άγγελου.
Κυρ Ναδάλ Σινιόλος, από την Κάντια.
Κυρ Δομήνικος Βάλβης, του κυρ Νικολάου.
Κυρ Ιερώνυμος ντα Κανάλ, του κυρ Βαρθολομαίου.
Κυρ Πέτρος Νάνης, του κυρ Ιωάννη.
Κυρ Ιωάννης Βενιέρης, από την Κάντια.

Κυρ Μάρκος Αβραάμ, από την Κάντια.
Κυρ Ιωάννης Λολίν, από την Κάντια.
Κυρ Πέτρος Βαρβαρίγος, από την Κάντια.
Κυρ Γαβριήλ Τριβιζάνος.
Κυρ Σιλβέστρος Τριβιζάνος, κύριος γαλέρας.
Κυρ Δελφίνος Δελφίνος, υποπλοίαρχος γαλέρας.
Κυρ Νικόλαος Ιουστινιάνης, του κυρ Βερνάρδου.
Κυρ Πέτρος Μιχαήλ, του κυρ Διονάτου.
Κυρ Λουκάς Γκρίτι, του κυρ Τριαδάνου.
Κυρ Μιχαήλ Βολδουίνος, του κυρ Βενέδικτου.
Κυρ Ιάκωβος Ταγιαπιέρα, του κυρ Πέτρου.
Κυρ Ιερώνυμος Μορεζίνης, olim patrun
Κυρ Γαβριήλ Κονταρίνης, του κυρ Νικολάου.
Κυρ Ζαχαρίας Βάρβαρος, του κυρ Ματθαίου.
Κυρ Δανιήλ Βιτούρης, του κυρ Ειρηναίου.
Κυρ Φραγκίσκος Μιχαήλ, του κυρ...
Κυρ Ναδάλ Σαλαμούν, του κυρ Νικολάου.
Κυρ Πέτρος Τριβιζάνος, του κυρ Ιωάννη.
Κυρ Μάρκος ντα Λέτσε, του κυρ Φραγκίσκου.
Κυρ Αλοΐσιος ντι Πριόλι, του κυρ Πέτρου.
Κυρ Ιερώνυμος Αβραάμ, του κυρ Αντώνιου.
Κυρ Αικατερίνος Κονταρίνης, ο μεγαλύτερος.
Κυρ Μάφιο ντι Πριόλι, του κυρ Πέτρου.
Κυρ Ανδρέας Μαλιπιέρος, του κυρ...
Κυρ Αντώνιος Βέμπος, του κυρ Βενετίνου.
Κυρ Ιωάννης Λορεντάνος, του κυρ Παύλου.
Κυρ Μπατίστα Γκρίτι, του κυρ Ομομπόν.
Κυρ Αντώνιος Κόπος, του κυρ Ιακώβου.
Κυρ Βερνάρδος Ιουστινιάνης, του κυρ Νικολάου.
Κυρ Μαρίνος Κονταρίνης του κυρ Βερτούτσι του πρώτου.
Κυρ Αλοΐσιος ντα Κανάλ, του κυρ Βαρθολομαίου.

Κυρ Θωμάς Μοντσενίγος, του κυρ Μαρίνου.
Κυρ Νικόλαος Μοντσενίγος, του κυρ Λεονάρδου του πρώτου.
Κυρ Νικόλαος Μορεζίνης, του κυρ Ιακώβου.

Σημειώνω ότι εγώ ο Νικόλαος Βάρβαρος του κυρ Μάρκου, έγραψα ιδιοχείρως το βιβλίο αυτό, ιστορώντας μέρα με τη μέρα όλες τις μάχες που έδωσε ο Τούρκος στην Κωνσταντινούπολη μέχρι την ώρα που την πήρε. Και επειδή η τύχη με είχε φέρει ξανά στην πόλη αυτή κατά την πτώση της, κατέγραψα όλα τα γεγονότα με τη σειρά. Η άλωσή της εγένετο στις 29 Μαΐου του έτους 1453, ημέρα Τρίτη.

1453 τη 18η Ιουλίου[1]: Ο αυτοκράτορας, που ήταν πάμπτωχος, εζήτησε να δανειστεί από τους αυλικούς του χρήματα, εκείνοι του είπαν ότι ελυπούντο, αλλά δεν είχαν. Έπειτα, οι Τούρκοι βρήκαν αρκετά χρήματα. Σε κάποιον μάλιστα από εκείνους βρήκαν 30.000 δουκάτα. Είχαν δε συμβουλέψει τον αυτοκράτορα να μην τιμωρήσει τους αυλικούς του, αλλά να αφαιρέσει τα ασημικά από τις εκκλησίες, και αυτό έκανε.

Μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης, ο Τούρκος βάζει τελάληδες να διαλαλήσουν σ' όλη την Πόλη πως όσοι είχαν σπίτια έπρεπε να παρουσιαστούν ενώπιόν του, να τα δηλώσουν κι εκείνος θα τους άφηνε ελεύθερους. Πολλοί Γραικοί και

1. Σημείωση του Μάρκου Βάρβαρου, του γενεαλόγου.

Λατίνοι πήγαιναν και του έλεγαν πού βρίσκονταν τα σπίτια τους, ανάμεσα σ' εκείνους ήταν και ο Βαΐλος μας και ο Σύμβουλος από την Ταραγόνα. Παρ' όλα αυτά, ο Τούρκος διέταξε να αποκεφαλίσουν και τον ίδιο το Σύμβουλο και δύο άλλους από τους δικούς του και το Βαΐλο μας και το γιο του και δυο άλλους από τους ευγενείς μας. Κι ήθελε να σκοτώσει όσους είχαν έρθει ενώπιόν του, αλλά θυμήθηκε πως θα είχε μεγαλύτερο όφελος να τους αφήσει ζωντανούς για να του καταβάλουν λύτρα.

Λέγεται ακόμα πως ένας μεγάλος Έλληνας ευγενής, για να κερδίσει την ευμένειά του, έστειλε τις δύο θυγατέρες του κρατώντας η καθεμιά από ένα δίσκο γεμάτο χρήματα, και τότε ο Τούρκος έκανε μεγάλες τιμές σ' αυτόν τον ευγενή και του έδειχνε μεγάλη εκτίμηση. Βλέποντας την τύχη του, οι άλλοι Έλληνες ευγενείς παίρνουν όσα χρήματα μπορούσε ο καθένας και πηγαίνουν να του τα προσφέρουν για να κερδίσουν την εύνοιά του. Ο Τούρκος αυθέντης δέχεται τα δώρα και περιβάλλει τους κομιστές τους με μεγάλες τιμές και αξιώματα. Αλλά, όταν έπαψαν να του πηγαίνουν δώρα, διατάζει να αποκεφαλίσουν όσους του είχαν φέρει, λέγοντας πως ήταν μεγάλοι σκύλοι που δεν είχαν θελήσει να τα δανείσουν στον αυθέντη τους κι είχαν αφήσει την πόλη να χαθεί.

Δεν ήθελαν να πιστέψουν οι συγκλητικοί μας ότι ο Τούρκος μπορούσε να συγκεντρώσει στόλο εναντίον της Κωνσταντινούπολης. Είχαν όμως αποφασίσει να εξοπλίσουν 15 γαλέρες και 2 πλοία εμπορικά, χωρητικότητας το καθένα 800 βαρε-

λιών, τη 19η Φεβρουαρίου του 1452 και δεν άρχισαν να τα στέλνουν, μέχρις ότου έμαθαν ότι ο Τούρκος άρχιζε την πολιορκία[1].

1. Κατά των Ενετών Έθος.

Η ΠΟΛΙC ΕΑΛΩ

ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΗΣ ΠΟΛΙΟΡΚΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΛΩΣΗΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗΣ

Ο Πρωτοβεστιάριος και Μέγας Λογοθέτης Γεώργιος Φραντζής και ο Ενετός γιατρός Νικολό Μπάρμπαρο ήταν αυτόπτες μάρτυρες των πολεμικών προπαρασκευών, της πολιορκίας, των επιθέσεων, της άμυνας και της κατάληψης της Κωνσταντινούπολης από τους Τούρκους.

Τα κείμενά τους είναι ζωντανές αφηγήσεις της πιο δραματικής στιγμής της ελληνικής Ιστορίας, που επηρέασε τις τύχες του έθνους μας και σήμανε την αρχή του νεότερου Ελληνισμού.

Το κείμενο του Γεωργίου Φραντζή απέδωσε στην απλή νεοελληνική ο Γιώργος Κουσουνέλος και το κείμενο του Νικολό Μπάρμπαρο μετέφρασε από τα ενετικά η Βανέσσα Α. Λάππα.

Θ039 ISBN 960-236-356-8